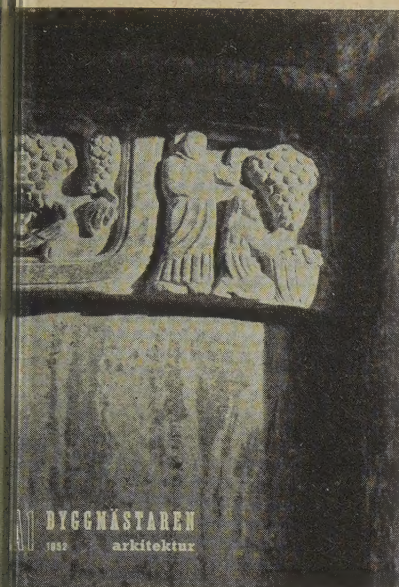

omslaget:
Kalk av predikstol i
Sofia kyrka, Stockholm.
Foto: C. G. Rosenberg.

ENGLISH SUMMARY

The church in Burträsk, Sweden

B. Romare

p. 1—3

The new church in Burträsk was erected in 1947—49 in the same place as the beautiful, old wooden parish church, which burnt down to the ground on Christmas 1945. The church holds approx. 1000 permanent seats with ample space for reserve seats.

The interior dimensions of the church (total length and width abt. 35 meters, width and maximum height of the nave nearly 15 meters) as well as its cruciform design and the vaulted shape of the ceiling required certain precautions to reduce the reverberation time. Besides carpets being placed on the floor and sound absorbing construction being built into the wooden covering of the galleries a certain number of binders has been left out wholly or partly in all vertical brickwalls, thus creating cavities of various depth, which absorb soundwaves of various numbers of oscillations. A large number of such cavities of equal depth has been brought together in larger or smaller areas of the walls, which thus has a whole function as absorbents for sounds with certain numbers of oscillations. Each cavity has been bricked up with a specially made piece brick of the same size as a binder-end and perforated by a little hole, which for aesthetical reasons has been shaped like a star. As the number of cavities required proved fairly large — abt. 7000 in all — it was found necessary in the bricklaying to use a bond with plenty of binders — an ordinary crossbond — in order to permit comparing so many binders. The methods

thus applied have reduced the reverberation time in the empty church to such extent that with the audience present the reverberation time is only between 1 and 2 seconds, which is optimum for a room of this size.

Siri's chapel in Sweden

By C. A. Acking and S. Hesselgren

p. 4—7

The edifice is planned as a funeral chapel, but its character is not specially of that type, and it is also used for religious ceremonies in general and for meetings.

The chapel is built of one-stone bricks insulated inside, and the exterior is spirit-grouted. The roof is of wood, covered with chips boiled in tar. The room facing the yard in front of the chapel adjoins on that building and on two walls besides a grass slope, covering the part of the edifice that contains the rooms for coffins and for various implements and also the cold-storage room.

The sketches of the chapel were approved by the community in 1943, the building-contractor was engaged in 1946, the work commenced in 1947 and the chapel was opened in 1950.

The Rosary Chapel in France

By H. Matisse and L. B. Rayssiguier

p. 8—9

Henri Matisse: To me this chapel means the limit of what I have reached during a life of continuous work, and it is also the fruit of tremendous, sincere and difficult efforts.

I have not myself chosen this work, it is just destiny that has picked me out as its servant at the end of the path I have followed during my years of research, and which has led me to the chapel where I have been able to express and to unite all my wishes.

I nourish the hope that this work will not have been in vain, but that it will remain as a token of a special art period, possibly one of the past, though I hardly think so. It is, of course, impossible to prophesy of this to-day, before all new trends of art have reached further development.

This expression of human sentiment causes all errors therein contained to fall by themselves, but there will remain a live part able to unite the past and the future pertaining to creating tradition.

I hope that the part in question which I call: My revelations, has been expressed with sufficient power to be fertilizing and to return to its source.

Restoration of the Sofia Church in Stockholm

Description by N. Sterner

p. 10—11

Economic reasons have unfortunately prevented L. I. Wahlman's restoration of the Sofia-church to comprise more than the interior which has, however,

been transformed that much more. The entire large inside has changed character. First of all Wahlman has aimed at holding up the space and shape of the interior, and he has therefore removed all disturbing details. The leaves and flowers on the walls and arches have been covered by paint, as have also been the insipid and dull figure-paintings in the choir and the lateral aisles. Instead, the interior of the church is now lime-painted in light, beautifully modulated colours of greyish red and bluish green and it has, thanks to this, now a concentrated form of impressive effect.

In order to increase the depth of the choir the altar has been placed in a niche made in the wall of the choir, which niche is finished off at the top with an ogive, characteristic of Wahlman. Lastly, the wall at the background of the choir has to the entire height of it now a mural-painting of fresco of vertical impression inside a raised, powerfully constructed frame. On account of the size and general character of the painting the choir is strikingly brought out and gives the interior of the church a much needed focus.

The organ-loft has been entirely rebuilt, so that for instance the organ-façade is quite new. The shaping of it is simple and functional, the main motif being the visible organpipes.

Wahlman has given great care and attention to the lighting problem, which has in this case been very difficult. In order to avoid the lamp-fittings intruding upon the air and monumental effect of the church-interior, the central lighting has been placed in new niches in the carrying main pillars of the middle church-room. The church-cupola is also lighted up from above by an invisible, downward directed and powerful source of light. In addition to this general lighting there are other, not so large light-sources, for instance on the gallery-barriers. All visible lamp-fittings are as a rule now gilt wooden reflectors of varying shape, that produce warm and agreeable light.

Besides the restoration of the church-room itself, all entrances as well as the vestry with adjoining spaces etc, have been completely altered.

Verk av L. I. Wahlman Edited by Svenska Arkitekters Riksförbund. Published by AB Tidskriften Byggmästaren, Stockholm 1950. 202 p. Price 65 kr (unbound) and 90 kr (bound).

Reviewed by O. Thunström

p. 12—15

In the book »VERK AV L. I. WAHLMAN» is described an architect's life-work from his years of study about 1890 up to the present day. His first tasks were manorhouses and especially in one of them, Tjolöholm can be traced an English influence and an interest in social housing problems, rather unusual at that time. He shows

an highly personal conception of national characteristics in his timber houses, his own house Tallom at Stock-sund marking the very height.

With the Engelbrekt Church in Stockholm in 1906 Wahlman made his name as the foremost church-builder in our country. The interior is functional and of a strong personal character, the exterior is logically erected and superbly connected to the ground. Still building churches and renovating old ones, Wahlman works himself in every detail with the designing of the ornament.

In the book the particular stress is layed on sketches, almost without exception drawn by Wahlman's own hand. That an architect's life-work thus can be illustrated is sensational and admirable. Wahlman is, as Westman and Östberg, one of the masters of early Swedish twentieth century architecture.

Church in Oxelösund, Sweden

A competition reviewed by S. I. Lind

p. 16—25

A competition for a church with a congregation-building in Oxelösund, a small coast-town, interested 86 participants. This bears witness to much interest in a secularized country, especially when there are numerous competition subjects to deal with. Prospects exist for new creating contributions to the shaping of church types. The problem of designing has changed. When seeking an adequate form for a church-building programme it is necessary to pay attention to the needs of the church-service as well as to the social activity; also the circumstance that the Church no longer dominates the modern community mentally or in figure must be taken into consideration.

The relationship between the church and the congregationbuilding is often considered to be so contrasting that it is impossible to solve, because as regards the church a sacral character is sought either by way of traditional churchly form or more or less odd constructions of modern character, which may be assumed to express something irrational with a touch of infinity-mysticism. The way of looking at things from a constructive point of view does not offer any guidance as regards the shaping of the Church-House room.

The author puts the criterium of a good solution of the church building problem in connection with the characteristic functions of the church and demands over and above the practical requirements the aesthetical one, i.e. that the architectural part of the church-service room shall actively co-operate with the service ceremonies. The outer form can also be derived from this demand. He calls the attention to essential features of the Lutheran service and states that Lutheranism has not taken the consequences in consideration of its religious confession as regards the shaping of the churches. The room

should support an introspective attitude and concentration on that which is verbal, where the main point of the divine service lies, according to the personal mysticism's demand for clear cognizance of the experience of the communion with God. The Protestant opinion of the church-communion ought to result in the church-building having a less pronounced sacral character than the institutional Catholic church; there is no profound difference between a church and a congregation hall. Certain ritual tendencies in the churchly forms are supposed to be expressions of doctrinaire unclearness.

Besides logical knowledge of the real significance of divine service the architect also needs intuitive insight into the psychology of mysticism.

The author underlines that he is an unformed layman as regards the religious domain and he would welcome more guidance by the Church in respect of the competition programmes than practical wishes regarding seat accommodations, etc.

The project with motto »Maria», which was not awarded a prize, is mentioned as being a genial solution of the competition task, and the composition and aesthetical impression of it have been analysed. The project in question combines intellectual clearness with aesthetic sensitivity without denying or intruding upon one another. This project together with 60 other had been excluded by the jury without more detailed examination, and the author of this article demands that a jury shall be under obligation to express its opinion in writing regarding all competition projects.

Church in Malmö, Sweden

A competition reviewed by N. A. Blanck

p. 26—28

The author points out that the shaping of Church-House assembly-room is of major interest in a congregation-building competition, though it is of course also important to solve the grouping problem of the different rooms intended for the congregation-members and the administration.

The jury points out that church life nowadays in the ever increasing communities of large cities differs in many essential respects to that of earlier days. And the author adds that room accommodations for community-member-requirements of different nature have surely increased, while church assembly-rooms are becoming smaller.

The city of Malmö has been approached by the jury to contribute to a radical solution of a Church-House problem according to modern architectural style, by suggesting Åke E. Lindqvist's project with motto »Stämning av ljus» (»Impressions of light») to be executed. His church-room has got the shape of a cube with a skeleton construction, where the brokenthrough wall-bays are adapted as windows. When it is dark outside this produces

the effect of a giant lantern of coloured glass which, says the author, certainly fits in well with the surroundings in large city. He also mentions that the cube is well balanced with the other lower buildings both as regards form and position.

With regard to the second project by Peter Celsing, with the motto »Josef» the jury states that it solves the problem in a beautiful way and that the proponent of the idea has gone to work with much skill and with simple method of expression. The author is in agreement with this statement, adding that without approaching the pastiche art Celsing's method of shaping is traditional in the same sense as may be said about an art-creation being classically simple, timeless!

The remaining projects are also of high quality, in character more resembling the project with motto »Josef» than the one suggested to be executed.

FÖRENINGSMEDDELANDET

SA:s julspek

Årets och SA:s Luciafest hade längs hotats med indragning av sina rättigheter, men — Allah är sannerligen stor — under gångna år har Ärlands spiritualitet flödat över så ymnigt att man nu endast behövde tulla lite på lagren av succéappningar, slå upp korken och låska sina förstiga strupar med Pax och Labors gamla fina nu 3:e omarbetade upplaga av »Scheherazade».

Handlingen är enkel, den fladdrar fjärilslätt kring kalifen Scharijars grymhet och — på slutet förstås — mildhet, alltså nästan som i en riktig operett. Sen är det slut på alla ev. likheter. Det för Ärlands alla skapelser gemensamma, kraften och betydelsen av varje ord som sägs — vilket f. ö. ställer stora krav på de agerande — fyndigheten i ordvändningar, det kräsna och kunniga valet av bärande melodier, samt icke minst en sprudlande esprit lyfter speket högt över det tillfälliga. På rysligheter sparas inte givetvis — det hör till traditionsenligt — även om författarglädjen däri lär vara delad! Så säger Bödeln, nu spelad av Hano med god och äkta själslig inlevelse i rätt- och avigsidor av yrket, vid ett tillfälle:

»Jag alltid vill ha blodad tand
en blodbok i mitt trädgårdsland.
Blodiglar torde jag behöva
och blodskam vill jag öva.»

Och ett varningsord ord sjunger han med sina adjutanter Faruk, Abdullah och 39:an Turk (kvartetten) lite senare:

»Betänk, du som sysslar med våldtäkt
och hor
och inbrott och rån-mord, att risken är stor.

Där oskulden sover står ej blott på vakt

./.. små änglar men herrar med långt större makt./..

./.. Akta dig noga./..

Lyriska inslag saknas inte, men alltid med en mindre eller större injektion avsedd för publicums skrattnusculatur. Så här kan det låta: (Stadsarkitekten

assan) »Dina lockar strömma som
 tter på språng
 ör berget där sjustjärnan brann
 i länderna skälvande rörs vid din gång
 n fåglar i Pharaos spann». Eller så
 r: (Scheherazade)
 in vän är skön såsom fullmånen
 min vän är ljuvlig som han
 nan svalkar min först
 mina läppar drypa av kärlekens lust
 som den klara källan Selsebil».
 Ibland blommar det riktigt:
 moderna bekvämligheter rör oss
 mer. Vi lärt
 kärlek och oskuld för oss
 sätter allt sanitärt.»
 Auctores citeras ofta, här ett citat
 m tydligen kom väl till pass med sin
 aderton av mefistofelisk förtjusning:

»En lusteld skön är kärleken att
 kåda
 men offren själva de förbrinna båda.»
 Kärleken är emellertid, säger en annan
 skald, hälsosam: »En flicka som aldrig
 är smaka en kyss
 blir blek som monotropa hypopitys.»
 Helhetsintrycket av artisternas presta-
 tioner premiärkvällen var av applåderna
 att döma öronbedövande gott. Lite till
 mans hade man bevittnat tidigare upp-
 föranden av »gamla gardet», och var
 därför mycket fylld av förväntan inför
 den nästan helt förnyade ensemblens
 framträdande. Hela SA:s lilla älsklings-
 gris, Gull kallad dessutom, sjöng kan-
 ske om sej själv och publiken i denna
 säkert utformade strof:

»Ty jag är en muselkvinna,
 älskad av muselmän,
 de för mej med rätta brinna,
 ty jag älskar dem igen.»

F. ö. turades man om att med fram-
 gång stjäla kvällen från varandra. Bäst
 lyckades kanske gondolieren Dagge som
 med sin pantomin i rodd försatte salong-
 en i fullkomlig extas (trots regissörens
 återhållande hand i den scenen). I egna
 nummer slösade samme vesir-gondolier
 med kvällens kanske vackraste välljud,

med toner som sträckte sig långt ned i
 djupa källarvalven i basen.

Bosse som kalifen var strålande i sin
 avmätta furstlighet. Möjligen ville man
 haft mer av grymhet och sur gubbe
 då och då. Jompa var en trovärdig typ,
 dock inte som make till titelrollen. Båda
 hade nog vunnit på att spexa mer i kär-
 leksscenerna. Kören lät inte som bäst,
 den kan bättre.

Av Piano-Johans ärade kolleger kan
 nämnas Herr Mozart, Mendelsohn, Do-
 nizetti och Schubert som för aftonen bi-
 drog till muntrationerna med sina bästa
 nummer.

Publiken, ja den var bedärad, förlor-
 rad från första stund och slösade rik-
 ligt bifall till de medverkande.

Avslutningsvis talade SA:s vice ordf.

Nordisk Byggnadsdag

Ingenjör Nils Nessen har utsetts till
 ordförande i Nordisk Byggnadsdag,
 svenska kommittén, för perioden 1951—
 55. Övriga styrelseledamöter är gene-
 raldirektör Gunnar Wejke, Stockholm
 och civilingenjör Nils Tengvik, Malmö.

Till representant i svenska kom-
 mittén av Nordisk Byggnadsdag för
 nästa period har SAR valt såsom ordi-
 narie Folke Löfström med Tore We-
 björn som suppleant.

KURSER

Kurs i förspänd betong

En kurs i förspänd betong, anordnad
 av Svenska Teknologföreningen och
 yngre väg- och vattenbyggares förening
 kommer att hållas i Stockholm i slutet
 av januari 1952.

Programmet omfattar föreläsningar
 om olika förspänningsmetoder, semina-
 rieövningar i dimensioneringsteknik, en
 planeringsdiskussion samt en diskussion
 om dimensioneringsmetoderna och deras
 tillämplighet.

Då deltagarantalet väntas bli stort
 har kursen dubblerats. En kvällskurs
 om 10 kvällar kommer att börja onsdag-
 en den 23 januari och slutar onsdagen
 den 6 februari, och en dagkurs om 5
 dagar börjar måndagen den 28 januari
 och slutar fredagen den 1 februari.

Deltagaravgifterna blir:

För medlemmar i Svenska Tek-
 nologföreningen¹ 75:—
 För övriga¹ (i mån av utrymme) 110:—
 För teknologer 30:—

¹ Medlemmar av Yngre Väg- och
 vattenbyggares Förening erhålla 20:—
 nedsättning.

Program för kursen kan rekvideras
 från Svenska Teknologföreningen,
 Brunkebergstorg 20, Stockholm.

DIVERSE

Möbelritningsmessa

Svenska Slöjdföreningen, Sveriges In-
 rednings- och Möbelarkitekters samman-
 slutning, och Sveriges Möbelindustriför-
 bund anordnar i Göteborg i maj 1952 en
 utställning av möbelritningar. Avsikten
 är att ge formgivarna möjlighet till kon-
 takt med tillverkarna och att ge fabri-
 kanterna tillfälle att förvärva goda mo-
 deller. Ritningarna skall gälla moderna
 möbeltyper som är lämpliga för serietill-
 verkning inom industrien och för distri-
 bution genom detaljhandeln. De inkom-
 na förslagen bedömas av en särskild jury
 och endast de av juryn uttagna ritning-
 arna utställas. Juryn förfogar över en
 summa på 7 200:—, vilken kommer att
 utdelas såsom 16 olika stora hederspriser
 till de bästa förslagen. Förslagen skall
 vara inlämnade till Svenska Slöjdför-
 eningen senast den 3 mars. Närmare upp-
 lysningar och bestämmelser lämnas av
 Svenska Slöjdföreningen, Nybrogatan 7,
 Stockholm.

och den nye ordf. om skilda saker, den
 senare tackade det illustra sällskapet för
 valet till ordf. sägande sålunda: »när
 kloka män har varit så dumma...»

I denna fråga har Ärland sin högsta
 personliga syn:

»Man kan inte hugga hu'vet
 av den som ej huvud har.
 Det kanske är därför så många
 ännu har sitt huvud kvar.»

AP

SA:s nya styrelse

Ordf. Bengt Gate (nyval), v. ordf.
 Mats Erik Molander (nyval), sekre-
 rare Anders Berg (omval), klubbmä-
 stare Carl Grandinson (nyval), skatt-
 mästare Per-Olof Olsson (nyval).

Övriga ledamöter: Holger Blom (om-
 val), Sven Backström (omval), Haqvin
 Carlheim-Gyllensköld (nyval), Carl-
 Axel Ackling (nyval).

Revisorer: Robert Berghagen (om-
 val), Lennart Bergvall (omval).

Representant i Teknologföreningens
 styrelse: ordinarie, Bengt Gate (nyval)
 och Anders Berg (omval), suppleant,
 Haqvin Carlheim-Gyllensköld (nyval).

Representant i Teknologföreningens
 biblioteksnämnd: Mats Erik Molander
 (nyval).

Kyrka och frikyrka önskar få bygga för 20 miljoner

Arbetsmarknadsstyrelsen har f.n. ansökningar om byggnadstillstånd för kyrkor och frikyrkor, församlingshem, krematorier och gravkapell på nära 20 miljoner kronor. Denna siffra täcker såväl ny- som ombyggnadsplaner. Den senare posten dominerar. Samtidigt bör understrykas, att önskemålen säkerligen skulle sluta på en högre summa, om de gällande restriktionerna inte existerade. Många har därför i nuvarande läge avstått från att göra någon ansökan.

Dessa 20 miljoner fördelar sig på kyrkobyggnader med fem, frikyrkobyggnader tre, församlingshem fyra, krematorier och gravkapell sju miljoner. Dessutom tillkommer några hundra tusen kronor för ekonomibyggnader o. dyl. Beträffande nya kyrkor, vill man bygga en på Stora Essingen och från Värmland och Skaraborgs län har förfrågningar om nybygge gjorts. Dessutom vill man på en plats i Norrland uppföra ett kapell.

Det är vanligare med önskemål om nybyggnad från frikyrkligt håll. Där upptas nog summan till 40 procent av nybyggnader.

I kyrkomötet motiverade biskop John Cullberg m. fl. om en ökning av tillståndskvoten för kyrkobyggnader. Hur det blir nästa år kan statssekr. Richard Sterner inte yttra sig om ännu, men han understryker hur stora behov det är på de flesta håll och för de mest skilda ändamål. Vår byggnadsindustri är för knapp för att vi skall hinna täcka alla behov, det må gälla skolor, sjukhus, bostäder eller vad det kan vara.

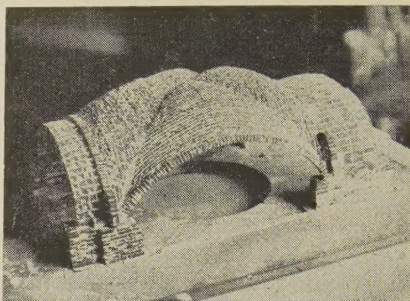
— Församlingsbebyggelse med kyrka har man begärt tillstånd för på Stora Essingen, omtalar ordföranden i sakkunnigkommittén för reglering av församlingarna i Stockholm, professor Åke Hassler. Det sammanhänger med förslaget om delning av Bromma församling. Även i Nockeby har man tänkt sig en kyrka. Nu avvaktas emellertid beslutet om en ev. delning av Bromma. De sakkunniga tar sedan upp frågan om delning av Brännkyrka och Enskede, där platser också finns avdelade för församlingsbebyggelse. Enskede har redan beslutat om sådan på den s. k. kolerakyrkogården. Vidare hade man tänkt sig bebyggelse vid Ulricehamnsvägen och Fagersjövägen.

De frikyrkliga församlingarna i Stockholm har också en del nybyggnadsplaner. Baptisterna t. ex. har tänkt sig sitt nya seminarium i Ängby och även ett par andra samfund vill gärna bygga i Bromma.

Kyrkmodell

Arbetsmodell av en planerad kyrka i Friggeråkers församling nära Falköping. Modellen är murad av äkta modeltegel (en dansk produkt). Materialet levereras i form av en — halv — trekvart och kvartstenar i skala 1:10, dock efter danska tegelmått $22 \times 11 \times 6$. Murbruket levereras såsom pulver, att lösas i vatten.

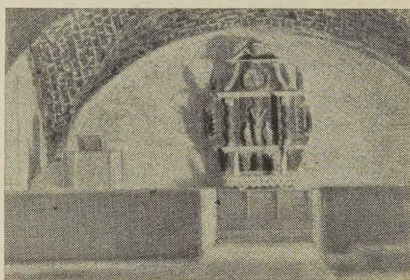
Att bygga en hel husmodell i skala 1:10 bleve alltför klumpigt, varför denna modell är utförd i skala 1:25. Modelteglens $1/4$ -stenar hålla måtten $11 \times 5 \times 5$ mm och utgöra alltså 2 st 1 -stenar lagda platt mot varandra i skala 1:25 och efter svenskt tegelformat. (Denna miniatyrtegelsten försäljes av AB Obea, Malmö.)

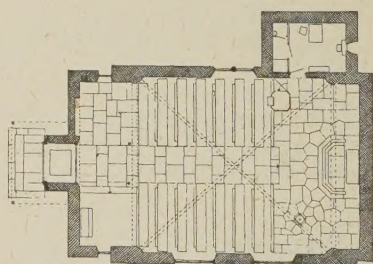
Valven slås.

När en modell har tjänat sitt syfte kan den åter »rivas» genom att läggas i vatten, då bruket åter löser sig.

Denna konstruktionsmodell har varit till stor nytta vid valvets konstruktion och slutliga formgivning. Kryssvalvet är murat utan stödform, som ringar utifrån de fyra gördelbågarna. Murpelarna står fritt på bordsplattan.

Interiör av modellen.

Plan av kyrkan. Skala 1:700.

Modellen har sedermera byggts färdig i detalj. (Se foto)

Ritningen visar den färdigplanerade kyrkan. Utvändigt är den klädd med rå kalksten som slammas. Omfattningar skall göras av bearbetad kalksten. Taket skall beläggas med svart skiffer och sockellisten av svart gnejs.

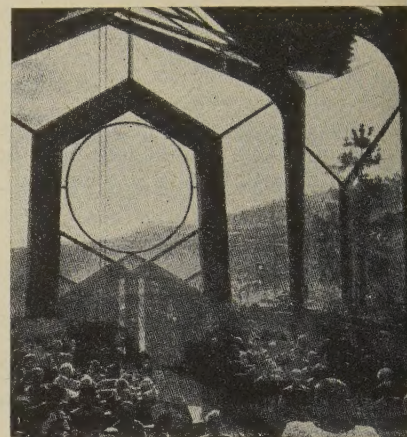
Invändigt kommer teglet i kryssvalvet, gördelbågarna och de fyra profilerade pelarna att fogstrykas, medan valven över koret och entrépartiet jämte fönsterväggarna putsas. Fondväggen i koret skall inkläddas med tunna skivor

av olidfärgad kalksten. Altarskåpet var daterat 1793 och tillhörde den »gamla» rivna kyrkan.

Konstruktör har varit civilingenjör Hans Hanson och arkitekt undertecknad.

Rolf Bergh

TIDSKRIFTER

Seaside Chapel (Arch Journal, sept. 1951)

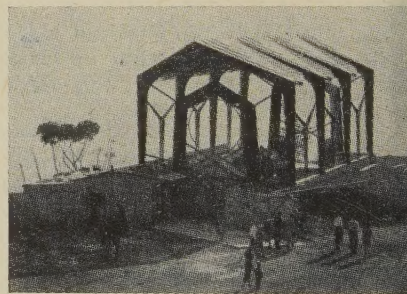
Frank Lloyd Wright har ritat ett kapell i Californien. Kapellet är beläget på Palos Verdes Hills invid Stilla havet. Det har uppförts till minne av Emanuel Swedenborg.

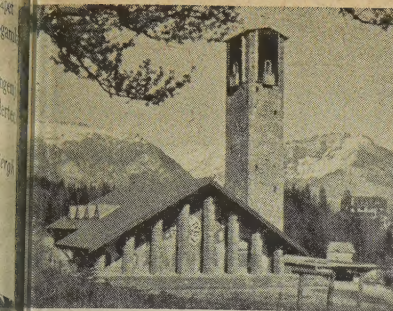
Stommen består egentligen bara av stora trätakstolar med väggar och tak av glas.

Det lär vara mycket varmt i kapellet när solen skiner.

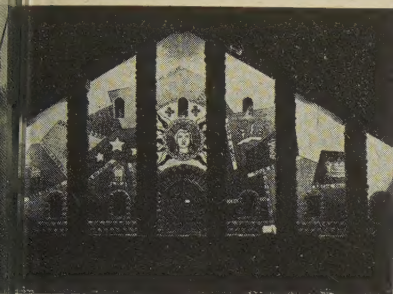
Ovan: Interiör mot väster.

Nedan: Totalvy samt bild av predikstol.

Kyrkan i Assy från väster.

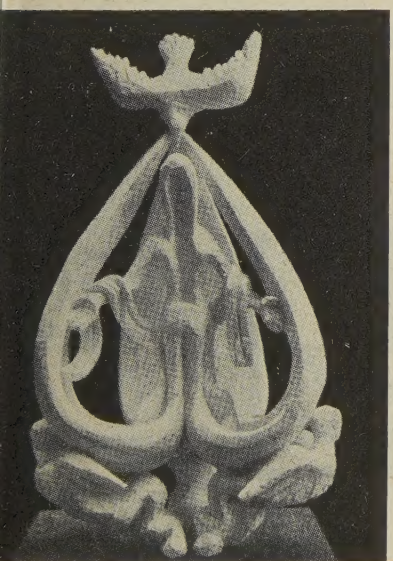

Kyrkans fasaden i kvällsbelysning.
Ovan: Gobeläng ovan koret (Jean Lurcat) samt
»Freudenreiche Maria» (Jaques Lipchitz).

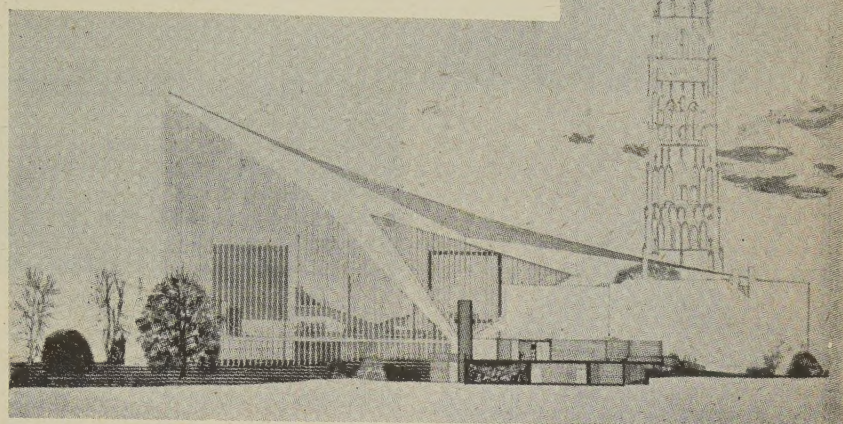
Kyrkan i Assy, Frankrike (Werk, april
1951)

Kyrkan i Assy är det första exemplet
år tid på ett intimt samarbete i bygg-
sfrågor mellan den katolska kyrkans
n och arkitekter och konstnärer.
De olika konstnärerna hade fullt fria
nder att arbeta i enlighet med sin in-
piration.

Georges Rouault utförde kyrkfön-
stren, Jean Lurcat gjorde gobelänger i
koret, Ferdinand Léger utformade vägg-
mosaikerna på västfasaden. Pierre Bon-
nard, Henri Matisse, Georges Braque,
Jaques Lipchitz m. fl. svarar för mål-
ningar och skulpturer.

Arkitekter har varit Maurice Nova-
rina och Edouard Malot.

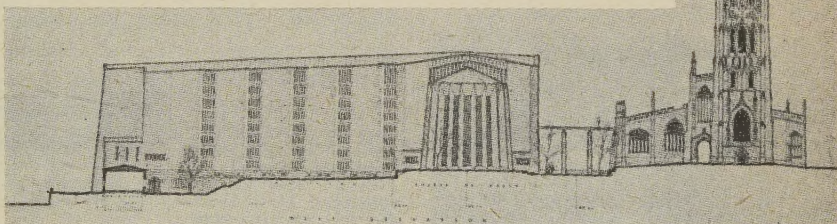

Katedraltävling (Architectural Design sept. 1951)

Tävlingen om katedralen i Coventry
är avgjord sedan en tid. I de engelska
arkitekturtidskrifterna visas projekten
och en hel del sägs om dem. Redan in-
nan tävlingstidens utgång sades det en
hel del om tävlingen både i gamla Ti-
mes och fackpressen. Vi har tagit ut
några förslag för att ge Byggmästarens
läsare en liten inblick i tävlingsresulta-

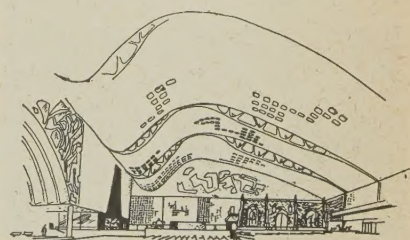
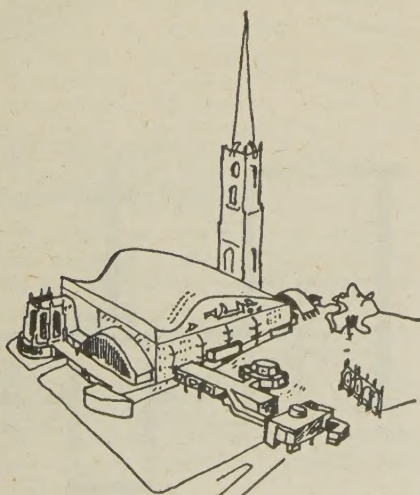
Överst: obelönat förslag
uppgjort av Alison och
Peter Smithson.

Nedan: första pris,
Basil Spence, därunder
ett obelönat förslag av
Rodney Thomas.

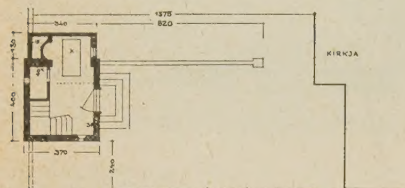
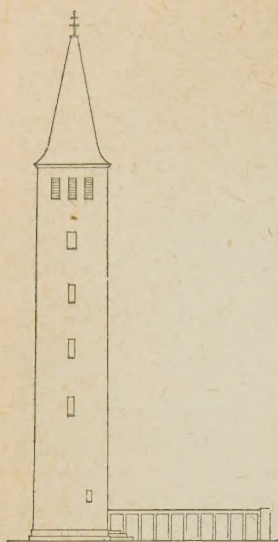
tet. Om första priset påpekar »Astra-
gal» i The Architects Journal att den
likkistform som kyrkobyggnaden fått
tydligt är »highest fashion» i engelska

arkitektkretsar sedan några år tillbaka.
Den återfinns i en hel del av Festivalens
byggnader och »Astragal» söker sig re-
sonemangsvis fram till urformen. Bl.

a. påpekar han hur Asplunds kremato-
rium inspirerat likkistformen vid flera
arkitektskolor i England.

Förste pristagaren har emellertid sin
egen åsikt om formen: i beskrivningen
säger han att han har givit byggnaden
formen av en korsfarares tält, »efter-
som den kristna gemenskapen är ett
slags korståg».

Byggingarlistin

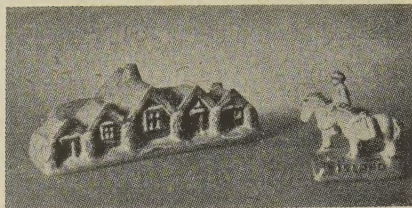
De isländska arkitekterna har fått sin första arkitekturtidskrift, BYGGINGARLISTIN, som betyder byggnadskonsten. I tidskriftens anmälan säges: »Vad kan vi lära av andra och vad kan vi åstadkomma själva? En av tidskriftens huvuduppgifter skall vara att visa det bästa i isländsk byggnadskonst, både färdiga byggnader och projekt. Dess-

utom står bladet öppet för besfogad kritik av arkitektens arbete. En annan huvuduppgift är artiklar om byggnadsspörsmål både ur konstnärlig och teknisk liksom också ur social och ekonomisk synpunkt».

Tidskriften utkommer 2 ggr årligen och redigeras av arkitekt Sigvaldi Thordarson.

Byggmästarens redaktion har valt ut några bilder ur tidskriften.

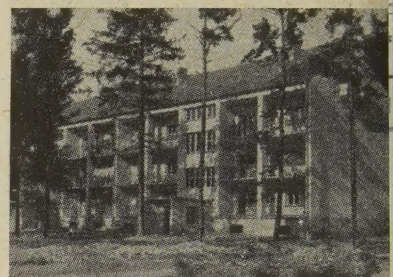
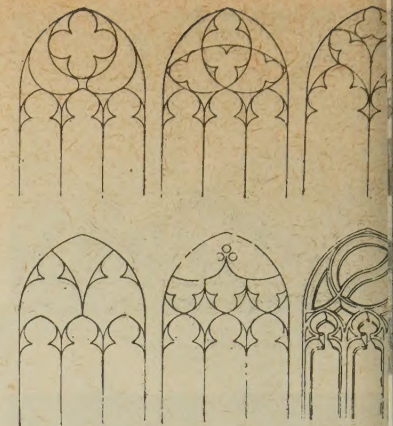
tv

Arhitekt (Arhitekt, sept. 1951)

Första numret av en jugoslavisk arkitekturtidskrift »Arhitekt» har kommit till redaktionen. I följebrevet var namnet på vår tidskrift »Byggmästaren» rätt stavat och likaså adressen. Detta är så ovanligt från utländskt håll att det måste nämnas; det gjorde oss också ganska gynnsamt stämde mot kollegan, som utkommer med fyra 60-sidiga nummer om året.

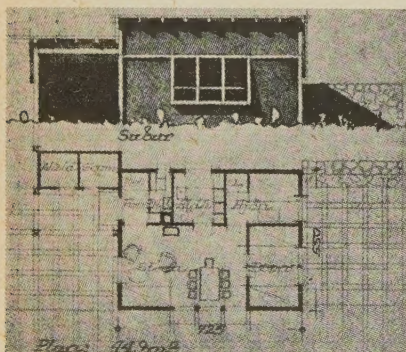
I första häftet finns artiklar om arkitektur, teknik, inredningskonst och arkitekturhistoria (2 kyrkobyggnader) alla rikligt illustrerade, tyvärr tekniskt rätt undermåligt. Bland litteraturrecensio-

nerna märktes Le Corbusier: Le Modulor och Alfred Roth: The New School of Architecture.

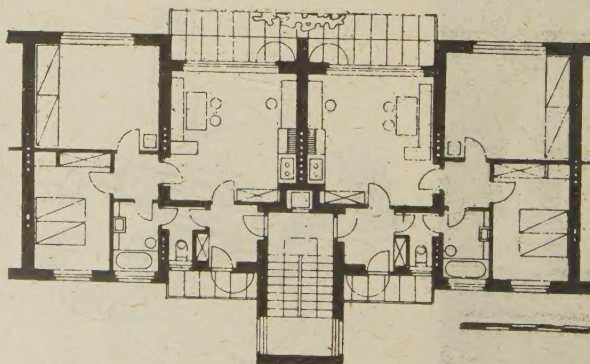
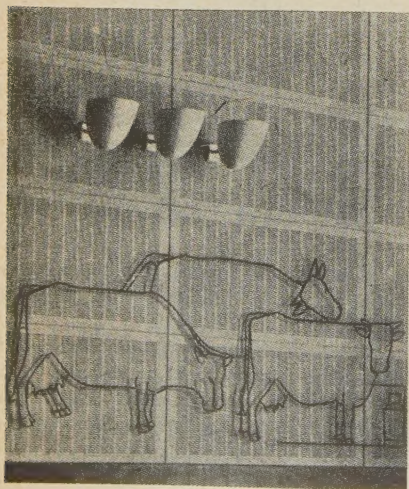
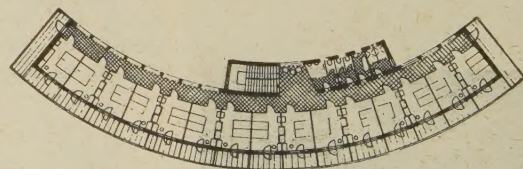
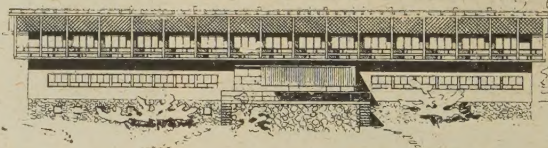
Tidskriften ger intryck av att vi synnerligen omsorgsfullt förberedd genomarbetad redaktionellt.

Vi har tagit ut några bilder ur tidskriften som en smakbit.

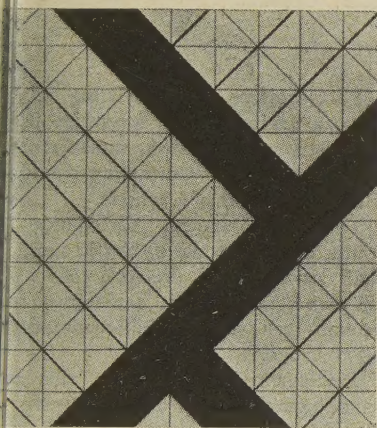
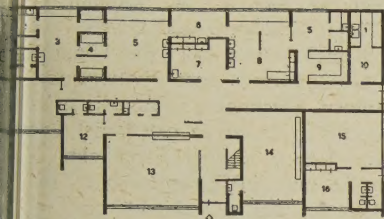
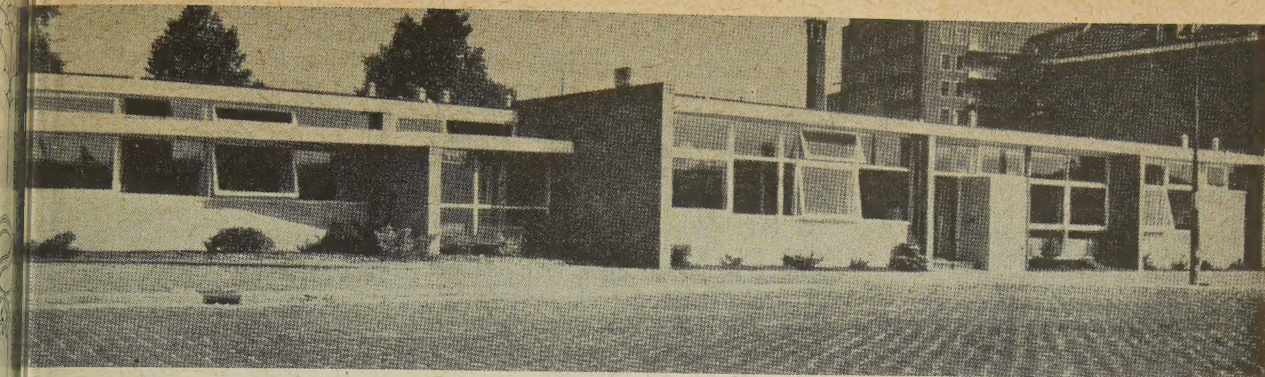
Spalt 1: Överst: Klocktorn i Hölum (Ark. Gudmundsson). Därunder: Plan och fasad från en villatävling (Ark. Thordarsson, 1:sta pris) samt detalj från inredning i en lantmannabank i Reykjavik (Ark. Halldorsson).

Spalt 3: Överst: Fönster i en jugoslavisk kyrka. Därunder: Bild från ett bostadsområde i STRNISCE, 1948.

Ovan: Turisthotell i Jezica nära Jajce. Fasad och översiktplan. Skala 1:800.

T. v.: Typisk bostadsplan med kök och vardagsrum i ett. Huset är 9,5 m. brett.

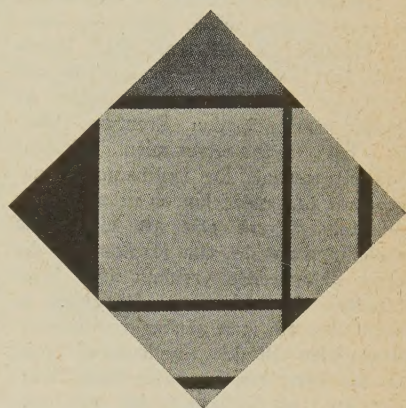

Holländsk arkitektur och konst (Verk nr II, 1951)

I Verk nr II, 1951 redogöres för holländsk arkitektur. Ur det rika bildmaterialet visar vi en medicinsk och social hjälp- och rådgivningsbyrå för hamnarbetare. I en artikel om den holländska »Stijl»-rörelsens historia finner vi denna »Komposition» av Theo van Doesburg 1925 samt en dito av Piet Mondrian.

På notissidorna redogöres för den första internationella kongressen om proportionerna i konsten, hållen på Triennalen i Milano i år. Referaten förmodar att denna kongress kommer att få en väsentlig betydelse för vår tids konst. Bland talarna på kongressen märktes Rudolf Wittkower, London, Prof. S. Giedion och ark. Alfred Roth, Schweiz och Luigi Nervi, Italien. Le Corbusier höll ett offentligt föredrag om användningen av »Le Modulor» i Marseillehuset.

tv

Överst: samt därunder t. v.: Foto och plan av hjälp- och rådgivningsbyrå för hamnarbetare i Rotterdam (Ark. van den Broek och Bakema).

T. v.: Doesburgs och ovan Mondrians »Komposition».

Källarum (Arkitekten, Ugehæfte nr 44, 1951)

Danska Arkitekten, Ugehæfte 44, 1951 återges en artikel av distriktsarkitekten Jens Jensen, Glostrup, angående vådan av källarummens användning. Den är intressant att ta del av i en tid när sådana utrymmen återigen kommit till användning som gillesstuga, lektrum, lektrum m. m. Jensen varnar mycket allvarligt för detta och redogör för en del fall, där missbruk skett. Han avslutar med att säga att inga källarutrymmen skall användas till annat än pannrum och rena förvaringsrum av olika slag.

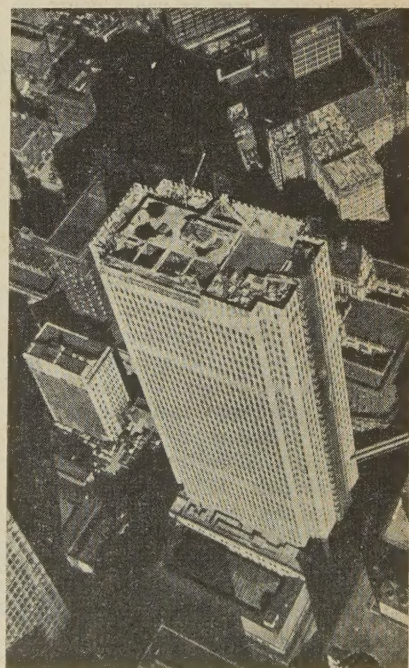
*

Cellformigt glas som takisoleringsmedel

En kunds beställning kunde för kort tid sedan uppfyllas på en ultramodern skyskrapa i New York, USA.

»PC Foamglas», som är ett cellformigt glasisoleringsmedel, jämte fyrplywood av standardtyp samt grusbeläggning täcker betongtaket på denna vid 525 William Penn Place belägna 41-våningsbyggnad, till vilken grunden lades ungefär för två år sedan. — Yttertakentreprenör är Warren-Ehret Company, Pittsburgh, huvudentreprenör Turner Construction Company, New-York och chefsarkitekter Harrison & Abramovitz, New-York, som samarbetat med arkitekt William Y. Cocken, Pittsburgh.

Denna cellformiga glasisolering är unik såväl beträffande sammansättning som utförande. Den består av millioner små glasceller med luft i, sammansmälta till ett helt. »Foamglas» är riktigt glas och har cellformig struktur, därför är det i ovanligt hög grad fuktbeständigt, bibehåller sin ursprungliga isoleringsförmåga och har lång livslängd. Dessa egenskaper har gjort »Foamglas» populärt som isoleringsmedel vid byggnader där verkligt förstklassigt material användes.

Copyright: Inter-Continental-Press.

LITTERATUR

Värmepumpuppvärmning av lantbostäder av Nils Holmqvist. Meddelande nr 22 från Statens Forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

Värmeväxlare i djurstallar av Nils Holmqvist, Ingvar Jansson, Endel Saarman. Meddelande nr 23 från Statens Forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

I en ladugård producera djuren vanligen långt mer värme än som skulle vara nödvändigt för att hålla en lämplig temperatur, om bara ventilationsluftmängden kunde hållas nere vid den nivå, som bestämmas av djurhygieniska skäl. Emellertid avge djuren samtidigt så mycket fukt i form av vattenånga, att ventilationen måste ökas upp mycket kraftigt för att man skall kunna forsla bort fukten utan att kondens och fuktskador inträffa, och ökningen av ventilationsluftmängden äventyrar därvid hela värmeekonomin. Statens Forskningsanstalt för lantmannabyggnader ger i sina meddelanden nr 22 och 23 anvisning på två sätt att lösa detta problem, varav det ena förutom att det klarar ladugårdens problem även löser bostadens värmeekonomi. Principen är härvid den att man sänker ventilationsluftmängden till den »hygieniska» nivån och tar hand om den utvecklade fukt-mängden i ett kylbatteri, där man också absorberar det resterande överskotts-värmet. Köldmediet ges därefter i en kompressor en temperatur lämplig för bostadsuppvärmning, i detta fall 30—35°. Den elektriska effekt som erfordras för kompressorn utgör endast en tredjedel å en fjärdedel av den effekt man får från ladugården. I meddelandet lämnas en jämförelse mellan ekonomin vid användning av denna värmepump samt vanlig uppvärmning med koks och olja. Jämförelsen gäller ett hus med ett maximalt värmebehov av 10 000 kcal/h, och kalkylen visar att värmepumpen ger totalårskostnader, som är något högre än för koks- men lägre än för oljeeldning. Systemet har också provats vid en gård i Skåne, och resultatet stämmer ungefär med förhandskalkylen. I slutet av meddelandet antydes att det finns möjligheter att förbättra värmepumpsekonomien ganska avsevärt. Det saknas emellertid en stor post i värmebalansen, ingen hänsyn har tagits till åtgången av förbrukningsvarmvatten, som dock normalt svarar för i runt tal en fjärdedel av det totala värmebehovet. Med konventionella uppvärmningsanordningar får man denna värme till samma pris per kalori som de övriga kalorierna, medan man vid uppvärmningsanläggning måste räkna med ett mycket högre kaloripris för förbrukningsvarmvattnet. Om exempelvis förbrukningsvarmvattnet värmes med elektricitet, torde kaloripriset fördubblas eller tredubblas för den aktuella fjärdedelen av det totala värmebehovet, vilket ställer hela kalkylen i en annan dager. En annan användning man kan resa mot värmepumpprojektet är denna: vad händer om värmekällan plötsligt försvinner, t. ex.

genom att djuren måste slaktas ned på grund av sjukdom?

Den andra av de angivna lösningarna på ladugårdens värme- och fuktproblem förefaller att ha betydligt större möjligheter att vinna en allmän spridning, den är enkel, relativt billig och kan med fördel byggas in även på redan befintliga byggnader. Metoden är här att ordna en kraftig ventilation av torr utomhusluft för att klara fuktproblemet, och samtidigt låta in- och utgående ventilationsluft mötas i en värmeväxlare så att värmeförlusterna genom ventilation nedbringas till ett minimum. En enkel konstruktion av värmeväxlare anges, den har provats vid en försöksanläggning och visar sig ha en utmärkt verkningsgrad samt är så enkel att bygga att vem som helst kan tillverka den efter de anvisningar som lämnas i meddelandet. Ett för användbarheten av denna anordning belysande exempel visar, att man vid renovering av den ladugård, där proven gjordes, kunna hålla kostnaden nere vid 2 000 kr inkluderande erforderlig isolering, fläktar samt värmeväxlare och trumssystem. En renovering med enbart isolering samt med trummor för naturlig ventilation skulle ha kostat 8 000 kr.

Per Norbäck

Kylisolering med Glasullit och Glasdun

Broschyr utgiven av Höganäs Billesholms AB. (8 sidor, 1951).

Broschyren presenterar genom instruktiva och vältagna monteringsbilder en ny metod för kylisolering av väggar och tak. Enligt metoden fästes Glasullitmaterialet vid korrugerad aluminiumplåt, som sedan reses mot betongväggen som hela sektioner. Sektionerna fastsätts genom speciella isolerade hållare, distanshakar, svetsas med hjälp av en automatisk svetspistol till plattjärn, som ingjuts i betongen. Metoden har använts i Hälsingborgs Fryshus 1951 och där visat sig vara enkel och billig.

I. Karlén

Directory of Building Research and Development Organizations in Europe

United Nations. Genève 1951. 116 sid. Pris kr 4: 50.

Denna uppslagsbok har utarbetats av FN:s ekonomiska Europakommission. Boken inledes med en kortfattad redogörelse för byggnadsforskningens utveckling i Europa. Största delen av innehållet upptages av uppgifter om myndigheter, institutioner och organisationer som sysslar med forskning och utfredning inom byggnadsfacket. Vidare finns en sammanställning över internationella organisationer på byggnadsväsendets och samhällsplaneringens område. Ett omfattande namnregister gör att handboken är lätt att hitta i.

Denna bok kommer säkert att underlätta samarbetet mellan myndigheter och institutioner i olika länder, varigenom ett värdefullt utbyte av erfarenheter och synpunkter kan komma till stånd. För

att hålla uppgifterna aktuella är önskvärt att reviderade upplagor utkommer med några års mellanrum. Därvid boken också kompletteras med uppgifter om en del institutioner som nu — i vissa fall av den svenska sammanställningen — inte medtagits.

G. J.

TÄVLINGAR

En arkitektpristävling om stads- och hustyper för Stiftelsen hyresbostäder i Örebro har avgjorts. Den första samlat 21 förslag. Prisnämnden beslöt utdela första pris, 12 000 kr, till medlemmarna »Du får leka på våran gård» av arkitekterna SAR P. A. Ekholm och White, Göteborg, andra pris, 7 000 kr, till arkitekterna SAR Nils Lönnroth och Ola Onshagen samt civilingenjör H. Sylvén, Stockholm, och tredje pris, 4 000 kr, till arkitekterna SAR Ernst Grönroos och Johan Thomé, Stockholm. Vid beslutet man inköpa ytterligare två förslag, det ena av arkitekterna SAR S. Backström och Leif Reinius, Stockholm, det andra av arkitekterna SAR S. Jonsson, Gunnar Leche och Gösta V. forss, Uppsala.

*

Västerbottens läns landsting inbjöd svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till pristävling om förslag till nytt lasarett i Lycksele.

Till prisnämndens förfogande ställts ett belopp av 25 000 kronor, som skall användas till pris och inköp. Första pris kommer ej att understiga 10 000 kronor och lägsta inköpssumman 1 500 kronor.

Tävlingsprogram med tillhörande handlingar utlämnas av sekreterare A. Haeggström, Svenska Landstingsförbundets byrå, Slussplan 9, Stockholm, mot en deposition av 50 kronor. Program utan ritningar m. m. utlämnas kostnadsfritt.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade senast den 15 maj 1952 kl. 15.00.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn
Stortorget i Vetlanda	15 jan. 1952*	Nr 7:5 s. VII
Kyrka i Göteborg	1 febr. 1952	Nr 16: s. X
Folkskola i Saltsjöbaden	1 febr. 1952	Nr 16: s. X
Kungsträdgården i Stockholm	1 mars 1952	Nr 14: s. IX
Lasarett i Lycksele	15 maj 1952	Nr 26: s. IX
Offentlig byggnad i Malmö	14 juni 1952	Nr 23: s. XV

*Inlämningstiden framflyttad.

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

i omslaget: Bild från skulptör E. Erikssons ateljé.
Foto: Hernried.

ENGLISH SUMMARY

Pictorial art and architecture

by E. Thelaus

p. 29-50

Architecture has often been closely related with pictorial art and many of architecture's means of expression have been developed in pictorial art first. This to a large extent applies to architecture of to-day. The Jugend style of architecture, which in its aim to artistic totalization precedes the modern architecture, also emanates from pictorial art. The first bookillustrations in Jugend style were produced about ten years prior to the first work in Jugend architecture, the residential building by Victor Horta in Rue de Turin in Brussels.

The form of the modern architecture was developed in the nineteenth and twentieth, strongly influenced by cubism, the Russian constructivism, purism and the style developed by the de Stijl-group. Architecture and pictorial art were in this period very closely related and within architecture an opportunity had been offered to find a basis common for the different kinds of art. The »Bauhaus» in Germany was one expression for these aims.

On the surface, though, the new architecture seemed rather disagreeing with the pictorial art as regards decorative ornaments and sometimes »das Haus ohne Bilder» appeared as the ideal thing. In Sweden the functionalistic architecture of the thirties was regarded as nude and lacking expression, and the development in the forties implies a reaction against this style. The

architects liking for ornaments has expanded and the artists have become more and more inclined to co-operation with architecture.

It is difficult, however, to find examples of good concurrence between architecture and pictorial art. The artistic qualities appear as outstanding phenomena. This is due to the fact that pictorial art is based upon an older tradition which has very little in common with the modern architecture. The Norwegian art of mural painting was the source of inspiration for the monumental painting. In the thirties Otto G. Carlslund was the only Swedish artist of any importance working along the same lines as the modern architecture then appearing for the first time. But very few of his works have materialized.

During the years near, however, a new group of artists has come forth, with concrete education. These artists have co-operated to a great extent with architects and the results have opened certain prospects but several items, as for instance some experiments with façades have also signified a repetition of a stage of development already passed.

Even though new tasks may be offered the artist within the framework of architecture he holds a difficult position in society. It is necessary to find tasks based upon naturally functional conditions. In the long run no kind of art can exist on subsidies or, as a final possibility, Government patronage.

Discussion around Joan Junyer's exhibition in The Royal Academy of Art, Stockholm

p. 51-56

The Spanish painter Joan Junyer uses volumes and sculptural forms in his paintings and is trying to expand painting out of the frame and to fuse it with form. He wants to obtain other spaces for painting. Junyer creates the sensation that he wishes to present by the use of voids, bumps and corner painting, all devices which require motion to be appreciated. He would like to see painting not as an addition to a wall but as an integral part of the building. Junyer believes that it is possible to collaborate with architects, but there must of course be a basic agreement and mutual understanding and also personal independence in carrying out the individual work.

DIVERSE

Bal Fleuri och studieresa

Årets arkitektfyra på Teknis tänker resa söderut i slutet på juni. Till Italien eller Spanien. Men vilket det nu än blir, så behöver vi pengar. Ju mer vi får in i den gemensamma reskassan, desto fler kan då utnyttja detta strålande tillfälle till en sista gemensam upplevelse innan klassen definitivt skingras.

Grand Bal Fleuri utbryter i år den 24 mars, och som sig bör i Blommans tecken. Alla vänner och gynnare inbjudas att med sin närvaro och sin plånbok hedra vår fest. En ljuspunkt i vinterslasket, en Vårens förelöpare!

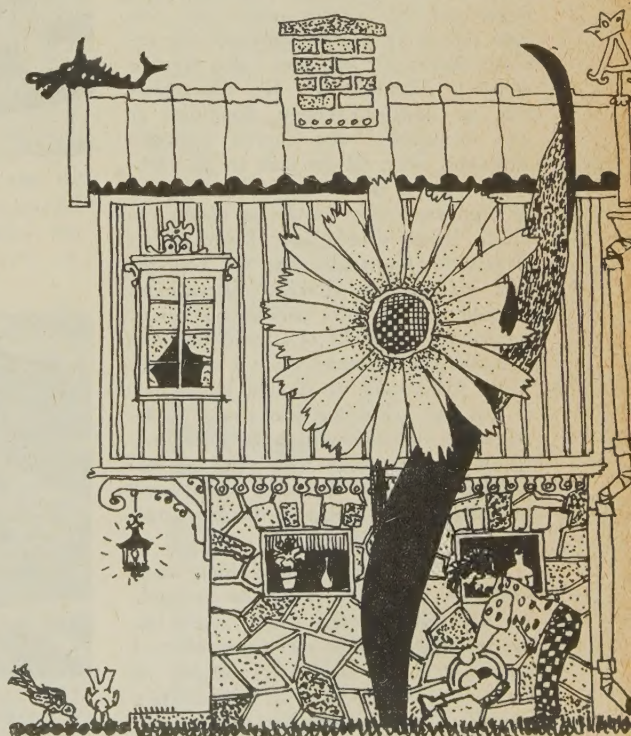
De firmor och storheter, som av en eller annan outgrundlig anledning är förhindrade att själva närvara eller representera sig vid balen, kan dock genom en anslående affisch uti lokalen påminna de närvarande om sin existens. Detta sker, om man på vårt postgiro insätter ett lämpligt antal tior, helst lejonparten av de numera så högt uppskattade skogs- och konjunkturvinsterna! Livskraften av ovannämnda existens blir ju direkt avläsbar i beloppens storlek!

Balbiljett till Blomsterlandet kan man försäkra sej om genom att insätta prel. 15 kr per strupe på vårt giro.

Vi tacka på förhand för all förstående hjälp, och slutar med att omtala det viktigaste: adressen:

Studiekommittén, Teknolog Kurt Andersson, c/o Ericson, Untravägen 29. Hjorthagen. Postgiro 45 31 05.

A4

Så här vackra hus får A4-eleverna akta sig för att rita när dom kommer ut från Teknis.

LITTERATUR

Nogle Byplanproblemer II av V. Malling.
Dansk byplanlaboratorium. København
1951.

»Nogle byplanproblemer» är ett häfte, som företrädesvis riktar sig till kommunalmän och tekniker, som icke tidigare sysslat med planläggningsproblem. Det är rikt illustrerat med bilder från danska städer, och efter varje kapitel försett med litteraturförteckning och kronologiskt ordnade citat från den aktuella debatten kring de problem som behandlats i kapitlet.

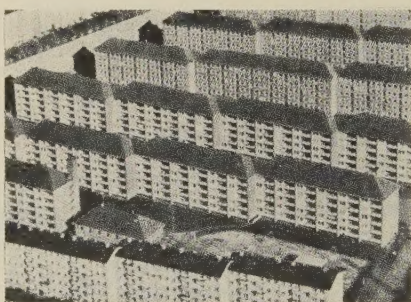
»To slags byplanopgaver» heter det första, och därav framgår att författaren indelar stadsplaneringen å ena sidan i stadsutvidgning (da. byudvidelse) på obebyggd mark och å andra sidan i planläggningsproblem inom existerande stadsmässig bebyggelse. Boken handlar företrädesvis om de sistnämnda och författaren nöjer sig i stort sett med att beträffande planering på obebyggd mark konstatera att där kan man göra ungefär vad man vill, och därom är tillräckligt mycket redan skrivet. Den valda indelningen tar mest sikte på detaljproblem och det blir inom den ramen inte mycket plats för någon diskussion om de vitala punkter där samhällsbyggandet tangerar sociala och politiska problemkomplex. Men häftet riktar sig ju till kommunalmän. Man skall kanske inte bjuda bagarbarn bröd.

Miljöbegreppet användes flitigt och går som en röd tråd genom hela framställningen. Författaren talar om »ren miljö» och »blandade miljöer». Med ren miljö avses; miljön inom områden med likartad bebyggelse med avseende på såväl användningssätt som bebyggelsetäthet. Blandad miljö är ögonskenligen motsatsen. Författaren anser att den rena miljön är eftersträvansvärd och arbetar således för vad som i den svenska debatten ibland kallats för differentiering av stadsbebyggelsen. Samtidigt är han förälskad i den danska köpingen (købstad), som väl om man ser på verksamheterna i den knappast kan kallas differentierad eller påstås ha någon ren miljö. Dessa orimligheter beror på att författaren sammanblandar två begrepp, som han utan att särskilja från varandra faktiskt arbetar med, nämligen miljö ur funktionell synpunkt och miljö ur mera känslomässigt betonad estetisk synpunkt. Detta förhållande är särskilt besvärande i kapitlet »Bebyggelsearternes fordeling» och »Grænseoprgsmål». I det förstnämnda saknar man för övrigt en diskussion angående den med hänsyn till hushållstyper lämpliga fördelningen mellan olika bostadstyper.

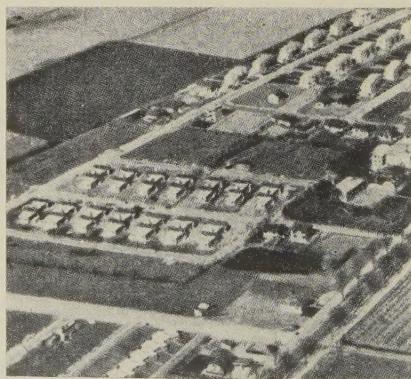
I bokens tre sista kapitel finns emellertid en mångfald värdefulla synpunkter och råd angående vad vi här i landet ibland har kallat saneringsproblemet, men som mera följdriktigt borde heta förnyelseproblemet. Det är särskilt tidsfaktorns betydelse som här genom praktiska exempel belyses på ett enligt anmälares mening förtjänstfullt sätt. Författaren diskuterar i dessa kapitel planläggningens berättigande och visar

Hvor er de dog fine — vore små hyggelige købstæder. Her ser man de store købmandsgårde langs hovedgade med haver, som når ned til den. Engene langs den bør bevares om fornødent ved brug af byplanloven. En sådan bevaring gennemføres lettest, når det synes overflødig, dvs. mens der ikke er økonomisk pres på.
Foto: Aero Express.

Hvis disse huse er gode, så er det for meget af det gode.

Her er leget med tre forskellige sæt byggeklodser. Der var ikke nok til at klare overgangen.
Foto: Nowico.

hur den har växt fram med uppgift att i grannens intresse reglera den enskil-

des rätt till användning av tomtmarker. Utvecklingen fordrar emellertid ofta nog kraftiga förändringar i bestående förhållanden, och det är då planläggarens blir ställd inför svårösta problem. Ägoindelnings- och värden av hus och anläggningar på marken är ofta oöverstigliga hinder för mera genomgripande förändringar. Författaren förordar med en viss försiktighet dels en successiv nedskrivning av husvärdena och dels upprättandet av tidsbestämda etapper för förnyelsen. Han fruktar att de moderna husen kan få livslängder på över 200 år och önskar i likhet med de flesta planläggare att kommunerna måtte engagera sig hårdare än nu i planläggningens genomförande. Vidare hoppas han att ekonomiska kalkyler så småningom skall kunna tränga in i planläggningar och kasta en för en del av planläggarens hittillsvarande intuitiva insikter gynnande samt ljus över densamma.

Att som utlänning söka bedöma vilken effekt en skrift som denna kan komma att utöva på danska kommunalmän, är ett så vanskligt företag att anmälares knappast vågar sig på det. I varje fall bör citatsamlingen — där författaren låter medlemmarna av Fredriksberg, Gentofte och Københavns kommunalfullmäktige, alltså bemärkta män, tala direkt till kollegerna ute i landet — vara något som kan vara värt att ta efter om man är ute i liknande ärende. Boken är för övrigt lättläst och har mycket goda illustrationer, så varför skulle inte den kunna göra nytta?

Sven Månsson

plan i början av år 1950 har KF:s tektkontor givit ut sammanlagt ca 100 k. instruktionsblad. Byggnadsingenjör Bengt Malmsten har handlat utredningsarbetet. Instruktionsbladen har getts sin påpasslighet och frimodighet blott ett nyttig stimulans i den aktuella byggnadstekniska diskussionen. De bidrar även till att belysa behovet av ett närmare samarbete mellan materialtillverkare, projektörer, byggare »forskare», bygghetsförvaltare och »fastighetsnyttjare» för att de erfarenheter, som görs av olika personer arbetande med ett byggnadsverk, skall kunna tillgodogöras såväl dem emellan som i vidare sammanhang på ett snabbt och effektivt sätt. Ett instruktionsblad visar sålunda att ett sådant kan vinnas genom en kritisk undersökning av den nuvarande, många fall stridnismässiga behandlingen av olika byggnadsdetaljer på arkitekt- och konstruktörskontor i form av arbetsbeskrivningar, ritningar etc. Instruktionsbladen är i allmänhet ej färdiga problemlösningar eller rekommendationer, utan är snarare en sorts *tänkeställare*. Trots sin formella utstyrel i form av informationsblad med standardiserat rubrikhus, etc. (deras naturliga form borde i en tidskriftsartikeln) utgör de en av de friskaste diskussionsplatserna i kamratmot slentrianmässig projektering vi i dag har.

De tankeställare som ges i bladen
är både *på* och *mellan* de skrivna
orderna. I mycket komprimerad form
är de väsentligaste av de *på* bladen
skrivna tankeställarna anges som följer:

Alkonger

Tänk på att göra kanterna med
arpa hörn och droppnäsan med möj-
kast rätvinkliga droppläpp. Balkong-
eck i kombination med droppnäs på
dersidan är en ganska säker åtgärd
ot missfärgningar på betongplattans
dersida. Tänk på att en räcke-
instruktion med horisontalt liggande
n mitt för betongplattan lätt för in-
tten i plattan. Var omtänksam vid
l av färgsort. Tänk på sockelut-
rningen (gärna sockel i liv med färg-
fasadyta) och tröskelbeslaget (plå-
n helst ocknäckt).

itréplaner av huggen granit

Tänk på att uppdelningen av graptplaner i mindre stycken ej alltid är ekonomiskt fördelaktigt (låt i vissa fall anitleverantören avgöra). Tänk på att granittjocklekarna mellan 5 cm (4–5 cm) är lämplig för sågad granit och 12 cm (tunnaste tjockleken för huggen granit) ofta ej är ekonomiska. Tänk på att en del granitbrott kan leverera upp till 2,5 m långa steg i ett stycke till ett pris än om steget varit delat, att kostnaden för ett granitsteg kan variera med ca 40 % mellan det enklaste och det mera »avancerade» utförandet av de olika utförandeformerna samt att det många gånger kan vara lämpligt att

Grundmursisolering mot fukt

Tänk på att grundisoleringen i de flesta fall saknar betydelse, likaså grundisoleringspappen mellan grundmur och överbyggnad. Tänk på rimligheten och möjligheten att, såsom ofta föreskrives, gjuta ett 5–20 cm tjockt skikt av vattentät betong i grundmurar under eller i jämnhöjd med källargolvet.

Snickeries

Tänk på att snickerifabrikanten ofta bäst vet den mest praktiska konstruktionen för en snickeridetalj och rita därför i största möjliga utsträckning endast detaljernas ytterkonturer. Tänk på att snickerifabrikanten hellre arbetar med en ritning av ett hanterligt format innehållande alla detaljer till ett snickeri, än efter flera ritningar med endast en detalj på vardera.

Tänk på att studera om det finns någon icke ytimpregnerad karm, där de mot murytorna vänder sidorna angripits av röta på grund av murfukt.

Tänk på att studera om på byggnadsplatsen grundade karmar ger sämre resultat än fabriksgrundade.

Tänk på att man många gånger klarar sig med ett förvånansvärt litet karmdjup för portar (vissa prov för fönster med kopplade, inåtgående bågar, pågår f. n.).

Tänk på att inte av slentrian använda onödigt tjock lövträfanerbeläggning på snickerier (slentrian i allmänhet = 5–8 mm).

Tänk på att vanliga skador på portar och ytterdörrar genom regn och sol kan motverkas genom vissa relativt enkla konstruktiva åtgärder.

Tänk på att dropplista på badrumsdörrar är onödig och ineffektiv.

Tänk på att placera dörrkarmar i smyg så att karmarna ej skaka loss och så att dörren kan öppnas i erforderligt stor vinkel.

Tänk på att använda svensk standard för fönster och fönsterdörrar på ett riktigt sätt (bl. a. genom att studera vissa specialdetaljer, snickeriernas anslutning till andra byggnadsdelar, t. ex. fönsterbänkar etc.).

Tänk på att otjårat drev är tillräckligt beständigt vid diktning av fönsterkarmar och på att en fönsterkarm utsätts för kraftiga påfrestningar genom en alltför hård diktning.

Tänk på att källarfönster och liknande fönster kan förbilligas om de görs med dubbla glas i enkel bäge istället för som fönster med dubbla, koppelade bågar och att kondensrisken kan undvikas genom enkla konstruktiva åtgärder.

Gångjärn

Tänk på att inte välja onödigt kraftiga gångjärn, att det nedersta gångjärnet får den största påfrestningen och att ett gångjärn inte fästes med för klena skruvar (detaljerade förslag till klenare och färre gångjärn samt gångjärnsplacering ges).

Tänk på att placera skrapgaller och torkmattor i gånglinjen, att avtorkning lämpligen sker automatiskt genom att folk får gå normalt över torkmattor på en sträcka av ca 5—8 m samt att olika konstruktioner av mattor och galler är lämpliga vid olika behov.

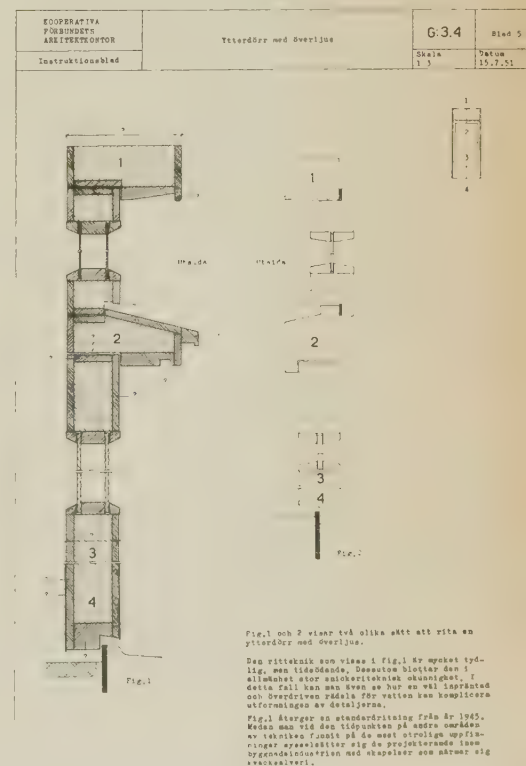
Förutom dessa direkta tankeställare, ger instruktionsbladen många synpunkter så att säga »mellan raderna», bl. a. följande:

Sortering av olika dokument på ett kontor

Instruktionsbladens indelning följer de olika arbetsgrupperna, t. ex. A schaktnings-, sprängnings- och planeringsarbeten, AB pålningsarbeten, B betong- och cementarbeten, C stenhuggeri-arbeten etc. och följer sålunda inte Bygg-AMA:s indelningsgrund. Detta kan tyda på att instruktionsbladen ej anses kunna helt inpassas i detta registreringssystem för varu- och arbetsbeskrivningar, särskilt som bladen omfattar inte blott synpunkter på varor och arbete utan även synpunkter på utformningen av olika byggnadsdelar och -detaljer. Instruktionsbladens sorteringsgrund är därför en påminnelse om att principen för sortering av alla dokument på kontor av olika slag ännu väntar på sin lösning och många goda upplysningar ligger i väntan härpå dolda på kontoren utan att kunna nyttiggöras med rimlig arbetsinsats.

Hur detaljerat bör byggnadsdetaljer avsedda för fabriksstillverkning ritas?

Ritningsmaterialet från såväl större som mindre arkitektkontor till olika snickerifabriker har undersökts, varvid framkom att det fanns många fel i ritningsdetaljerna, vilka uppkommit genom att arkitektkontoren ej helt behärskat den konstruktiva utformningen av en byggnadsdetalj, t. ex. en port, ett dörrparti etc.

Om fabrikanterna följer arkitektkontorets ritningar i dessa fall, blir resultatet avsevärt dyrare snickerier. I allmänhet gör dock tillverkaren förnuftiga avvikelser i det tekniska utförandet samtidigt som han följer arkitektkontorets intentioner. För att få en rationell lösning på detta missförhållande, föreslår instruktionsbladen att snickeridetalljer från arkitektkontoren endast anges genom ytterkonturer och att arkitektkontorets arbete bör inriktas sig på att se till att byggnadsdelarna placeras rätt, på ett riktigt sätt och tillverkas av ett lämpligt material.

Den väckta frågan har en stor principiell betydelse, då byggnadsproduktionen i allt större omfattning flyttar från byggnadsplatsen till fabriken, en tendens, som uppmuntras från många håll. I en nära framtid måste därför samarbetet mellan »projektören utanför fabriken» och »tillverkaren eller projektören inom fabriken» utredas för att projekteringsarbetet skall ske förnuftigt och ekonomiskt med tanke på både byggnadskostnaden och projekteringskostnaden.

Svårigheten att få snabba och pålitliga remissvar vid gjorda utredningar, t. ex. vid standardiseringsarbete

De av instruktionsbladen, som gäller anvisningar till svensk standard, samt den diskussion, som förts i fackpressen med anledning av dessa anvisningar, visar att det är stora svårigheter i standardiseringsarbetet att snabbt få pålitliga synpunkter på standardförslag. Man får hoppas att genom ett mera aktivt remissförfarande, eller måhända på enklare sätt, de synpunkter som KF:s Arkitektkontor m. fl. fackmän kan ge på förslagen till svensk standard, kan inarbetas direkt i standardpublikationerna eller i kommentarerna till dem.

Subjektiv bedömning

Olika fackmän har ofta mycket delade meningar om hur en byggnadsdetalj bör utformas. Detta kan bl. a. bero på att en och samma detalj utformad på två ställen på samma sätt och utsatt för samma påfrestningar, klarar sig olika bra. Instruktionsbladen talar t. ex. om balkonger på två hyreshus uppförda 1948 utan balkongbleck och med droppnåsa, vilka balkonger visar stora missfärgningar, medan på samma sätt utförda balkonger på ett intilliggande hus ej har några som helst missfärgningar.

En annan orsak till olika omdömen är »fackblindheten». Sålunda omtalas bl. a. på ett instruktionsblad för trösklar: »30 arkitekter och ingenjörer och 22 lekmän tillfrågades om snubbelrisken hos en tröskel med en viss kontur. Tröskeln sades ligga i en livligt trafikerad entré till ett kontorshus. 25 av de tillfrågade arkitekterna och ingenjörerna ansåg att en stor eller mycket stor snubbelrisk förelåg. Övriga 5 ansåg att tröskeln inte var konstruerad på lämpligaste sätt, men att snubbelrisk ej förelåg. Av lekmännen ansåg 11 att snubbelrisk förelåg, 9 att risk ej förelåg och

2 hade ingen åsikt. Två av de tillfrågade fackmännen, som ansåg att snubbelrisken var mycket stor framhöll dock att de inte kunde bedöma snubbelrisken eftersom de inte varit utsatta för en dylik tröskel. Båda beräknas ha passerat just denna tröskel ca 10 000 gånger. Tröskeln finns sedan 1935 i huvudentrén till KF:s kontorshus vid Stadsgården och samtliga 52 tillfrågade passerar tröskeln flera gånger om dagen — utan att snubbla. Detta oavsett om entrédörrarna är stängda eller uppställda ha 20 % av dem som passerar tröskeln trampat på den och resten passerat utan att trampa på den. Ingen synes reflektera över det sätt de passerar tröskeln på. Förutom de anställda passerar varje dag ett stort antal icke anställda genom entrén utan att snubbla. Givetvis finns det exempel på sådana som har snubblat, men dessa exempel är så sällsynta att man inte kan tala om någon snubbelrisk».

I många fall anammas okritiskt av fackmännen en del cirkulerande åsikter, som saknar pålitligt verklighetsunderlag och dessa okontrollerade fakta, ibland auktoriserade av officiella organ, får ofta vara grundval för viktiga beslut.

Ett betydelsefullt exempel på delade åsikter hos olika fackmän beträffande ett byggnadstekniskt problem är frågan om asfaltisolering mot fukt och dagvatten på grundmurar av betong, användning av grundisoleringspapp mellan grundmurar och överbyggnad samt lämpligheten med isoleringsskikt av vatentät betong i grundmurar av betong. Instruktionsbladen går frimodigt in för den av många fackmän företrädde uppfattningen att betonggrunder ej behöver fuktisoleras. Som ett vapen i strävan efter sanningen användes följande frågor, vilka vill pröva åsikternas verklighetsunderlag:

»Kan Ni ge mig adressen till en enda isolerad betonggrund som har en fullt täckande isolering?»

»Kan Ni ge mig adressen till en isolerad betonggrund som läckt?»

»Kan Ni ge mig adressen till en oisolerad betonggrund, som läckt?»

I väntan på dessa adresser anser instruktionsbladen att de oisolerade betonggrunderna procentuellt inte kommer att läcka mer än de isolerade grunderna och att det därför finns all anledning att i fortsättningen avstå från att skydda en i stort sett tät betonggrund med relativt otät asfaltisolering. Därvid vinner man — förutom isoleringskostnaden på 2—2,25 kr/m² — även den fördelen att man får en väggyta som utan några speciella skyddsåtgärder tål de påfrestningar den utsätts för såväl under som efter byggnadstiden.

De exempel som ges på KF:s instruktionsblad visar att de subjektiva omdömena i många fall är felaktiga och att detta kan leda till kostsamma fel och även till att goda lösningar, som eventuellt i ett tidigare sammanhang under alla betingelser kan ha misslyckats, motarbetas. Bladens största insats ligger måhända just i att de sti-

mulerar till åtgärder för att få objektiva bedömningsgrunder för fackmännen i det dagliga arbetet och för att på så sätt undvika de missfärgningar som sig därigenom den s. k. byggnadsforskningen från rätt håll, nämligen i dagens bekymmerstyngda och strävanfyllda arbetsvärld.

Ingvar Karlén

AVGJORDA TÄVLINGAR

Kommunalhus i Malung

Första pris 5 000 kr tilldelades arkitekt SAR Dag Efvärgren, Stockholm för slaget »Snövits». Andra pris 1 000 kr tilldelades arkitekt SAR Fritz Jaenecke Sten Samuelsson, Malmö med ingenjör Sven Erik Jonsson som medhjälpare för slaget »Läderlappen».

Följande inköp gjordes: 4 000 kr förslaget »Carcassonne» av arkitekt Arne Rudberger, Stockholm, 1 500 kr förslaget »Handsken är kastad» av arkitekt SAR Tore Axén och Bengt Häfner Stockholm och 500 kr för förslaget »Skinskutte» av arkitekt SAR Krig Dahl och Olof Eriksson, Stockholm.

Prisnämnden har på grund av de arkitektoniska förtydningarna förordat arkitekt Rudbergers förslag till utförande efter fortsatt bearbetning, trots att han frångått programmet vid utarbetande av tävlingsförslag.

Prisnämnden bestod av: länsarkitekt Nils Bimer, civiljägmästare Bror Eriksson, kassör Elof Gidlund, kommunalkamrer Tros Olof Halvarsson, arkitekt SAR Per-Olof Olsson och professor Esbjörn Sundahl.

Folkskola i Östersund

Vid inbjuden tävling om ny folkskola byggnad i Östersund har prisnämnden förordat till utförande ett av arkitekt SAR Karl-Axel Bladh, Stockholm, under medverkan av arkitekt SAR Sture Ljunqvist, Stockholm, utarbetat förslag. Prisnämnden har därjämte tilldelat arkitekt SAR Åke E. Lindqvist, Stockholm, premium på 1 000 kr för ett av honom utarbetat förslag under medverkan av arkitekter SAR Arne Hagägen och Karl Ståhl, båda från Stockholm.

Övriga inbjudna var arkitekt SAR Carlillus Johansson och arkitekt SAR C. Strehlenert, Stockholm.

Prisnämnden utgjordes av: stadsarkitekt Henric Nordlund, Östersund, länsarkitekt Gösta Rollin, riksdagsman Nils A. Larsson, byggnadsingenjör Arvid Persson och arkitekt SAR Lennart Uhlin.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Kungsträdgården i Stockholm	1 mars 1952	Nr 14. 5 s. IX
Lasarett i Lycksele	15 maj 1952	Nr 26. 5 s. IX
Offentlig byggnad i Malmö	14 juni 1952	Nr 23. 5 s. XV

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Komposition av Uhlén, arkitekt och Sundahl, fotograf.

ENGLISH SUMMARY:

Summer restaurant at Västervik, Sweden, a competition

By T. Westman

p. 57—64

Slottsholmen at Västervik offered the competitors excellent exterior conditions: an islet covered with leafy wood with authentic ruins, views on limited waters with a rich boat traffic around a picturesque small town, sunsets, shore promenades etc.

The difficulty for the competitors to utilize properly in one building the various qualities of these surroundings was obvious. Those have succeeded best, who have worked out a bearing main theme, as e.g. the winner of the 2nd prize, »Sol och vår», who means that the ruin is well worth closer acquaintance and who has created a milieu well kept together and just intimate enough, or the bought-in proposal »15 cl kl 3», which is facing Skeppsbrofjärden and forming a summergay yachting cove in festive combination with jetties and boats.

The winning design »Holmgång II», by Gösta Åbergh, is cracking Columbus' egg by placing the restaurant partly on the water of the bay, leaving an almost intact islet to the eyecatch of the café-guests just as naturally as the dining-room and the banquet-hall in the opposite direction catch sunglittering waters.

Town-plan for Kallerstad, Sweden, a competition

By S. Lindström

p. 65—72

The Kallerstad competition concerned an area for about 8 000—10 000 inhabitants East of Linköping's densely built part with its borderline at one kilometre's distance only from the center of the city.

It is imperative to render the residential areas an atmosphere of peace. The suggestion by the winner of the first prize gives an unusually good example of proper aiming and formation. In this draft the courtyards have been made as small and closed-in as necessary in order to obtain a proper shelter effect here on the plain. The calmness, however, requires a complement of life and activity. Suggestions No 14 and 16 have courtyards alternately completely calm and alternately with a certain amount of traffic and parkinglots and opening towards a bigger thoroughfare.

Proportioning and creation of rooms have anew become live qualities for the town-planner. Look at No 16 with its mobile courtyard formations, No 18 with its axes and perspectives and No 19 with its bent streets and pretty idyllic spots. And last but not least, look at No 5 with its playing between the soft lines of the landscape and the hard squares of the apartment buildings and the soft chains of the low houses.

The design of a residential area, Baronbacken at Örebro, Sweden, a competition

By B. Fredzell

p. 73—78

The competition area is situated approx. 1,5—2 kilometers Northwest of the center, immediately North of an existing villa area and West of an industrial area. In the West the area is bounded by a park, which is passing into a forestbelt in the North.

The bodies of the buildings are usually erected in three stories of the common type. One suggestion, however, »Tre i ett», shows a novelty, a variation of the »starhouse», which is far from uninteresting. The free lamina house has been completely abandoned for the courtyard. The proposals vary between small, completely rectangular blocks, as e.g. in »Slutet», and wide unsheltered bays, e.g. »Storby—barnby», from irregular, artificially playful formations, e.g. »Du får inte leka på våran gård», to correctly square formations e.g. »Knas».

A few ideas on the new standard school and its building problems

By C. Björklund

p. 79—82

The principle resolution on a 9-year standard school, a combined elementary and secondary school, arrived at by the 1950 Riksdag involves a conglomerate of problems as regards the requirements for premises of a school.

The 9-year school is planned to be divided into three stages: the low stage including classes 1—3, the middle stage including classes 4—6, and the upper stage including classes 7—9, where the ninth year is given differentiation by means of dividing same into three lines: 9 a, 9 y and 9 g. In class 9 a those pupils are received, who have a possibility to avail themselves of that theoretical education, now roughly corresponding to secondary school examination, whereas class 9 g is recruited by pupils, who intend to continue their studies at a 3-year upper school. The remainder of the pupils — approx. 50 % of the total number — are assigned to class 9 y, i.e. trade education, which normally is located to various fields of activity in practical life or to trade schools.

The article is illustrated by some competition proposals from a competition for a new building of a 9-year standard school at Rättvik.

Two statements caused by L. Holm's article »Två ämbetsbyggnader» in Byggmästaren No 26, 1951

p. 83—84

The two statements by S. Lindström and S.I. Lind meet in different ways L. Holm's criticism of the annexed building to the Government Offices in the »Gamla Stan» and the official buildings near Västerbron, Stockholm.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Vårrevy på arkitektföreningen

Det var i det närmaste fullt hus på Teknologföreningen den 21 januari, när SA:s sedvanliga vårrevy presenterades, men programmet var kanske något tunt.

Nils Åhrbom inledde aftonen med en beskrivning av KTH:s värmekraftverk. Det är en nybyggd värmecentral, kombinerad med en demonstrationsanläggning för ångkraftteknik — ett modellförsök till stadsdelsuppvärmning. I första hand skall den förse Teknis egna anläggningar och de närliggande forskningsinstitutionen med värme och elkraft, i en senare utbyggnad också andra institutioner i grannskapet. Byggnaden är placerad i omedelbar anslutning till Teknis' nuvarande värmecentral, tvärs över gatan från Kårhuset. Den domineras av en »monolit» i betong, 5—6 vån. hög, innehållande höga vertikala ångpannor och däröver ett kolförråd. Intill denna ligger generatorhallen, byggd i tegel, och därtill två stora hetvattenbehållare, inklädda med aluminiumplåt. Materialbehandling och detaljutformning av Åhrboms förmåga märke.

Gunnar Pleijel gav sedan en snabb repetitionskurs i ämnet »Solljusstudier i stadsplaner», illustrerad med instruktiva diagram. De var uppgjorda för en belysningskongress i Paris i höstas och på väg att bli internationellt normgivande. I synnerhet i vår arktiska värld — ända finns där allt skäl att modifiera situationsplanerna med hjälp av Pleijels diagram, så att gnuttorna av solsken kan tas tillvara. Något sätt att rå på den städse mulna vinterhimlen har han tyvärr ännu inte introducerat.

Åke Evald Lindqvist talade om »Klassrum för grupparbete». Grupparbetet spelar en väsentlig roll i den nya skolformen. Ett hitintills »normalt» klassrum fungerar emellertid inte för grupparbete, det har både olämpliga dimensioner och olämplig belysning. Lindqvist visade ett projekt till en ny skola i Årsta där han

prövat en form av djupa klassrum, som är dubbelsidigt belysta, genom att väggen mot korridoren glasats. Genom att lägga trapphus till klassrummen parvis räknade Lindqvist vidare med att man skulle få föga trafik i korridorerna, varför även dessa kunde utnyttjas som rum för grupparbete. Det konstruktiva systemet utgjordes av bärande tvärväggar i betongsten, medan ytterväggarna var utan bärande funktion.

Einar Lovén redogjorde därefter för »Gevalias nya kafferosteri». Det är ett projekt till en byggnad för magasinering, blandning, rostning, malning och paketering av kaffe och skall dessutom rymma en avdelning för kryddor samt kontorslokaler. Det är utformat som fyra våningars längor omkring tre sidor av en överbyggd gårdskvadrat, och avsett att byggas i betong, utvändigt värmeisolerad och klädd med Klein-mosaik.

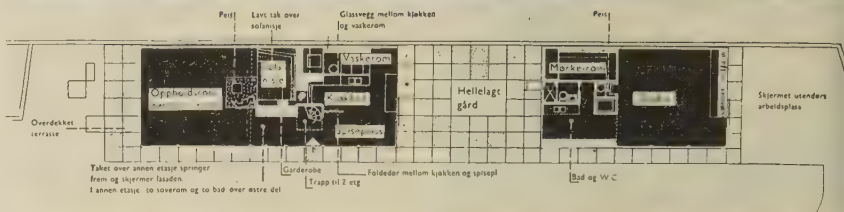
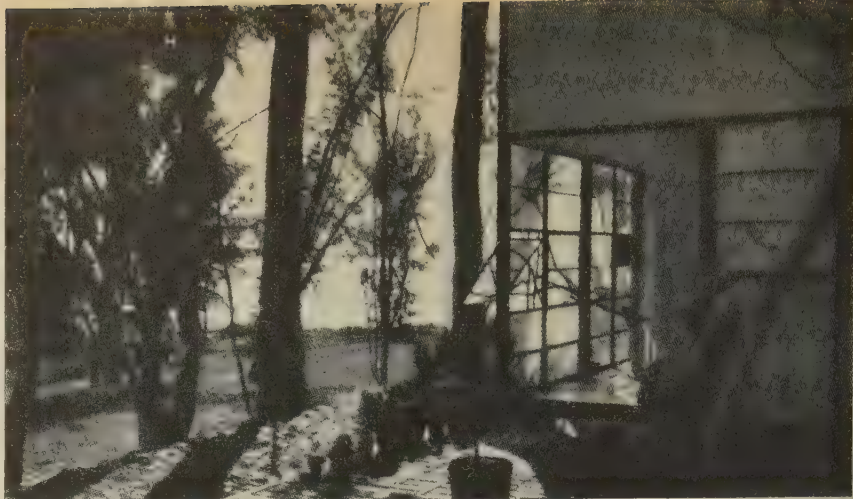
Carl-Henrik Kreüger presenterade några nya material och en fönsterkonstruktion. Den senare hade det största intresset, för den erbjuder kanske en väg från de dyra, klumpiga och arbetskrävande kopplade fönstren i väntan på att vi skall få råd med enkla rutor av dubbla glas. Principen för den av Kreüger visade konstruktionen är att man ventilerat utrymmet mellan två glas i samma båg på ett sådant sätt att man undviker såväl damning som kondens. En tidigare konstruktion med kondensorer av metall har visat sig fungera mindre bra på starkt solbelysta fasader. Nu försöker man med ett diffusionsmembran i en kanal i bågen mellan rutorna, där fukten skall gå ut i stället för att kondensera på glaset. — Av de nya materialen var det lustigt att se ett håligt trärör, hopfogat av smala ribbor. Det kunde böjas, även i snäva kurvor.

Den siste revyartisten denna gången var Hans Åkerblad. Med ett löje, som var blandat med en god portion obehag, hörde man om hans jakt efter svenska rekordet för ålderdomshem i en våning. När han hade underskridit den av arbetsmarknadsstyrelsen givna stipulationsgränsen, 150 m³, med 0,9 m³ per ålder, hade detta medfört att den Kungl. Styrelsen ansett sig böra pröva om sin stipulationsgräns. Man tyckte att det var särskilt olustigt med en sådan behandling av detta projekt, som verkade riktigt trevligt.

Så tackade ordföranden Gate de medverkande, och noterade särskilt det intresse som de hade lagt ner på att åstadkomma tekniskt fullgångna lösningar. Detta mot bakgrund av de utsvävningar i biologi och filosofi, som nu en tid präglar arkitekturdebatten. Håri måste givetvis referenten instämma. Man frågar sig dock om inte på sina håll ett barn åter håller på att kastas ut med badvattnet, liksom här hände 1930 och 1940. Den tekniskt fullgångna lösningen — som sällan är entydig — borde vara en självklar del i vårt arbete, men väl inte ett slutresultat?

Kvällen slöt med rödvin samt Triennalen i färgbilder av Gate.

L. M.

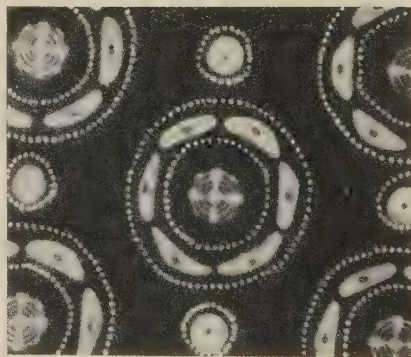

TIDSKRIFTER

Charles Eames är en av Amerikas främste designers. När han byggde sitt hus gav han sig i kast med arkitekturen — det blev Gropius som arkitekt, Mondrian som målare och Calder som skulptör, vilka blev hans konstnärliga ledstjärnor. Huset presenteras i den norska »Bonytt», oktober 1951 och vi visar här några bilder.

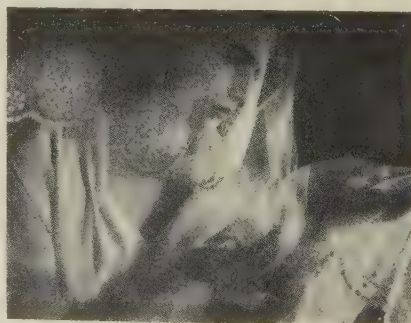
I samma nummer finns en artikel om de nya vägar för ornamentiken, som genom kristallografien öppnar sig för konstnären (erkännerligen the industrial designers). Hägmoglobin eller insulin för att ta några exempel, ger kristallbilder av utsökt skönhet som sedan kan ritas av som mönster till tyger, tapeter, konstläder och Gud vet vad. De former i den vanliga naturen, som numera ick har använts därför att de är banala, har nu ersatts av sådana former, som naturens innersta formkraft skapar. Sådana mönster har i stor utsträckning använts vid utformningen av Festival of Britain's konstnärliga utsmyckning.

Den intelligente läsaren frågar sig emellertid med oro vad detta nya natursvärmeri skall leda till. Är ändå inte det rent abstrakta mönsterbildande människans eget medvetna skapande, att föredra?

Ovan: Kristallbildning från hämoglobin utarbetad som mönster för konstläder.

Nedan: Slöja med mönster hämtat från insulin-kristallbildningen.

ouiv nr 31, aug. 1951.

Nederländernas rijksbouwmeester (närast motsvarande vår generaldirektör (Byggnadsstyrelsen), arkitekt G Friedhof, talade vid öppnandet av en arkitekturutställning i Maastricht för några månader sedan. Därvid gjorde han ett öp över arkitektsituationen i olika länder:

Det är inte möjligt att i denna värld, om när som helst kan explodera, skapa en arkitektur, som växer fram lugnt och harmoniskt. Motsättningarna i tidens andliga strömningar sätter obönligen förklärt även sin prägel på byggnadskonsten. Man får ett starkt intryck av att det är så, när man studerar de olika ländernas nya byggnadsverk.

Frankrike, det är Perret och Le Corbusier. Den förstnämnde arbetar med stor élan på återuppbyggnaden av Le Havre, den senare håller på med sitt viga Marseillemus och med storartade planer för uppbyggnad i exotiska trakter. Kanske det finns andra framstående arkitekter i Frankrike men det är svårt att urskilja mer än de två nämnda.

England gör allt för att följa med sin tid. Det verkar som om man där håller på att glömma sin inhemska tradition och sin tillbakadragna värdighet.

Tyskland arbetar efter en fast linje som anknuter till det sunda föregångna utan att förbigå nutiden. Man bygger logiskt och enkelt och eftersträvar inte någon demonstration av sin personlighet.

Schweiz, landet med perfektion, bjuder på en arkitektur, som är utarbetad i minsta detalj men utan att de stora greppen förfuskats. Det uppvisar inga fljarva personliga skapelser, allt är allvarligt, samvetsgrant och yrkesskickligt.

Italien gnistrar däremot av spontanitet och skaparkraft med ett viruöst användande av dyrbara material och fantastiska konstruktioner. Den urgamla kulturen har vaknat upp efter brutaliteten och inspirerar fortfarande till levande arkitektur.

Skandinavien tär på sitt rykte. Det mest stimulerande landet är Danmark. Sverige lever sitt eget liv, men sneglar på sitt lilla systerland, som anger tonen. Man är måttlig, man söker sig till kärnan av problemen och kastar bort allt, som man anser överflödigt. Det abstrakta tänkandet råder och anden har flyktet... Allting är behärskat och genomtänkt och raffinerat i sin enkelhet men man har glömt att solen inte bara ger ljus utan även skugga. Alla profiler och språng tas till så små som möjligt. Proportionerna är klara och rena och planerna tyder på skickliga händer. Allt är fackmannamässigt och av största kvalitet men... var har människan tagit vägen? De mycket intressanta diskussionerna i »Byggmästaren» bevisar emellertid att man i Sverige känner att man kommit in i dödvatten och att man försöker komma ut ur det.

fh

Långt efteråt ska här fyras av en liten salutkanon för 60-åringen Rolf Engströmer, mera känd under sitt gamla spexarnamn och firmamärke Jefta. Vid sidan av sitt egentliga yrke, som är levnadskonstnärens, sysslar han på lediga stunder med att vara arkitekt. Det utövar han ungefär som vanliga människor lägger patience, dvs. sitter och har sig i godan ro tills leken omsider går ut. Att rita hela hus undviker han helst, för det blir så lätt vad Axel Friedell kallade knöljobb. Men han har i alla fall lekt ihop sin sväger Stig Blombergs kombinerade ateljé- och bostadshus i en oländig backslänt på Lidingö, och åt sig själv har han ute på Söderholmen vid Runmarö smekt fram en hel liten arkipelag av sjöbodar kring en båthamn. En tidigare sportstuga på samma holme har burit hans namn genom arkitekturtidskrifterna världen runt.

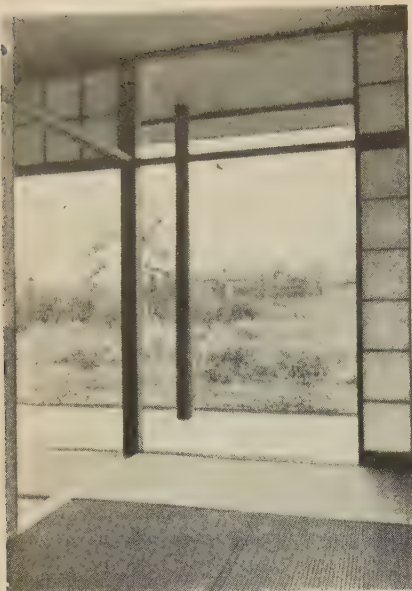
Jefta föredrar små intima och hantlerliga uppgifter, som ger utlopp åt hans fenomenala pysslighet, t. ex. att rita möbler och båtar och att snickra eller klippa de allrasomnäpnaste små modeller. I sina möbler visar han en raffinerad smak, som har släkttycke med den gustavianska tidens, och i sina inredningar låter han sig gärna inspireras av historiska stämningsvärden, så t. ex. i den oscariska interiör han ordnat åt Landelius' konditori i kanslihusannexet.

Det är gedigenhet, gratie och kultur i allt han gör.

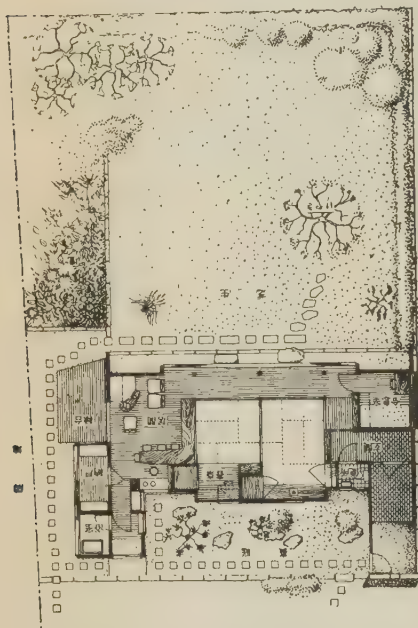
Även den snabbaste porträttskiss av Rolf Engströmer måste slå en kontur kring den gamle glade teknologen i honom, alltså kring själva Jefta-värdet. Sedan mer än trettio år minns jag hans lysande prestation som soignerad konst-ryttare på käpphäst i ett teknologspex på Svenska teatern — hette det inte Sprickan i Bifrost? I varje fall var det ett av många. Samtidigt framträdde han som en av Blandarens styvaste tecknare, bl. a. genom praktutstyrsrar av orientaliska sagor och sedolärande berättelser.

Genom många generationer av teknologer har han fullföljt sin dubbla linje av spexare och blandare. I egenkap av regissör har han fört otaliga av Årlands arkitektspex till dionysiska segrar, och som konsultativ »bluddrare» har han lett nya redaktioner in på den rätta Blandarvägen. Han är i den ovanliga situationen att ha övat inflytande på en speciell kårstil. Men det är bara han själv som haft den moraliska modet att genomföra denna förnäma och stolta stil in i det sjunde decenniet. Nu sträcker han vällustigt på sig såsom en självräddig representant för l'ancien régime mitt i en tid av byråkratiserade och standardiserade husritare.

Gustaf Näsström

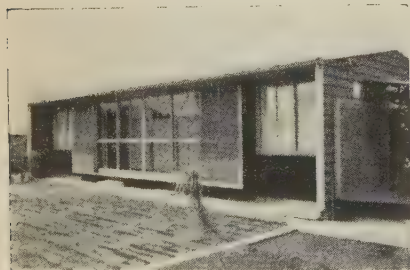
Ovan: Utblick mot trädgården.

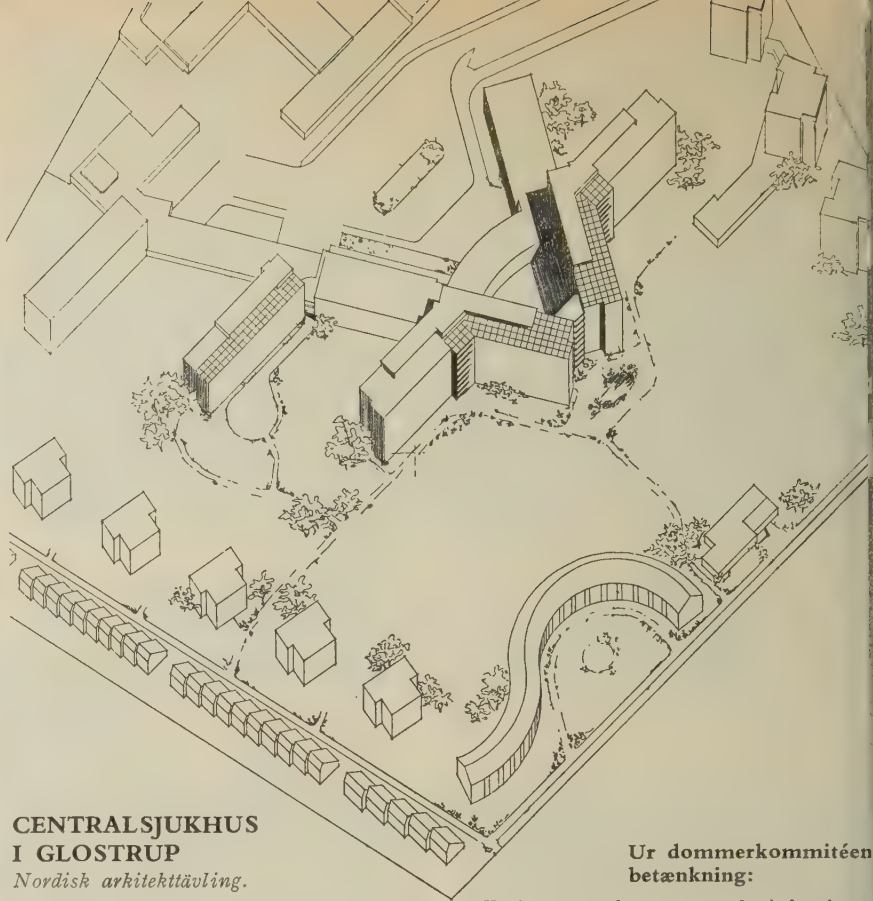
Sinkentiku

(sept. 1951.)

Hus för prof. Dr Otto Mori, Tokyo. Arkitekt Kiyosi Seike.

Ovan: Fasad mot söder. Nedan: Fasad mot norr.

CENTRALSJUKHUS I GLOSTRUP

Nordisk arkitekttävling.

Tävlingen, som avgjordes i maj 1951, finnes noggrant recenserad av Hakon Ahlberg i Danska Arkitekten, varför här nedan endast göras några allmänna kommentarer.

45 förslag inlämnades, därav 26 danska, 5 finska, 4 norska, 5 anonyma, 1 dansk-svenskt och 4 svenska. Ett stads- hus i Alvesta samlar 110 svenska för- slag. Varför dessa disproportioner? Skulle icke uppgiften vara intressanta- re och äran större vid en nordisk täv- lan om jätteproblem, som vänta på en lösning.

När man kastat en blick på tävlings- ritningarna, som i sammanpackat till- stånd nästan fyllde ett gymnastiksals- golv och sett dessa 200-dels planer kvad- ratmeter stora med inte bara varje sängplats noga inlagd och studerad utan även sängbord, wc-stolar, tvättställ och klädkåp inritade förstår man nog den enskilde jäktade arkitektens betänksam- het, innan han ger sig in på en sådan uppgift.

Även domarnas uppgift måste bli ganska svår, att skilja mellan det hu- vudsakliga, de geniala stora greppen och det välgjorda detaljstuderandet. I domarkommitténs betänkande heter det också att »uöver värdifule forslag til sygehusets hovedudformning har konkurren- cen bragt bemærkelseværdige bi- drag til belysning af den nærmere dis- ponering af sygeafsnittene og de for- skellige behandlingsafdelinger, køkken- afdeling m. m.» Men de värdefulla de- taljlösningarna kanske inte finnas på det prisbelönta förslaget och kommer då detta någonsin till nytta vid utar- betandet?

Dessa jätteplaner i skala 1:200 bli också mycket svåröverskådliga. När en

Ur dommerkommitténs betänkning:

Konkurrencen har gennem de indsendte af- sidige og interessante forslag på udmærket måde belyst den stillede opgave: bygning af et centralsygehus i Glostrup.

Den har imidlertid også klart vist, at de komplicerede opgave, som projekteringen af et — her endog meget omfattende — sygehus- kompleks er, ikke kan løses i alle enkeltheder ved en arkitekt- og ingeniørsindsats alene, men kræver et nøje samarbejde mellem disse og de fjerne sygehusfolk, specielt lager og admini- strationsembædsmænd med hensyn til de en- kelte afdelingers udformning.

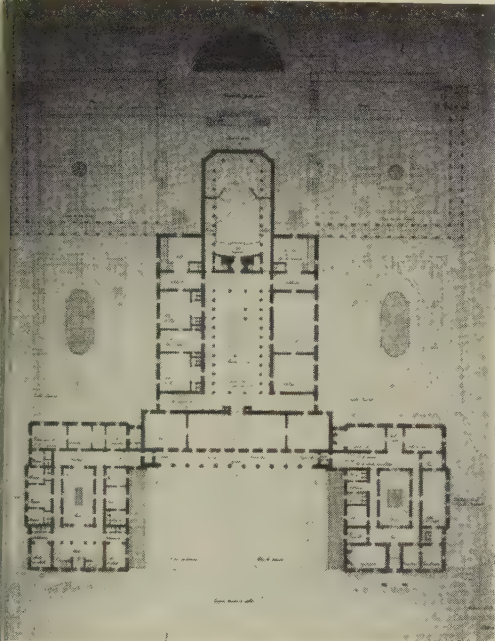
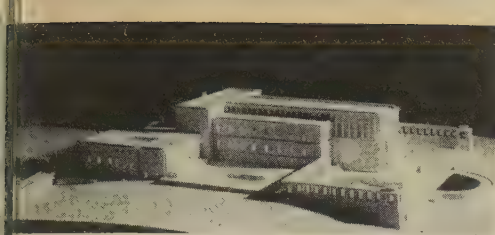
Det må dog anses for værdifuldt, at arkitekterne, alene med støtte af et program, de i alt væsentligt kun angiver de rummæssig- krav, her har haft lejlighed til frit at ud- forme projekter, hvis hoveddispositioner mange tilfælde bryder med hidtidig praksis. Mange problemer, som man hidtil kun ha- kunnet behandle rent teoretisk, er her ved- blevet belyst gennem konkrete eksempler.

tävlingsuppgift är så stor, skulle de ej räcka med skala 1:400, och skulle inte resultatet då även bli bättre, inte bara att deltagareantalet ökas utan även att huvudgreppen mera komme till sin rätt. Även ur rent arkitektonisk syn- punkt skulle genom den minskade skalars intresset mera läggas till massnas gruppering, som för denna storleksord- ning av byggnader nog bör anses som det mest väsentliga.

För en tävlan, icke minst en nordisk gäller väl framför allt att få fram för- slag med stora förtjänster och ej med »faamangler» som det heter i protokol- let till tredje priset. Överhuvud taget kanske just detta är betecknande för denna tävlan, att den vunnits mera på tid än knockout.

Hans Westman

Dommerkommittén: administrationschef P. Stockholm, stationsförstander S. Madsen, so- cialinspektör E. Vilner, sognerådsformän Vald. Hansen, hospitaldirektör K. Warming professor, dr med. P. Morville, overlæge, dr med. E. Rosling, arkitekt MAA Erik Møl- ler, stadsarkitekt i Kbhvn. F. C. Lund, ar- kitekt MDA Søren Nørgård, arkitekt SAH Hakon Ahlberg och civilingenjör J. C. Buus

ADDIS ABEBA Palatstävling

Den internationella tävlingen om kejsarligt palats i Addis Abeba avgjordes i slutet av december 1950 (se Byggmästaren nr 2 1951). Red tog omedelbart kontakt med Etiopiska legationen för att få bilder av de prisbelönta förslagen. Dessutom ombads en del svenska affärsmän i Addis Abeba att också försöka skaffa fram material. Allt detta resulterade i intet. De förslag, som här visas, ett prisbelönt och 2 obelönade har vi fått på andra vägar. Vi presenterar dem närmast av den anledningen att de kan utgöra ett intressant och exotiskt inslag bland våra svenska tävlingar.

Red.

Spalt 1: Motto: "A Sa Majesté l'Empereur HAILE SELASSIE I". Överst två modellfotografier, därunder plan i skala 1:2000 samt perspektiv av kolonnhallen.

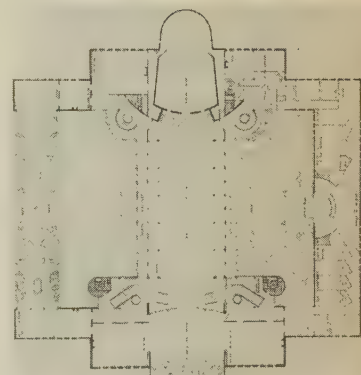
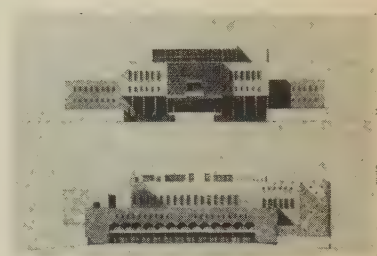
Spalt 3: Projekt Bullerjahn och Adams, USA. Överst två fasadstudier, därunder plan i skala ca 1:2000 samt situationsplan.

den italienska inväsenden, landets frigörelse, fredens bekräftande, näringslivet utveckling, landets handel, ekonomi och skolväsen etc. I salens fond står tronen.

Vägen som kontinuerligt stiger upp mot tronen, har utgjort en grundtanke vid palatsets utformning. Det består av tre byggnadskroppar, vilka bilda en sammanhängande enhet: representationsbyggnaden, kejsarens bostad och det kejserliga kansliet.

Förslagens författare voro arkitekterna Birger Borgström och Gustaf Birch-Lindgren. Skisser till den inre dekorativa utsmyckningen utfördes av konstnären Einar Forseth.

Gustaf Birch-Lindgren

köp
Motto: »A Sa Majesté l'Empereur HAILE SELASSIE I.»

Ur den av uppenbara skäl rätt blomstrig beskrivningen må anföras följande.

Uppfartsvägen till palatset, »Den Kejsarliga vägen», är placerad i den symmetriska anläggningens mittaxel och stiger från foten av palatskullen »Stora Obelöna» rakt upp mot huvudingången, fortsätter genom denna och vestibulen in i den stora pelarsalen. En monumental-

trappa för vidare genom »Drottningens av Saba port» in till Den Gyllene Salen, tronsalen, där den kejserliga tronen är placerad i fonden. Vägen stiger sålunda oavbrutet och leder genom allt rikare dekorerade hallar och salar, för att slutligen nå tronen i tronsalen, den högst belägna och rikast utsmyckade. Statyerna, som stå på ömse sidor av denna väg, avse att symbolisera etiopiernas eviga kamp för friheten.

Innan man når terrassen framför palatset passerar uppfartsvägen ett stort valv över Lejongården. Inom dess murar röra sig de kejserliga lejonerna, den nationella symbolen, fritt. Den kejserliga vägen är reserverad för kejsaren och hans familj, för kungliga personer samt ambassadörer i officiellt uppdrag. På ömse sidor om denna väg finnas uppfartsvägar för vanliga dödliga.

Den stora pelarsalen, som domineras av »l'Escalier d'Honneur» är smyckad i strålande och färgstark stuck. Drottningens av Saba port i fonden av hallen är rikligt dekorerad med motiv, symboliserande den etiopiska dynastiens härkomst. Tronsalens väggar äro täckta med mosaik och marmorreliëfer, illustrerande Etiopiens historia under kejsare Haile Selassies regeringstid, t. ex. kampen vid

Obelönat

Projekt av arkitekt Eduard Bullerjahn i samarbete med arkitekt miss K. B. Adams, USA.

E. Bullerjahn, som en tid vistats i Sverige och bl. a. deltagit i undervisningen på akademien, har välvilligt ställt de här bilderna till tidskriftens förfogande.

Obelönat

Motto: St Giorghis.

Jag började den här tävlingen trots att »Byggmästaren» vid sin anmälan av den varnade för att »kolonner lär vara sorten».

Sen kom jag i kontakt med en missionär, som talade om att kejsaren nog helst ville ha ett slott ungefär i stil med Stockholms men att han nog också gärna såg att landets kultur om möjligt kunde speglas i dess arkitektur.

Så ritades det här förslaget upp hastigt och lustigt. I den 24-hörniga byggnaden inrymdes representationslokaler bl. a. en balsal i bottenvåningen och en tronsal med en takhöjd av 49 meter därövan. Tronsalen upplystes med fönster endast nedtill, taket skulle förtona sig i ett ogenomträngligt mörker. Rena mystiken således. Omkring denna byggnadskropp grupperade sig från vänster räknat på vidstående plan byggnader för domestiker, hovteater, kejsarens privata våning med hans privata kapell (den kantiga byggnaden i övre högra hörnet), och därunder en långa innehållande lokaler för bl. a. hovförvaltningen, kejsarens livvakt samt bostäder för främmande statsöverhuvuden.

När sedan ritningarna var klara gjordes en liten modell i skala ungefär 1:3500 av hela berget med palatset på toppen. Byggnaden förgylldes med äkta bladguld och modellplattan målades jade-grön och skruvades in i ett litet mahognyskrin med 4 ben, bonat och polerat. Det såg riktigt rart ut.

Tore Virke

INSÄNT

Herr Redaktör.

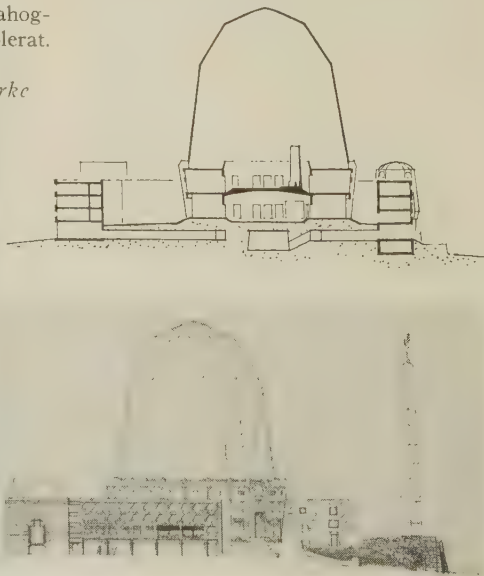
I arkitekt Thunströms recension av »Werk av L. I. Wahlman» sid. 12—13, Byggmästaren nr A 1 1952, görs på sid. 15 den anmärkningen, att boken tyvärr är alldeles för dyr för att kunna få den spridning den borde ha. Detta är något som både redaktionskommittén för boken och de närmast berörda inom SAR obetingat kan hålla med om. Frågan är blott hur den skulle ha kunnat förbilligas.

Thunström vill inte vara med om någon inskränkning av vare sig format eller omfång, och det påminner lite om flickan, som ville ha skor som var stora inuti men små utanpå. Det är möjligt, att man kunnat vinna något i pris med boktryck, men säkert är det inte på grund av det stora bildmaterialet och på grund av färgbilderna. Reproduktionerna hade dock då till övervägande del blivit sämre anpassade till originalen. De förslag arkitekt Thunström framför om att sätta texten på mindre grad och inskränka några få bilders storlek samt att minska marginalen i textavsnittet medför så vitt jag kan se kanske en minskning av 4 % (kr 2:60) på priset, även om man därigenom skulle vinna ett ark text. Ännu mindre hade man emellertid då vunnit om man arbetat ihop bild och text, som för att klaffa ger en rad problem med redigering och obrukbara ytor.

Nej, det väsentliga är här naturligtvis som alltid upplagens storlek. Om man vågat kalkylera med att man kan sälja exempelvis 10000 exemplar i stället för en många gånger mindre upplaga, då hade arkitekt Thunströms dröm kunnat förverkligas. Att det inte finns marknad för en sådan upplaga här i landet är säkert, frågan är om det skulle finnas det ens i de anglosachsiska länderna.

Till sist en liten anmärkning. Att det inte finns några reproduktioner av Wahlmans egna skisser till Tallom beror helt enkelt, som framgår av förordet på att några sådana inte finns bevarade.

Stig Alund

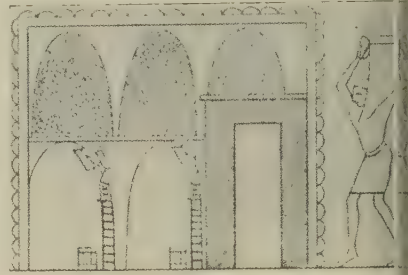

LITTERATUR

Några glimtar från det fornegyptiska lantbruket av Folke Rystedt. Första delen: Anordningar för spannmålsförvaring. Förlag byggnadskonsulent Folke Rystedt. Kil. 32 sid. 10 ill. Pris 2 kr.

F. d. byggnadskonsulenten Folke Rystedt utgav för något år sedan en betitlad »Spannmållsilor och dess sprung och utveckling genom tider» och nu har författaren genom sin avhandling med titeln »Några glimtar från det fornegyptiska lantbrukets ordningar för spannmålsförvaring» lat ge läsarna av den första boken mera uttömmande redogörelse för vad av de problem som då avhandlades.

Man måste oförbehållsamt ge sitt kännande åt författaren som så intressant noterat och sammanställt s

Lantgård med 5 st runda, toppigt kupolförmå spannmållsilor. Gravmålning från omkr. 1475 f. Kr.

upptäckter i fackskrifter som man i vardagslag ramlar över. I inledningen av sin avhandling redogör författaren för sädesodlingar i Egypten under tusendena f. Kr. och lämnar för denna tid rådande förutsättningarna såväl spannmålsens odling som för ring. I fortsättningen redogöres för olika slag av förvaringsanordningar spannmål som man kunnat finna utgrävningar av de s. k. »underjordiska behållarna» och de s. k. »sädesskåp» och redovisas konstruktionerna i talj i såväl text som bilder.

Andra kapitlet av häftet handlar om s. k. »ovanjordiska behållare» här berättar författaren sin redogörelse så lång tillbaka i tiden som ca 2000 år f. Kr. Man studerar med intresse de grävmålningar som visar spannmålssilor från denna tid samt de plan- och konstruktionsskisser av dessa anordningar som författaren vid sina studier hittat i utländska verk.

I bokens senare avsnitt beskrivs även hur spannmålen inkom, lagrades och noterades vid de centrala spannmålsgasinen.

Den moderna silo- och magasinsbyggnaden och även andra som har intressat av den byggnadstekniska utvecklingen alltid tacksamma att få ta del av författarens redovisningar av sina forskningar och upptäckter inom ett område som så mycket ännu förefaller vara ogripbart.

Författarens avhandlingar vittnar om ett noggrant studium av källskrifter, stor forskariver samt stora specialkunskaper.

P. S.

Spalt 1: Överst perspektiv av kejsarens privata trädgård med kapellet i bakgrunden. Därutöver samt nederst på spalt 2: Plan i skala ca 1:200 av sektion och asad.

Reedse Reisschetsen (Svenska rese-
 r) är en liten skrift som utgivits
 1951 av studenter vid Akademien för
 stadskonst i Amsterdam. De 22 del-
 arna, som var i Sverige under 18
 1948, har i grupper fått studera
 områden, såsom äldre svensk arkite-
 ktur, stadsplaner, bostäder, inredning-
 osv., och har samlat sitt material i
 en. En ovanlig och trevlig form för
 presentation av arkitekturen i ett land,
 som den naturligtvis blir en smula
 idioskopisk och tillfällig. Det är en
 skrande bild av vårt land som ges,
 men är väl symptomatisk för intres-
 sör svensk arkitektur utomlands —
 intresse som ju är ganska nytt, ty
 att barbariet var en gång foster-
 lakt».

En påminns ganska osökt om denna
 riktrokte uti frasersnas vaktparad,
 man roar sig med att för jämförel-
 se jämföra i gamla reseskildringar från
 Sverige. Men att vårt land så långt
 fram på 1800-talet betraktades som
 exotisk avkrok, befolkad av män-
 nör med de mest underliga seder och
 kan kanske förvåna. Och att den
 barbariska tid trots allt var långt
 sen tyckte nog redan Tegnér, när
 1836 skrev ner de numera av hög-
 glärlare utnötta orden.

Byggnadskonsten i ett land blir natur-
 ligs alltså föremål för besökarnas in-
 teresse, och i den mån den »är det ma-
 taliserade uttrycket för ett folks och
 kulturarvs kultur» (Hakon Ahlberg),
 den alltså den brännpunkt i vilken
 livarnas omdömen om en kultur
 anses samlade. Det är emellertid
 under 1900-talet, som yrkesfolk
 hade komma hit för att studera vår
 arkitektur, varpå den holländska lilla
 boken är ett exempel. Förr reste man
 i sakens allmänhet i affärsangelägenheter el-
 för att studera berghanteringen el-
 något liknande. Det är alltså genom
 resesresenärernas intryck man får i de
 gamla reseskildringarna.

En festlig beskrivning av en resa från
 Singsborg till Stockholm och Upp-
 1586 ger tysken Samuel Kiechel,
 vid inkvarteringen i bondgårdar
 stifta nära bekantskap med hus-
 folket och gårdens kreatur, »olusti-
 g, unga grisar, --- så att för elak
 luk och stank man förr blir mätt för
 bringa penning än af den bästa mål-
 ».

Uppsala slott och domkyrka framloc-
 följande kommentarer: »Här finnes
 kungligt slott, som anses för en fäst-
 g, men är mera byggd till lust. Det
 är tämligen högt på ett berg, om-
 ges af en betydlig ringmur, och skall
 detsamma byggts i 24 år, men är
 nu icke på långt när färdigt. Åtmin-
 ne är mycket arbete därpå nedlagt,
 inredas sköna, konstnärligt prydda
 rum, hvilka äro mycket höga, hvälfda
 med stor kostnad försedda med bil-

der och konstverk, präktigt målade med
 färger, men kommer det ej att hafva
 något bestånd, ty då det ena rummet el-
 ler gemaket är färdigt, renna väggarna
 på det andra, så att man måste oupp-
 hörligt bygga och lappa. Jag förmodar
 att dylikt beror på den förfärliga köl-
 den; just då jag var där, byggde man
 på slottskyrkan, hvilken redan var tak-
 lagd och försedd med fönster, och däri
 brändes dagligen en stor stockeld, för
 att murbruket icke skulle frysa och fol-
 ket kunna utträtta sitt arbete med mura
 och annat. I bemälda stad finnes äfven
 ett ärkebiskopssäte, och efter landets
 art en skön domkyrka, som jag ej vän-
 tat att här få se.» Det är väl associatio-
 nen till Münstern hemma i Ulm, som
 framlockat det nästan enda positiva om
 Sverige, vilket han snart lämnade, »då
 jag redan var mätt på detsamma, eme-
 dan det erbjöd så få nöjen».

Den italienske diplomaten, greve Ma-
 galotti, är kanske inte direkt någon ge-
 nomsnitsresenär, och hans sverigeskild-
 ring från 1674 är mera nyanserad, även
 om hans omdömen om t. ex. den svenska
 stormaktsadeln och dess begåvningsnivå
 inte ger några möjligheter till godkänt
 betyg åt sparrarna, flemingarna och
 andra. Och de svenska arkitekterna får

Knuttimrat hus under uppförande (ur Magalotti:
 Sverige under år 1674).

följande salva: »Svenska arkitekter resa
 väl till Italien, men fastän de där se
 hvad som är vackert och godt, så blir
 dock deras kläna begåfnings öfvermåttig
 den goda lärdomen, och deras begär att
 hitta på något nytt tyglas icke af för-
 ståndet. Däraf följer att de många
 gånger fastna vid hvad som är underhal-
 tigt.» En del hus faller honom dock i
 smaken, därför att de närmar sig det
 italienska byggnadssättet och därmed
 antiken. På grund härav finns det bygg-
 nader, fast de inte är många, som sak-
 nar motstycke både i Tyskland och
 Frankrike. »Och detta därför att svens-
 karna, ehuru de vilja följa sin egen
 smak, dock nöja sig med att imitera,
 visserligen icke i allt, likväl mer än
 andra nationer.» Slottet hör till dessa
 verk, »byggt af konung Johan och snar-
 rare med italienska proportioner än ef-
 ter landets barbariska smak.» Svenskar-
 na »slösa på sina byggnader, hvarpå de
 nedlagt alla de pengar, som de infört
 från utlandet.»

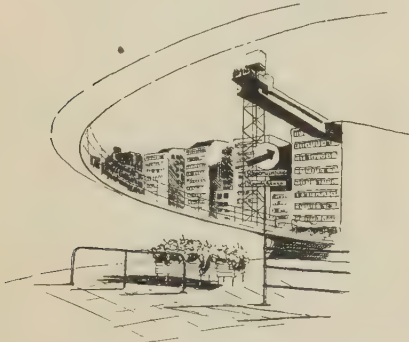
Nordiska museet utgav för ett par år
 sen i en utsökt vacker volym den syd-
 amerikanske frihetshjälten Francisco de
 Mirandas dagbok från en resa i Sverige
 och Norge 1787. Här framträder en
 man, som med största suveränitet be-

dömer allt som kommer i hans väg, och
 man ser framför sig en konnässör, som
 med övlig uppsyn och ett par steg bakåt
 snabbt och säkert bedömer konst, arkite-
 ktur och i synnerhet kvinnor. Han är
 mycket välvillig, och den attityden var
 tämligen vanlig under 1700-talet, även
 om kritiska röster avhördes. Engelsman-
 nen Wraxall förklarar sålunda, att
 byggnaderna i Sverige ointressant nog
 var av samma slag som i utlandet, och
 Drottningholm var det enda slott han
 ansåg mödan värt att studera. Italiena-
 ren Acerbis kritik på 90-talet väckte
 sådana bekymmer på svenskt håll, att
 regeringen försökte hindra att hans
 skildring trycktes utomlands. Man har
 en känsla av att de vagt välvilliga om-
 dömena under 1700-talet i mycket har
 sitt ursprung i ett rousseuanskt intresse
 för naturen och den primitiva oskulden
 och enkelheten i avkrokssverige. —
 Men åter till Miranda. »Vi gingo ut
 för att se på staden», berättar han.
 »Först till Norrmalmstorg (numera
 Gustav Adolfs torg) där det finns en
 stark vakt och där paraden marscherar
 upp. Här ligger det nya operahuset,
 som är ett vackert byggnadsverk och
 kanske det bästa i sitt slag i utlandet
 dvs. i Europa. Jag betraktade det en
 lång stund med välbehag.» Riddarhu-
 set: »En passabel byggnad, anser jag.»
 Miranda ger en längre skildring från
 besöket på slottet: Riks-»Salen ger
 verkligen ett intryck af frihet, som
 olyckligtvis inte finns annat än för
 syns skull. Hertiginnans av Söderman-
 lands rum där hennes säng ännu var
 obäddad och ingav — jag vet inte vilka
 tankar. Härifrån sågo vi från ett annat
 utbygge Slottskyrkan, som är acceptabel
 men inte mera. --- Byggnadens (slot-
 tets) utseende, den förefaller mig vara
 kvadratisk, har sedd på avstånd goda
 proportioner och dess utsmyckning är,
 när man ser den på nära håll, mång-
 skiftande och på både gott och ont.» —

De rena sederna på landsbygden i
 Sverige kontrasterar starkt mot Stock-
 holms, de »mest utsväfvande i Europa»,
 i amerikanen Bayard Taylors bok »Nor-
 disk resa», som är en ytterligt stimule-
 rande läsning i sin blandning av lyrisk
 romantik och nykter iakttagelse. Han
 reste genom landet som turist, 1856—57,
 vilket norr om Stockholm enbart väckte
 löje. Han jämför Stockholm med Kon-
 stantinopel, vilket sedan länge var en
 vanlig parallell, och skriver: »De re-
 sande kalla den gerna 'Nordens Vene-
 dig', men den är icke något Venedig.
 Den är icke denna adriatiska hafvets
 svan, som vid solens purpurnedgång
 sjunger sitt dödsqväde, utan en nordisk
 örn, som häckar på Mälarens öar
 och klippstränder.» Mindre romantisk
 är staden i närbild: »Stockholms gator
 äro med undantag af blott två eller tre
 trånga och dåligt stenlagda. Stadens
 anordningar med afseende på dem sy-
 nas vara ganska bristfälliga. De äro
 lika smutsiga som New Yorks, och en
 amerikanare kan däraf göra sig begrepp
 om deras fruktansvärda tillstånd. ---
 Jag betvivlar icke att det stora antalet

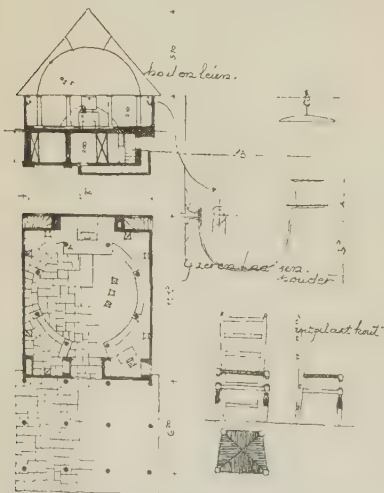
af halta i Stockholm härrör deraf. Å andra sidan äro husen verkliga mönster af fasthet och varaktighet. De äro af sten eller tegel, öfverdragna med gips och försedda med sten- eller järntrappor, emedan lagen förbjuder trätrappor, samt med tak af koppar, skiffer eller tegel. Svenskarne hafva verkligen egenomligt slösaktiga idéer med afseende på taken, ty de använder derpå jemförelsevis vida mer penningar än på huset sjelft. Man finner till och med träkojor med koppartak, utan afseende på kostnaderna.» —

Ett bestämt ärende hade inte de här tämligen på en slump utvalda resenärerna åtminstone inte när det gällde byggnadskosten, men genom deras skildringar av den, får vi dock ett begrepp om hur landet betraktats genom århundradena. Intressant för utländska ar-

Katarinshissen.

kitekter har vårt land som sagt inte blivit förrän under de senaste åren — trettioalet betydde väl här ett genombrott, och genom att vi undkom kriget och kunde bygga i det närmaste ostörda har detta intresse växt. I den holländska boken som givit anledning till de här glimtarna, framstår den sociala standarden — välfärdssverige — som det märkliga och som ständigt blir föremål för jämförelse med holländska förhållanden. Den är saklig och väl underrättad, Selma Lagerlöf likaväl som »Det framtida Stockholm» och officiell statistik begagnas som källor. Bostäderna granskas ur såväl planteknisk och byggnadsteknisk som ur arkitektonisk synpunkt.

Bockkapel Södertälje Södersjukhuset (1918-1920)

Urvalet av moderna byggnader är, vid sidan om en mängd självklarheter, okonventionellt ofullständigt och kannaturligtvis diskuteras.

Karakteristikerna ligger inte bara på det sociala utan också på det estetiska planet, precis som hos de genomsnittsresenärer vi ovan citerat, utan alla jämförelser i övrigt. Låt oss sluta med ett par av dem.

»Utlåningshallens (i stadsbiblioteket) skenbart nyttolösa rum ger åt det inre något inbjudande, en anda av tankefrihet och av idélymd. Den geniala planen är i sin skenbara, förbluffande enkelhet och sinnrika form utpräglad saklig och vad man kallar klassisk.»

»När man lämnar denna skola (Solna läroverk) är intrycket förvåning, förvåning över den omsorg, varmed den är planerad och utförd, över den ändamålsenliga, rikliga, ja nästan luxuösa inredningen av rummen och det inre över huvud taget. Det måste vara ett nöje att gå i skola i Solna.»

I beskrivningen av Tekniska högskolan tecknas i några få ord en utveckling: »Det första intrycket på åskådaren (av de gamla byggnaderna) är svärmodig romantik. --- Det hela (de nya byggnaderna) gör ett mycket nyktert, men dock mycket 'välmående' intryck.»

Försvunna är de som söker det pittoreska. Men reminiscenser finns. I böcker om det moderna Sverige (särskilt naturligtvis amerikanska) förekommer fortfarande ofta bilder som verkar direkt arrangerade av chefen för allmogavdelningen på Nordiska museet och Skansen. I »Zweedse Reisschetsen» har de emellertid sakkunnigt placerats i det historiska avsnittet. Stig Alund

Modern hospital planning in Sweden and other countries av Gustaf Birch-Lindgren, architect SAR, Dr. Tech. Medéns förlag, Stockholm 1951. 109 sid. ill. Pris kr. 33:50.

Annonser i dagspressen om Gustaf Birch-Lindgrens nya bok ingav säkert många av sjukhusplanering intresserade stora förväntningar. Man tänkte att Birch-Lindgren samlat sitt gedigna kunnande om sjukhusplanering i ett uttömmande arbete över detta stora och alltmär komplicerade ämne. När man sedan får boken i sin hand (33 kronor) blir man emellertid först besviken och sedan arg. Den är mycket vackert presenterad av Medéns förlag, men den är tunn-tunn i alla avseenden trots förlagets reklamfanfar om författaren på omslaget och Marshall Schaffers välmenande förord i början.

Boken innehåller 56 sidor gles text och 46 sidor bilder. Av bildsidorna är 3 vykortsbilder av Karolinska Sjukhuset, Södersjukhuset och Sidsjöns sjukhus och 15 av utländska sjukhus. På 28 sidor visas författarens egna projekt och fullbordade arbeten i planer och fotografier och fastän detta i och för sig är det intressantaste i boken gör det inte precis dess titel full rättvisa.

Texten innehåller bl. a. en kortfattad redogörelse för hur svenskt sjukhusväsen är uppbyggt, som kan ha intresse

för den oinitierade. Det övriga inlets brist på givande synpunkter, verklig kunskap skulle inte vara så seendeväckande om det inte vore förens anspråksfulla titel och dess fattares obestridliga kapacitet på sitt råde.

Med användande av författarens metod att sammanfatta det han säger av Chronschoughsk visdom fyllda parter, kan man sammanfatta vad denna ganta men märkliga naiva reklam schyr givit, såhär:

- 1) Det är svårt att rita sjukhus.
- 2) Ett sjukhus bör inte vara för stort, men heller inte för litet.
- 3) Ett sjukhus bör helst vara rita bokens författare.

Att boken är skriven på engelska, att den är utgiven under medverkan av Svenska Institutet är både beklagligt och oförklarligt. A. S.

Industribyggnader

Architectural Press har utgivit en industribyggnadsbok, »The Modern Industry» av RIBA-arkitekten Edward Mills. Den är en systematisk genomgång av problem som möter den industribyggande arkitekten och den har styrka i en serie schemata och »checklists» över viktiga faktorer att ihop vid olika planeringsstudier. Boken behandlar lokalisering och planering, industrienheten i samhället, planlösningar, statisk konstruktion, belysning, uppvärmning, ventilation, värmeisolering, brandsättning och bullerskydd för fabriks- och verkstadsbyggnader, lager och transport system, administrationsbyggnader, i strilaborationer och personalanläggningar. Som avslutning finns ett bildavsnitt i exemplifierar olika industri typer i text och foto — mr Mills egna byggnader, litet påträngande stor plats medan det inte någon av Aaltos träindustrier med. Däremot finns Asplunds bakföretag, utan annan motivering än att de ligger vackert i naturen. L. S.

DIVERSE

Kåbemattan

På förekommen anledning meddelar Handels AB Kåbe-Mattan, att nittiostruktionen i den nya Kåbe-Mattans densamma som i den äldre modeller.

Rättelse

I Byggmästaren nr B 1 sid. 4 i notisavdelningen uppgavs felaktigt att stadsarkitekt Gunnar Leche varit tagare i den inbjudna tävlingen om lägenhetstyper för Sala Backa Uppsala.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Bygg
Lasarett i Lycksele	15 maj 1952	Nr 26 s. 12
Offentlig byggnad i Malmö	14 juni 1952	Nr 23 s. X
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A 3 s. 1

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsningar.

Fotomslaget: Ett fönster mot Uppsala. Gunilla
kan från slottets landstingssal.
Hovfotograf Gunnar Sundgren.

ENGLISH SUMMARY

What is to become of Uppsala?

T. Paulsson

p. 81—89

The author begins with a historical prospective survey on the development of Uppsala and proceeds with a critical examination of the building of dwellings in particular — up to the present days. In the thirties when population remained a rapidly rising curve the building of dwellings on the whole followed the same principles as before, viz. adding the residential area after another outside the old town-center. The residential areas have been continuously built out in good conformity with the principles prevailing during the expansion period in Sweden. They are thus characterized by a careful tie-in with the ideals of town-building from other places and are consequently lacking all typical local features. In certain areas the houses are spread in such way as though the builder had never studied the topography of the sites. When a sufficient number of houses has been erected the rows are suddenly cut off; no beginning — no end — no centers. When sites in close vicinity of the town were getting scarce it was necessary to look for suitable areas farther and farther out in the periphery. The rigid site policy of the university, the Government and the county council has not improved the situation. No co-ordination with the municipal land policy has been possible due to the nonexistence of a general plan. It has been impossible, therefore, to discern Uppsala's future long-term prospects.

In that period of rapid expansion which has characterized the town during the

last two decades the production of dwellings has thus been located to areas outside the old center of the town.

And what has become of the original town — or that town which grew up in order to serve the population of the agrarian market-town? The qualitative and quantitative change involved in the development from agrarian market-town to manufacturing-industrial town has not in any respect affected the plan of the inner town. The old center, which was built to serve a few tenths of thousands of inhabitants is now supposed to serve close to 70 000.

Uppsala has become a typical example of what may happen when heavy expansion begins and a general plan is worked out too late.

Lugna gatan versus Gröna gatan, about a town-planning competition in Uppsala.

By S. Elmqvist

p. 90—95

Very few buildings are at present being demolished in the center of Uppsala, neither are any satellite towns being built, but Uppsala is expanding out in the plain in such directions where no difficult obstacles, e.g. airfields, barracks or hospitals are in the way. The district called Sala Backar east of the town is the last piece of expansion.

The article contains an account of the last moment in the building of Sala Backar — the same has been subject to a competition between invited architects. The competitors have in general grouped the buildings around a smaller or larger green area. The winner of the first prize has acted more consistently than any of the others. By means of a double row of houses on each side of »Gröna Gatan» he has created an almost fortificationlike barrier around the park with its pre-schools and preparatory schools. The motor traffic will be located outside this barrier; »Gröna Gatan» forms a sheltered, inner promenade place and communication passage with varying shapes of courtyards.

Luleå, a town-planning competition

By S. Månsson

p. 96—99

As a result of the enlargement of Norrbottens Ironworks the town of Luleå has entered a period of very heavy expansion. At an early stage the town has providently purchased a large vacant space, Örnäset, well situated in relation to the ironworks as well as to the center of the town.

The competition proposal called »Stora Lulevatten» is based on small-sized rectangular yards placed parallel with the dwelling streets. »Des logis s'il vous plait» is also working with rectangular yards, which, however, are larger and are placed diagonally to the streets. »Huller om buller» shows long winding house-ranges and powerfully sculptured short lamella houses.

»Två ämbetsbyggnader» — some repartees

p. 100

Some repartees by T. Virke, G. Hoving and L. Holm as a result of the two statements in p. 83—84 of Byggmästaren No A 3, 1952.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Arvfurstens palats

Svenska Arkitektföreningen och Svenska Slöjdföreningens facksektion samlades den 18 februari i Arvfurstens palats.

Professor Ivar Tengbom, arkitekt för restaurerings- och tillbyggnadsarbetena, gav en kort historisk överblick över byggnadens tidigare öden och redogjorde för de nu i det närmaste avslutade arbetena.

Under den efterföljande rundvandringen, som först omfattade de tillbyggda delarna besågs bl.a. U.D:s omfattande arkiv, som försetts med hjulförsedda stålhyllskåp löpande på räls i golvet.

I stora trapphallen, dit vi så småningom kom, tog fil. dr Karl Moselius till orda. Under hans ledning fortsattes rundvandringen genom de olika gemakerna i de äldre delarna. Det blev en fascinerande upplevelse; hade man ägt en Hauptbyrå hade man alldeles säkert skänkt den till dr Moselius för att placeras i lokalerna, så charmerande som han med livliga gester och franska glosor tecknade en bild av byggnadens forna storhet. Man såg för sin inre syn de tomma rummen möblerade med utsökta dyrgripar, med gnistrande kristallkronor i taken och med »vitt, rött, randigt siden från Lyon, voilà tout» för fönstren.

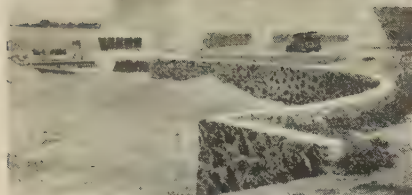
Som ordförande Gate efteråt konstaterade: det var ovanligt givande att få se arbetena på detta stadium, alltså innan allt ännu var fixt och färdigt. Det kliade också i fingrarna på lite var när man såg de gamla dörrarna upplagda på bockar och med förgyllningsattiralj inom räckhåll.

Efteråt vart det träff på restaurant Cattelin.

tv

Byggnadsinspektörmöte

Föreningen Sveriges städers byggnadsinspektörer anordnar ett tekniskt informationsmöte i Malmö den 9 och 10 maj 1952. Byggnadsnämnderna ha inbjudits att sända sina ledamöter och tjänstemän till detta möte, vilket kommer att belysa i första hand vissa frågor som äro av betydelse för byggnadsinspektörerna i deras arbete. Som föredragshållare har föreningen lyckats förvärva överingenjören G Chatillon-Winberg, byrådirektören G Essunger, förste byggnadsinspektören S Hansson, överingenjören H Lindqvist, civilingenjören R Pontén, byråchefen E Strokirk samt civilingenjörerna E Thyeen och S Ödman. Närmare upplysningar kunna erhållas genom hänvändelse till föreningens kassaförvaltare, byggnadsinspektören O Klasén, Stads-huset, Lidingö.

La ciudad universitaria de Mexico

Arkitektdrömmen om lärdomsstaden, där elever, forskare och professorer genom dagligt umgänge med olika fakulteter och grupper erfara en kunskapens och bildningens universalitet och där den begränsade yrkesmänniskan ersättes av en integrerad människotyp, har åtskilliga gånger presenterats som projekt. Bland de mest kända kan nämnas Le Corbusiers förslag till universitetets stad i Rio de Janeiro.

Det kan därför vara av intresse att se några bilder av ett projekt som håller på att förverkligas, La ciudad universitaria de Mexico. Detta har varit under uppförande sedan 1950. Huvudplanen har uppgjorts av arkitekterna Mario Pani och Enrique del Moral.

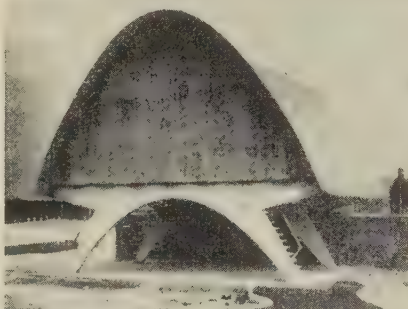
Ovan: Kärnforskningsinstitutet.

Ovan t. v: Mur för pelote.

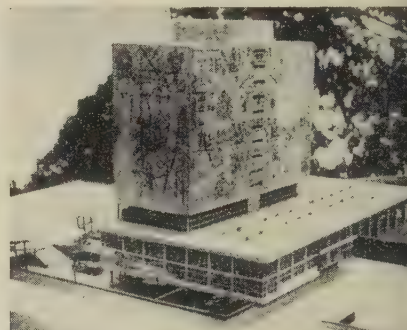
Nederst t. h: Flygfoto över universitetsstaden. Övre högra hörnet synes olympiastadion.

Naturvetenskapliga fakulteten.

Byggnad för kosmisk strålforskning. Valvets tjocklek i hjässan 1,5 cm för att medge genomträngande av kosmisk strålning.

Centralbibliotek. Magasinkuben klädd med mosaik.

Byggnaderna ha sedan detaljprojekterats av mindre arkitektgrupper, vanligen tre i varje grupp. Ledare för byggnadsarbetet är ark. Carlos Lazo.

Universitetsstaden innehåller bl. a. följande:

Rektors- och administrationsbyggnader och i anslutning till dem centralbibliotek (specialbibliotek förlägges till fakulteterna), konstmuseum och den stora aulan.

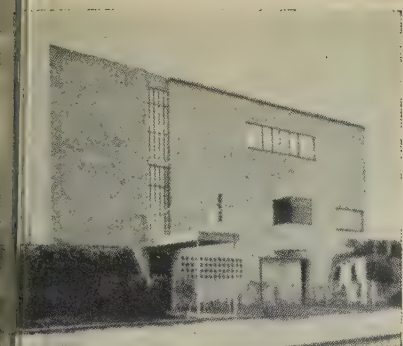
En 325 m lång byggnad inrymmer filosofiska, juridiska och ekonomiska fakulteterna, den sistnämnda i kontakt med handelshögskola. Den naturvetenskapliga fakulteten inrymmer bl. a. i en 15 våningars byggnadskropp kring vilken gruppera sig specialskolor för kemi, medicin, kärnforskning, allm. ingenjörsvetenskap m. m. Arkitekturskolan är förlagd mellan ingenjörsskolan och konstmuseet.

Till universitetsstaden hör vidare omfattande sportfält med badanläggningar och olympiastadion för 120 000 åskådare samt en studentstad för elever från landsorten.

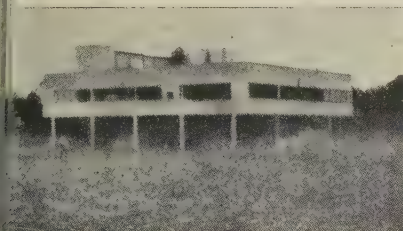
Den 13 februari höll den mexikanske civilingenjören Ernesto Ramirez Torres på Handelshögskolan i Stockholm ett föredrag om arbetet på universitetsstaden. Föredraget som hölls på svenska gav intressanta inblickar i arbetsmetoder och ekonomiska förhållanden. Totalkostnaden för hela anläggningen uppgår till 160 milj. pesos dvs 100 milj. kr. Stora delar av universitetsstaden skola vara färdiga att invigas till 8:de panamerikanska arkitektkongressen som hålles i Mexico i oktober i år.

Örjan Lünig

Vaucresson, 1922.
Först: I ursprungligt skick och därunder i dag.

Villa Savoye, Poissy, 1929—31.
Förfall.

Sic transit. . .

Ur Arch. Design hämtar vi ovanstående tre bilder, som visar hur Le Corbusiers hus behandlas. Hans villa i Vaucresson, uppförd 1922 har undergått en genomgripande förändring och bl. a. försetts med valmat tak.

Hans villa Savoye, uppförd 1929—31 användes numera som förrådsbyggnad och förfaller långsamt men säkert.

tv

LITTERATUR

En gengångare

F. stadsplanedirektören Albert Lilienberg har uppvaktat Stockholms kommunalförvaltning med ett nytt regleringsförslag för nedre Norrmalm (Nedre Norrmalm, en stadsplanestudie, Lindfors förlags AB i distribution).

Om arbetet ifråga skulle man kunna fatta sig kort: Det stadsplaneförslag, som framlägges och den skrift, som beledsagar detsamma, ge intet nytt av värde för sakfrågans bedömande och få väl ses som ett sista försök av Lilienberg att få sin älsklingsidé beaktad. Men då han nu i oppositionsställning men med pretention på att kunna influera på utvecklingen åter för Sveavägen till torgs är ett utförligare omnämnande av boken

och framför allt av förhistorien motiverat. För den yngre arkitektgeneration är den senare relativt obekant och det går icke an att denna tragi-komedi fortsättes i det oändliga utan en allvarlig gensaga från en fackmannaopinion, som åtminstone är enig därom, att stadsplanerande är en ansvarsfull uppgift.

Det har väl knappast förelegat någon risk för att Stockholms kommunalförvaltning än en gång skulle vilja ge sig in i de ofruktbara debatter i denna fråga, vilka i ett par decennier förhindrat varje försök till problemets praktiska lösning. Ty att det varit den fixa idén om Sveavägen till Gustaf Adolfs Torg som varit grundorsaken till dödläget i norrmalmfrågan, därom kan inte längre råda något tvivel. Ansvar för händelsen vilar främst på förslagställaren, men även på en stadsplanenämnd, som låtit sig dupera och med en i svensk kommunalförvaltning säkerligen enastående halstarrighet vägrat att lyssna till kritik och aldrig låtit det komma till en fruktbärande diskussion. Även oppositionen får ta på sig sin del av ansvaret: den skrädde inte orden och bidrog därigenom till befästelse av stadsplanenämndens oersonliga hållning. Hade frågan uppkommit i en stad med mera normalt funtade tekniker och förtroendemän, hade den väl diskuterats, kanske ett år eller två. Men märkvärdigare är den inte, än att detta hade räckt väl till för att komma till ett slutgiltigt avgörande. För visso är norrmalmfrågan ett svårt problem, men inte svårare än att det med god vilja hade kunnat lösas utan allt detta rabalder, utan så orimliga utredningskostnader och inom rimlig tid.

Förklaringen till dödläget i norrmalmfrågan ligger sålunda inte på det tekniska eller konstnärliga planet, utan på det psykologiska. Två ord i Lilienbergs vokabulär ge gåtans lösning: »storstilad» och »småskuren». I den här ifrågavarande skriften läses bl. a. följande: »Det första förslaget till en stor nord-sydlig huvudgata, löpande mellan Drottning- och Regeringsgatorna, framlades redan på 1650-talet av Jean de la Vallée... Ehuru en del schaktningar för gatan utfördes, särskilt på 1670- och 1680-talen, kom den aldrig till stånd, men tanken på en nord-sydlig axelgata togs upp i en mycket storstilad form av 1860-talets stadsplanekommitté.

Det är en av de största olyckorna i vår kära huvudstads stadsplanehistoria, att 1866 års Sveavägsförslag blev genomfört endast i förkrympt skala. Vilken stad skulle icke Stockholm varit, om Sveavägen tillfullo genomförts — och den hade kunnat genomföras då.»

»... Den stadsplan, som år 1912 fastställdes för Sveavägens nedförande från Kungsgatan till Hamngatan blev emellertid det mest talande exemplet på den tidens småskurenhet inom stadsplaneväsendet.»

»Det vill till att 1912 års småstadsmentalitet, som ännu i dag gör sig bred inom vår kommunalförvaltning, radikalt ersättes av betraktelsesätt grundade på känsla och förståelse för det moderna livets krav på en stadsbyggnad.»

Detta var huvudtemat i den kakofoni, som spelades upp 1928 och som sedan dess icke väsentligen varierats och det var genom att anslå dessa strängar som Lilienberg fick stadsplanenämnden med sig (dess fåtaliga sakkunniga ledamöter undantagna). Dessutom har han sitt eget sätt att skriva historia. Han omnämner de la Vallées gatuprojekt, men fastän han anlitat en så framstående kännare av slottstraktens historia som Ragnar Josephson, låtsas han inte om att det var Tessins sunda arkitektförnuft, som övertygade Carl XI om projektets meningslöshet och att Tessins argumentering nästan ord för ord är tillämplig på hans eget projekt. Tydligen förlitar han sig (och förmodligen med rätta) på att ingen orkat läsa igenom Josephsons utredning (bil. IV till »Generalplan för Stockholms tätare bebyggda delar» 1928) eller att om den lästs, den icke förståts eller glömts.

När han kommer in på tiden efter 1912 kommer han till 1931 års internationella stadsplanetävlan, där han själv satt med som prisdomare. Han visar fyra belönade förslag, varav två icke drar ner Sveavägen till torget, det tredje (det engelska förstaprisförslaget) visserligen gör det, men tillika drar den arkitektoniskt-logiska konsekvensen att bygga om Norrbro och förlägga den i gatans riktning; (förslagställarna hade tydligen aldrig varit i Stockholm. Det framgår bl. a. därav att de bebyggt hela Berzelii park!) Återstår ett förslag, Lilienbergs eget, utarbetat av hans närmaste medarbetare och som han lyckades få juryn att belöna med ett första pris, vilket, för undvikande av ett upprepan, föranledde Svenska Arkitekters Riksförbund att komplettera sina tävlingsregler med bestämmelsen, att en tävlande icke får lämna blank namnsedel. Efter den oundvikliga diskvalifikationen lyckades Lilienberg få stadsfullmäktige att inköpa förslaget för den förlorade prissumman, varefter det obehindrat kunde utnyttjas i diskussionen:

»På grundval av denna tävling utarbetade stadsplanekontoret ett förslag innebärande bl. a. Sveavägens nedförande i rak linje till Gustaf Adolfs Torg, en åtgärd, som således hade starkt stöd i den internationella tävlingen.»

En sannfärdig historieskrivning förutsätter inte bara ett korrekt återgivande av fakta utan även viljan och förmågan att skilja mellan relevanta och irrelevanta och framför allt — i synnerhet i en kortfattad resumé — att de förra inte godtyckligt utelämnas.

Legenden om 1866 års storstilade Sveavägsprojekt borde för länge sedan ha avförts ur diskussionen. Vilka förtjänster det än kunde ha haft, är det, även om man inte vill åberopa Tessin, uppenbart att det icke kunnat genomföras. I hundratals städer har man försökt efterbilda Champs Elysées, för det mesta med klen resultat. Det senaste och mest drastiska exemplet är väl Hitlers »Ost-West-Achse» i Berlin. Stundom har motivet kunnat lyckligt genomföras, såsom i vår »Petit Champs Elysées», Avenyen i Göteborg. Men en grundförutsättning här-

för är, att topografien inte lägger hinder i vägen. En gata av denne karaktär måste ha en konkav längdprofil så att den kan överblickas och ge en stegring upp mot dess avslutande monument — triumfbågen på Place de l'Etoile eller konstmuseet på Götaplatsen. Det var detta som fattades i Berlin. Och i Stockholm? Där ligger Brunkeberg i vägen. 1866-års plan förutsätter att hela berget skulle schaktas bort. Men även så, hade Sveavägen endast kunnat bli en dålig kopia av originalet. Den förutsatte även att Adolf Fredriks kyrka skulle rivas och kyrkogården bli gatumark. Intet under att stadsfullmäktige beslöt förflytta den något österut för att spara kyrkan. Men därmed var realiter huvudtanken med den på slottet inriktade monumentalgatan övergiven. Att på trots av detta leda fram gatan till Gustaf Adolfs Torgs ena hörn med den blygsamma bredden av drygt 20 m skulle endast skapa en karikatyr av en dålig kopia av originalet.

Lilienbergs sorg över att 1866 års plan icke genomfördes borde förbytas i tacksamhet. Brunkeberg är ett mycket karaktäristiskt inslag i Stockholms topografi liksom den spetsiga vinkeln mellan gatusystemen öster och väster om åsen i dess stadsplan. Det finns ingen anledning, varken estetisk eller trafikteknisk, att spoliära dessa värden. Lika naturligt som Avenyen ansluter till Göteborgs 1600-talsplan och topografi, lika onaturlig och främmande är denna parisiska stadsplanekonst i Stockholm, som har sitt eget ansikte, vilket varken är Paris', Roms eller Venedigs.

Denna kritik framfördes med styrka redan 1928, då Lilienberg publicerade sitt förslag, men hur uppenbart riktigt den än är, lämnade den både honom och stadsplanenämnden oberörda. Den har sedermera många gånger upprepats och även stötts av konkreta regleringsförslag. Men då nämnden vägrade förslagsställarna att personligen framföra sina synpunkter inför nämnden, var det en lätt sak för stadsplanedirektören att avliva dem och t. o. m. ta dem till intäkt för påståendet, att alla framkomna förslag visade, att Sveavägen måste ned till Gustaf Adolfs Torg. Det var inte förr än nämnden inte kunde neka Paul Hedqvist tillträde till sina förhandlingar, som förtrollningen kunde brytas. Men tyvärr efter en tidspillan, under vilken Stockholms vackraste och värdefullaste partier sakta men säkert förvandlats från folklivscentrum till trafikmaskin.

Denna utveckling är tragisk. Det har under senare tid sagts, att norrmalmsregleringen allt för mycket setts och diskuterats ur estetiska synpunkter. Under teknad delar icke denna uppfattning. Stadshusbygget var det sista försöket att medvetet utnyttja stadens läge vid strömmen och fjärdarna, och för en arkitekt, vilken i sin ungdom upplevde detta bygge och smittades av Österbergs entusiasm för och tro på Stockholms möjligheter, ha de senaste decennierna varit en smärtsam tid. Funktionalismen kom med ett märkbart svalnande intresse för dessa stadsbyggandets aspekter. Trafikutvecklingen kom med nya, pockande

krav, som uppenbarligen måste tillgodoses. Differentieringstanken föddes. Ett första försök att tillämpa den var slussbygget, men därvid stannade det. Nu är den allmänt accepterad och varken på 1912 eller på 1866 års principer kan en funktionsduglig norrmalmsplan byggas. Det har väl heller ingen annan än Lilienberg tänkt sig — han frågar om ingenting hänt sedan 1912. Det är väl än större skäl att fråga om ingenting hänt sedan 1866.

Norrmalmsfrågans behandling betecknar ett bottenrekord i svensk kommunalpolitisk behandling av viktiga stadsbyggnadsproblem och i svensk teknisk debatt. Så mycken trycksvårta, så mycket ordande i styrelser, nämnder och offentliga sammanträden med så klen resultat och vad värre är, med så dödande verkan på intresset för problemen i fråga, har väl ingenstädes förekommit och skulle alla frågor behandlas på detta sätt, skulle det stå illa till i våra städer.

Albert Lilienberg övertog uppgiften som stadsplanedirektör i Stockholm under gynnsamma auspicer. Intresset för stadsplanefrågorna var intensivt, han hade en utmärkt stab av medarbetare, själv föregicks han av ryktet att vara en djärva initiativens och goda uppslagens man. Förväntningarna voro högt spända och han vann snabbt de ledande kommunalmännens förtroende. Men tyvärr förstörde han allting för sig genom sitt envisa fasthållande vid en i konceptionen visserligen storstilad men vid inkarnationen dödfödd tanke.

Tage William-Olsson

KURSER

»Färgskolan»

Svenska Slöjdföreningen anordnar om intresset visar sig tillräckligt stort en sommarkurs under mottot färgmiljö vid Gripsholms Folkhögskola, Mariefred, under tiden 3—14 juni.

Den första kurs-veckan behandlar den teoretiska färglärans grunder och den andra kommer att ägnas åt diskussioner över mera allmänna spörsmål som sammanhänger med stil- och smakfrågor.

Förfrågningar angående kursen ställes till Svenska Slöjdföreningen, Nybrogatan 7, Stockholm, tel. 67 02 05.

AVGJORD TÄVLING

Läroverk i Danderyd

Tävlingen om ny läroverksbyggnad i Danderyd har nu avgjorts. Första pris, 5 000 kr, har tilldelats arkitekt SAR Carl Nyrén, Stockholm, vars förslag »Grön skog» förordats till utförande. Två andra pris på vardera 2 500 kr har tilldelats förslagen »Si vis» av arkitekt SAR Sture Frölén, Stockholm med arkitekt Max Flum som medhjälpare, och »Utan krus» av arkitekter SAR Jan Ericson, Torgny Gynnerstedt och Bengt Ågren, Lund. Tre förslag har prisnämnden beslutat inköpa nämligen: för 1 500 kr »Fux» av arkitekt SAR Per-Olof Olsson, Stockholm med

ingenjör Nisse Peterson som medhjälpare, för 1 250 kr »Solo» av arkitekt Lennart Bergström, Drottningholm med ingenjör Birger Nygell som medhjälpare samt för 1 250 kr »Sex» av arkitekt Carl-Hampus Bergman, Lidingö, och Sten Birger Jonson. Prisnämnden utgjordes av generaldirektör Alf Johansson, civilförsvarsdirektör Gösta Fall, assessor Alrik Åkerström samt arkitekter SAR Erik Ahlsén, Åke E. Lindqvist och stadsplanechef Sven Markelius.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla

Bromölla köping inbjuder svenska arkitekter till tävling om kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla.

Tävlingsförlagen skall vara inlämnade senast den 1 oktober 1952.

Prisnämnden utgöres av: kommunfullmäktiges ordförande Artur Svensson, direktör Olof Lund, arkitekter SAR Sture Frölén, Arvid Fuhre och Arne Lindström.

Se för övrigt annons i Byggmästaren 1952, A 3, sid. I.

Idétävling om ekonomiska småhus

Stiftelsen Hem i Sverige i samarbete med Kungl. Bostadsstyrelsens tekniska byrå har inbjudit till tävling om friliggande enfamiljshus.

Av programmet framgår att de tävlande får fullt fria händer att planlösa och konstruera bostäder. Lagar och förordningar kan man sätta sig över — ifall man kan motivera sina avsteg från gängs bostadsvanor och byggmetoder.

Det kommer att vara hetsigt på kontorer dagen före den 4 november, sista inlämningsdagen. Kanske föds i nätternas timmar någon eller några idéer som kan visa sig hållbara.

Det är en värdefull tävling ur många synpunkter.

Prisnämnden består av: professor Nils Åhrbom, professor S. O. Asplund, arkitekt SAR Lennart Bergvall, byråchef Axel Grape och fru Anna-Lisa Lyberg med fru Ulla Molin som sekreterare.

Se för övrigt annons i Byggmästaren 1952, nr B 3, sid. I.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Lasarett i Lycksele	15 maj 1952	Nr 26, 51 s. IX
Offentlig byggnad i Malmö	14 juni 1952	Nr 23, 51 s. XV
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A 3-52 s. I
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B 3-52 s. I
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 nov. 1952	Nr A 4-52 s. III

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

omslaget: Dörrhandtag från Nyköpings autobilfabriks utställningslokal i Stockholm.
S. Sundahl.

GLISH SUMMARY

ne interiors by the NK

E. Svedberg

p. 101—108

A short resumé of the furnishing of buildings of different kinds made at the departmentstore NK during the 50 years.

The illustrations show that NK during the past years has got the opportunity, in one form or the other, of working together with many of the leading architects of the time. The main part of the production is however designed by the NK.

the Nyköping Motor Car Factory position

G. Wiman

p. 109—114

The task consisted of creating for the building a »window» where ANA could show different cars and tractors, for instance one week the Chryslers and so on. No proper selling is intended. In the choice of material the aim has been to use industrial products such as metal, plastic fabrics, glass etc.

advertising studio in Stockholm

A. Rudberg

p. 115—116

The architects task was to rebuild and finish some old premises at Mosebacke in connection with a painters and decorators workshop. The working collective that the studio consists of doesn't have closed workrooms but only relatively limited places of work. The shaping of the localities has also been influenced by the fact that the studio has a certain need of advertising itself.

Vad händer på Norrmalm?

Måndagen den 17 mars demonstrerade stadsplanedirektör Markelius det senaste stadsplaneförslaget för Sveavägens genombrytning till Sveaplatzen och Klarabergsgatans breddning mellan Sveaplatzen och Vasagatan. Tunnelbanan måste fram, så stadsplanekontoret fick inte vila på handen längre. Via Stockholmsplanen, regionplanen och än vidare utblick till hela landets perspektiv kom Markelius fram till att frågan rörde sig om ingenting mer eller mindre än själva hjärtpunkten. Stockholms cityområde, som utbreder sig över Gamla stan, de centrala delarna av Norrmalm, Kungsholmen, Östermalm och Söder, har sin mest vitala del just i dessa trakter.

Stadsplanedirektören påpekade att intensiteten på bebyggelsen inom cityområdet inte är godtycklig. Balansen mellan bostäder och arbetsplatser är beroende därav. En utbredning av city på centrala bostadsområdens bekostnad betyder att ännu flera måste resa. Cityområdet bör istället koncentreras så långt belysningsförhållandena det medger. Ett hårt utnyttjande på de områden som först saneras motiveras dessutom därav, att man behöver utrymmen för de kontor, som måste evakueras från rivningsfastigheterna, och stadsplanekontoret har som bekant föreslagit 16-våningars kontorshus utefter Sveavägens förlängning. Dessa hus har orienterats med gavlarna mot Sveavägen ty en sådan förläggning ger de bästa belysningsförhållandena både i husen och deras omgivning. Längs Klarabergsgatans norra sida föreslås mycket tjocka huskroppar med 8 våningar och mörkt inkrom, som kan utnyttjas för biutrymmen. De kan användas till småkontor och hotell. På Klarabergsgatans södra sida sparas en smal remsa mellan gatan och kyrkogården. Här skall en tvåvåningsbebyggelse skydda den senare för trafikens buller och larm. Kvarteren söder om Hötorget längs Smedjegatan blir enligt planen utnyttjade för kontorshus, ty stadsteaterfrågan är fortfarande svävande. Markelius redogjorde också för knepigt lösta inlästningsmöjligheter i flera olika plan från särskilda inlästningsgator. Han lät sin framställning beledsagas av klara planer och Helldéns luftiga perspektiv i den bekanta linje och punkttekniken, där himmelen och molnen alltid utgjorde en effektiv bakgrund till de skyhöga byggnadsklotsarna.

Så vidtog diskussionen.

Direktör Björnstad inledde med en skicklig fäktning mot de tjocka kontorshusen, som han fann olämpliga för snart sagt alla ändamål. Markelius försvarade dem med att hänvisa till att stadsplanekontoret verkligen hade tänkt sig för innan förslaget framlagts. Arkitekt Plejel uppträdde också som försvarare, och påpekade att de övre våningarna inte alls behövde bli mörka inuti, om man anpassade sin planlösning och utformning i övrigt efter belysningskraven.

Därefter uppträdde professor Paul Hedqvist, som erkände att det egentligen var han som avlat höghusidé. Han var emellertid indignerad över att stadsplanekontoret på hela 6 år inte hade kunnat komma på en bättre lösning och menade sig spåra mera av Manhattankarakter än Stockholmsdito i det framlagda stadsplaneförslaget. Och vad hade det blivit av hans ursprungliga idé sedan stadsteatern och festplatsen framför, som ju i hög grad motiverat höghusens tvärsättning, ersatts med »lite slarviga kontorskvarter»?

Ja stadsteatern hade försvunnit men annat, som enligt en sig i diskussionen yttrande konstnär, var värre skulle även hända. Sergelhuset i vars hägn en sensibel livsform odlats av skulptörer, grafiker och målare skulle rivas. Stockholms stad och dess arkitekter försöker visserligen skapa nya förutsättningar för konstarten, men han trodde inte att de skulle kunna återskapa en så levande och varm atmosfär som den i Sergelhuset. Eftersom han i den vidare diskussionen förblev oemotsagd, får man väl antaga, att de närvarande arkitekterna icke heller trodde detta vara möjligt. Ett i sanning beklagligt förhållande!

Därefter drog professor Cornell en lins för festplatsen genom att fråga om icke anhopningen av människor i höghusen bleve så stor att en öppen plats vore motiverad.

Till Hedqvist svarade Markelius, att han för sin del väl förstod att man kunde önska se en arkitektur av ädlare klass i grannskapet av konserthuset än den som kan ges åt kontorshöghus. Han ville emellertid på nytt trycka på att man i denna del av cityområdet icke befinner sig i representationsdelen utan i det arbetsfyllda området. Det var här fråga om själva citys hjärtpunkt, och där har man inte, åtminstone enligt handelskammaren, rum för vare sig stadsteatrar eller öppna platser. Det får inte bli några hålrum där!

Arkitekt Gate, som satt ordförande i diskussionen, frågade nu stillsamt om inte Kungsträdgården, som ju inte lig-

Konserthuset och de föreslagna 16-våns kontorshusen utefter Sveavägens förlängning.

ger så långt borta, kunde tillgodose utrymmesbehovet både för stadsteater och öppen plats i cityområdet.

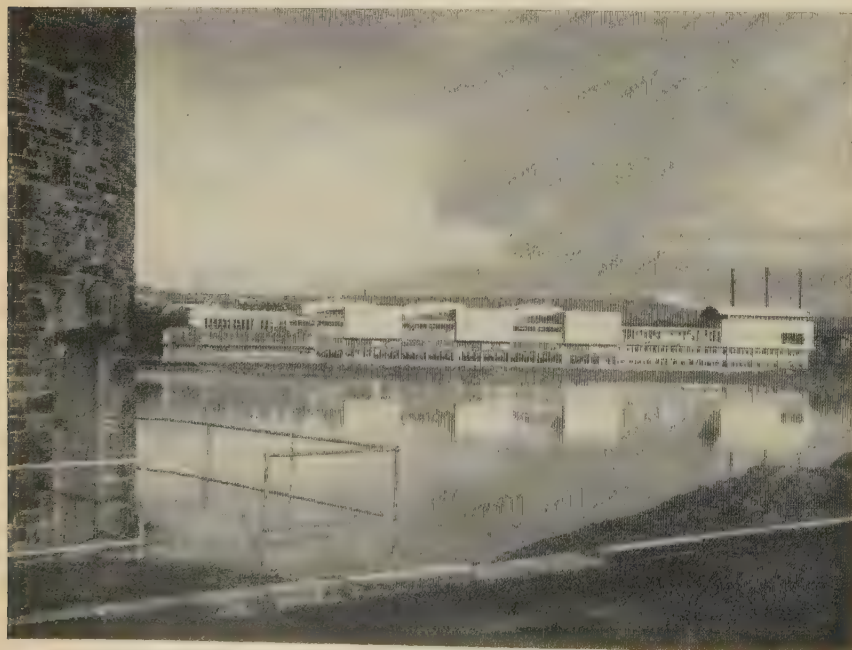
Det sista inlägget kom från arkitekt C-F Ahlberg, som bestred behovet av en festplats i detta läge, och påpekade att de stora massorna ju samlades på Gärdet, och att risken var stor att platsen skulle bli folktom. För rekreation under lunchrasten ansåg han Kungsträdgården tillfyllest. Det viktigaste argumentet för ett intensivt utnyttjande låg emellertid i det faktum, att tunnelbanan lätt kan transportera stora människomassor från bostäderna till arbetsplatser i närheten av tunnelbanestationerna. Detta förhållande måste utnyttjas.

Medan man ännu här och var i salen darrade av upphetsning avblåste ordföranden diskussionen och ifrågasatte om icke en tävling kunde ge impulser till frågans rätta lösning.

Trots den gnista av hopp, som därmed tänts kan Byggmästarens utsände icke undertrycka ett behov av att fräsa i vanmäktigt ilska. Ty är det icke med en förlamande känsla av vanmakt man konstaterar att samhället är uppbyggt på sådant sätt, att dess hjärta följdriktigt och logiskt från himlavalvet och nedåt räknat skall bestå av pinglande telefoner, knattrande bokföringsmaskiner, snapiga expediter, stinkande bilar och varandra knuffande personer i tunnelbanevagnar. I det hjärtat finns det inte rum för någon sensibel livsform inte. Det slutar med hjärtfel. Man har nog en känsla av att det skulle behövas en öppen plats med lite andrum. Men se det gick inte för effektivitetens skull. Och stadsteatern är väl rörande. Den skulle ha blivit lite nagellack på affärslivets klo. Men sådan flärd hade man inte råd med. För övrigt anser jag att Konserthuset borde rivas. För konsekvensens och sin ynkliga skalas skull. Det händer för lite på Norrmalm.

Sven Månsson

Gummifabriken i Brynmawr, S. Wales. Ark.: Architects Co-operative Partnership. Konstr.: Ove N. Arup and Partners. Byggnaden mot vattenreservoaren innehåller kapprum, toaletter, kontorslokaler, sjukrum, café m. m. Stora entréhallen ligger till höger, lagerlokalen till vänster. I förgrunden längst till vänster skymtar pumphuset.

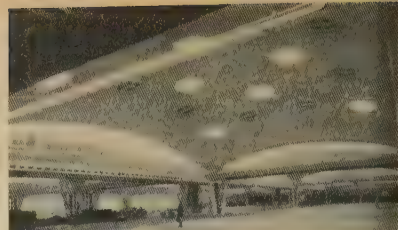

Engelska byggnadskonstruktioner

Arkitektföreningens initiativ att inbjuda den världsberömda danskfödde konstruktören Ove Arup, som har sin verksamhet i England, att föreläsa om sina arbeten måste hälsas med stor tillfredsställelse. Tyvärr tydde den i förhållande till föredragets utomordentliga intresse relativt fåtaliga åhörarskaran på att reklamen för föredraget icke varit tillräckligt effektiv. Man har träffat många arkitekter, som inte ens visste vem Arup var. Till föredraget hade även avdelningen V inbjudits och samma galler väl där ifråga om mässfall. Icke minst för husbyggnadskonstruktörerna borde Arup vara impulsgivande.

Arup sökte inledningsvis ge en bild av samarbetet mellan arkitekt och ingenjör, sådant det borde vara eller icke borde vara. Han fann det i allmänhet lika felaktigt att en arkitekt lämnade ut färdiga ritningar för att få dem konstruerade som motsatsen att ingenjören gjorde konstruktionerna och sedan bad arkitekten se över det hela. Samarbetet måste böttna i en ömsesidig förståelse för varandras arbete och ett teamwork från första början. I bästa fall skulle man inte kunna se var den ene började och den andre tog vid. Han tyckte sig hos arkitekterna ha funnit ett större intresse för att vilja förstå konstruktioner och konstruktiva nyheter än omvänt ingenjörernas lyhördhet för arkitekternas idéverksamhet. I vissa fall rubricerade han detta senare förhållande som ett allmänt ointresse för kulturfrågor utanför de rent tekniska.

Arup visade ett flertal bilder från egna arbeten till vilka fabriken för Enfield cables i Brynmawr South Wales, utförd i samarbete med en större arkitektgrupp, måste anses vara det intressantaste. Byggnaden är karakteristisk för sina skalkonstruktioner. Särskilt hallarnas dubbelkrökta skal med spännvidder 30×23 m är fängslande i sin elegans.

Gummifabriken i Brynmawr, S. Wales. Interiör från tillverkningshallen i huvudbyggnaden, visar ett av de dubbelkrökta betongskalerna.

Vidare framvisades konstruktioner i en serie moderna hyreshus gjorda i samarbete med olika arkitekter. Dessa konstruktioner kännetecknades i stor utsträckning av bärande lägenhetsskiljor, de väggar och ytterväggar utan bärande funktion, utförda som tunna isolerande vattenavvisande membran, innehållande fönster med möjlighet till fri komposition. Många av dessa hyreshus var såväl som svalgångshus dvs. tvåvånings radstaplade ovanpå varandra, med lägenheterna tillgängliga utifrån långsgående balkonger i varannan våning. Ytterväggar och inredning utfördes på fabriks- och monterades in i dessa s. k. »boxed frame» konstruktioner.

Ett särskilt intresse tilldrog sig en elegant sätt på vilket Arup utvecklade konstruktioner i aluminium, där profiler drogs för varje särskilt behov nydelst ganska enkla verktyg. På detta område råder här i landet ett ogenomträngligt mörker f. n. orörligt genom materialbristen.

Arup hyllade principen att en viss marginal alltid måste finnas för ett frivilligt utrymmande. »Vi bygger ju i förhand för människor direkt eller indirekt.» Ett ensidigt intresse för elementär byggeri leder lätt till en steril arkitektur. Den relativt obetydliga merprocent som Arup nämnde 5 % — som en konstruktion kunde fördras genom en fri formgivning, såsom skalkonstruktioner givit goda exempel på, är otvivelaktigt en god penningplacering i många fall ett offer som varje byggherre med lite vyer rentav självmant underkastar sig. Beträffande skalkonstruktionerna trodde han att de reella merkostnaderna i allmänhet var obetydliga — konstens främst att bryta ner vanemotståndet, få byggherrar som var intresserade att börja, och objekt tillräckligt stora för att göra systemet verkligt ekonomiskt. Sedan finns det ännu endast fåtal konstruktörer som behärskar de räkningsmetoderna. Att utförandet däremot kunde försiggå med rätt primitiv arbetskraft exemplifierades av utförandet i Afrika.

(Ove Arups föredrag jämte ett utvaligt bildreportage publiceras i Byggmästaren nr B5.) H 2

KONGRESSER

Ingenjörsvetenskapsakademien och Chalmers Tekniska Högskola anordnar den 9—13 juni 1952 ett internationellt möte i Göteborg över ämnet »The Reactivity of Solids». Ordförande i organisationen kommittén är professor J. Arvid Hultvall, CTH, och sekreterare civilingenjören Lennart Simonsson, IVA.

Stads- och stadsplane-kongress

The International Federation for Housing and Town Planning håller i år sin 21:a bostads- och stadsplane-kongress, som är planerad att äga rum i London den 20—27 september. Bland ämnen som preliminärt uppsatts på kongressens program märkes: Markpolitik i städer och samhällen; Bostadsverksamhetens inverkan på bostadsområdenas utveckling; Bostadsbyggande i tropiska länder; Planering på lång sikt.

Som vid förbundets 20:e kongress, som hölls i Amsterdam 1950, kommer olika grupper att inrättas, denna gång för att bl. a. behandla: Användning av byggnadsmaterial; Hyran och bostadens inkomst; Bostadskooperativa bostadsformers roll i bostadsproduktionen; Målsättningen för kvalitetsförbättringar på husbygget; Valfärdsanordningar inom industriområden; Nationaliteter; Grönbältens utnyttjande för olika praktiska behov; Stadsplaneundersökning.

En utställning av planer kommer naturligtvis att anordnas i samband med kongressen.

SKRIFTER

Om kommunism

Under ovanstående rubrik har i The Architectural Review de av KF:s arkitektkontor utgivna böckerna recenserats. Artikelförfattaren (Eric de Maistre) omtalar inledningsvis det stimulerande intryck som den år 1935 utgivna boken gav engelska arkitekter (tallkorade silos). Därefter ges en sammanfattning över KF:s verksamhet i allmänhet och dess stora betydelse i det svenska samhället (en tredjedel av Sveriges befolkning i medlemsfamiljer) samt uppgifter över KF:s arkitektkontors organisation och sammansättning. Därefter lyder artikeln som följer:

»Hur är kvaliteten på de arbeten som presenteras i dessa två volymer; vad uttrycker de och hur utfaller en jämförelse mellan dessa och de vilka uttrycktes under tiden 1925—1935.

Det har varit märkvärdigt liten förändring i stilen och huvudintrycket är fortfarande en ren, solid, ärlig, praktisk och allvarlig utilitarism. Man känner sig trygg och en har gjort sitt bästa, driven av sitt obehagliga luteranska samvete, för att göra livet metodiskt, effektivt, hygieniskt och propert för alla — även för dem som icke önska sitt liv organiserat. Allt är utfört med grundlig hantverksskicklighet och uttryckt smak och många av byggnaderna, speciellt de små landsortsbutikerna ha elegans. Men allt är helt opersonligt och känns både fantasi och temperament. Det är så »ordentligt» att man undrar hur länge det skall dröja innan någon av dess mera individuella skapare skall ryttas ner under trycket av denna neutetiska sundhet och börja ett vilddliv i de stora djupa skogarna som i Sverige aldrig äro långt borta (författaren känner tydligen inte till vår folkbokföring. Övers. anm.).

På grund härav blir utvecklingen av KF:s arkitektur av betydelse för alla länder — vilket svenskarna också äro medvetna om.

Problemet är detta: När man uppnått det eftersträfvade samhället i vilket alla har tillräckligt med mat, kläder och goda bostäder (även om det fortfarande finns trångboddhet i Sverige); när man har uppnått välfärdsstaten, vart leder vägen sedan? Valfärdsstaten har konsoliderat sina ställningar men människorna äro trots detta icke lyckliga. Folk äro uttråkade och kvar har blivit för att använda ett populärt svenskt ord — en »långtan». Men efter vad? Man söker efter svaret.

Några på måfå gjorda iakttagelser över dagens situation i Sverige kan tjäna som hållpunkter.

1) Bildningen är god men ytterst standardiserad och ritualen vid studentexamen tycks vara en undertryckt form av sadism.

2) En originell människa är i Sverige en mycket sällsynt förekomst.

3) I Stockholm har ligor av standardiserade ungdomar i oklanderliga överrockar och amerikanska hattar rapporterats på sin fritid stryka omkring längsgatorna sysselsatta med att slå sönder vad som kommer i deras väg.

4) Besökare av Sverige förnimmar under det välordnade något provinsiella levnadssättet tristess och melankoli. Svenska besökare i England däremot har erfaren en stark känsla av befrielse från nervspänningen i sitt hemland; de känna sig lyckligare här efter den första chocken som vår smuts, osynlighet, lojhet och dåliga mat ger dem.

5) Trots svenskarnas fysiska hedonism och en ansenlig sexuell promiskuitet hänger otvivelaktigt i den rena, gnistrande luften en tung och stark puritanism — av ett slag som i KF:s byggnader ha funnit sitt adekvata uttryck.

Svenskarna äro ett vänligt folk och i många avseenden det högst civiliserade folket i världen. Men de belasta sig alltför tungt med en nästan besatt tro på fullkomligheten. Individerna ges alltför litet spelrum för sina egenheter. Alltför mycket väntas av honom vid alltför unga år och inga individualistiska krusprång äro tillåtna. Mot detta reagerar hans djupt liggande individualism som fostrats under seklers lantliga självhushåll. Svenskarnas anspänning kan således sägas vara ett resultat av dualism mellan staten och individen.

Svenskarnas psykologiska konflikt håller på att bli hela världens och därför äro de symptom som KF:s arkitektur visar av största betydelse.

Frågan är densamma för oss alla: Är staten viktigare än individen?

I nutida byggande är samarbete nödvändigt. Modern arkitektur, som all konstnärlig verksamhet, måste dock vara frukten av ett intensivt personligt skapande för att inte resultatet skall bli outhärdligt tråkigt, och för att det till slut inte skall bli enbart byggande utan arkitektur. Konflikten kan lösas om vi

eftersträvar ett tillstånd, för att använda en välkänd fras av Pope om Windsor Park.

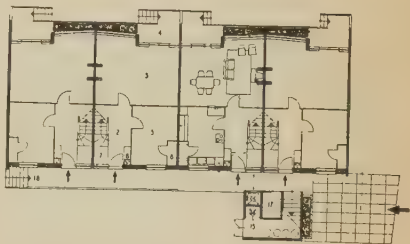
Where order in variety we see
And where, though all things differ, all agree.

Övers. Ö L-g

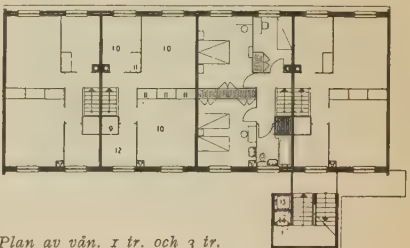
Uppå Architectural Design, nov. 1951 hämta vi nedanstående bilder från ett hyreshus i London.

»Brett Manor Flats, London. Arkitekt: Edward D. Mills. Byggnadsår: 1947—48.

Bottenplan och vän.-plan 2 tr.

Plan av vän. 1 tr. och 3 tr.

LITTERATUR

Generalplan för Falköping. Eglers stadsplanebyrå 1946—51. H. Egler, S. Månsson.

Falköpings generalplan är i många avseenden ett utmärkt arbete. Förslagen är konkreta, väl motiverade och framläggs på ett lättfattligt sätt. Särskilt värdefullt är den sammanfattning av de viktigaste planläggningsproblemen som inleder kapitlet om planläggning. De flesta kartor är enkla och lättlästa.

Förundersökningarna är mycket omfattande och noggrant utförda, och de erfarenheter som Skövdeundersökningen gav har här kommit till användning. Man frågar sig dock om inte tiden nu är mogen att ta upp en diskussion om inventeringsarbetets omfattning och inriktning — och även redovisning — i syfte att uppnå koncentration till ett fåtal för planeringsobjektet väsentliga frå-

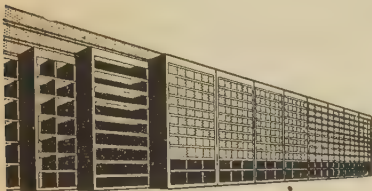
gor, i stället för att som nu ofta är fallet belasta planarbetet med en mängd detaljerade statistiska utredningar, av vilka en del endast är »intressanta» eller »upplysande». Det är ej endast i Falköpings generalplan man kan finna en mening som denna: »Födelsestalet låg fram till slutet av 1920-talet över riket, men sjönk under detta redan under decenniets sista år.» Ett par frågor dyker upp: Borde vi, som arbetar med planläggning, icke söka oss fram till en mera humanistisk och mindre teknokratisk syn på generalplanarbetet överhuvudtaget? Arbetar vi icke alltför mycket med siffror och för lite med människor, deras tänkande och handlande?

D—S

DIVERSE

Stormor skjuthyllor

Svenskt patent nr 98696 och 110862.

Stormor-inredning.

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	
16	17	18	19	20	21	22	
CORRIDOR							
23	24	25	26	27	28	29	
30	31	32	33	34	35	36	
37	38	39	40	41	42	43	44

Stormor-inredning. Plan.

1	2	3	4	5	6	7	8
CORRIDOR							
9	10	11	12	13	14	15	
16	17	18	19	20	21	22	
CORRIDOR							
23	24	25	26	27	28	29	30

Inredning med vanliga fasta hyllor. Plan.

Hyllorna tillverkas av stål och är monterbara. Hyllsektionerna kan göras skjutbara i sidled genom att de förses med kullagrade hjul. På eller helst försänkta i golvet monteras skenor varpå hyllsektionerna kan skjutas. Stötkraften, som erfordras för att få en hyllsektion med 400 kg last i rörelse, är 12 kg och kraften för den fortsatta rörelsen 9 kg. Hyllsektionerna kan belastas upp till 1 200 kg.

Man kan alltså framför en rad med fasta hyllor placera en eller flera rader rörliga sektioner. För att komma åt de bakomvarande hyllorna måste man i varje rad lämna ett tomrum motsvarande en hyllsektions bredd. Genom att skjuta åt sidan framförvarande enheter når man lätt bakomvarande hyllor.

Med denna metod kan man effektivt tillvarata den golvytan man har till förfogande för lager, arkiv, bibliotek etc. De schematiska bilderna visar en lokal, i ena fallet inredd med vanliga fasta

hyllor, i andra fallet efter Stormor-systemet. Man har som synes kunnat öka antalet sektioner med fjorton, dvs. en ökning av antalet hyllmeter med 47 %.

Hyllorna finnes i ett flertal typer och dimensioner och kan erhållas med önskad inredning.

Tillverkare: J Glover & Sons Ltd., London.

Generalagent: Agenturfirma P Larm, Stockholm.

G. L.

Meddelande från

AB Svensk Byggtjänst

Kungsgatan 32, Stockholm C. Tel. 23 30 55.

Öppen: Vardagar 10—17 (tisdagar och fredagar 10—20, lördagar 10—16.)

Söndagar 14—17.

Fri entré.

Permanent utställning av byggmaterial. Centralarkiv och informationstjänst för byggmaterial — kostnadsfri rådfrågning. Svensk Byggekatalog.

Tillfälliga specialutställningar:

Det plana takets problem anordnad av Statens Kommitté för Byggnadsforskning och Byggtjänst, t. o. m. 30 maj. *Mässhallar, elevarbeten från KTH: A 4 och V 4*, t. o. m. 30 maj.

Nya utställningsmontrar: Svenska Persiennier, Gävle. Produkt: Luxalum persienn.

Skånska Plattsättnings AB, Malmö. Produkt: Floorbest golv.

AB Industrimetoder, Stockholm. Produkt: Darex betongtillsatsmedel.

Ing.-firman Pehr Engwall, Stockholm. Produkt: De la Rue-golv.

AB Byggetaljer, Uppsala. Produkt: Bereng tättningslist.

Ljungdahl Handels & Fabriks AB, Göteborg. Produkt: Tremco-produkter.

Näfveqvarns Bruk, Näveckvarn. Produkt: Monterbar gjutjärnsspiraltrappa. Industri & Bostadsgolv, Malmö. Produkt: Ibonolgolv.

AVGJORDA TÄVLINGAR

Härlanda kyrka i Göteborg

Första pris, 5 000 kr, i tävlingen om förslag till ny kyrka för Härlanda församling i Göteborg, har tilldelats »Fara — falla» av arkitekt SAR Peter Celsing, Stockholm, med arkitekt Olle Holst och Hans Kempe som medarbetare.

Andra pris, 3 000 kr, gick till »Självvård» av arkitekt SAR Hermann Imhäuser och arkitekt SIMS David Nilsson, Stockholm, med arkitekt Rudolf Makovski som medarbetare.

Tredje pris, 2 000 kr, tilldelades »Church-hill» av arkitekter SAR Georg Henriksson och Bengt-Olof Melin, Göteborg.

Följande inköp gjordes: för 1 800 kr, »Park — gård — kyrka» av arkitekter SAR Fritz Jænecke och Sten Samuelsen, Malmö, med ingenjör S-E Olsson som medhjälpare; för 1 200 kr, »Ordets» av arkitekt SAR Örjan Luning, konst-

närlig medarbetare konstnärinnan Jub Luning, Stockholm; för 1 000 kr vardera, »Guds lov i naturen» av arkitekt SAR Lennart Bergquist och byggnadsingenjör L Kvarnström, Göteborg, med B Johansson och L Svensson som medhjälpare och »Largo» av arkitekt SAR Georg Henriksson, Göteborg.

Prisnämnden bestod av: professor Sven Hultin, kyrkoherde Arthur Enander, professorerna Paul Hedqvist och Melchior Wernstedt samt stadsarkitekt Sten Branzell.

Folkskola i Saltsjöbaden

Första pris, 6 000 kr, tilldelades för slaget »Quillow», av arkitekt SAR Torgny Gynnerstedt, Lund.

Andra pris, 4 000 kr, gick till förslaget »Den fria ängen», arkitekt SAR Lennart Tham, Saltsjöbaden, medarbetare arkitekter SAR Olof Eriksson och Walter Kiessling, samt tredje pris, 2 000 kr, till »Ole, dole, doff», arkitekt SAR Robert Lundholm, Stockholm. Dessutom inköptes fyra tävlingsförslag för 1 500 kr vardera, nämligen »Peu à peu», arkitekt SAR Erik Ragndal, Göteborg, medarbetare ingenjör Gunnar Engberg, »Ole, dole, doff», arkitekt SAR Tore Axén, Stockholm, medarbetare arkitekt Bengt Härlin, »Skogsbacke», arkitekt SAR Carl Laudon, Stockholm, medarbetare Henrik Larsson, och förslaget »Bergspredikan» av arkitekter SAR Wilhelm Boijssen, Lidingö, och Hans Borgström, Stockholm.

UTLYSTA TÄVLINGAR

»Karlaplanstävlingen»

Kungl. Byggnadsstyrelsen inbjöd svenska arkitekter att delta i pristävling rörande förslag till ny administrationsbyggnad för statligt ändamål inom kvarteret Fältöversten invid Karlaplan i Stockholm.

Högsta pris beräknas icke understiga 10 000 kronor och lägsta inköpssumma icke 2 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade senast den 17 oktober 1952 kl. 15.00.

Prisnämnden består av: professor Nil Ahrbom, direktör Arne Björnstad, byggnadsrådet Hans Brunnberg, kanslichef Elov Cardelius, generaldirektör Gunnar Wejke och stadsarkitekt Gunnar Wetterling.

Se för övrigt annons i Byggmästare nr A 4, s. III.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Offentlig byggnad i Malmö	14 juni 1952	Nr 23.51 s. XV
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A 3-52 s. I
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B 3-52 s. I
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 okt. 1952	Nr A 4-52 s. III

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

omslaget: Radhus i Storsviks-Hammarby. Ark.: Erskine.

ENGLISH SUMMARY

Terracehouses

C. E. Geisendorff

p. 117—118

Sweden of today is searching for means of solving the problems of housing. Bitter criticism has been directed towards the small-flat blocks and "own house" districts. Much investigation which has been carried out in the big cities and also in the country indicates that people prefer to live in small cottages or villas, in close touch with nature.

But with the present day cost of building and exploitation and notwithstanding various forms of official assistance, the "own home" remains beyond the means of most people.

The terracehouse, little used in Sweden at present, offers not only largely reduced outlays but also a combination of the desirable qualities of the "own home" and the flat.

However, a few communal authorities and industrial concerns have taken the initiative towards terracehouse districts which well thought out, economical use types combine with well solved town planning, whereby advantage is taken of the ample variation possibilities of the terracehouses, and where much thought has been devoted to housing efforts.

In order to be able to continue with terracehouse building, it is necessary to enlarge our knowledge of its town planning possibilities.

The planning and economy of terracehouses has during the last year or two been the subject of close study under the supervision of Professor Åhrbom and with the cooperation of Professors Dahl and Åhrén.

The following points summarized from the investigation may be stressed:—

1. To exemplify a number of types of terracehouse.

2. To illustrate the varying building costs for certain types terracehouses, detached one-family houses and flat houses.

3. To throw light on differences in the necessary rent costs for accommodation in various terracehouses, in detached one-family houses and flats.

General views on planning of terracehouses

Extract from the above-mentioned investigation

p. 118—120

In comparison with Denmark and England, terracehouse building in Sweden is of very small magnitude. From this follows that the experience gained with this type of house-building for living purposes is far less than the knowledge obtained with flat blocks, while experience with "own house" planning is largely confined to detached houses. Neither have terracehouses been the subject of such investigation as that which has been done with flats, a research which has led to a more intimate knowledge of the rented house from the occupant point of view and which has been of fundamental importance both for present building legislation and for type standardisation in the scope concerned. Terracehouse planning has, however, certain special qualities peculiar to this housing type, the influence and importance of which as concerns the occupiers are factors of which we have only limited knowledge. For example the highly important questions concerning arrangement of the rooms in a 3 to 4 room house in a two-storeyed row and the value of a direct access in the house from street to garden without the necessity of passing through the living room, as well as the importance and use of outdoor space screened from the neighbours. This last point incorporates various questions dealing with contact with neighbours and invites comparison between the detached house and the more collectivised housing in rows. An important question concerning terracehouses is also the administration form, "own home" or flats.

Terracehouses at Skönstaholm, Stockholm

By N. Sterner and E. F. Dahl

p. 121—126

Buildings and planning have been suited to the local topography. Attempt has been made to attain variation in the lay-out by alternating between open and closed forms. The site embodies 150 houses, 75 with 3 rooms and kitchen, 59 with 4 rooms and kitchen and 16 with 5 rooms and kitchen. All the designs incorporate 1½ or 2 floored buildings respectively, the 1-storey type being excluded for exploiting and building cost reasons. The buildings are executed in

light concrete with sprayed plaster façades. The houses are hired out as ordinary flats.

Terracehouses in Stureby, Stockholm

By E. F. Dahl

p. 127

This site contains 36 houses with a centralised heating installation, with laundry and mechanic's quarters.

Terracehouses in Storsviks-Hammarby

By R. Erskine

p. 128—130

The site, which is located in the vicinity of a factory, accommodates about 40 houses each of 3 or 4 rooms and kitchen. An attempt has been made here to group the buildings in a manner better to suit the old-fashioned local conditions. The living rooms give onto both the village square and the back gardens. Light concrete and concrete is used.

Terracehouses in Gyttorp

By R. Erskine

p. 131—134

The houses illustrated form part of a group of one hundred, incorporating communal household convenience departments. When completed, this group will form a closed unit but designed to constitute a system of open spaces and wide corridors. Much has been done to effect substantial variation in house planning through the medium of sliding partition walls and varying color schemes.

The buildings are made of concrete. Roofing is of shell design with a thickness of 6 to 8 cm, allowance being here given to possible fire risk from burning fragments resulting from a fire or explosion in the nearby factory.

Terracehouses at Hersby Gärde, Lidingö, near Stockholm

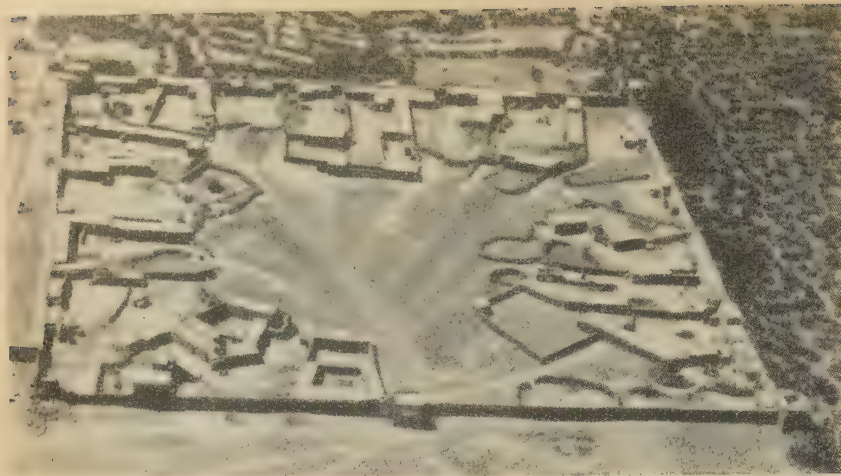
By S. Ancker, B. Gate and S. Lindgren

p. 135—140

Landscape gardener Walter Bauer describes the site from the gardener's viewpoint.

Hersby Gärde has now been in existence two years, families are beginning to acclimatize themselves and take root just like the bushes and trees which will one day serve to fill up the still rather empty gardens, where the fencing is now the most noticeable feature. Newly planted gardens always look rather poor and when there are 48 of them side by side the effect is rather desert-like. Patience and fantasy are needed during the growing period.

One type of house differs greatly from all the rest. The entrances face alternately south-east and north-west. In order to attain wider gardens, the respective house owners also have half the neighbour's plot or his side of the house. So that these houses only have one entrance, i.e. from the garden side.

Flygbild av en 2000 år gammal berberby med bebyggelsen inom murarna ordnad runt ett fritt område.

Arkitektföreningens aprilsammanträde gav en stimulerande orientering över aktuella tendenser inom stads- och bostadsbyggande sådana de avspeglas i resultatet av föregående års stadsplane- och bostadstävlingar.

Gunnar Lindman började med att ta fram några siffror om förhållandet mellan bostadsbebyggelse och annan bebyggelse i Malmö. Det faktum att av 620 har golvyta (vindar och källare ej medräknade) upptas 290 har, dvs ungefär hälften, av annat än bostadslägenheter, ger en tankeställare. Har vi kanske nu och under de gångna årtiondena ägnat proportionsvis för liten uppmärksamhet åt planerandet av gemensamhetsanläggningarna, arbetsplatserna osv. under det att bostadsproblemen har tagit det mesta utredningsintresset i anspråk? En annan anmärkning som man i framtiden kan tänkas rikta mot vår stadsplanering är, att den som reaktion mot ett hänsynslöst utnyttjande i stället har eftersträvat alltför låga exploateringstal. Detta har medfört att städerna har växt ut på ett sätt som först den senare tidens mera generalplanemässiga synpunkter har börjat komma tillrätta med. Att se staden som en enhet och bostadsområdena som delar i denna är trots detta ett betraktelsesätt som fortfarande inte har kommit tillräckligt till uttryck i programmen för det förra årets stadsplanetävlingar.

Lindman visade bilder av olika prisbelönta förslag till stadsplane- och bostadstävlingarna för Kallerstadsområdet i Linköping, Baronbacken i Örebro och Sala backar i Uppsala (Se Byggmästaren A3 och A4, 1952). Han började med att visa en flygbild av en 2000 år gammal berberby. Den utåt avgränsande stadsmuren och den öppna marken i mitten, ja, till och med formen på bebyggelsen runt det fria området hade en märklig likhet med flera av de tävlingsförslag som sedan visades. Tendensen att i motsats till 30-talets hus i natur återgå till en mera stadsmässig koncentration visade sig vara genomgående. Rumsbildningar av sammanbyggda hus håller allt mera på att bli grundelement i husgrupperingen.

En annan tendens som nu är helt tydlig är hur studiet av trafikfrågorna har lett till lösningar av bebyggelsens gruppering i stort, som helt bygger på en differentiering mellan snabba trafikleder, bostadsgator och gångvägar. Den mest radikala lösningen visade Ancker-Gate-Lindegrens Sala backar med alla entréer mot »Gröna gatan» dit inga bilar har tillträde.

En tredje tendens menade Lindman var en allt djupare inlevelse i själva boendet och i sambandet mellan inne och ute. Han visade hur studiet av boendefunktionerna i samband med utefunktionerna har lett till en upplösning av 30-talets stränga väderstrecksnormer, så att man nu, som t. ex. Ahlsénarna, lägger kök åt vilket väderstreck som helst bara det har kontakt med gården och dess lekplatser. Här framhölls särskilt Ekholms-Whites djuplodande analys i förstaprisförslaget till Baronbacken.

Jöran Curman visade sedan på några tendenser inom bostadsplaneringen. Utgångspunkten är ju här tvårummaren för 3 à 4 personer med en lägenhetsyta på 54 m² som matematiskt deducerad för herr Medelsvensson som hyresgäst framgår ur:

$$54 \text{ m}^2 \text{ lägenhetsyta} = \frac{2000 : -}{37 \text{ kr/m}^2} =$$

$\frac{1}{5}$ av hyresgästens årsinkomst
m²-kostnad för lägenheten minus statligt bidrag

På denna lilla yta har ju oändlig möda lagts ner för att åstadkomma planer som uppfyller alla utredda och därutöver tänkbara krav. Curman menade att det som tävlingarna i Uppsala, Örebro och Göteborg särskilt visade var, att nu dagfunktionerna mera kommit till sin rätt än tidigare. Man vill överlag komma bort från »cellsystemet», där rummen ligger omkring en mörk korridor med var sin egen entré. I stället strävar man efter direktkontakt mellan rummen, »genomskinlighet» i plan. Variation av rumsindelningen inom en given lägenhetsyta samt en kombination av kök, bad och sovrum så att husmoderns arbete underlättas så mycket som möjligt är ytterligare två tendenser som Curman illustrerade genom bildmaterial

från de tre tävlingarna. Han var tacksam mot sådana försök som fört sätter ändringar i bostadsvanorna o vurnade för att överskatta betydelsen i fläkt, tryckkokare och färdiglagad mat. Det bästa som hade kommit fram var lösningar på en arbetsbesparande kombination kök-bad-sovrum, där han särskilt framhöll Ekholms-Whites förpris i Baronbacken samt HSB-Lennas Holm-Bengt Edmans förslag i Sala backar. Curman ville dock till slut framhålla, att hur mycket planknåp som utföres på den lilla tvåan om 54 m² så måste värdet härav dock förbli begränsat så länge inte ett verkligt djupgående gemensamt utredningsarbete produceras av producent, arkitekt och konstruktör och man får då inte förlönskemålet ur sikte att öka upp den lägenhetsytans yta från nuvarande 54 m². Helst till 65 m².

Sidenbladshjälpte oss över tystnaden sedan ordföranden förklarat ordet fram genom att skriva några siffror på svärdstavlan. Man kritiserar den alltför låga exploateringen i ytterområdena men i Stockholm är det så, att ju tätare man bygger i sovstäderna desto mer värd spårvägsbolagets förlust. För att klara trafiktopparna vid rusningstid måste vagnpark, personal, hallar etc. dimensioneras på ett sätt som gör att till biljettpris av 45 öre nu kommer ett tillägg av skattemedel på 65 öre för att täcka förlusten för resan. Det skulle löna sig för staden att ge ett företag på 600 arbetare ett flyttningsbidrag på 6 miljoner kronor, om de ville flytta t. ex. till Vällingby.

Därefter uppträdde Sterner som opponer mot Curman och menade att den önskade kombinationen sovrum-bad-kök blir svårare ju djupare man gör husen i kropparna. 11–12 meter djupa hus tror de han inte på; inte heller på det gängse sättet att göra tjusiga krumlurer i stadsplan som drar med sig i svårliga lägenhetsplaner i alla hörn. Han tyckte också att bostadsstyrelsens normer för rumsstorlekar vore mogna att slopas, vilket Curman dock ansåg vara för tidigt påtänkt.

Sune Lindström ville göra gällande att man fortfarande övervärderar betydelsen av det lantliga i sovstäderna. Att man till skolan eller butikerna över en mindre välvärdad öppen slätt varje dag kan gå och springa, medan man ändå i längden tröttnar på att gå till skolan eller butikerna. I stället borde stadsgatan kunna komma till heders igen. Han undrade också över fördelarna med »gröna gatan» inte vid alltför lättköpta, då man ju vunnit det mot att få gå 50 meter från bilen till porten genom regn och snö. Därför borde man inte helt släppa ur sikte möjligheten till en intim bostadsgata, där bilarna ändå kan få krypa fram till husportarna.

Lindman avslutade det hela med en varning mot överdriven perfektionism när allt kommer omkring så tyckte han att vi ändå vet för litet. Men som en slutintyg av diskussionen och de bidrag med djupaste sakkunskap framförda av förändarna får man nog ändå anse, att det rör sig avsevärt i planeringen just nu. Medan nya stadsdelar blir färdiga

vi färskas synpunkter på hur de bör planeras, men vad man kanske ännu har är nog själva det essentiella i smässigheten. Kanske är det något politiskt i den mot omgivningen avande lamellhusormen som ligger och omkring ett tomt öppet fält?

E O Holmberg

VERSE

Hesselgrens färgatlas

Arkitekt SAR Sven Hesselgren demonstrerade vid en pressvisning i april i år de nya färgatlasen för en ny färgatlas, som be-
nas utkomma i juli i år. Den är
dd att användas ungefär på samma
som hans tidigare färgbok, som un-
ett 10-tal år varit kollegerna till
a vid färgsättningen. Om arbetet
färgatlasen berättar Hesselgren

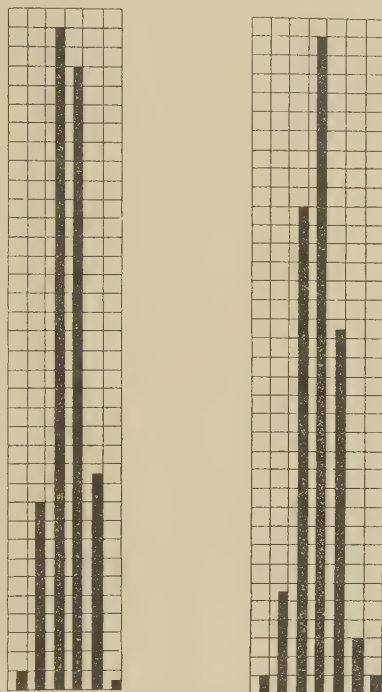
Bedömningarnas utförande

De färgbedömningar som ligga till
und för färgatlasen ha gjorts dels så-
individuella bedömningar av en stor
pp försökspersoner, huvudsakligen
itektstuderande vid Kungl. Tekniska
skolan, dels såsom samfälliga bedöm-
ingar av en »minimigrupp», vilkens sä-
het i färgbedömning fastställts på
a sätt. För färgbedömningarna, vilka
onstrerats vid pressinformationen,
ll här inte någon mera ingående re-
örelse lämnas. Följande antydningar
na dock giva en viss vägledning för
stälelsen av det arbete som försiggått.
De grundläggande bedömningar, varpå
övriga bedömningar vila, äro grund-
tonbedömningarna. Sedan dessa ut-
ts med all den noggrannhet som varit
glig, ha färgtonskalor, mättnadsska-
samt en ljushetsskala bedömts. Med
sa som utgångspunkt har det varit
gligt att såsom normer fastställa ett
tal färger inom var och en av de
gtoner som finnas representerade i
gtonskalorna.

För utförande av dessa bedömningar
färgprover framställt, bildande se-
r med täta steg, där endast en av
gens tre tidigare nämnda egenskaper
t varierar. Sammanlagt uppgår dessa
id stor omsorg framställda färgprovers
tal till över 30 000. För fixerandet av
något mer än 500 atlasnormerna ha
ra tusen bedömningar gjorts; arbetet
rmed har dragit en tidrymd av över
år. Med tillhjälp av atlasens färg-
prover kunna ca 2 000 färger bestämmas
h benämnas med en stor grad av
akthet.

De några över 500 olika färger, som
går i atlasen benämnas efter ett visst
stem. Så betyder till exempel YR 12-
5 att färgen ligger mellan gult och
tt, att dess grundfärgton befinner sig
plats 12 i en 24 delars färgtonskala,
dess ljushet är 8 i en likaledes 24
lars skala där 0 är vitt och 24 svart.
anger mättnaden från 0 upp till 24,
ket är den största mättnad man kan
hålla med det använda pigmentet.
Atlasen kommer att innehålla 24 st.
gtonblad där varje blad innehåller

alla inom samma färgton förekommande
färger. Därtill kommer ett blad med en
färgtonkrets, som visar vilka färgtoner
som finns i atlasen. En kortfattad färg-
lära medföljer dessutom samt lösa färg-
prover samlade i lösa häften om 3
blanka och 2 matta prover av varje
färg. Färgproven förvaras i särskilda
kartonger. Man har dessutom i diagram-
form redogjort för inom vilka områden
män kan röra sig med jordfärger och
andra i pris likvärdiga pigment. Pigmen-
tens ljusåktethet m. m. behandlas av prof.
Paul Nyhlén.

T. v.: Bedömning av grundfärgtonen gult.
T. h.: Bedömning av grundfärgtonen rött. Varje
ruta i höjd motsvarar 4 bedömningar. Varje rutas
bredd motsvarar en färg i den använda färgserien.

De vid pressvisningen närvarande fick
tillfälle att en stund följa tillverkningen
av färgatlasens färgprover. Man hade
ett intryck av att de som höll på med
detta fick lov att utföra sitt arbete med
yttersta noggrannhet. Priset på atlasen
är icke bestämt ännu. Man var emeller-
tid från början klar över att kostnader
för bedömningens utförande icke kunde
belasta den färdiga atlasen. Dessa har
därför bekostats genom anslag från
olika håll.

17

KONGRESSER

Skalkonferens

Ett symposium rörande betongskalktak
kommer att hållas i London den 2—4
juli 1952. Första dagen behandlas arki-
tekturfrågor under det att andra och
tredje dagen ägnas åt forsknings- och
konstruktionsfrågor resp. arbetsutförande
och formbyggnad.

Anmälningar till symposiet mottagas
av Cement and Concrete Association, 52,
Grosvenor Gardens, London S. W. 1.

Trädgårdskongress

Föreningen Svenska Trädgårdsarkitek-
ter kommer att under tiden 10—13 juli

anordna sin Tredje Internationella Träd-
gårdsarkitektkongress, vilken står öppen
för den svenska arkitektkåren. Mottot
för kongressen är i år »An idea and its
realisation» omkring vilket ämne ett di-
gert föreläsnings- och sightseeingpro-
gram kommer att ordnas. Vidare upp-
lysningar och program kan erhållas från
SAR:s kansli.

LITTERATUR

Engelskt boknytt

The Georgian Buildings of Bath from 1700 to 1830 av Walter Ison. London 1948, 211 sid + 136 planscher.

En historisk översikt av den geor-
gianska utvecklingen av Bath — de
centrala händelserna och personerna.
Den georgianska stadens planering.

De offentliga byggnaderna:

societetshus, bad, broar, kyrkor och
kapell, frimurarnas hall, gilleshallen,
sjukhus och vålgörenhetsbyggnader,
lustträdgårdar och hotell, fängelset,
skolor och teatrar.

Bostadshusens planering och konstruk-
tion, trappor och entréer, representativa
interiörer, stuckarbeten och öppna spisar.

English Inns av Colville Wemyss. London 1951, 128 sid.

En bilderbok med korta texter och en
inledning om det engelska världshuset.

The Buildings of England av Nikolaus
Pevsner. London 1951

1. Cornwall (251 sid, 64 pl)

2. Nottinghamshire (248 sid, 64 pl)

3. Middlesex (204 sid, 64 pl)

De första tre volymerna i en engelsk
arkitektguide, avsedd att behandla
samtliga counties från äldsta till våra
dagar. Alfabetiskt uppställd efter ort.

Town and Country Planning av Clough
Williams-Ellis. London 1951, 48 sid, 24 pl.

En populärskrift om engelsk samhälls-
planering, dess historia, medel, ändamål
och resultat.

The Making of our Towns av William
Savage. London 1952, 189 sid.

Engelska stadstyper, deras fysiska för-
utsättningar och historiska utveckling.

Portrait of Ireland av Adolf Morath.
London 1951.

171 fotografier av irländskt landskap,
byggeri och folk.

Contemporary British Art av Herbert
Read. London 1941, Pelican Book, 47 sid,
4 färgpl., 64 bilder.

Koncentrerad beskrivning av nutida
engelsk bildkonst.

Carpentry and Joinery (Advanced) av
Alfred E. Bridgwood och Thomas R.
Bridgwood. London 1952, 247 sid.

Snickar- och timmermanslära som be-
handlar material och metoder, dörrar
och fönster, paneler, trappor, handledare,
arbeten med tredimensionell kurvatur,
stöttning, valv- och betongformsbygge,

tak; beskrivande geometri för praktiskt bruk och elementär hållfasthetslära. Rikt illustrerad, dock ofta med exempel som förlorade sin aktualitet vid sekelskiftet.

Buildings and Prospects av John Piper. London 1948, 146 sid.

Målaren Piper har i denna bok samlat anteckningar, ritningar, fotografier och egna skisser av platser och byggnader utanför allfarvägarna. Några kapitel har tidigare publicerats i Architectural Reviews landscape-townscape-serier.

English Country Houses open to the public av Christopher Hussey. London 1951, 176 sid.

Rikt illustrerad beskrivning av engelska lanthus, öppna för turister. Geografiskt och kronologiskt register.

Designers in Britain. London 1951, 305 sid.

Bilderbok utgiven i samband med Festivalen 1951. Innehåller exempel på modern formgivning för utställningar, skyltning, förpackningar och andra trycksaker med en inledning »A Century of Commercial Arts» av Milner Gray, samt exempel på modern industriell formgivning och mönsterteckning med en inledning »A Century of Industrial Design and Designers» av Nikolaus Pevsner.

The Age of Wren av Ralph Dutton. London 1951, 136 sid, 157 pl.

Wrens ungdomsverk, St. Pauls och Citykyrkorna, Wrens efterföljare (Bell, Talman, James, Archer, Hugh May m. fl.) och den engelska barockskolan (Gibbs, Hawksmoor, Vanbrugh, Bruce m. fl.).

Foundations for Houses and other small Structures av W. H. Elgar. London 1951, 92 sid.

Lärobok i grundläggningens teori och teknik.

Thirteenth-century Domestic Architecture in England av Margaret E. Woor. London 1950, 150 sid.

Arkeologisk avhandling om 1200-talets engelska bostadsarkitektur.

Architecture as a Career av Mauric E. Taylor. A practical handbook for students. London 1951, 178 sid.

En utmärkt handledning för Englands unga arkitekturstuderande. Redogör i detalj för de olika studievägar, skolor och examina, som leder fram till RIBA-medlemskapet samt för stipendier, priser m. m. som står den färdiga arkitekten till buds.

Architects' Year Book 4. London 1952, 296 sid.

Innehåller korta specialartiklar om måleri och arkitektur (Naum Gabo och Denys Sutton), stadsplaneringens sociala grunder (Ratray Taylor), »Nya städer mot gamla» (Freda White), italiensk och sydamerikansk arkitektur (Ernesto Rogers resp. Jaime Ponce de Leon), tre

hus på amerikanska västkusten (Edgar Kaufmann), nya skolor i England (Jack Howe), arkitektutbildningen i England (Martin Kenchington), industribyggnader (Eric Ross), trappor (George Dunton), värmeisolering (J. Varming) och avtäckning av stora spännvidder (O. Bondy). En husrevy behandlar bl. a. Unité d'Habitation och Royal Festival Hall.

The City of Edinburgh by The Royal Commission on Ancient Monuments of Scotland: An Inventory of the Ancient and Historical Monuments of Scotland: An Inventory of the Ancient and Historical Monuments of The City of Edinburgh with the thirteenth Report of the Commission. Edinburgh 1951, 357 sid + 428 pl.

Detaljerade beskrivningar av kulturhistoriskt märkliga byggnader i Edinburgh, deras historia och arkitektoniska särdrag. En inledande uppsats behandlar: staden och dess uppkomst, dess historia, dess stadsdelar, bostäder från 15—1800-tal, brunnar och vattenförsörjning, the New Towns ursprung och utveckling.

L. H.

BYGGTJÄNST

Rubens Espagnolett

Rubens espagnolett, typ C1, är avsedd för inåtgående fönster med eller utan post samt för inåtgående fönsterdörrar. Passar för såväl sido-, över- och underhängda bågar. Espagnoletten är försedd med en sidkolv och två ändkolvar. Låshusets ringa djup medger montering i bågar enligt SIS 600057, detalj 5a. Förutom denna typ tillverkas en espagnolett för vridfönster.

Förutom den normala stängningsfunktionen kombinerar Rubens espagnolett stormhake, koppelhakar och bärtappar. Bågen kan för vädning, med hjälp av vredet, låsas i önskat läge. När bågarerna skall frikopplas från varandra, vrides vredet rakt upp, varvid koppelhakarna, vilka sitter infällda i espagnoletten, frigöras.

Tillverkare: Ruben Carlson, Strängnäs.

† Utställs på Byggtjänst.

KRING TÄVLINGAR

Västervikstävlingen

I nr A 3 av Byggmästaren anmäls tävlingen om sommarrestaurang i Västervik.

Efter en del kritiska synpunkter på programmet och tävlingsfrågornas besvarande följer upplysningen att programmet och frågorna granskats av SAR:s tävlingsnämnd. Detta är endast delvis riktigt. Programmet har enligt tävlingsreglerna granskats och godkänts av tävlingsnämnden ur *tävlings teknisk* synpunkt. Frågorna har aldrig tillställts nämnden utan i enlighet med reglerna besvarats av prisnämnden. Då tävlingsnämnden granskar programmen diskuteras de givetvis även ur andra synpunkter än de rent tävlings tekniska, men som regel torde en granskning av program-

mets sakuppgifter och dessas omfattning och lämpliga sammanställning huvudsakligen vara prisdomarnas uppgift. Som regel brukar tävlingsnämnden rekommendera uppdragsgivarna att en av domarna får uppdrag att i detalj utforma programmet och i alla fall skall varje prisdomare godkänna programmet. Det torde ligga utanför möjligheternas ram att de kostnadsfria granskning som tävlingsnämnden utför även skulle innefatta en detaljgranskning av programuppgifterna, vilket i regel erfordrar besök på plats och diskussioner med dem som skola använda lokalerna. I Västerviksfallet har tävlingsnämnden dock anmärkt på programmet från början ännu knappast upplysningar beträffande lokalernas dimensionering m. m.

Som några rent personliga synpunkter skulle jag vilja tillfoga att det väl kan vara befriande ibland att ett program inte genom alltför exakta uppgifter binder de tävlande särskilt i en uppgift av detta slag då huvudvikten i tävlingen väl borde vara att finna ett sådant slag, en miljö att sedan detaljutföra. Att i stället ge de tävlande en ungefärlig kostnadsram inom vilken fantasin kan spela torde väl vara en realistisk lösning, som man knappast kan rekommendera några invändningar emot, låt vara den i detta fall torde varit väl snävt tilltagen.

I notisavdelningen i samma nummer av tidningen diskuterar Hans Westman med anledning av Glostrupstävlingen de lämpliga skalan på tävlingsförslag. Han framför där synpunkter som tävlingsnämnden på senare tid flera gånger diskuterat. Nämnden har också den uppfattningen att skalan 1:200 ofta är ordentligt stor och har nyligen för en tävling rekommenderat, att de skulle utföras i skala 1:400, vilket också accepterats av uppdragsgivarna.

Hans Åkerblad

Sekr. i SAR:s tävlingsnämnd

Förtydligande

I tävlingen om stadsplan i Luleå (Byggmästaren nr A4) var arkitekterna Backström och Reinius inbjudna att delta. De hade emellertid avböjt inbjudan.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A 3-5 s. I
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 okt. 1952	Nr A 4-5 s. III
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B 3-5 s. I
Kyrka i Skoghall	20 nov. 1952	Nr B 5-5 s. I
Förvaltn. byggn. och stadsplan för Rådhuset i Luleå	1 dec. 1952	Nr A 6-5 s. XV

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

omslaget: Konserthus för kammarmusik i Stockholm. Artistentré i kvällsljus. Ark.: Örjan Lünings.

ENGLISH SUMMARY

Construction makes form

F. Ditlefsen

p. 141—144

Since Vitruv 2000 years ago settled the question of the system of the Doric columns and the cornice (entablement) architects have constantly used this as justification of their more or less successful »constructive forms».

Vitruv maintained, as is well known, that the Doric frieze had developed out of constructive forms from primitive wooden buildings and that these forms had survived as decorative elements in the Classic stone architecture.

The triglyphs of the frieze should originally have been the ends of the roof-beams and the metopes tablets filling the space between the triglyphs.

In later years the archaeologists have thrown doubt upon the validity of this theory. Some have considered the frieze as a mere decoration without any other previous history than the connection with the geometric style which coincided in time with the epoch when, as far as we can assume, the frieze got its final shape.

The author discusses in his article the different theories of the origin of the Doric frieze and cornice (entablement).

Oscar Niemeyer in Brazilian architecture

By S. Ramel

p. 145—152

The architecture of Oscar Niemeyer has a parallel in the history and that is the baroque architecture of Alejandrin during the 18th century. At that time it was the European baroque and now it is the French Functionalism, that has influenced the Brazilians. However they

have transformed the European architecture in an architecture of their own. There are a lot of modern architects in Brazil, but the actual re-modeller nowadays is Oscar Niemeyer.

His architecture is influenced by four things. First the Functionalism of Corbusier, who visited Brazil about twenty years ago. Second he was influenced by his teacher and friend, the Brazilian architect Lucio Costa. The third and fourth influence is the strong Brazilian nature and the characteristic temperament of the people.

His first architectural talent is the capacity of starting a project without any preconceived opinions, which makes his buildings breathe their own function.

He is very primitive in his creating, keeping the architecture and its problems simple.

His constructive imagination is inexhaustible.

His creations consist particularly of three things: simplicity, contrast and sensuality.

His buildings are simple as Greek temples and easy to catch at the first glance.

They are living on account of the contrast: a high part of a building to a low, a strict part to a playful or a heavy part to a light. To the last example belongs his dynamic architecture.

His sensualism in the architecture — an influence from the country and the people themselves — is particularly shown in his free, curved plans.

Have Swedish architects anything to learn from Oscar Niemeyer? Of course Brazilian architects have it easier than their colleagues in Sweden. The climate is easy, the building-laws are few and there are hardly any economic problems in Brazil. However we have a lot of things to learn and first of all the desire to kill all uniformity and jogtrot in the architecture.

Proposed concert hall for chamber-music in Stockholm

By Ö. Lünings

p. 153—160

Three different musical organizations in Stockholm have united in planning to build a special concert hall for chamber music. In 1946 architect Örjan Lünings got commission for the job and in 1948 the architect presented the organizations the project we publish in this issue. Owing to the restrictions on building in Sweden the project has not yet been realized.

Concert room

The main idea is to try to recreate the musical circle which is the best background for performance of our chamber music. There is only surface in the room and the interior colour of the room will be very »soothing». Two of the photos show the illuminations before the concerts start and during the concert.

The hall has an acoustic section which as a principle has been made

by rotating the section of the ordinary concert hall around an axis in the platform. The structure is entirely of wood with radiating beams of laminated wood and the surfacing board will in the interior be removable in the initial period so that the room can be »tuned».

Foyer

As a contrast to this »one-surfaced» room with its intense direction against the middle the surrounding foyer will be the »unlimited» room, a room without a definable roof, walls etc. A room without obvious limitations. The concert hall is situated in deep cut in the rock and the granite is forming a great part of its walls. The roof consists of four straight planes and between them four twisted planes. The planes have different colours, cadmium-primrose, viridian, light carmine, dark burnt umber, very light cobalt blue, light grass green, carmine and dark cobalt blue. The relations between the different coloured planes will always change when you move in the room.

The construction is systematically simple as the roof theoretically is a circular beam with its maximum thickness where the planes meet in the middle.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Återuppbyggnaden av Maubeuge

Stadshärnan i Maubeuge.

Den franske arkitekten André Lurçat har i Sverige mest varit känd för sina skolbyggen under 30-talet.

När den franska staten efter kriget sammankallade landets främsta arkitekter för återuppbyggnaden kom ark. Lurçat att få till uppdrag att upprätta en generalplan och sedermera en detaljerad stadsplan för den nord-franska staden Maubeuge som ligger vid den belgiska gränsen.

Stadens gamla kärna, fästningsstaden Vauban, blev under kriget till stor del förstörd. Staden Maubeuge består i övrigt av ett stort antal mindre agglomerationer som uppkommit genom att olika markexploatörer på var sina områden låtit uppgöra lokala stadsplaner och avyttrat byggnadsmark.

Arkitektens uppgift var alltså dubbel, dels att återuppbygga den av kriget förstörda stadskärnan, dels att söka åstadkomma ett samband mellan de splittrade stadsdelarna.

Generalplanen över Maubeuge har i samband med andra efterkrigsplaner i Frankrike tidigare publicerats i åtskilliga tidskrifter och de har väckt stort intresse.

När Svenska Arkitektföreningen inbjöd ark. Lurçat att den 26 maj hålla ett föredrag om sina arbeten efter kriget hade en talrik publik samlats. Arkitekten började med att omtala att han närde en djup misstro till allt vad statistik heter och att han som stadsplanerare inte ville tala med skrivbordsmänniskorna utan direkt med folket, för att lära känna dess önskningar. När han började planeringsarbetet hade han heller inte svårt att blidka de lokala myndigheterna då han lovade »Jag skall inte låta Er vänta i 3 år på planen, om 10 månader skall den vara klar».

Så började han arbetet med att sammanfatta alla stadens olika kategorier av innevånare för att få reda på deras önskningar om deras stads framtid. Alla stadens läkare, alla advokater, alla tandläkare, alla barnmorskor osv.

När planen sedan efter 10 månaders arbete förelåg färdig utannonserades offentliga möten för diskussion av stadsplaneförslaget. Ark. Lurçat omtalade att ett möte besöktes av 800 personer varvid han diskuterade och svarade på frågor i fyra timmar i ett sträck, en särdeles fransk arbetsmetod.

Den nya stadsplanen.

Föredragshållaren berättade också om äganderättsförhållandena i den nya staden. Dessa ordnades så, att markägarna i den gamla staden fick en ny byggnadstomt enligt den nya stadsplanen. Då det skulle vara oekonomiskt att låta uppföra separata hus av så liten storlek som tomterna tillåto kunde arkitekten förmå tomtägarna att bilda ett kollektiv, som lät uppföra en större byggnad vilken sträckte sig över flera tomter; alltså tomtägaren fick full äganderätt till sin mark och en del i byggnaden som helhet och motsvarande den av honom ägda tomtens storlek.

Arkitekt Lurçat angav slutligen tre olika möjligheter att återuppbygga en stad.

1. Rekonstruktion (som för en arkeolog).
2. Mekanisk återuppbyggnad (påtvunga

orten ett för tillfället populärt arkitektmode).

3. »Realité du Milieu» (en på platsen specifika förutsättningar verkställd återuppbyggnad och förnyelse).

Arkitekt Lurçat ansåg sig ha följt denna sista linje.

O L—g

INSÄNT

Med anledning av artiklarna i Byggmästaren nr A4, sid. 100.

Jag opponerar mig inte mot kritik i Byggmästaren — även hård. Jag har heller inte begärt censur, men jag efterlyste saklighet. I den vantolkning av mitt inlägg som redaktören ger i sin replik blundar han för detta. »Låt oss se vad positivt vi kan få ut» är ett krav som redaktören ställer på sina läsare men inte på sig själv. Han kallar mitt inlägg »hysteriska utbrott framkallade av alltför mångårig ovana vid kritik.» Diskussion av kritisk metod och former för publikation är inte välsedd på Byggmästarens eljest debattlystna redaktion. Efter en infam klapp på axeln åt de båda arkitekterna, som inte lär ha gjort sitt bästa den här gången, ställer oss redaktören så inför ett val mellan två slags kritik.

Han målar upp den tendensiöst i dessa färger. Den ena är »försåtlig», »ett långsamt tärande gift», »sterilt intellektuell och utan helt ärlig bakgrund»... Den andra har förnämliga egenskaper, »rejäl», »rakt på sak utan pardon». »Sandpåsens». Ett slags hederlig svensk rallarmetod. Det gäller bara att drämma till den man anser ha syndat.

Utan rättgång?

Affekt kan utlösa hårda slag, men den förblindar. Kritik bör inte ha nävrätten som förebild, snarare den rättsliga undersökningen. Det behöver inte betyda att kritikern skall vara känslös. Avsky för brottet kan föda summarisk »rättvisa». Rättslidelse föder forskande inställning och en saklig undersökning innan domen fälls. Är inte den senare formen av kritik mera positiv än avreagerandet? Behöver den vara steril, därför att den använder intellektet?

Kan inte redaktören tänka sig också en sådan kritik?

Holms replik är ärlig och klargörande, den enda som inte kringgår mitt yrkande på saklighet. I teorin är vi tydligen ense om att kritik är ett oundgängligt men försummat led i vad han kallar planeringsprocessen, eller vad jag från min ståndpunkt föredrar att betrakta som en organisk anpassning. Utan fri kritik och debatt kan inte på olika händer spridd kunskap och begåvning socialt nyttiggöras.

Hans tes att arkitektur är organisation, inte bild, inte till för ögat, tror jag är sann endast till hälften. Den innebär misskännande av den sinnliga, estetiska upplevelsens värde som kunskapskälla, som förvånar hos en arkitekt. (Kanske redaktören, som inte vill ge mycket för det sterila intellektet, håller med mej?) Men jag vill inte gå in härpå utan håller mig till det som för mig är saken i denna replikväxling.

Och då ber jag, med anknytning vad Holm säger om motivisk arkitekt och för att klargöra min inställning till hans kritiska metod (i artikeln) att erinra om att han där skipat summarium utan undersökning.

En kritiserad kan inte försvara sig — till skillnad mot en anklagad brottsling. Kritiker och inte minst redaktörer bör inte glömma detta utan — som Årlands dikt manar — akta sig nog. Deras offer är som diktens sova oskuld. När jag varit beskäftig nog att spela polis var det emellertid inte för att försvara de kritiserade — jag har ju överhuvud taget inte diskuterat byggnaderna, bara den kritiska metoden — utan därför att publiceringen och den ledande artikeln som föregick dokumentationen förefaller mig mera lik ett övertalningsfall än ett processförfarande.

Det var med tanke på detta som jag använde karaktäristiken sandpåse och hänvisade till Årlands dikt. När Holm vägrar att bemöta mina slutord gör han rätt. De har adress till redaktionen.

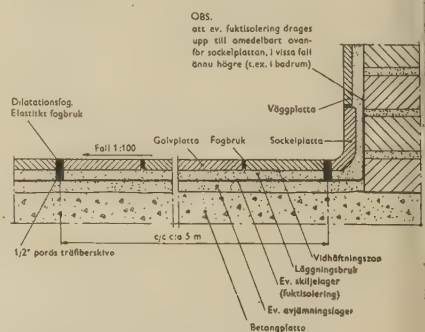
Man har i ett par av replikerna i riktigt framhållit Lindströms debattinnehåll. Byggnaderna sägs nu inte vara mål för kritiken utan främst anledning till en vittsyftande debatt om formgivning och målsättning. Var det redaktörens syfte då han införskaffade materialet för publicering? Det framskyntar inte i arkitekternas textuppgifter att en sådan generell debatt angivits som syfte; inte heller på annat sätt i det omdiskuterade tidskriftsnumret. I sin replik har redaktören själv givit svaret på frågan. Ordet nu även ordet bakhåll skall användas i denna diskussion, är det om sättet för publiceringen.

Jag hoppas ha varit tillräckligt rak på sak; det har varit mig angeläget att inte smyga in några oförtjänta lagrar.

Sven Ivar Lind

LITTERATUR

Instruktion för läggning och sättning av Höganäs keramiska plattor. Höganäs-Bilsholms AB. Broschyr 12 sidor.

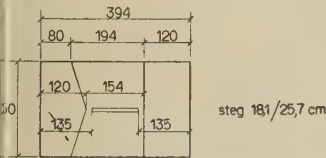
Principritning över blinkergolv.

Höganäsbolaget har på grundval av noggranna undersökningar av vidhäftning mellan platta och läggningsbruk sammanställt allmänna anvisningar beträffande läggning och sättning av Höganäs keramiska plattor samt detaljerade arbetsinstruktioner. Broschyren är sakligt skriven och bilderna instruktiva.

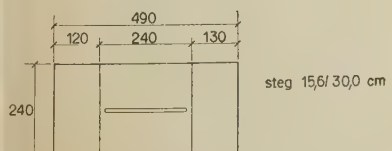
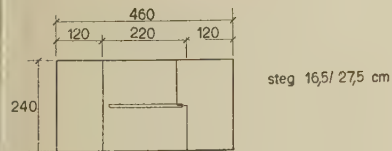
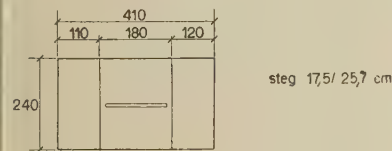
Ingvar Karlén
(Forts. sid. 36.)

samband med den av riksdagen be-
 rade sänkningen av minimihöjden från
 v till golv i flerfamiljshus från 2,90
 till 2,80 m har uppstått en viss tvek-
 het om vilka mått man skall välja
 trapporna för den nya våningshöjden.
 Byggnadsstyrelsen har diskuterat
 med representanter för Kungl.
 Byggnadsstyrelsen, Kungl. Bostadssty-
 relsen och de större tillverkarna av fär-
 diggjutna trapplopp varvid följande syn-
 punkter framkommit.

De steghöjder som kan komma ifråga
 17,5 cm i en trappa med 16 steg,
 15 cm i en trappa med 17 steg och
 13 cm i en trappa med 18 steg.
 Steghöjden 17,5 cm betraktas i mel-
 sta och norra Sverige som hög. Er-
 farenheter från Göteborgstrakten visar
 emellertid att steghöjden 18,1 cm icke
 ses för hög ens för 4-våningshus utan
 is om trappan är av den raka två-
 nade typen. Litet antal steg per lopp
 önskas där mer än låga steghöjder.
 Göteborgstrakten tillämpas nästan utes-
 tående husbredden 9 m, vilken plan-
 mässigt kräver små trapphusdjup. Den
 i stor utsträckning använda s. k.
 färdiggjutna trappan har dimensioner som
 framgår av fig. 1. För att tillfredsställa
 behovet av korta trapphus för 9 m-hus
 förfaller det därför nödvändigt att ac-
 tera steghöjden 17,5 cm. Om man
 vill till önskar att trapploppen skall vara
 lika skulle minimitrapphuset med så-

1. Högsbotrappan.

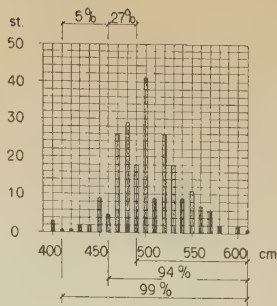
2. Förslag till standard.

dana steghöjder kunna tänkas få de
 dimensioner som framgår av fig. 2 a.
 En undersökning av 237 st planlös-
 ningar bland Kungl. Bostadsstyrelsens
 arkiverade hyreshusplaner gav vid han-
 den att trapphusens djup i 99 % fall var
 större än 4,10 m, i 94 % fall var större
 än 4,60 m och i 67 % fall var större än
 4,90 m (se fig. 3.) Planlösningen synes
 därför i vida större utsträckning vara
 avgörande för trapphusets djup än vad
 trapploppens längd är, vilket också be-
 kräftas av en samtidigt gjord undersök-
 ning av sambandet mellan trapphusdjup
 och husbredd (se fig. 4). Denna visar
 som väntat en starkt uttalad korrelation
 (korrelationskoefficient 0,6) för detta
 samband. Trapphusdjupen vid 12 m-hus
 höll sig omkring $5,20 \pm 0,4$ m, vid 11
 m-hus omkring $4,90 \pm 0,2$ m och vid
 10 m-hus omkring $4,70 \pm 0,2$ m. Om
 byggnadsverksamheten i framtiden kom-
 mer att inriktas mot större husbredder
 kan man därför förvänta att trapphus-
 djupen samtidigt ökar. Det finns sålun-
 da utrymme för längre trapplopp.

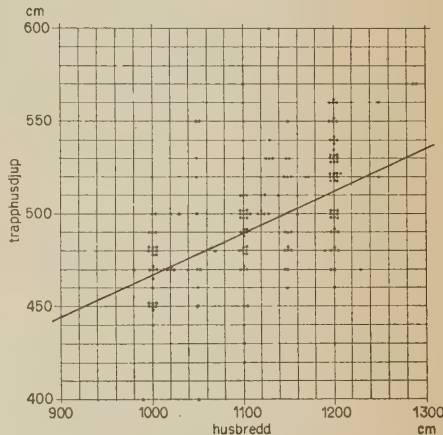
Steghöjden 16,5 cm ger ett minsta
 trapphus, vars dimensioner framgår av
 fig. 2 b. Då trappan har udda antal steg
 kommer det ena trapploppet att vara ett
 steg kortare än det andra. Detta synes
 icke innebära någon konstruktiv svårig-
 het. Om det kortare trapploppet för-
 lägges till den från trappplanet nedåt-
 gående sidan erhålles en välgörande ök-
 ning av trappplanets bredd, vilket möj-
 ligen kan motivera att trappplanet vid den
 uppgående sidan begränsas till
 bredden 1,2 m. Denna steghöjd ligger
 också närmast de nu tillämpade och med
 den stegbredd som använts i förslaget
 på fig. 2 b kan denna trapptyp använ-
 das i 90 % å 95 % av nu förekommande
 planlösningar.

Steghöjden 15,5 cm ger trapplopp av
 samma längd vilket bl. a. är fördelaktigt
 ur framställningssynpunkt. Med 30 cm
 stegbredd kan denna trapptyp användas
 i ca 60 % å 70 % av nu förekommande
 planlösningar. Kostnadsskillnaden mellan
 ett 20 cm längre trapplopp och motsva-
 rande yta mindre trappplan anses vara
 liten. Under sådana förhållanden före-
 faller det skäligt att man i de fall trapp-
 husdjupet av andra skäl blir 4,90 m eller
 längre kan använda sig av en trappa,
 som av många anses vara bekväm.

Det synes sålunda föreligga anled-
 ningar för att använda alla tre trapp-
 typerna (fig. 2) såsom standard i hyres-
 hus med 2,80 m våningshöjd. Däremot
 finns det ingen anledning att standardisera
 mer än en måttvariant inom var och en
 av de tre typerna, förslagsvis de här
 visade. Då det emellertid ur tillverk-
 ningssynpunkt är en fördel att ha så få
 gjutformor som möjligt är det av in-
 teresse att få veta om någon av de tre
 typerna kan slopas. Byggnadsstandardise-
 ringen vill därför med denna publicering
 inhämta alla berörda parter synpunkter
 på denna fråga liksom på förslaget i
 övrigt. Resultatet skall ligga till grund
 för Byggnadsstandardiseringens slutliga ställ-

3. Trapphusdjupens för-
 delning enligt Kungl. Bostads-
 styrelsens arkivplaner.

4. Samband mellan trapphusdjup och hus-
 bredd.

ningstagande varefter tillverkarna av
 färdiggjutna trapplopp anskaffar formar
 för de nya trapporna. Det är betydelse-
 fullt att var och en meddelar sina syn-
 punkter före det slutliga beslutet.

Standarden kommer endast att om-
 fatta trapploppen, alltså icke trappplaner-
 na. De senare har i de visade förslagen
 medtagits enbart för orientering om de
 minsta mått trapphuset kan få med
 ifrågavarande trapplopp.

Erinringar mot och synpunkter på
 förslaget bör före den 1 aug. 1952 med-
 delas Byggnadsstandardiseringen, Drottning
 Kristinas väg 73, Stockholm Ö, telefon
 20 02 47, 20 02 67. Utredningsman är ar-
 kitekt Oscar Bylund.

Svar önskas särskilt på följande frågor:

- 1) Anser Ni att någon av trapptyperna kan slopas som svensk standard? I så fall vilken?
- 2) Anser Ni att någon annan trapptyp än som visas i förslaget bör fastställas som svensk standard? I så fall vilken?
- 3) Är måtten på trapploppen i fig. 2 a lämpliga? Om ej varför?
- 4) Är måtten på trapploppen i fig. 2 b lämpliga? Om ej varför?
- 5) Är måtten på trapploppen i fig. 2 c lämpliga? Om ej varför?

The work of Oscar Niemeyer av Stamo Papadaki. Reinhold Publ. New York, USA. 1950.

De bästa av Oscar Niemeyers byggnadsverk och skisser finnas samlade i en i Amerika nyligen utgiven bok, som även kommit till Sverige: »The work of Oscar Niemeyer» av Stamo Papadaki på Reinholds förlag, New York.

Oscar Niemeyers förtjänster som arkitekt framgår av föregående artikel och är det bara att tillägga att boken på ett redigt och överskådligt sätt visar hans arkitekturs egenart, framför allt hans enastående förmåga att anpassa sig efter förutsättningarna.

En stor förtjänst i boken är alla Niemeyers små »tankeskitser», vilka stoppats in bland text och bilder och vilka fördjupa förståelsen för hans arkitektoniska intentioner.

De i boken samlade, kronologiskt ordnade byggnadsverken visar inte bara Oscar Niemeyers intressanta frigörelse från den franska funktionalismen utan också att han fortfarande är stadd under utveckling. Ingenstans — framför allt inte på de sista sidorna — märks någon stagnation i hans skapande. Boken är ett »fortsättning följ» och man kan bara beklaga att den icke innehåller hans utomordentligt intressanta skisser

New Ways of Building av Eric de Maré. London 1951, 255 sid.

Ny, reviderad upplaga av den 1948 utgivna boken. Dess huvuddelar behandlar moderna metoder i betong, stål, trä, glas, tegel, lättmetaller, plast och isolering (värme- och ljud-).

An Introduction to English Mediaeval Architecture av Hugh Braun. London 1951, 293 sid.

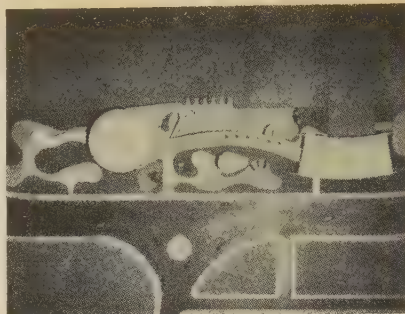
Behandlar England under medeltiden, de medeltida byggarnas konstruktions- och formgivningsproblem; landskyrkor och större kyrkor, hallar, privathus, kloster, slott och torn; arkitekturdetaljer och ornament. Planer, detaljritningar, axonometrier, diagram, foton av exteriör och interiör, och av detaljer, t. ex. murförband, huggningar och dylikt.

L H

Höganäs Modulplatta Glaserad Klinkerplatta nr 440

En 2-sidig broschyr från Höganäs-Billesholms AB presenterar glaserad klinkerplatta för väggbeklädnad nr 440 med dimensionerna 200 X 100 mm i anslutning till Byggstandardiseringsmodulförslag. Den nya plattan får efter klyvning en tjocklek av 15 mm. Modulplattan tillverkas i vit, gul, grön, blå och brun glasyr.

I Karlén

Restaurang och badhus vid sjön Rodrigo de Freitas, Rio de Janeiro. Överst: Restaurangen. Skiss. Därunder: Modellfoto. T. v. syns restaurangen och längst t. h. badhuset.

från slutet på 1950 fram till i dag. Redan i bokens sista byggnadsverk — Brittofabriken i Sao Paulo — anar man vad komma skall, men det är först i hans senaste arbeten, exempelvis televisionsstationen i Rio de Janeiro och det jättelika hyreshuset i Petropolis, som hans utveckling mot ett starkt dynamiskt formspråk slår ut i full blom.

Boken inledes med ett företal av arkitekten Lucio Costa, som kort men träffande berättar om sin vän och forna elev.

Sten Ramel

AVGJORD TÄVLING

Kungsträdgårdens omdaning

Den internordiska idétävlingen om Kungsträdgårdens omdaning, som utlystes i juli förra året, har nu avgjorts. Den av gatanämnden tillsatta prisnämnden med f. gatudirektör David Anger som ordförande har prisbelönt tre av de 82 inlämnade förslagen, men har icke ansett att något av förslagen kan läggas till grund för en omdaning. Nämnden har därför heller icke funnit att något av förslagen är så överlägset de andra eller av sådan värde att något högsta pris kan utdelas. Prissumman, 25 000 kr, har fördelats på två andra pris om 4 000 kr vardera och ett tredje pris på 3 000 kr, varjämte man för återstående medel, 14 000 kr, beslutat inköpa sju förslag för 2 000 kr vardera.

De två andraprisen har erövrats av dels Eglers stadsplanebyrå genom arkitekterna Harry Egler, Fred Forbat, Erik Olof Holmberg och Thomas Szentgyörgyi, Stockholm, dels arkitekterna SAR P O Lefvert och S H Wranér, Gävle. Tredje pris tilldelades arkitekterna SAR Birger Borgström, Södertälje, och Hans Borgström, Stockholm, med trädgårdsarkitekt Klay, Södertälje, som medarbetare.

De sju inköpta förslagen hade inlämnats av konstnär Einar Forseth, Bromma, arkitekt SAR Artur Schmalensee, arkitekterna SAR Gösta H:son Åberg och Hans Trygg med ingenjör Hans

Edlund och konstnär Pierre Olofsson som medarbetare, arkitekt SAR Per Olof Olsson, arkitekterna SAR Sten Ancker, Bengt Gate och Sten Lindgren, arkitekterna SAR Sven Backström och Leif Reinius i samarbete med bl. a. trädgårdsarkitekt Walter Bauer samt slutligen den danske trädgårdsarkitekten Sven Hansen i samarbete med arkitekterna Svend O Roloff-Nielsen och Max Brüel.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kyrka i Skoghall

Uddeholms Aktiebolag, Skoghallsverken inbjuder svenska arkitekter att delta i tävling om förslag till kyrka m. m. i centrala Skoghall.

Prisnämnden består av: biskop Arvid Runestam, arkitekt Hakon Ahlberg, arkitekt Sigurd Lewerentz, professor Sven Ivar Lind, kyrkoherde J H Ramström och direktör W Hellgren.

Till prisnämndens förfogande har ställts ett belopp av kronor 15 000 som skall användas till pris eller till inköpsförsta pris kommer ej att understiga 5 000 kronor och lägsta inköpssumma ej 1 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade till tävlingsfunktionären civilingenjör Rolf Samuelson, Skoghall, senast torsdagen den 20 november 1952.

Förvaltningsbyggnad och stadsplan för Rådhuset i Luleå

Svenska arkitekter inbjudes att delta i pristävling om förvaltningsbyggnad i Luleå med förslag även till utformning av stadsplanen för Rådhuset med omgivande centrala stadsparti.

Till prisnämndens förfogande står en summa av 30 000 kronor att användas till pris och inköp. Första pris skall utgöras av minst 9 000 kronor. Intet pris får understiga 3 000 kronor och intet inköp 2 000 kronor.

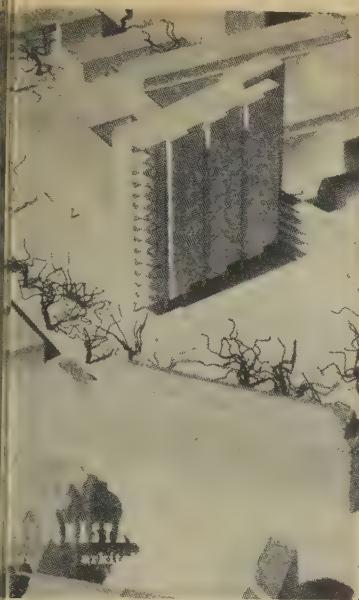
Prisnämnden består av folkskoleinspektör Edvin Flemström, arkitekt SAR Bengt Gate, stadsdirektör Gunnar Linvall, länsarkitekt Eberhard Lovén och arkitekt SAR Artur von Schmalensee.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade till stadskansliet i Luleå senast den 20 december 1952.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A 3-5 s. I
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 okt. 1952	Nr A 4-5 s. III
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B 3-5 s. I
Kyrka i Skoghall	20 nov. 1952	Nr B 5-5 s. I
Förvaltn. byggn. och stadsplan för Rådhuset i Luleå	1 dec. 1952	Nr A 6-5 s. XV

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsningar.

Bildlaget: Modellfoto från Sabbatsbergstävlingen.
Fotograf: Sture Frölén's förslag.

ENGLISH SUMMARY

Design within Limits

Competition about a new hospital in Stockholm reviewed by J. Cedercreutz

p. 161—170

The competing architects were given the task of formulating a scheme for the development of the present Sabbatsberg Hospital into a 1200-bed hospital centre with a training school. It was also stipulated that the development programme should proceed by stages in such a manner that the hospital could continue in operation during the entire period of development with its present number of beds substantially unchanged. In designing the ward building, which was a major factor in determining the overall grouping of the project, the contestants followed two lines as regards the relationship of the project to the surrounding area as a whole. One method was to break up the structure into blocks of moderate height, avoiding any tendency to dominate the skyline. Another method was to concentrate in a high block with strong vertical accentuation of the silhouette.

In the formulation of the medical and surgical buildings it appears that a highly concentrated structure with short, directly laid-out communications would be the happiest solution. Except for some special departments, the jury have been generally sceptical of the suitability of tall blocks. This attitude seems a rather conservative one. The tall structure, when properly planned, and when designed for exploitation of modern lighting and ventilating facilities, offers great opportunities for a rational, concentrated utilisation of a number of central departments.

The »W for Wiktorina» project was

recommended for further development. The »Sabbat-Tabbas» project was also recommended, despite its schematic nature, lack of detail, and serious deviations from the areal requirements.

From the point of view of those in charge of the contest, this decision must be regarded as a fortunate one.

Concern over secondary factors leads to an equivocal compromise in which the clarity of the main outlines is sacrificed because the architect fears making a radical attack upon the problem.

New church in Härlanda, Göteborg

A competition reviewed by H. Zimdahl

p. 171—176

In the winning designs, we find evidence of some serious attempts to deal with church-building as an architectural undertaking. The study of these designs helps to bring out the points of view on this problem.

What is it in the design which won first prize that captures our attention? The exterior gives us at once the impression of a rural church of southern Europe, done on somewhat too large a scale. However, if we study the design more closely and see what is behind the visionary perspective drawings, we discover a pervading, purposeful simplicity, carried almost to the extreme of asceticism. The architect has created an immaterialised place of worship, a trifle boxlike, perhaps, in which he keeps himself in the background.

Timeless architectonic means of expression, employed as organic matter in the urban surroundings, good distribution of volumes and light, and correctly stressed points of interest characterize the design. The overall effect produces an atmosphere of quietness, conducive to meditation, which seems quite as necessary today as in earlier times. The achievement of this effect must be recognised as the most elementary requirement for a place of worship. However, few of the contestants have realised this fact, and all its implications as regards architectonic restraint.

The place of the decorative arts in the modern church is perhaps the most difficult problem on which to take a stand. The winner of first prize offers us no help here. It is an awkward task for the modern artist to re-live and reproduce the Biblical stories as convincingly as the medieval masters did.

Perhaps there are many who would simply do away with all religious art and convert the churches to purely social institutions, functioning as assembly halls and ministering to material needs like other benevolent and charitable organisations. It is my own opinion that the anti-materialistic bias of the church is a safety device needed to counteract a not entirely sound trend in the opposite direction.

Among the other designs, that which won second prize is worth discussing. The choice of material imparted a rugged West-Swedish character, with the granite walls seeming to grow out of the rock.

The interior, however, is a trifle dry. The combining of the gallery and steeple with the rest of the structure was creditably executed.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Afrikanska bilder

Den 6 maj visade Kidder Smith bilder från Nordafrika. Det var en serie utomordentligt fina färgbilder över afrikanska byggnader som visade hur man genom enkla geometriska kroppar kunde nå fram till ren och vacker arkitektur.

Det var intressant att höra och se och reslusten till Afrika blev påtagligt stimulerad. fh

DIVERSE

Akademiens högtidsdag 1952

I närvaro av Hans Majestät Konungen firade Akademien sin högtidsdag den 30 maj.

Efter sekreterarens uppläsning av årsberättelsen, vari bl. a. berördes Sergelhusets sorgliga öde, höll professor Erik Lundberg ett föredrag om det kristna kyrkorummet. Föredragshållaren ansåg att de arkitekter som sysslar med kyrkor, antingen det gäller om- eller tillbyggnad, borde vara medvetna om de kyrkliga detaljernas historiska, estetiska och kulturella betydelse, en betydelse, som i de flesta fall fortfarande gäller för det kristna kyrkorummet.

Vid årsavslutningen, som därefter följde, utdelades belöningar till eleverna. För sitt förslag till ny centralstation i Stockholm fick arkitekt Claes Mellin kunglig medalj, för ordnande av domkyrkans omgivning samt kyrkbacken i Västerås fick arkitekt Bengt-Sture Carlberg hertigliga medaljen. Arkitekt Jan Hedlund fick Grundströmska stipendiet och Arne Philip, Raymond Tschudin och Heinz Nollman blev hedersnämnda.

Efteråt rundvandring genom akademiens salar där mycket fanns att se. I Malmö hade arkitekter och skulptörer tillsammans tävlat för att få fram förslag till prydnad av planeringen invid Sankt Petri kyrka, målarna hade tävlat om ett tak i nya restaurang Solliden och dekorerat av en fristående skorsten vid ett byggnadskomplex i Huddinge. Den förstnämnda tävlingen vanns av skulptören Per Erik Willö och arkitekten Axel Kandell. tv

I. F. L. A. kongressen i Stockholm

Tredje internationella trädgårdsarkitektkongressen öppnades i Stadshuset i början av juli. Mottot för kongressen var »An idea and its realisation» över vilket ämne olika talare uppehöll sig de närmaste dagarna efter öppnandet.

Det var trevligt folk dessa trädgårdsarkitekter och Byggmästarens utsände hade riktigt roligt hela första dagen tillsammans med dem. Efter mottagning på stadshuset företogs en tre timmars båt-färd utmed stadens stränder med strandhugg på Reymers holme där parkanläggningarna kring HSB:s bostadshus besågs. Så småningom kom vi fram till Stallmästaregården och fick lite mat och efter det hade man ordnat med en

del förlustelser i Hagaparken, öl och korv, musik och sång samt balett. Vi hade en del svårigheter att klara av latinska namn på svenska växter vid utländska förfrågningar men annars gick det fint att göra sig förstådd på diverse brutna tungomål; det visade sig att en hel del av kongressdeltagarna var helt vanliga arkitekter med trädgårdskonst som bisyssla.

Till kongressen kom tidskriften »Havokunst» ut med specialnummer som visar några svenska trädgårdsanläggningar de senare åren för industrier, bostadsområden, privatbostäder och sjukhus. Ett rikt illustrerat trespråkigt häfte. *tv*

Ett lutherskt kyrkorum

Redaktionen vände sig till biskop Bo Giertz i Göteborg och bad om ett uttalande i anledning av professor S I Linds artikel rörande tävlingen om kyrka i Oxelösund publicerad i Byggmästaren nr 41, 1952. Härnedan följer biskopens uttalande.

Professor Linds intressanta reflexioner rörande kyrkorummets utformning torde utan invändningar kunna godtagas av en kalvinist. En lutheran känner sig där emot uppfordrad till ett par erinringar.

Redan vid reformationen drogs gränsen ganska skarp mellan luthersk och reformert ande på detta område. Calvinismen eftersträvade medvetet ett »nyktert avståndstagande från stämningsskapande dekor». Denna strävan betraktades på lutherskt håll som ett avsteg från den evangeliska friheten. Dekor, målningar och bilder tillmättes en positiv betydelse. I vår första kyrkoordning — den från år 1571, som ännu har karaktären av officiellt sanktionerad kommentar till vår kyrkas bekännelseskriterier — har Laurentius Petri med en viss utförlighet uppehållit sig vid detta. Han understryker, att vi icke räkna målningar och skulpturer för så onyttiga eller förkastliga som bildstormarna. Som illustrationer till de bibliska berättelserna ha de sitt berättigande. Hela Skriften är full av sådant bildspråk och sådana symboler. De höra med till trons legitima uttrycksmedel.

Denna inställning präglar också mycket klart den senare kyrkobyggnadskonsten. Nathan Söderblom brukade påpeka, att det ingalunda var reformationen och lutherdomen, som vitmenade kyrkorna. Tvärtom ha en stor procent av våra kyrkomålningar utförts efter reformationen. Både 1600- och 1700-talen utvecklade en färgstark och formrik sakral konst, som förstod att skapa en säregen stämning av något på en gång vördnadsväckande heligt och värmande förståelsefullt. Det var något av lutherdomens förmåga att lägga hela livet med alla dess glädjämnen under den allt försonande nåden. Men i denna färgglädje och denna nästan hemtrevliga intimitet bevarades alltid känslan för det heliga. Man smyckade sina kyrkor, därför att här var heligt rum, avskilt till den Högstes heliga boning.

Först nyklassicismen förde med sig en delvis annan ande. Nu vitmenades

kyrkorna och kyrkorummet fick en anstrykning av hörsal. Symtomatiskt är att man började ställa predikstolen över altaret. Detta blev emellertid endast en episod. Anordningen med predikstol över altaret förbjöds redan 1836. De två senaste generationernas restaureringar ha medvetet anknutit till tidigare ideal.

Vad som utmärker luthersk kyrkostil är framför allt inriktningen mot altaret. Det är sant, att predikan för oss spelar en huvudroll. Men just därigenom har altaret och koret fått en säregen betydelse. När man sitter och lyssnar, behöver man något att fästa blicken vid, något som är andligt fullödigt och slitstarkt. Det skall hålla att se på ett långt liv. En god luthersk kyrka har därför en medvetet utarbetad riktning i koret och altaret med dess prydnader: krucifix, muralmålningar, fönster, altaruppsatser, ljus och blommor och allt det andra, som var på sitt sätt bildar ramen till det budskap som förkunnas. Man måste dessutom ständigt minnas, att koret och altaret ha sin viktigaste funktion vid nattvardsgången. Nattvarden får enligt all kyrklig statistik en ständigt starkare ställning. Dess krav på ett heligt rum, avskilt och värdigt, måste bli medbestämmande för all svensk kyrkoarkitektur. Enligt luthersk uppfattning vilar kyrkan på Ordet och sakramenten. Kyrkorummet är den plats, som vi ha invigt och avskilt, för att Gud där skall handla med oss genom sitt levande ord och sina sakrament. Vårt ritual för kyrkoinvigning ger här klart besked. Det säger kanske bättre än något annat, vad kyrkorummet skall tjäna till och vad man väntar av det. Jag får kanske sluta dessa randanmärkningar med att anföra själva invigningsorden:

»Och nu vare detta tempel helgat åt Herren, till hans tjänst och dyrkan. Vålsignat vare dessa murar, som skola genljuda av Herrens lov. Vålsignat vare det rum varifrån Kristi evangelium här skall bli predikat. Vålsignat vare det rum där Herren, genom dopets bad, skall upptaga nya medlemmar i sitt rike. Vålsignat vare det altare där bönsens offer skola hembäras åt Herren, och nådens bröd och vålsignelsens kalk bjudas hans menighet. Vålsignat vare detta hus, att världens larm och orenhet må härifrån bli fjärran, och de heligas församling här finna skydd under Guds vingars skugga.»

Bo Giertz

INSÄNT

Herr Redaktör!

Med anledning av artikeln »Bild och arkitektur» (nr A 2 1952 av Byggmästaren), vari arkitekt Erik Thelaus bl. a. berör mitt önskemål om att två procent av byggnadskostnaden för officiella byggnader borde gå till konstnärlig utsmyckning av desamma, vill jag framhålla följande.

Statens konstråd, i vilket jag suttit som ledamot i nio år, hade i början av sin verksamhet förmånen att kunna arbeta efter ovan angivna villkor och försökte då så långt det var möjligt att på ett tidigt stadium i byggnads-till-

blivelse länka samman konstnärens smykningsarbete med arkitektens. I slagen drogos emellertid under kriget in, och när de sedan återkommo det med den beklagliga förändringen utgingo med en bestämd summa, oberoende av behovet. Det blev att i efterhand tillgodose de underlaget försummade utsmykningsuppgifter som rådet fann mest angelägna. beträffande nya byggnadsföretag hade det nu som tidigare ständigt hävdats att den konstnärliga smykningsbör växa fram såvitt möjligt jämnt med att byggnaden tar form i skisser och ritningar. Om detta ej alltid varit riktigt beror det på att konstrådet nämligen kan sätta igång med tävlingar och beställningar utan att pengar äro slagna till byggnaden ifråga. Anti- det är fråga om, som hr Thelaus ut- ker det, en »konstproduktion i folket» som för länge sedan överlevt sig själva eller en konst som vuxit fram i en samverkan med arkitekturen och det pengar. Och att anslagen börja till i proportion till byggnadskostnaden är väl ganska naturligt. Först genom anslag till utsmycknad beviljas samtliga med anslag till själva byggnaden belägg för verkliga tillfällen till det kongen- samarbete arkitekten-konstnären sona kitekt Thelaus efterlyser. Ty hans an- ning är, såsom jag uppfattat den, att helt utestänga »de fria konstnären» från all befattning med offentliga byggnaders tillblivelse och utformning. om man erkänner att konstnärerna alltför ofta ha en verklig uppgift att göra — om än i andra former än tidigare — så bör man väl inte beteckna byggnadsrens-statens kostnader här för som kostnadslösa subventioner utan som arbetets förtjänta arvoden för utfört arbete.

Stig Blomberg

Ett svar:

Konstnärerna har säkerligen en verklig uppgift att fylla i dagens mekaniska samhälle än någonsin förut. Men när de har arbetat med uppgifter i samband med modern arkitektur, tycker jag att de ganska sällan nått övertygande resultat. Ett både idémässigt och tekniskt beroende av inaktuella förebilder och en viss likgiltighet inför själva moderna arkitekturen har medfört att den konstnärliga utsmyckningen ofta kan betecknas som riktigt »samtida» i varje fall inte med arkitekturen. Och är ett dåligt utgångsläge.

Min kritik har knappast riktat sig mot Statens Konstråd och dess verksamhet. En blick på Konstrådet utsmekter uppgifter under det gångna året är i sig ganska tilltalande (om också här ett och annat resulterat i »Svensk näringsliv i bilder» o. d.).

Men frågan gällde nu pengarna. Jag anser självfallet, liksom hr Blomberg, att de medel som Statens Konstråd har att röra sig med är otillräckliga. Den årliga summan, 150 000 kronor, i själva verket löjligt liten. Om man i stället låter en bestämd procent av byggnadskostnaden gå till konstnärlig utsmyckning skulle man, menar hr B-

erhålla mer pengar. Tanken är väl ur praktisk — och taktisk — syn. Även en ganska blygsam procent skulle ge mer pengar än de futtiga pengarna. Men jag har likväl svårt att ha någon entusiasm inför detta förutrade system, först och främst därför, jag inte kan inse att det finns något sånt ovillkorligt samband överhuvudtaget mellan byggnadskostnaden och utrustningen för en utsmyckning. En sådan approximation är ur allmän konstnärlig synpunkt i grövsta laget. Det beror väl på vilket slags byggnad det gäller, och på hur uppgiften löses? Detta är dock det sista område inom vår konst som normaliserade arkitektur, där jag kan tänka sig några normer, låt oss säga endast ekonomiska. Jag kan med lätthet föreställa mig en byggnad, t. ex. en statlig kontorsbyggnad, som löses på ett sådant sätt — även ur konstnärlig synpunkt — utan någon utsmyckning, i alla fall av sådant slag (gubbar i korridorerna etc.) som Konstrådet har praktiska möjligheter att förmedla, och jag kan även föreställa mig en byggnadsuppbyggnad, där utsmyckningen spelar en central roll och där »normalkostnaden» inte förslår. Jag kan likaså föreställa mig en och samma byggnadsuppbyggnad, vi kan säga ett kyrkorum, som löses lika enkelt antingen med uteslutande arkitektoniska medel eller på ett sätt där en dekorativa utsmyckningen är huvudsaken.

Även för de arkitekter och konstnärer, som syftar till en mer eller mindre fullständig integration av arkitektur och konst och som följaktligen inte känner sig så tilltalade av den vanliga beaktningenskonsten, måste detta 2 %-system verka sig främmande, då det väl närmast kommer att konservera den gamla åttioåriga tillnärman mellan arkitektur och utsmyckning. Det aktuella integrationsbegreppet kan naturligtvis med någon rätt förstås som en klyscha om det besvärar en. Det har dock spelat en stor teoretisk roll, åtminstone bland arkitekterna, men även i vårt land fått en del praktiska resultat (och där jag tänker mig att en kostnadsbestämning av »utsmyckningen» i relation till arkitekturen skulle bli en mycket intressant räkneoperation). Nu kan man väl i alla fall även här tänka sig ett procentsystem, men det förutsätter nog att konstnären knyts till en byggnadsuppbyggnad på ett principiellt likartat sätt som t. ex. arkitekt, konstruktörer m. fl. Ett rent timpenningssystem för utsmykningsuppgifter har ju även prövats i ett par fall under senare år, men jag gissar att de flesta konstnärer inte tycker om det.

Ökade anslag i någon form, att användas efter Konstrådets ömdöme, förefaller mig således trots allt vara en naturligare väg att följa tills vidare.

Hela vårt ekonomiska resonemang tycker jag emellertid på något sätt ligger vid sidan av det väsentligaste i denna sak. Kan vi någonsin känna verklig glädje över en konst, som kommit till stånd med hjälp av normer och lagparagrafer? Gäller inte frågan ytterst att försöka utveckla de äkta och djupaste konstbeho-

ven som finns hos människorna (kanske även hos de som släpper till de pengar som vi har talat om) i stället för att klamra oss fast vid ett konstlat och officiellt konstbehov, och att skapa ett naturligare förhållande till konsten överhuvudtaget hos samhällets alla ignoranter och spekulanter, kverulanter och fabrikanter, konsumenter och producenter... och alla socionomer... och alla polykrater... Det vore en uppgift. De problem vi talat om skulle då lösas av sig själva.

Erik Thelaus

Meddelande från Grekland

Från arkitekt Michael Souyoudjoglou, i Sverige närmare känd som Sojo, har vi fått ett meddelande om grekiskt intresse för svensk byggnadsverksamhet.

Arkitekt Biris, som besökt Sverige under 1951 under FN:s egid, har hållit ett föredrag i Atens Tekniska Kammar, motsvarande vår Stockholms byggnadsförening, om vår byggnadsverksamhet sedd ur estetisk, ekonomisk och teknisk synpunkt. Sojo själv har hållit ett föredrag under en »Svensk Vecka» som anordnats i Aten om svensk arkitektur från 1100-talets timmerbyggnader fram till Asplunds krematorium. Om svenska byggnadskonstruktioner skall längre fram en väg- och vattenbyggnadsingenjör.

tu

TIDSKRIFTER

Marockansk arkitektur

Vallé de Dra.

I Byggekunst nr 5 1952 skriver arkitekt Sverre Fehn om primitiv marockansk arkitektur. Vi visar en av de vackra bilderna och citerar några rader av författaren:

»När en i dag reiser sydöver til fransk Marocco for å studere primitiv mural arkitektur, er det ingen oppdagelsesferd for å oppdage nye ting. En gjenkjenner. Slik må Frank Lloyd Wrights hus virke i Talesien. Så oppløst og med den samme grovhet i materialstrukturen. Og slik

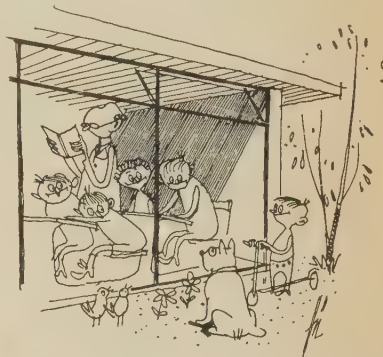
må Mies van der Rohe's murer være. Den samme karakter av det endeløse. Og her er Le Corbusiers dikt om terrassen og taket i den moderne byplan. Det er kort sagt blitt et pensum. Et middel til å trenge dypere inn i forståelsen av moderne arkitektur.

Og det primitive virker klart og logisk i sin oppbygging som naturen selv. Den er velsignet fri for det spekulative. Her er hvordan de legger og bygger sine byer.»

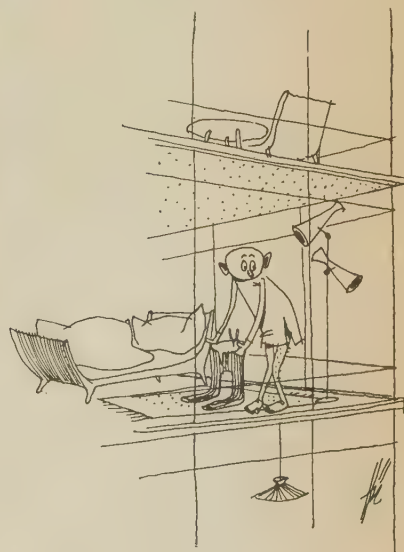
tu

Att bo i glashus

I »Baumeister» har professor Alwin Seifert i en något ironiserande form kåserat om »das grosse Glas». Den kritiske professorn anser att glashus varken är ekonomiska, praktiska eller trivsamma. Dipl.-ing. Ernst Hürlimann har illustrerat artikeln med en del tankeväckande teckningar, av vilka ett par återges här nedan.

Särskilt har professor Seifert gått till storms mot glasskolorna, som han finner föga lämpade för sitt ändamål. Han kallar dem »skolfabriker». De nuvarande skolreformatörerna — vart 20:e år finns det nya — håller före att den tyska militarismen uppkommit därför att de tyska skolorna har liknat kaserner. Nu frågas: vad för varelser blir det av dem som går i skolor som kan förväxlas med fabriker?

Professor Seifert anser att de som talar för glashus är sådana som inte tål det verkliga solskenet utan endast kan försiktigt beskåda naturen bakom glas.

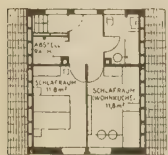
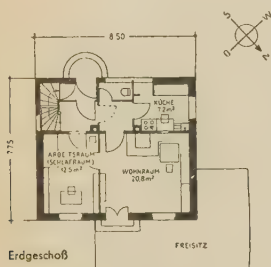
Extrema modeväxlingar kan föredragas när det gäller kläder eller liknande ting. Den senaste parisermodeellen kan idag vara en underbar skapelse, i morgon är den en gammal hatt och om 20 år ett utmärkt plagg för maskerader. Men de extrema modisterna på husbyggnadsområdet kan översälla ett land med växande massor av gräsligheter av alla schatteringar, som kanske endast nästa krig kan undanröja. Så låter det hårda slutomdömet.

(Baumeister nr 4/1952) G Er

LITTERATUR

Tyska egnahem av i dag. 30 teibare Einzelhäuser. Bauwelt — Sonderhefte 1952

En familjs utrymmesbehov är ej konstant, det växer med barnens antal och minskar med deras utflyttning ur föräldrahemmet. Häftet om det delbara huset visar olika möjligheter att planera en bostad så att den med ringa kostnader kan uppdelas i två skilda lägenheter.

Bilderna visar ett exempel på ett egnahem med »horisontal» delning, en lägenhet i bottenvåningen och en i våningen i tr. Delningen sker genom igenmurning av en dörr och insättning av två nya innerdörrar. Lägenhetsytan är 64 m² och byggnadskostnaden 25 000 DM. Huset uppvärms medelst kakelugnar.

Alfons Anker

Tapet, rullelaengde og rapportantal av Philip Arctander og Henry F Holm, Statens Byggeforskningsinstitut, Rapport nr 9, Teknisk Forlag, København 1952. 63 sid. delvis även på engelska, ill. Pris kr 6:—.

I Danmark liksom i Sverige har man sedan länge observerat att man vid tapetsering ofta får ett betydande tapetspill och där som här har det gång efter annan diskuterats på vad sätt man skulle kunna begränsa detta spill. Omkring 1940 övergav man sålunda i Sverige den då vanliga rullängden 7,50 m för att övergå till rullängden 6,50 m efter att först ha prövat 6,20 m. Förhållandena blev härigenom möjligen nå-

got bättre åtminstone vad beträffar nybyggen. Dessa representerar emellertid blott 1/8 av hela tapetåtgången i landet och någon kontroll av att tapetspillet minskat totalt sett har veterligen inte gjorts.

Man har nu i Danmark genomfört en undersökning om lämpliga rullängder som bör intressera även svenska tapetkonsumenter och tapetfabrikanter genom sin generella uppläggning. Undersökningen har utförts av Statens Byggeforskningsinstitut i samarbete med I/S Statistika och bidrag till arbetet har lämnats av Statistisk Departement, A/S Dominia, Arbejderbo, Teknologisk Institut, Malerafdeling, De danske Tapetfabrikker, Fiona Tapetfabrik, Scandia Tapetfabrik och Dansk Tapetfabrikantforening.

Den föreliggande rapporten beskriver undersökningens metoder och resultat. Eftersom alla rum som skall tapetseras inte har samma höjd kan man inte utan vidare finna en viss rullängd som skall passa bäst i alla rum. Men genom att undersöka tapethöjden, dvs. höjden av den tapetserade väggytan i ett stort antal representativt utvalda bostadsrum har det varit möjligt att bestämma på vad sätt denna tapethöjd varierar. Med kännedom om denna variation har man kunnat beräkna vilka rullängder som är mest ekonomiska.

Sålunda påvisas det beträffande omönskade tapeter att rullängder mellan 1 050 och 1 600 cm kan spara omkring 9 % av hela tapetåtgången jämfört med rullängden 750 cm, som är den nu vanliga i Danmark. Beträffande mönsterrade tapeter kan besparingen bli ännu större om mönsterhöjderna anpassas till rullängden och rullarna avskäres på samma ställe i mönstret. Totalt räknar man med att kunna spara i genomsnitt 10 à 15 % vilket motsvarar 800 000—1 200 000 kr/år för Danmarks del.

Rapporten avhandlar icke tapetindustrins möjligheter att skära rullarna på samma ställe i mönstret. Man uppger dock att den danska tapetindustrin nu förbereder att ändra produktionen i enlighet med vad som föreslås i rapporten, vilket väl får förstås så att man i första hand ändrar tapetrullarnas längd från 750 cm till 1 080 cm. Denna rullängd har också föreslagits av Byggstandardiserings såsom svensk standard (Byggnadsindustrin nr 11/51).

Den danska rapporten har i första hand intresse för tapetindustrin, fastighetsförvaltare och andra särskilt berörda parter, men undersökningsresultaten kan ha intresse även för vidare kretsar.

O B

INKOMMEN LITTERATUR

Report on regional planning and development in the Netherlands av Artur Gliksou. Published by the Planning Division Hakirya. Publication No. 8. Hakirya, December 1951. 63 sid. 10 ill.

Minnenas och vår tids Haga av Nath. Hedlund »Haga Kongl. Lustslott och Park.» Med historiska bilder. Stockholm 1952, 102 sid. 24 ill. Pris 6:75.

Livsform og boligform av Odd Brmann. Oslo byes vel's boligundersøkelser. Bind IV. Forlagt av Johan Grundt Tanum Oslo 1952. 166 sid. 61 ill.

Möbellås, Byggnadslås, Båtlås, Belysning och Metallvaror. Katalog nr 32. Möbellås, Eskilstuna, 63 sid.

Nordiska Kompaniet. Historien om varuhuset. Av Kurt Samuelsson. Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1952. 215 sid. 10 ill. Pris häft. 16:50, inb. 21:50.

Kunstens Graesrødder av Herbert Rasmussen. Wivels Forlag, København 1949. 128 sid. 17 ill.

New kingdom art in ancient Egypt av Richard A. Bruns. The Egypt Exploration Society, London 1951. 98 sid. 174 ill.

Lustgården. Årsskrift 1950—51. Argus, Stockholm 1951. 225 sid. 10 ill. Pris 15 kr.

Richard Neutra. Buildings and Projects. Realisations et Projets. Bauten und Projekte. Av W. Boesiger. Girsbergers Verlag, Zürich, 1951. 240 sid. ill.

Fataburen. Nordiska Museets och Skansens årsbok 1952. Stockholm 1952. 260 sid. 10 ill. Pris 6 kr.

Richard Neutra on building. Mystery and Realities of the Site. Morgan & Morgan Publishers. New York 1951. 64 sid. 49 ill. Pris \$ 3.75

Group leadership. A field experiment. Av Gunnar Westerlund. Nordisk rotogravy. Stockholm 1952. 257 sid. ill. Pris 16 kr.

Näringslivets lokalisering — ett samhällsproblem av Per Holm. En sammanfattning av den ställiga utredningen om näringslivets lokalisering med kommentarer och tillägg. Tidens förlag, Stockholm 1952. 136 sid. 10 ill. Pris 8:50 kr.

Golv. Lämpliga material för olika utrymmen. Egenskaper och användningsområden. Arbetsanvisningar för läggning. Ytbehandling — Skötsel och underhåll. En Hemsverigebok av arkitekt Ture Velve. Stockholm 1952. 183 sid. Ill. Pris 14:75 kr.

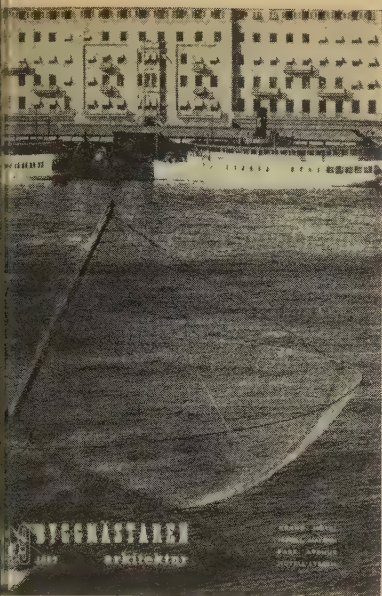
Rättelse

I artikeln om NK 50 år publicerad i nr A5 1952 saknades på grund av ett beklagligt förbiseende en namnuppgift i texten till bilderna från Enskilda Banken skulle sålunda även angivits att inredningsarkitekten Inge Westin medverkat vid utformningen av nyinredningen 1951. Elias Svedberg

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kommunal förvaltningsbyggnad i Bromölla	1 okt. 1952	Nr A3-52 s. I
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 okt. 1952	Nr A4-52 s. III
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B3-52 s. I
Kyrka i Skoghall	20 nov. 1952	Nr B5-52 s. I
Förvalt. byggn. och stadsplan för Rådhusområdet i Luleå	1 dec. 1952	Nr A6-52 s. XV

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

omslaget: Grand Hôtel, Stockholm,
Foto: L. af Petersens.

ENGLISH SUMMARY

els

S. Silow

p. 177—178

Hotel requirements in Sweden have been influenced by such factors as the Swedish law providing a minimum accommodation for all employees, the rise in the standard of living, increased motor-traffic, and changes in international travelling customs.

However, the restrictions on building construction have prevented the new conditions from having an extensive effect on the form of new buildings.

In the most part, the hotels which have been built have replaced older hotels or have been enlargements of hotels already existing.

Among the hotels presented in this issue, the only one which is to some extent designed for the accommodation of different categories of transients is the Hotel Malmen. The enlargement of the Grand Hotel is interesting principally as a problem in city planning. Unfortunately, the enlargement threatens to impair the harmonious surroundings of the Palace. The Park Avenue is intended only for the more prosperous Swedish and foreign guests. In design and organisation it is a hotel in the old style. The Malmen, on the other hand, represents a more experimental approach, inspired to some extent by American predecessors.

The Enlargement of Grand Hotel

I. and A. Tengbom

p. 179—182

Altering a building like Grand Hotel, conspicuously located as it is in a famous situation in Stockholm, is no easy problem. A number of changes have been made to the original structure was completed in 1874. The first alterations were

made in 1899, and in 1926 I Tengbom also enlarged the building. The present enlargement, projected by I and A Tengbom, consisted of the addition of one mezzanine and a new top floor, which resulted in raising the roof 1,6 metres at the ridge and 2,6 metres at the eaves. The architects did not feel that this moderate change in height would effect any radical change in the traditional skyline.

The newly-added floors have only rooms for transients, with bath and service centre on each floor. The enlargement has added 70 rooms and 100 baths to the capacity of the hotel.

The communications, plumbing, ventilating, and electrical system already installed in this old building conditioned the design of the alterations.

Interior Designing of Grand Hotel

By C.-A. Aking

p. 183—185

In connection with the enlargement of Grand Hotel there is no attempt of anything novel in the way of furnishing. If the new section has a somewhat different character from that of the old, it is only because the architect has employed materials and methods which are available today. The furniture is in teak except for the chairs and stools, which are in birch.

There are two two-room suites, two three-room suites, 31 single rooms, and 27 double rooms. Some of the lounges have a bed folding into the wall, so that they can be converted into bedrooms. These walls also accommodate clothes closets and other storage space. The textiles are for the most part specially designed.

Hotel Malmen, Stockholm

By G. Varhelyi

p. 186—192

The City of Stockholm appointed a committee to investigate the hotel problem, which committee recommended in 1944 that the city support hotel construction on the same basis as that for the municipal support of dwelling-house construction. A municipal housing company was organized for this purpose. Plans were begun in 1947, and in 1951 the project was opened by stages.

The site is connected directly with the Stockholm underground, which will carry guests to and from the Central Railway Station in five minutes. About one-third of the volume of the structure is below street level.

The frame is a monolithic concrete structure consisting mainly of transverse concrete slabs. In the lower storeys, these concrete components are developed into frames with columns under the facing of the building. The use of these frames relieves the banquet hall, dining room, and shops from all vertical elements except those which support the exterior walls.

The storeys used for the hotel have 288 rooms with 450 beds. Each storey embraces about 40 guest units, divided

into two maintenance sections. The rooms have radio, automatic alarm clocks, door locks which indicate whether the guest is out or in, and so forth. The old system of sound signals, with its bell wiring, has been replaced with a room-service central with telephone connections. All these labour-saving technical aids have been installed with the intention of reducing staff costs.

The hotel has connections with the restaurant, the underground, and a group of shops. The restaurant seats 225. The kitchen is relatively small. The grill has been designed so that it can also be used as a kitchenette independently of the main kitchen.

The banquet halls are located in the second storey below street level. The main banquet hall has been designed with studio-type insulation to exclude the noise from the underground. There is a serving kitchen on the same storey as the banquet halls.

The third and fourth floors below street-level accommodate service facilities, storage rooms, and well-appointed staff rooms.

All floors below street-level have sprinkler systems.

Interior Designing of Hotel Malmen

By C.-A. Aking

p. 139—199

It has always been difficult to plan the correct relationship between single rooms and double rooms, as many double rooms are required during the summer, while in winter the demand is slight. For this reason one has resolutely abandoned the traditional double room in Hotel Malmen and have furnished a large number of rooms so that they can be used by one or two persons, as the occasion requires. Each room of this type has one ordinary bed and a sofa with a bed of equal quality set in its back. It takes only a moment to convert the single room to a »double.« There are 158 of these rooms in the hotel, in addition to 76 single rooms and a number of two-room and three-room suites. In order to facilitate cleaning, movable furniture was used as little as possible. In a standard double room, the furniture have from 44 to 48 legs all told; in the Hotel Malmen's double rooms, the furniture have 13 legs.

The colour schemes in the guest rooms are quite vivid. The textiles — most of them hand-woven — were chosen in relatively dark shades.

The furnishing in the foyer was limited to the most essential. Showcases for handicraft products were installed.

The restaurant was planned with a relatively subdued colour scheme. The lighting is intended to provide shifting impressions with variations in the intensity of the illumination. Physical contrasts — hard against soft, and the like — were also exploited to enrich the impression.

In the banquet hall, which is entirely underground, the problem was to prevent its acquiring the character of a cellar

and to enliven the extensive open spaces. Artists have been working generously here. All the furniture, most of the electrical lighting fittings and the textiles are specially designed.

Park Avenue Hotel

By N. E. Eriksson

p. 200—206

Life in Gothenburg during the summer months is strongly marked by the tourist traffic from countries to the West. The problem of accomodating these visitors has always been a serious one, and it has been even more so since the War because of the increase in travel. The City of Gothenburg has made a site available, and the factories and shipyards have invested capital in order to solve the problem. As a result of these contributions, the hotel have only had to finance 3 million of the 8 million Swedish crowns which the project cost.

A public architects' contest was held in 1946, and in 1948 architect Nils Einar Eriksson was commissioned to lay out the hotel. The part which has been erected was finished in June, 1950.

The restaurant will be built later.

The hotel has about 200 rooms. The drawings and pictures reproduced here, together with Erikssons entry in the contest (published in *Byggmästaren*, 1947, p. 81) give a good concept of the building.

The central structure is reinforced concrete with exterior insulation of Siporex¹ coated with Terrast plaster. The lower section is built of yellow brick.

Hotel Lysekil

By S. Frölén and N. Sterner

p. 207—212

Lysekil is an old Swedish sea-side resort which had its highest popularity during the nineteenth century. However, growing industry and commerce now promise the town a new period of greatness. The new hotel was originally intended to be part of a large planned community centre. In 1942 there was an architects' contest for the plans for this project, and the authors were awarded first prize.

The hotel, which has been erected since, consists of two blocks. One wing houses a tavern and popular-priced restaurant on the street level, and the other wing houses the main dining room and banquet hall.

The hotel has 49 rooms, of which twelve are double rooms. The restaurant and lobbies are very roomy. The interiors are done in hardwoods and in textiles characteristic of that part of Sweden. This style of decoration is especially characteristic of the lobbies. The ceiling of the main banquet hall is in *stucco-lustro*.

The exterior walls of the hotel are hollow on two sides, with drains at the bases. The restaurant building is all-concrete. The exterior of the hotel wing is done in red facing brick, the restaurant

¹ A Scandinavian variety of cellular concrete.

exterior in hard finish plaster. The roofs are copperclad.

Restaurant terraces of Bohus County granite have been erected in front of the building.

DIVERSE

Föreningen Sveriges städers byggnadsinspektörer

utsåg vid sitt årsmöte följande styrelse för arbetsåret 1952—53: Överingenjör *H Lindqvist*, Stockholm, ordf., civilingenjörerna *L Wahman*, Göteborg, v. ordf., *Carl G Krook*, Stockholm, sekr. (nyvald), *E Falkman*, Hålsingborg, v. sekr., ingenjörerna *O Klasén*, Lidingö, kassör, *S Hansson*, Malmö, samt *C Haglund*, Umeå. Till hedersledamot beslöt föreningen utse sin förre ordförande överingenjör *G Chatillon-Winbergh*, Djursholm.

Föreningen för samhällsplanering

valde vid sitt årsmöte till ordförande generaldir. *G Wejke* och till övriga ledamöter i styrelsen arkitekterna *C-F Ahlberg* och *O Danneskiöld-Samsøe*, fastighetsdir. *A Eriksson*, aktuarie *P Holm*, arkitekt *B Hultén*, dir. *A Iveroth*, byråing. *H Lantz*, arkitekt *M J Larsson*, fil. dr *Y Larsson*, generaldir. *E Lindberg*, arkitekt *S Lindström*, byråchef *B Lundgren*, prof. *K D Myrbeck*, byråchef *B Petrelus*, arkitekt *G Sidenblad*, prof. *I Svennilsson*, överlantmät. *E Tobé*, byråchef *A Tånnerud*, fil. dr *J Wallander*, arkitekt *S Wallander*, överdir. *H Wetterhall*, prof. *U Åhrén*, byråchef *T Åkesson* och agronom *A Örborn*. Styrelsen har till v. ordf. utsett prof. *K D Myrbeck* samt till medlemmar i arbetsutskottet generaldir. *Wejke*, prof. *Myrbeck*, aktuarie *Holm*, arkitekt *Lindström* och byråchef *Lundgren*. Ny sekr. i föreningen är pol. mag. *G Tegner*.

Sverige-Amerika Stiftelsens stipendier

De äro förebehållna svenskar, vilka under minst sex månader 1953 önska bedriva avancerade studier eller vidareutbilda sig efter en svensk akademisk examen. Studierna skola avse ämnen, vilka med fördel kunna studeras i Amerikas Förenta Stater. Sökande måste vara väl kvalificerad inom det studieområde som avses. Stipendierna variera mellan \$1 000 och \$2 000. Stipendier kunna påräknas för bl. a. ämnena elektroteknik \$1 000, mekaniska eller ekonomiska studier \$2 000, sjöfartsnäring \$1 500, bergsindustri \$1 500, telegrafi, telefoni eller radio \$2 000, flygtekniska studier \$1 000 samt ev. »automobile engineering» \$2 000. Sökande bör ha goda kunskaper i engelska språket. Åldersgräns 35 år utom för ett stipendium för vetenskapliga studier (Zornstipendiet), där åldersgränsen är 45 år. Ett eller flera stipendier för studier i Kanada komma att utdelas om lämplig sökande anmäler sig. Ansökningstiden för samtliga stipendier utgår den 15 oktober.

Sverige-Amerika Stiftelsen, Grevturegatan 14, Stockholm Ö.

Studier i landskapsplanering

The Department of Landscape Architecture, Graduate School of Design, Harvard University utdelar för läsåret 1952—1954 ett stipendium på sexhundra dollar (motsvarande terminsavgiften) för studier i landskapsplanering vid universitetet.

Sökande måste ha avlagt en akademisk examen eller motsvarande under de senaste 4 åren, eller senast i juni 1952.

Ytterligare upplysningar lämnas begäran; alla förfrågningar skall inkomma före den 1 november 1952 skall adresseras till:

The Chairman, Department of Landscape Architecture, Robinson Hall, Harvard University, Cambridge 38, Massachusetts, USA.

Byggnadslagstiftningen

Kurs för byggnadsnämnder

En nämnd för kommunal upplysningsverksamhet har tillsatts av Landskommunernas Förbund och Stadsförbundet. Denna nämnd har som en av sina uppgifter att ge de kommunala befattninghavarna och förtroendemännen möjlighet att öka sina kunskaper på det område där de är verksamma. Detta skall bl. a. genom utgivandet av brevkurser, vilka i princip lagts upp som vanliga korrespondenskurser. Efter kommunsmanslagningarna och de därmed följande nya uppgifterna har ett behov av sådan form av upplysning gjort sig gällande i synnerhet i landskommuner.

Bland brevkurserna finns också en byggnadslagstiftning. De uppgifter som en byggnadsnämnd kommer i kontakt med liksom den lagstiftning som berör dess verksamhet är ju så omfattande att det fordras förmåga till överblick och omdöme hos nämndledamöterna att kunna sköta dem. Att sätta sig i istånd härtil är brevkursens avsikt.

För att få ytterligare kontakt med några av dem som redan gått igenom brevkursen hade Nämnden för kommunal upplysningsverksamhet anordnat en sje dagarskurs i Plönninge lantmannaskola i Halland under maj månad. 17 byggnadsnämndsledamöter, av vilka de flesta hade posten som ordförande inom en nämnd, infann sig. Tyngdpunkten låg under dessa dagar på grupparbete, och man i två grupper tillsammans i var sin gruppleddare samtalsvis gick igenom hela det föreliggande studiematerialet. Varje dag förekom dessutom ett föredrag av någon särskilt ditkallad fackman från något av de berörda verksamhetsområdena. Så hölls ett föredrag av byrådirektör Wannfors i K. Byggnadsstyrelsen, vilken författat största delen av brevkursen. Ett studiebesök i Falkenberg och närliggande strandstråden med fritidsbebyggelse följde även.

Som erfarenhet av kursen i Plönninge kan man säga, att de studiebrev som nu finns tillgängliga för alla som har

¹ Byggnadslagstiftningen. Brevkurs för landskommunerna. Rekvideras genom Nämnden för kommunal upplysningsverksamhet, Hornsgatan 68, Stockholm.

(Forts. sid. 42)

esse att något mera fördjupa sig i byggnadslagstiftningen är av största betydelse, kanske framförallt därför att på sätt, på vilket lagen kommenteras väl språkligt som tack vare de i texten fogade illustrationerna är avsevärt mera lättillgängligt än det material som tills förelegat på detta område.

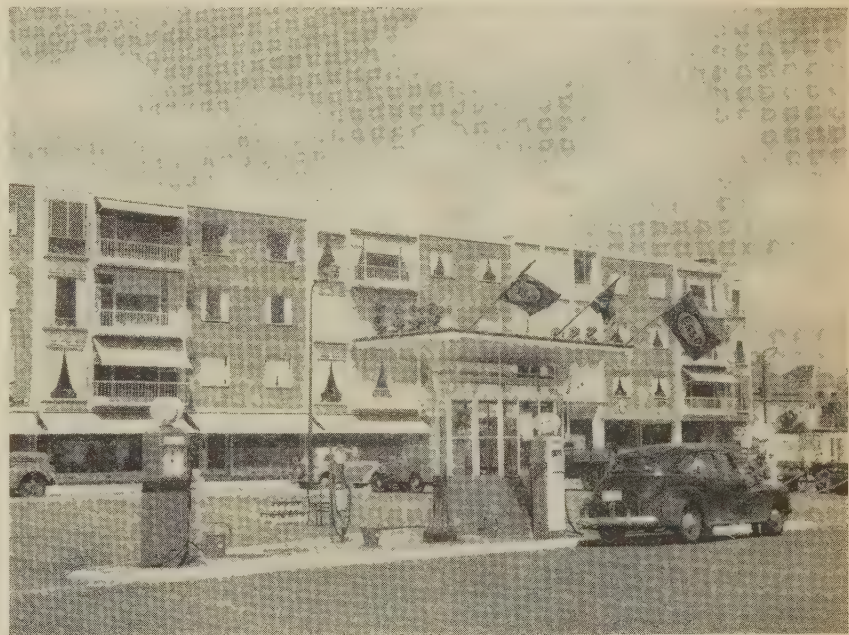
Kursen är uppdelad på 8 brev om mellan 16—32 sidor i A5-format. Brev nr 1 ger efter en orientering om kursens syfte och några råd till den studerande en allmän överblick över byggnadslagstiftningens allmänna principer. Det andra brevet behandlar Byggnadsnämndens sammansättning och de tjänstemän som är knutna till Byggnadsnämndens verksamhet. I brev 3, 4 och 5 behandlas Byggnadsnämnden och samlingsplaneringen i avseende på den övergripande planläggningen och detaljplaneringen. I 6:te brevet ges en överblick över fastighetsbildningen, varefter brev 7 behandlar Byggnadsnämnden och själva byggnadsverksamheten. Brev 8 är lättillgängligt uppställda med rubriker och frågor till läsaren som uppdelande element i texten och illustrationerna synes väldigt.

Lyckas det Nämnden för kommunal upplysningsverksamhet att förverkliga något av det den har åtagit sig på detta område bör detta vara av stor betydelse för det svenska byggnads- och planeringsväsendet. Det synes därvid att den kombination av brevkurs och efterföljande repetition i samvaro med fackmän och byggnadsnämndskollegor från andra delar i landet borde kunna bidra här till ett lyckligt sätt. Viktigt är också att utifrån kursledningens sida fästes avseende vid inte bara den administrativa utan också den praktiska erfarenheten hos dem som har att hålla föredrag eller leda gruppernas diskussioner. Ty under en tid byggnadslagen och stadgan i avseende på planeringsfrågor ännu är så svåra, måste man räkna med en viss skillnad mellan å ena sidan lagen och dess tillämpning och å andra sidan inställningen hos dem som har att rätta sig efter den. Detta kunde man som gruppleddare tydligt märka under Plönningeveckan. Det borde nämligen vara ett faktum att den begränsning i den enskildes förfogande över sin mark till förmån för det allmänna som byggnadslagen till stor del innebär åtminstone när det gäller samhällsplaneringen, i och för sig inte populär. Det fordras upplysning för att man skall kunna nå fram till förståelse för, att det som planeringen åsyftar i själva verket är detsamma som det som åsyftas genom de föreskrifter som ligger till grund för byggnadens tekniska anordnande, nämligen att skydda den enskilda människans. Man kan ibland få det intrycket att de centrala ämbetsverken i synnerhet på länsstadiet då de övervakar lagens efterlevnad representerar någon annan än detta intresse för den enskilda. Uttrycket »det allmänna» kan då bli kallt och byråkratiskt, men i grund och botten är ju den frivilliga efterlevnaden av det som lagen avser en

nödvändighet för att ett demokratiskt samhälle skall kunna bestå. Erfarenheten av brevkursen och studieveckan är också att den svenska byggnadslagen med hela den organisation från Byggnadsnämnd till K. Majt som handhar den i stort sett måste vara ett gott instrument här för och det förefaller som om en brevkurs av detta slag kan vara en god hjälp till att ge läsaren en positiv inställning till denna ordning.

Å andra sidan var det tydligt, att man inte kan räkna med en sådan positiv inställning till vissa delar av själva lagtexten. I första hand gäller detta generalplaneringen. Det försiktiga sätt, på vilket den tillämpats genom K. Byggnadsstyrelsen och att någon fastställelse av generalplan eller del därav icke har skett, tycks också visa att man måste räkna med en revision på denna punkt för att minska skillnaden mellan lag och praxis. Att Byggnadsnämnden alltid bör ha samhället som helhet i sikte då det gäller att infoga en detaljplan i sitt sammanhang ansågs av kursdeltagarna vara naturligt. Men därifrån till att binda sig vid en fastställd, eller ens antagen översiktsplan, ville man inte sträcka sig.

Holländska glimtar

Nytt hyreshus i Arnhem

I tre veckor i juni har ett sällskap svenska samhällsplanerare i fem bilar illat kors och tvärs genom Holland och studerat detta lands samhällsbyggande i teori, organisation och ute i verkligheten, allt under ledning av landets förnämsta fackmän på området. Den fasta punkten var »Bouwkunde» i Delft, institutionen för arkitektur och stadsbyggnad vid Hollands tekniska högskola.

Holland blev förhållandevis mycket svårt krigsskadat. Två gånger svepte krigsvågen över landet, första gången österifrån, andra gången västerifrån. Förstörelsen är på en del ställen iögonfallande; t. ex. i Rotterdam, Arnhem, Nijmegen, Groningen, Haag. I övrigt

I andra länder med i princip liknande lagstiftning torde man i synnerhet i samband med återuppbyggnaden efter kriget också kunna märka svårigheter i avseende på den inställning, som det här kommer an på hos såväl de byggande som de kommunala organen. Där märker man att reaktionen mot de tvångsföreskrifter som kriget i många fall medförde uttrycker sig i en ovilja att efterleva föreliggande planer för samhällenas fortsatta utbyggnad och det visar sig, att denna inställning ganska lätt kan finna anklang i den kommunalpolitiska representationen, så att ett krasst privatintresse kan komma att gynnas före det allmänna. Men då har just något av den grundläggande inställning gått förlorad som innebär, att det allmänna representerar den enskilde och att dess lagar och förordningar avser att skydda hans rätt. Att något liknande skall kunna ske i vårt land förhindras å ena sidan genom gällande ordning för ärendenas gång, men därtill måste under ännu ett antal år framåt komma en upplysningsverksamhet av det slag som man här tagit initiativ till från Landskommunernas förbund och Stadsförbundet.

Erik Olof Holmberg

märker man emellertid förvånansvärt lite av krigets yttre spår. Återuppbyggnadsarbetet är beundransvärt. Man bör i detta sammanhang besinna att Holland numera är ett fattigt land, åtminstone jämfört med dess ekonomiska status före kriget, att byggnadskostnaderna har fyrdubblats — löner och övriga priser har inte hållit samma takt — och att bostadsbristen är ännu värre än i Sverige. Man arbetar under stora yttre svårigheter.

Bebyggelsens »människa» skalas är holländsk tradition likaväl som anglosaxisk. En familj — ett hus är den gamla självklara normen. Frågan är emellertid om man i framtiden har råd att bibehålla denna norm. I åtskilliga

Småstugebygge genom eget arbete. *F. Hem i Sverige* bok. Instruktionsbok sammanställd av Stockholms Stads Fastighetskontors Småstugebyrå. Fotografering utförd av civilingenjör SVR Bertil Mallmin. Text utarbetad av civilingenjör SVR Bertil Mallmin, granskad av civilingenjör SVR Stig Askergrén och fröken Birgit Malmström. Värnamo 1952. Ill. Pris 19: 50 kr.

Personalrum. *Handbok. Utarbetad inom Arbetskyddsnämnden.* Stockholm 1952. 143 sid. ill. Pris 6:— kr.

Trollhättans generalplan. *Föreliggande meddelande är utarbetat inom Trollhättans byggnadsnämnd i mars 1952 i samarbete med stadens styrelser och nämnder. Trollhättan 1952. 36 sid. Ill.*

AVGJORDA TÄVLINGAR

Kommunalhus i Gamleby

Den inbjudna tävlingen om Kommunalt hus i Gamleby har avgjorts. Prisnämnden ansåg att: »De olika förslagen som var för sig uppvisar många intressanta uppslag och idéer, belyser genom sina variationer tomtens möjligheter för kommunal bebyggelse av detta slag. — Vid slutlig värdering av förslagen inbördes har nämnden i första hand velat sätta förslagen 'Glad Påsk' och 'Gamlebyhus'»

Nämnden rekommenderade »Glad Påsk» till utförande. Förslaget var författat av arkitekterna SAR Birge Gustavsson och Gunnar Savås, Stockholm. »Gamlebyhus» var utfört av arkitekterna SAR Bertil och Harald Thorsvelin, Stockholm.

Övriga inbjudna: Arkitekterna SAR Nils Grafström och Robert Lundholm samt arkitekt SAR Erik Högström, samtliga Stockholm.

Upplysning

Härlanda kyrka

I redogörelsen för tävlingen om kyrka i Härlanda, Göteborg — i Byggmästaren nr A 8, 1952 — har uppgiften om prisnämndens sammansättning tyvärr bortfallit. Prisnämnden bestod av: professor Sven Hultin, kyrkoherde Arthor Enander, professor Paul Hedqvist, professor Melchior Wernstedt och stadsarkitekt Sten Branzell.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Administrationsbyggn. i Sthlm	17 okt. 1952	Nr A 4-5 s. III
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B 3-5 s. I
Kyrka i Skoghall	20 nov. 1952	Nr B 5-5 s. I
Förvaltn. byggn. och stadsplan för Rådhusorget i Luleå	1 dec. 1952	Nr A 6-5 s. XV

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

fall har man redan ansett sig tvungen att kapitulera för hyreshusens bättre ekonomi. Med vilken motvilja detta sker och hur envist man försöker hålla kvar åtminstone skenet av den privata, avskilda familjebostaden kunde man studera i en nybyggd hyreshustyp i Breda. Det var 3-vånings lamellhus, placerade enligt radsäningsmodellen. Bottenvåningens lägenheter hade egna ingångar direkt från gatan. En rak och brant men för ovanlighetens skull bred trappa förde upp till ett stort vilplan i tr. upp. Där fanns 4 st dörrar, av vilka 2 förde till de i detta våningsplan belägna bostadslägenheterna och de återstående 2 till smala privata trappuppgångar till översta våningens lägenheter. Planlösningen måste ju med detta system bli ganska krystad.

S. k. duplex houses är en mycket alltitad kristidslösning vars innebörd är att ett 2-vånings radhus provisoriskt uppdelas i 2 familjebostäder, en i vardera våningsplanet.

Bostadslägenheternas inre standard är åtskilligt underlägsen den svenska. Särskilt är köksinredningarna primitiva i jämförelse med det nya svenska normköket. Men man offrar i stället på lägenhetsytan och rumsantalet; rumsstorlekarna är däremot ofta minimala. Då krävs det ju moderna smånätta möbler, men dylika tycks inte alls ha fått samma spridning som i Sverige.

Byggnadskvarteret av traditionell typ, dvs. ett oftast rektangulärt område av tomtmark omgivet av gator, fortlever även i den nyaste holländska stadsplaneringen. Mera fri och spatiös gruppering av husen tycks vara utesluten redan på grund av knappheten på byggnadsmark och de stora kostnaderna att tekniskt iordningställa tomtmarken, innan bebyggelse kan ske. Pålning är det normala grundläggningssättet i stora delar av Holland. I Amsterdams stora nya bostadsområde Slotmer, där undergrunden är torvmark, täcker man hela arealen med ett 2 m sandlager för att komprimera torven, innan exploateringen börjar. Sanden suger man ur marken ett par kilometer från den blivande bebyggelsen — holländarna är specialister på sandsugning — och erhåller på så sätt en konstgjord sjö, som skall bilda centrum i ett rekreationsområde.

Inom byggnadskvarteret vill man tillhandahålla bostäder för olika kategorier av boende. Både hyreshus och radhus placeras ibland i samma kvarter. En vanlig lösning var att vid kvarterets södra sida placera ett 1-vånings radhus, avsett som pensionärshem. Entrédörren direkt mot gatan, sol, kontakt med gatulivet och likväl avskildhet. Man undrar emellertid om inte denna i och för sig mycket tilltalande lösning ändå inte är lite väl schematisk och förmyndaraktig. Måste åldringarna absolut bo i särskilda hus?

Apropå åldringarna, så experimenterar man en del med ett slags åldringskvarter, bestående av en grupp pensionärshem — lägenheterna är ganska rymliga; en del av dem avsedda för 3 personer — placerade kring eller i närheten av en

centralbyggnad av ungefärligen svensk ålderdomshemskaraktär. Ett tiotal sådana anläggningar är hittills projekterade eller byggda. Trots försöken att inpassa dylika åldringskvarter i vanliga bostadsområden kan man undra om inte även här åldringarnas problem behandlats alltför schematiskt.

I Rotterdam pågår ett gigantiskt återuppbyggnadsarbete i stadens bombade centrum. Holländarnas vanliga känsla för mänsklig skala saknar man dock här. Det nya är stort, hårt, oförmedlat. Europas största byggnad finner man här — den väldiga Groothandelsgebouw. Det nya Rotterdam kontrasterar starkt mot andra holländska städers bevarade gamla stadscentra med deras intima prägel och historiska, rikt nyanserade arkitektur.

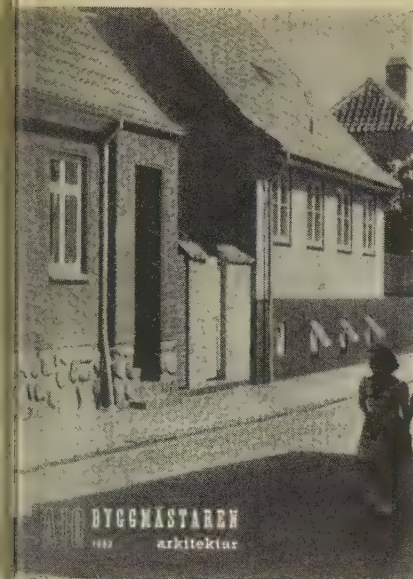
De från Zuidersee utvunna områdena, de nya poldrarna, imponerade starkt. Det var en säregen upplevelse att åka genom ett bördigt landskap, som för endast ett eller annat årtionde sedan varit endast en torrlagd havsbotten av saltimpregnerade slamavlagringar. Hela landskapet är syntetiskt, konstruerat efter planritningar. Inte bara vägar, hus och andra yttre tillbehör har skapats av människor utan varje träd och buske har planterats. Slumpen har icke fått den allra minsta lilla chans.

De nya fabriksstillverkade monteringsfärdiga betongladugårdarna var intressanta att studera, både som arkitektur och som byggnadsteknik.

Vad som definitivt fäste sig i minnet under holländsvistelsen var uttrycket »our density of population». Detta uttryck återkom i varje redogörelse över förhållanden och problem i samband med planeringsfrågor. Holland har 300 inv. per km²; Sverige har 16; Kanada har 1. Av detta följer att Holland och Sverige i många avseenden har diametralt motsatta slags problem för samhällsplanerarna. Sverige är för holländaren landet med de o begränsade arealresurserna, landet där t. ex. rekreationsområdesproblem rimligtvis böra vara okända. I västra Holland ligger stora städer på en eller ett par mils avstånd från varandra; mellan dem dånar trafiken fram på autostradorna. Stadsbebyggelsen övergår oförmedlat i det rent agrara landskapet, där varje kvadratmeter är tillvaratagen för odling. En minnesbild från en autostrada en söndagseftermiddag är karakteristisk: folk har åkt ut med sina bilar och slagit sig ned på vägkanten, som erbjuder det enda tillgängliga rekreationsområdet. På ena sidan betongvägen, på andra sidan den sakrosankta åker- eller betesmarken.

»The density of population» sammanhänger i någon mån med den höga nativiteten. Holland intager på detta område en ledande plats i västra Europa. Varken de nyvunna jordbruksområdena eller den pågående industrialiseringen räcker till att uppsuga befolkningstillväxten, utan emigration räknas som en nödvändig utväg. F. n. är det mest Kanada, Australien och Nya Zeeland som är emigrationsmål. Skulle inte också Sverige kunna ta emot några tusen holländare?

S F

På omslaget: Gatubild från Rønne på Bornholm.
Foto: Willy Hansen.

ENGLISH SUMMARY

Lars Israel Wahlman 1870—1952

By B. Romare

p. 213—214

Lars Israel Wahlman was one of the leading architects in Swedish monumental architecture during its short «golden age» and at the same time he paved the way for the new architecture.

His art was deeply rooted in tradition. He had a rich creative imagination, an overflowing creative power and a firm belief in his ideals. Every project was carried out under his personal guidance.

He held a position as the most prominent church architect—a position that was manifested above all in the Engelbrekt Church in Stockholm where the church room is an architectural feat of fine proportions.

His importance as a church builder overshadowed for a long time his achievements in other fields. In domestic architecture he arrived, however, at very noticeable results that attracted much attention from his contemporaries.

Lars Israel Wahlman was an architect of a kind more and more rare. He had the power to embrace many subjects: architecture, furniture design, arts and crafts and landscaping.

During many years he was professor of architecture at the Technical University in Stockholm where he patiently instructed future architects in the elements of the art of building.

Currents in calm waters

By H. Ahlberg

p. 215—220

Review of »Danske arkitekturstrømninger 1850—1950», currents in the

history of Danish architecture by Knud Millech under the editorship of Kay Fisker and published by Østifternes Kreditforening, København 1951.

A credit institute celebrates its centenary by publishing a work of architecture that in fullness of detail, thoroughness and objectivity is almost unparalleled. With an abundance of fine illustrations and with a model typography it is a precious standard work of extreme value—especially as it deals with an epoch in the history of architecture that is difficult to survey and that is far too little investigated although it is an epoch that concerns us in the highest degree.

The history of Danish architecture during a century is naturally not independent of the evolution in the big civilized countries but it has its decided nuances founded not only on the limited means and the more equal social conditions of a small country but also to a great extent on the native tradition and on the national character. It is, perhaps, two factors that above all put its stamp on this Danish national character—the one factor is nature, the other is of a quite different kind: the dominating size and influence of the capital—Copenhagen.

Reconstruction on Bornholm

Foreword by A. Møller

p. 221

The cities Rønne and Nexø were bombed in Mai 7th and 8th 1945 by the Russians after that the commanding German officer on Bornholm had refused to surrender.

These air attacks caused, besides the loss of ten lives, great material damages. Of the 3 200 properties in Rønne 2 900 were badly damaged and 212 totally destroyed; of the 900 properties in Nexø 856 were damaged and of these 175 were totally destroyed. About one third of the inhabitants in the cities were homeless. The damages in these cities were, considering their size, greater than the damages in the big German cities during the war.

The economical demands to restore these devastations exceeded naturally the local possibilities. The reconstruction and the reparation of the buildings amounted to about 50 mill. Crs. in addition to damages on personal property of about 14 mill. Crs.

The »Bornholm committee» formed by a group of former Bornholmiens took the initiative to the greatest collection of money so far in Denmark. It gave about 8 mill. Crs. and many gifts of furniture, cloth etc.

The general war-insurance of buildings was not sufficient to cover the costs of the damages. In order to facilitate the financing of the reconstruction a supplement to the general law of State loans to house-building was passed. This gave access to State loans with specially low interests. 22 mill. Crs. were granted in such loans.

In the acute emergency situation the essential question was the housing of all the homeless families. After five years of German occupation Denmark did not have the technical nor the economical possibilities to solve this problem with sufficient rapidity and efficiency. The gift from the Swedish Government of 300 prefabricated wooden houses was of invaluable help in this catastrophic situation. These houses were a general relief to the housing situation in the two cities and of practical, economical and psychological importance.

The architects assistance

By W. Hansen

p. 222—223

Shortly after the bombardments of Rønne and Nexø »Akademisk Arkitektforening» (The Architects Association) took the initiative to provide the many hundred families whose houses were, partly or totally destroyed, with expert architectural assistance, in the reconstruction of the bombed properties.

However, the Parliament passed a special law that the reconstruction was a task of the Government. The assistance was thereafter organized through a reconstruction commission appointed by the Ministry of the Interior and »Arkitekthjælpen» (The architects assistance) became the technical organ for this commission.

»Arkitekthjælpen» obtained an office in each of the two cities. The work was carried out by a team of architects, one civil engineer and one landscape architect. They projected some hundred houses of different types. All these houses were projected for out-bombed people with limited means who got all architectural assistance free of cost — the projecting and supervision of the constructions, advice in financial questions etc.

300 pre-fabricated Swedish wooden houses

By H-A. Holst

p. 224—227

The Royal Decree of June 15th 1945 commissioned the Housing procuring board of the National Defence to deliver 250 prefabricated Swedish wooden houses to the Danish Government on Bornholm together with all the material required to complete the houses—without any costs whatsoever. No customs duties or any other fees. Instructors and foremen should be at disposal for the construction work that would be carried out by Danish workers. Another 50 houses were later added to the original 250.

The choice of type of houses was a difficult question. The Danish representatives finally decided on ordinary prefabricated wooden houses although they were rather different in type from the brick-houses on Bornholm.

It was decided to use one-storey cottages of three rooms and kitchen and 1½-storey types with two rooms and

kitchen on the ground floor and two rooms on the first floor. Of these types Rønne got 225 and Nexø 75.

The foundations under ground were of concrete and above ground of clinker-concrete and the like. The frame-work consisted of studs with boarding on both sides. The external walls were insulated with wood fibre boards. The roofs were covered with tiles.

The Danish building regulations were not intended for Swedish wooden houses. A general exemption was granted by the Danish authorities and the houses were erected according to Swedish regulations.

In september 1945 two houses were completed in both Rønne and Nexø. An exhibition was arranged to show the houses and how they could be furnished. Most of the furniture were second-hand (the result of collections in Denmark and Sweden). Architect Willy Hansen succeeded in creating, with the help of paint and Swedish textiles, some beautiful interiors and the exhibition was very successful.

The Swedish wooden houses did not fit very well into the old cities. In Rønne they were therefore erected in a circle round the city and in Nexø the new houses adjoined with great flexibility the existing, modern housing-areas in the outskirts.

The building sites varied from 400 to 700 sq. metres. The situation of each house was thoroughly studied and the houses so placed that one obtained new perspectives and perpetual variations to the surroundings. A landscape architect did the planning of each site. The colour scheme is of great interest. It has been the object of a thorough study by architect Hansen. Only eleven different colours have been used for the 300 houses. There is no monotony but the choice of colours give a very fine and pleasant effect that makes the houses fit well into the landscape.

The Bornholm real estate company

By O. Larsen

p. 227—228

The gift from the Swedish Government of 300 wooden houses included all the materials to erect and complete the houses and their transportation to Bornholm.

The Danish Government through the Ministry of Work and Social Welfare took care of the remaining work on Bornholm. As the houses got ready there was formed in the autumn of 1945 a company owned by the State. The board consisted of 5 persons, representing the Ministry of Finance, the Ministry of Work and Social Welfare, the Ministry of the Interior, the »Bornholm committee» and a member of Parliament as representative for the inhabitants of the region. This company took over the daily administration of the houses.

The first tenants were bombed-out families. It was stipulated in the lease

that it would cease to be valid when and if the former homes of these tenants were rebuilt. In some cases this has not been possible to achieve and several tenants had to remain. Some have later become owner of their Swedish wooden houses.

The rent was very low, for the first three years 52—57 Crs. per month. When bombed-out families moved back to their own rebuilt houses and were replaced by ordinary tenants the rents were adjusted in correspondence to the real costs. This was done during a three year period. The bombed-out families who had to stay got financial help from the »Bornholm committee».

The final rent was 90—130 Crs. per month depending on the size and location of the house.

In connection with the rent regulations in the beginning of 1949 a step was taken to make possible the sale of the houses. To facilitate the buying of the houses the State granted cheap loans. These together with the preferential loans amounted to 85 % of the purchase-price. The payment in cash was about 4 000 Crs.

The sales started in the beginning of 1950 and so far about 210 houses have been sold which means that about 90 houses remain in the administration of the company.

DIVERSE

Levande arkitekturhistoria

Som ett apropos till Hakon Ahlbergs recension av Danske arkitekturstrømninger 1850—1950 av Knud Millech och Kay Fisker, trycker vi av slutet av Axel G Jørgensens 6 sidor långa recension av samma bok i »Arkitekten», ugehæfte nr 29, 1952.

»Både arkitekter og arkitekturhistorikere, samt alle, der interesserer sig for kulturhistorie og menneskenes foreteelser, vil glæde sig over at arbejde sig ned — for et arbejde fordrer det — i den overflod af oplysninger, teksten byder på. Jeg har allerede fortalt om de mange velvalgte og illustrerende citater, der findes i hundredevis, om noternes og billedunderskrifternes instruktive værd. Jeg kunne fortsætte med at fortælle om, hvorledes Millech i selve teksten gang på gang ofte på overraskende måde karakteriserer arkitekternes indsats. Jeg har forthalt om, at han også får lægerne med, men han glemmer heller ikke byggespekulanterne, der på godt og ondt — mest ondt — havde så stor en andel i tidens byggeri, og fortæller pudsige historier om de måder, de vandt og tabte på.

Denne anmeldelse har taget mig lang tid at skrive, meget længere end resultatet kan svare til; men når det har taget så lang tid, skyldes det, at jeg gang på gang har tabt mig selv i læsningen. Mange afsnit har jeg læst om igen og om igen, så interessant og levende er bogen. Jeg kan derfor på det varmeste anbefale læserne at gøre ligeså.»

Mexikanska utställningen

I Liljevalchs konsthall i Stockholm har visats »Mexikansk konst i forntid och nutid», förut visad i Musée National d'Art Moderne i Paris. Det har skrivits mycket om denna utställning i utländska och inhemska tidningar och på pressvisningen den 4 sept. var förväntningarna hos de närvarande tidningsrepresentanterna från Sverige, Norge, Danmark och Finland mycket högt spända. Vi vill inte ens försöka göra någon värdering av utställningen som sådan utan bara berätta att vi gick omkring med ögonen på skåft i flera timmar. Ur den stora och vackra katalogen trycker vi av några stycken ur generaldirektören Gamboas företal.

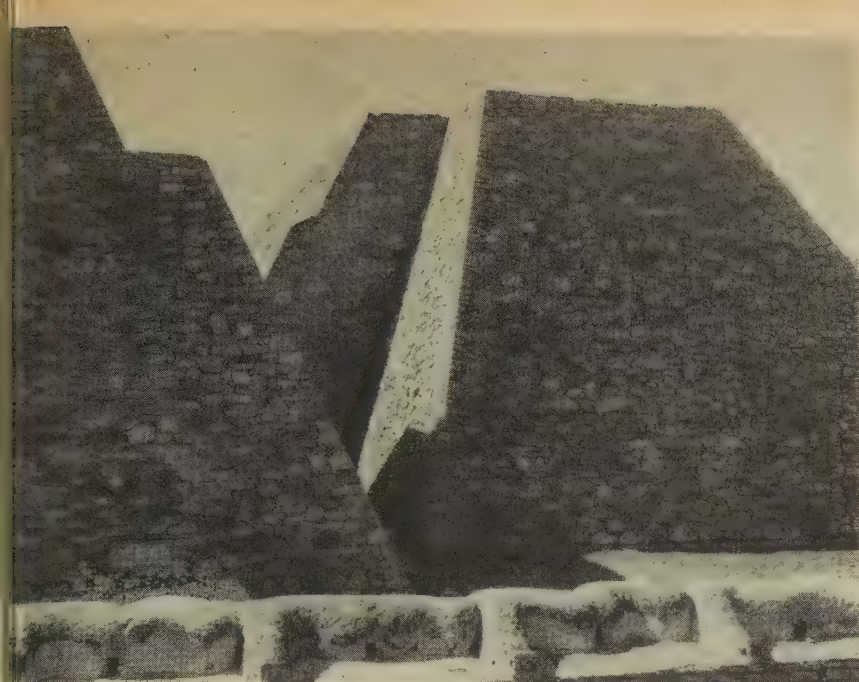
»Utställningen var uppdelad i fyra stora sektioner: *Den Förkolumbianska Konsten, Kolonialkonsten, Den Moderna Konsten och Nutidskonsten* samt *Folkkonsten*. I var och en av dessa grupper ingår exempel på konstens olika aspekter under respektive perioder från dess djärva manifestationer till anspråkslösare arbeten, som kan betecknas som »småkonst».

Ur formsynpunkt är den fornmexikanska konsten realistisk, men inte i beskrivande utan förklarande mening. I förfinade former uttrycker den en världsåskådning, som visserligen är mycket olika vår egen, men som är mycket stor-slagen med alla sina symboler och metaforer för religiösa idéer och föreställningar; ormen, jaguaren, örnen och döden är gängse symboler för rörelse, kraft, flykt, förvandling och fullkomning.

Denna konst visar upp en imponerande samverkan mellan arkitektur, skulptur och måleri och dessutom en anmärkningsvärd förmåga att komponera in byggnadsverket i landskapet. Sålunda uppstår en kontrastverkan mellan den storslagna mayanska arkitekturen med dess raffinerade skulptur och förfinade, polykroma färggivning och det intensiva, lodrätt fallande ljuset över det syd-mexikanska slättlandet, som epokens konstnärer otvivelaktigt använde sig av för att framför allt i relieferna få fram den effektfulla ljusverkan, som utmärker dem. På liknande sätt kompletteras Tajin-skulpturens barockliknande skönhetsvärden, inramade av Mexico-golfens stränder, av de fantastiska vegetationsformerna i denna trakt, och Teotihuacankulturens massiva klarhet harmonierar med Centralplatåns geometriskt stränga dal- och bergformationer. —

Den Moderna Konsten och Nutidskonsten är inte identiska. Attributet »modern» har vi gett adertonhundratalets konst. Den moderna mexikanska konsten börjar enligt denna indelning inom den klassicistiska konstepoken, närmare bestämt i slutet av det spanska herraväldets tid och under början av kampen för landets nationella självständighet (1810—1821). Detta är en omvälvningarnas tid i Mexicos historia, under vilken den akademiska konststilen dominerar. —

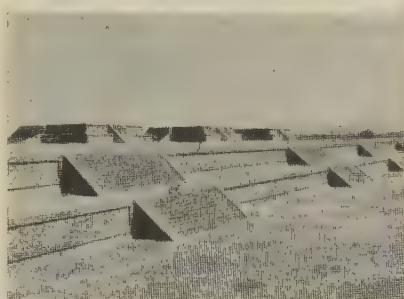
Folkkonsten slutligen innebär en nästan magiskt verkande explosion i form och färg. Genom sin översvallande rike-

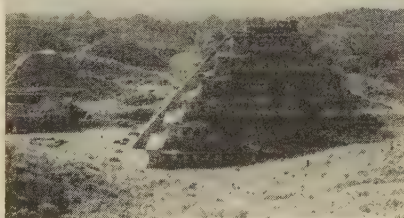
Tempel, Tenayuca.

flom, sin »tropiska« ornamentik, på grund av sin grace, sin fantasifullhet och sin smak för att behandla dödstemat ironiskt och humoristiskt samt tack vare sin ousinliga skaparkraft, utgör den ett av vårt folks mest betecknande uttrycksmedel och intar i förhållande till motvarande konstyttningar hos andra folk, en plats för sig. Den är en spontan manifestation av en överraskande stark och anonym kollektiv estetisk vilja hos folket som kan följas genom praktiskt taget hela vår historia. Den är själva den urkraft i folksjelen, som uppbär den indirekta kontakten med de andra konstnärliga uttrycksformerna i vår nutidskultur. — —

Vår nutidskonst, vars främsta drivkraft är en varmt mänsklig strävan och som främst tar sikte på konstens sociala betydelse uppställer genom sin inriktning mot nya former konstnärliga frågor av obestridlig vikt. Vi har därför försökt göra denna orientering i vår konst-

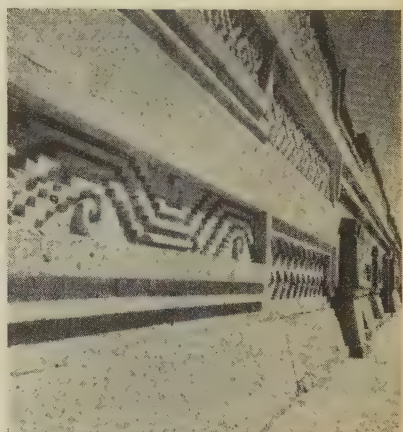
Citadellet, Teotihuacan.

Pyramider, Tajin. Från Golvkustens kulturer 200 f. Kr.—1521.

Överst: Ormhuvud. Detalj från Quetzalcoatlpyramiden, Teotihuacan.
Därunder: Detalj av byggnad från Mixteca-Puebla kulturen.

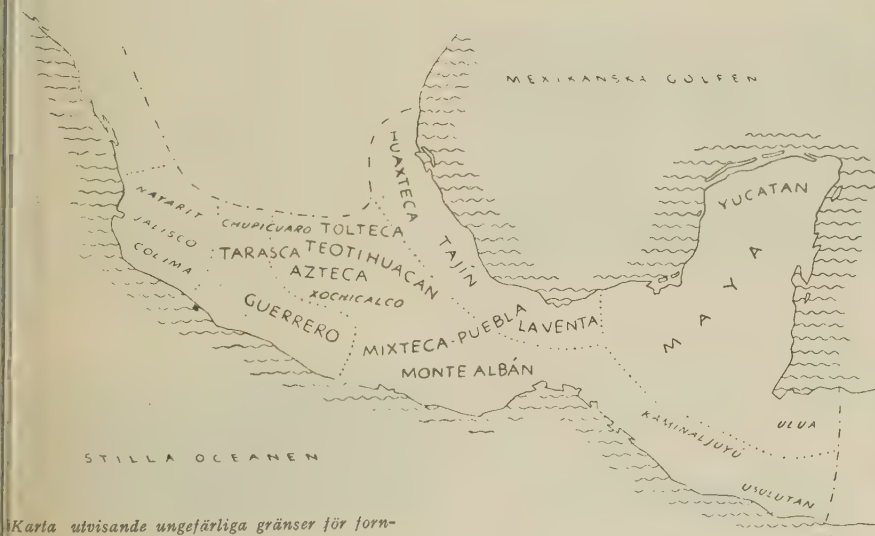

historia så omfattande som möjligt, samtidigt som vi vill understryka, att tjänsten av den konstnärliga produktionens mångskiftande panorama i sista hand tillkommer folket självt.» — —

Arkangahuvud, Xochicalco (Morelos). Toltekisk kultur.

Nedan: »Jarabe» (mexikansk folkdans) gravyr av J. G. Posada.

Karta utvisande ungefärliga gränser för fornmexikanska kulturområden.

Om SAR:s Riksmöte i Örebro 20—21 september

I strålände sol genom höstligt färgade nejder, i bil i buss på tåg, från alla landets hörn drog arkitekterna mot Örebro stad och slott, för att där hålla sitt adertonde riksmöte. Det första hölls som bekant redan 1617. Om det första kan man läsa i historien, om det adertonde kan man läsa i Arkitekten nr 20 och här nedan.

Lördagsmorgonens förhandlingsmaskineri gick välsmort tills det började gnissla vid pensioneringsfrågan. Pappa Akerblad tyckte, till vänster om bilden ovan, att det vore bättre om de unga arkitekterna skaffade sig var sitt lilla stenhus istället, det hade han minsann fått göra i sina unga år, medan hans son, strax till höger om samma bild, framgångsrikt bekämpade styrelsens illasmakande 24-procentiga pensionsfinansieringslösning. Att debatten på slutet blev en smula förvirrad, berodde kanske på att hr ordf. prof. P. Hedqvist hade så finurligt bråttom, och ideligen trodde att lunchen stod kallnade, eller kanske berodde det på det fängslande ljusspelet i de höga, välvda fönstrens djupa smygar, där spröjsarnas nedåtriktade skuggband under spetsiga vinklar korsades av vibrerande solreflexer från Svartåns bruna vatten. Småningom fattades dock ett principbeslut om att pensionering skall införas, men inte om hur det skall utföras.

Efter den försenade lunchen, där betydligt högvärdigare och mer välsmakande lösningar än styrelsens diskuterats och konsumerats, vandrade vi till konsthallen, där landshövding K J Olsson, ungefär i mitten nedtill å bilden ovan, talade om för oss hur duktiga vi äro och hur roligt det var, att vi, just denna dag, ville visa detta, just i denna stad, med utställningen Industriarkitektur, och så gick vi omkring och beundrade varandras vackra hus och varandras ännu vackrare fruar och Borgströms alla vackraste sätt att presentera de förstnämnda på, och så var det strax tid för direktör Sverre Sohlman från Bofors och Anders Berg från Stockholm att tala om industriplanering, och här ovan alldeles längst till vänster å bilden synes den förstnämnde just i färd med att berätta om vilka underliga lösningar man kan komma till om man inte för sin industriplanering anlitar någon av arkitekterna SAR omedelbart till höger på samma bild.

På lördagsaftonen började så det verkliga riksmötet på Frimurarlogen med C A Carlén, directeur Ytong, som värd vid en supé super super, dubbo dubon dubonnet, där höjdpunkten nåddes när orkestern efter Wheels of fortune av Benjamin plötsligt började tuta och väsnas, och in kom körande 24 små gula lastbilar på 144 vita hjul med 24 stora bitar glace Ytong av den allra läckraste färg i gris-violette.

Å bilden här ovan höjer fru Hedqvist, till vänster om värden i mitten, ett varnande finger; »för om ytongen i fortsättningen håller ett så lågt K-värde som denna smakbit, så kommer arkitekterna att protestera med Paul i spetsen till högers». Sedan frågade någon något om PH-värdet.

Senare på kvällen utlottades bilarna bland damerna, så att när måndagsmorgonen glimmade kunde 24 lyckliga mödrar överlämna 24 smågula bilar till 24 lyckliga söner. (Min son hälsar och tackar ytongfarbrorn såmycket.)

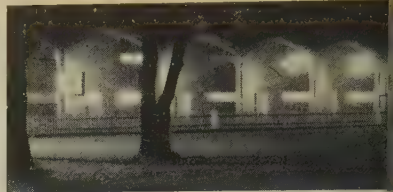
Sedan försökte vi åka på 24 gula småbilar till konsthallen, och de som lyckades taga sig dit bjöds på vickning med 240 bruna små ytongkorvar och 2400 kockar passade på.

O, alla våra kvinnor vad ni var förtjusande och vad det var roligt att dansa med er. O Inga Mari och Dagmar, O Ingeborg och Harriette jag förstår ännu inte mången gång att vi inte dansade omkull det där väldiga vattentornet, som stod någonstans till höger om bilderna ovan. Skorna längst ned å nästa spalt kan avhåmtras på SAR:s sekretariat en trappa till vänster.

Med styvbent behärskade rörelser i tidig söndagsotta, efter ett förgäves sökande efter ett öppet frukostställe, satte vi oss tillrätta i 3 boforsbussar och 24 gula bilar. Vägen var lång, men i Bofors finns det nog en smörgås, och närkesslättan var vacker där den i gulnande skrud mötte Kilsbergens blånande ryggar.

Vad vi såg i Bofors får vi inte yppa, men på ett ställe där vi var inne hade direktör Sohlman tydligen inte anlitat någon av oss, för där fanns inga fasader. Ett annat ställe stormades sedan vår ciceron meddelat att där stod flaskor, och aldrig har väl en sockerdricka smakat så gott på fastande mage, sen barnsben.

Vidare mot Gyttoorp. Vägen var lång men i Gyttoorp finns det nog en liten smörgås.

Väl framme visade Ralph Erskine sina fina 24 små hus för Gyttoorps patroner. Vad som genast fängade intresset var köken, och överallt utanför de öppna köksfönstren stod snart skaror i stum förundran över hur Ralph kunna få köken att dofta så underbart också.

För de som inte fått plats vid köksfönstren berättade han hur han burit sig åt för att lösa hyreshusplanen: »Man tar en vanlig platt and clipper den mitt itu, med en vanlig sax i den streckade linjen, sedan vänder man på den båda delarna ut and in, and, lägger man so two smörgåsar på varandra, so får man ett häärllig dubbeldäckare, med en balkong mot söder, and, two mot norr, and, dessutom de allra som näpnaste ledningsdragning, men or fasaden därvid skulle bli too torftig, so car man lägga in en väning leverpastej emellan för att få more vitaminer i fasaden. Det har alltid varit so, här i Gyttoorp.» slutade hr Erskine, »att den most komplicerade lösningen visat sig vara den svåraste, och därmed också nästan always den billigaste.»

Sedan vi övertygats om att vägen till Siggebohyttan inte var så lång som de andra vägar, garna, och att där fanns det säkert många smörgåsar, så för vi vidare, drömmande om härliga coteletter och entrecotes med vitlöks smör och sallader och grejer, och saftiga bifår fnittrade för våra utsultna ögonhålor för att, när vi äntligen kommer fram till målet, finna att dessa snabbfotade bilistkapitalister redan länsat faten... men snart kom de nya fat saftiga möra prunkande rostbiffar och

rödaste sallader och öl och brännvin och öl och smörgåsar och kaffe och bullar och mera bullar, nygräddade, hembakade varma vetebullar, O, vad festande efter 13 timmars fastande!

Se bara å denne man till vänster å bilden ovan, ser han inte ut att vara rätt ovan vid mat?

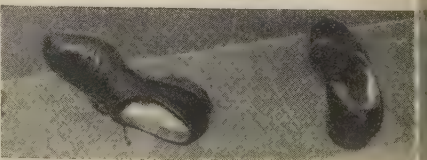
Intendent Walldén, som säkert hade velat be rätta något om sin kära, vackra Siggebohyttan, satt där i ett hörn, alldeles stum inför denna hop av glupande ulvar. Förlåt oss dr Walldén!

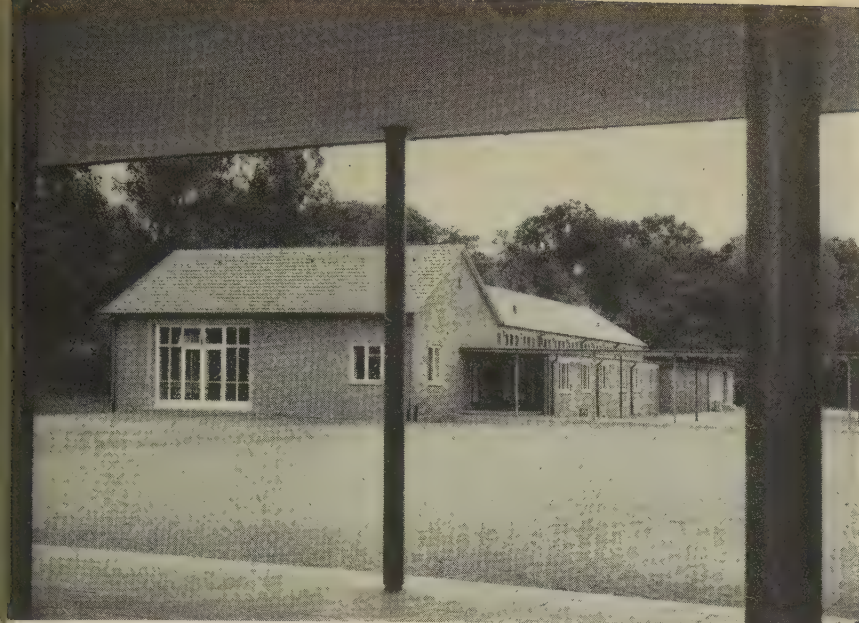
De som inte varit förutseende nog att lämna sina äktamakekuvertförsedda hustrur hemma fick bege sig för att rösta till höger eller vänster i postmästarinnans kök i Öskevik, medan vi andra förutseende tog hand om de sista faten med bullar.

Vid den tiden hade det börjat dugga, och i hållande regn genom nattliga mörker i bil i buss på tåg, till alla landets hörn, drog arkitekterna hem till sina små ritbord igen.

Och till sist, tack alla arrangörer för ett kort men gott möte, kommissarie Borgström för utställningen och Brink för Örebroarrangemangen och Palle Lamby för resten. Möjligen skulle den där Brink eller vem den skyldigt nu var, ha sig en liten plump för söndagens glesa mathållning.

lazy

Småskolan sedd från stora skolgården. Nedan: Småskolans barnbespisning ger ett ljus och luftigt intryck. Fotos: Thor Alm, Göteborg.

Folkskola vid Entenfangweg, Hannover.

Väst-Tysklands för närvarande modernaste skola ligger i Hannover, en bit utanför centrum, i Herrenhausen. Det är en samling vackra byggnader i ljusrött tegel, belägna i ett lummigt skogsområde. På denna plats fanns förut en blaskdamm för änder. När skolan skulle byggas igenfylldes denna damm och byggnaderna fick därför läggas på betongtråg. Hannovers skolor decimerades starkt under kriget. Endast 12 stycken av 87 var dugliga att meddela undervisning. Genom den starka befolkningsökningen efter kriget, delvis beroende på inflyttning från öster, ökade även antalet skolpliktiga oroväckande. Genom en starkt forcerad uppbyggnad har man nu ca 50 skolor med 86 000 elever i verksamhet. Volksschule Entenfangweg meddelar undervisning för barn ifrån närliggande Stöcken och Herrenhausen. Man har 800 elever fördelade på 20 lärare. Skolan är uppdelad i småskola och högre avdelning, samt läkar- och kuratorsmottagning. Den kvinnliga arkitekten Bätjer

har arbetat med en naturlig materialkänsla för detaljerna. Skolan andas idyll och trevnad. Här och där utgöra de starka färgerna ett uppiggande inslag.

Korridorernas kalkstensgolv i grått upptages av de grå stramitplattorna i taket. Dörrarna till klassrummen lyser gula med röda foder och de nedhängande vita belysningsgloberna har försetts med perforerade, målade skärmar. Undervisningen i denna skola är till största delen lagd som gruppundervisning, en form som ju ställer särskilda krav på lokalerna. Grupperna arbetar runt fyrkantiga bord fyra och fyra och hela miljön är glad och naturlig. Blommor och akvarier understryker den levande miljö i vilken barnen får sin undervisning.

I skolköket får var och en sin egen nisch med full utrustning som i ett riktigt kök. Här arbetar man i grupp och även pojkarna får undervisning. Ett stort uterum i det fria ger möjlighet att vid tjänlig väderlek meddela undervisning där.

Ett föräldrarum står till förfogande för sammanträden mellan föräldrar och lärare, här möts de vid det runda bordet och diskutera gemensamma angelägenheter.

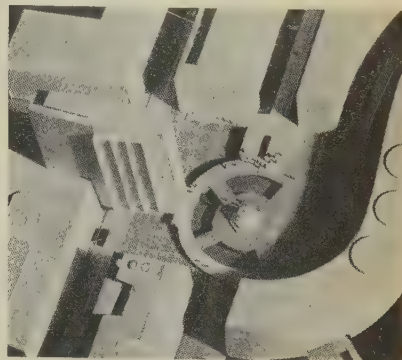
Småskolan ligger lite avskilt från huvudbyggnaden. Här finns även en egen liten lekgård så att de yngre slipper beblanda sig med de äldre. Även i denna byggnad är det en övervägande glad färggivning. Blågröna dörrar med svarta foder och grå dörrar med rosa foder ger en rolig omväxling åt den ljusa korridoren. Det trevligaste rummet är barnbespisningen med sina runda bord och stolar. Även här ger färgerna ett välkommet inslag i det starkt kubiska rummet. Endast mjölk eller chokladblandad mjölk utdelas till de små, resten får de ha med sig själva.

Denna skola som invigdes i maj i år har kostat 1 miljon DM.

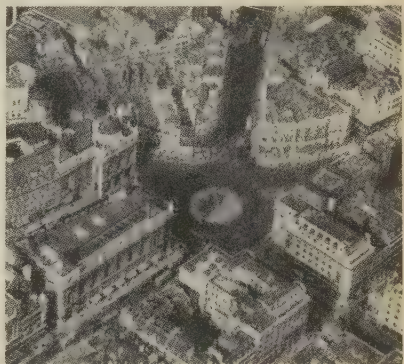
S H Sörensen

Stadsplaneäventyr

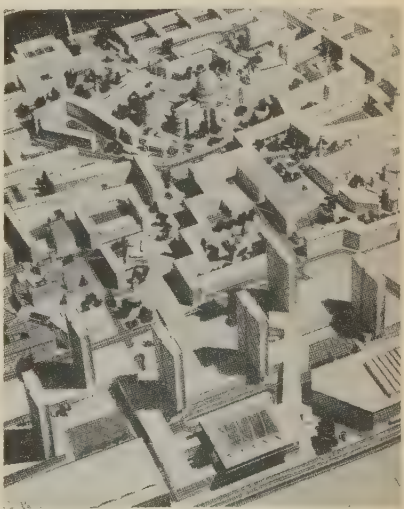
»URBANISME» nr 1—2, 1952 har en artikel, som heter »London... ett äventyr i stadsplanering», där det i ord och bild lämnas en redogörelse för ett skolprojekt om Londons omdaning. Eleverna har samarbetat med bl. a. Abercrombie, Max-Well Fry och W. G. Holford. Förslagen har varit föremål för en utställning på The Institute of Contemporary Arts i London. HS

Picadilly Circus enligt T. Zawadzki's förslag. Picadilly Circus är här planerad som en öppen plats endast för fotgängare, all annan trafik föres fram i ett undre plan.

Ovan: Picadilly Circus i nuvarande gestalt. Nedan: Ombyggnadsprojekt för området kring St Pauls Cathedral.

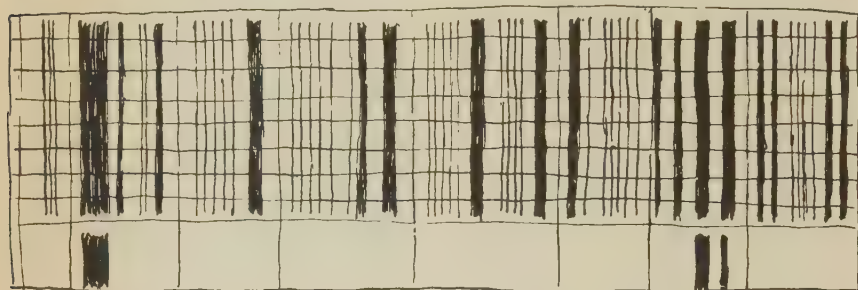
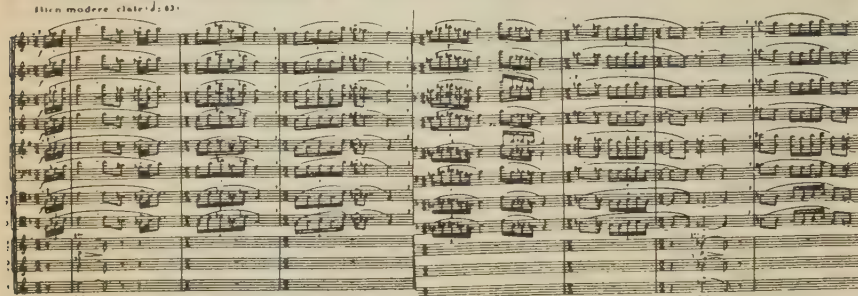
Musikäventyr

I samma nummer av »URBANISME» finns en artikel som frågar: »Kan musiken vara en inspirationskälla för arkitekturen?» En mängd framstående arkitekter och andra citeras. »Skulptur, målning, musik, politik, och religion — isolerade från varandra är de ingenting. Allt bör integreras i arkitekturen,» sä-

ger Frank Lloyd Wright. Hos Le Corbusier är musiken alltid närvarande, säger han själv. August Perret: »Arkitekturen och musiken söker båda en levande rytm i en bestämd komposition».

Överst: Fasad av bostadshus i Vaucresson. Arch.: Henri Pottier.
I mitten: Del av orkesterpartituret till L'Ascension (1933). Komp.: Olivier Messiaen.
Underst: Rytmstudie av ovanstående partitur.

HS

LITTERATUR

Trivsel i Söderort. Av Edmund Dahlström: Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning. Stockholm 1951.

I det sista årets debatt om miljön i våra nya stadsdelar och i de planer på vilka dessa grundats har arkitekterna ofta uppträtt som amatörsociologer. Det finns därför skäl att ta del av vad en sociolog som en längre tid samarbetat med planerare har att säga i stadsplanediskussionen. I sin studie av förhållandena i Söderort har Dahlström sökt klarlägga just de frågor som man ansåg viktiga för stadsplanearbetet. Dahlströms Söderort omfattar två närliggande områden i Brännkyrka med sammanlagt 17 000 invånare, Hägerstensåsen och Hökmossen, som han för enkelhetens skull kallar HH. Genom bearbetning av mantalsuppgifterna och genom tillsammans nära 1 400 intervjuer har han skaffat sig en bild av befolkningens sammansättning och dess inställning till en rad frågor som kan sammanfattas under rubrikerna: Vad tycker folk om HH? och Har Folk någon uppfattning om hur det borde ha varit? En del av materialet har måhända övervägande lokalt intresse, andra delar är av värde

för dem som sysslar med att bygga nya stadsdelar.

Sålunda kan man över allt räkna med att finna en motsvarande dominans av årsklasserna 25–40 år och av småbarn. Detta är givetvis en följd av att unga familjer och familjer med barn får lägenheter först. Av dem som bodde i HH var 1/5 infödda stockholmare, 1/3 var födda i stad, men hälften hade bott i någon annan stad innan de kom till HH. Dahlström ägnar mycket utrymme åt flyttningarna, både skälen varför man flyttat dit och eventuella skäl att vilja flytta därifrån. Omkring 3/4 ansåg, att de inte hade haft något annat att välja på, än att acceptera sin nuvarande lägenhet i HH eller att stanna kvar där de bodde förut, vilket för hälften hade varit delad lägenhet. Det är därför naturligt, att det fanns många som hellre hade velat komma till någon annan stadsdel. Det finns ju en social gradering mellan stadsdelarna, och HH är inte så fin. De flesta hade fått det rymligare och bättre när de flyttade till HH, men de som ville ha mera utrymme därför att de fått flera barn, kunde inte få det i HH, utan måste flytta bort från stadsutsträckning rört sig med förmodanden om vad folk tycker — i vissa fall rent

delen. Detta gällde i stor utsträckning de som bott längst och som borde varit minst rotlösa. Nära 40 % trivdes inte särskilt väl i Stockholm över huvud, och om de fick ett lika bra arbete och ett lika bra våning skulle de helst vilja flytta till någon annan stad.

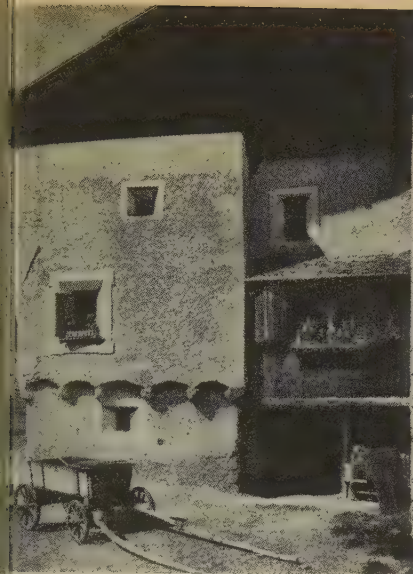
Inom HH fanns alla sorters hustyper från höga punkthus till småstugor. De som intervjuades hade därför klart för sig vilka slags hus, som stadsplaneraren skulle kunna låta dem välja mellan. Av de egentliga familjerna som nu bodde i hyreshus ville nära 3/4 flytta till småstuga eller villa, medan 1/6 föredrog radhus framför hyreshus. Ingen som bodde i enfamiljshus ville flytta därifrån. Det finns således även här en allmän »egnaheimsattityd», som märkvärdigt nog var lika vanlig bland infödda stockholmare som bland inflyttade landsortsbor. Man motiverade sin uppfattning med, att man ville vara oberoende av grannar, att man ville äga sin bostad och att man ville ha en trädgård att pyssla med.

I samband härmed är det intressant att konstatera, att det bland egnaheimsborna fanns svaga kontakter med grannarna medan man i hyreshusen mycket sällan umgicks med varandra. Endast 1/6 kände över huvud taget till, att man, sedan HH började byggas, propagerar för ett medborgarhus. Någon gemenskapsanda eller lokalpatriotism kunde Dahlström knappast upptäcka. Det lokala föreningslivet spelar ingen nämnvärd roll. Människorna är tydligen inte så funtade som stadsplanerarna sökt intala sig, och verkligheten motsvarar inte vad de hoppades på, som under 40-talet första år planlade området.

Dahlström konstaterar att benägenheten att flytta från området är »högt» och att umgänget mellan grannar är »litet» och »tyligt». De som kritiserat hans arbete har framhållit att man inte kan fälla sådana omdömen utan att ha motsvarande undersökningar från andra stadsdelar. Utan att veta hur stor del av familjerna som vill flytta på Gärdet eller Norr Mälarstrand, som tycks vara mycket eftertraktade lägen, kan man inte riktigt bedöma — eller fördöma — byggelsen i HH. På motsvarande sätt måste man fråga, om det i något område finns rikt utbildade grannkontakter, och om det finns anledning att anse sådana kontakter »önskvärda».

Diskussionen om hur stadsplanerna bör vara beskaffade har i mycket stor av med uttalanden om vad folk borde tycka. Man kan därför knappast nå praktiska resultat, om man inte samtidigt försöker ta reda på vad folk verkligen tycker, dvs. i vilken utsträckning det finns täckning för de problem som vi trott föreligga. Dahlströms undersökning har måhända sitt största praktiska värde just däri, att den skiljer ut de verkliga frågeställningarna från konstruktionerna. Den ger stadsplanerarna anledning till omprövning av mycket som de tagit allt för lätt på. Kanske kan den vara inledningen till ett varaktigt samarbete mellan sociologi och stadsplanering.

Göran Sidenblad

Poststadshus i Zuoz, Engadine (1797).

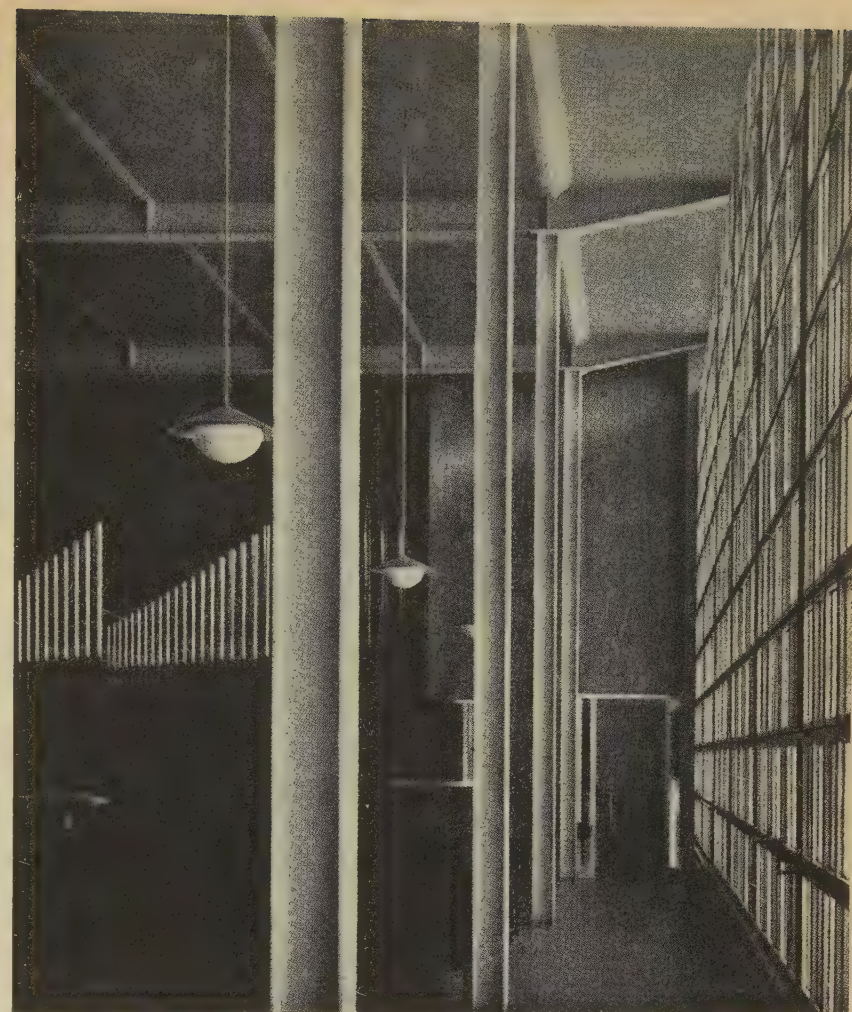
Switzerland Builds- its native and modern architecture. By G. E. Kidder Smith, A. I. A. Photographs by the author. 234 sid. 489 ill. Published by Albert Bonnier, New York & Stockholm. Ahlén & Åkerlunds Tryckeri. Stockholm. 1950.

Sweden Builds. Its modern architecture and its policy background, development and contribution. By G. E. Kidder Smith, A. I. A. Photographs by the author. 279 sid. 645 ill. Published by Albert Bonnier, New York & Stockholm. In cooperation with the Swedish Institute, Stockholm. Printed by Bröderna Lagerström, Stockholm 1950.

Den amerikanske arkitekten G. E. Kidder Smith har med otrolig energi tagit itu med att skildra den moderna arkitekturen med kamerans hjälp i en rad olika länder, först Brasilien (1942) och nyligen Schweiz och Sverige. Resultatet har blivit tre bildböcker, av vilka de båda senare, »Switzerland Builds» och »Sweden Builds» utgivits och tryckts i Sverige. En bok om Italien lär vara ett vänta.

Kidder Smith angriper sin uppgift med journalistisk frejdighet och det är väl förhållandevis det varit möjligt att fullgöra dessa böcker i så snabb följd. I lågon mån hör prestationen hemma på det sportsliga området. Flertalet av fotografierna har tagits av författaren själv och det är främst ur fotografisk synpunkt som böckerna intresserar. Textmaterialet innehåller inte så många nya synpunkter. Dock finns där tillräckligt mycket fakta för att göra böckerna till lågorlunda fylliga presentationer av respektive länders moderna arkitektur. De gör genom sin lättillgänglighet kunna nå en publik utanför fackmännens krets.

Som fotograf utmärker sig Kidder Smith för en rakt-på-sak-betonad bildsyn, som är omiskännligt amerikansk. Samtidigt arbetar han medvetet med specifikt fotografiska värden. Hårdhet i kuggbehandlingen medför tyvärr överdramatisering av stundom ganska beskediga motiv. De bildmässiga egenvärdena

St. Johannes kyrka i Basel. (1936) Ark.: Burckhardt och Egendör.

börjar f. ö. bli mycket påfallande i modern arkitekturfotografering, en på samma gång stimulerande som äventyrlig utveckling. Vår arkitekturuppfattning är kanske t. o. m. just nu starkt påverkad av detta drag i arkitekturfotografien. Kidder Smith lyckas dock i allmänhet balansera de fotografiska egenvärdena mot det arkitektoniska sanningskravet på ett sådant sätt att materialet äger dokumentär vederhäftighet.

»Switzerland Builds» har blivit den vackraste boken. Eller verkar den bara så ur svensk synpunkt? Den schweiziska arkitekturen och den fantastiska naturen är ett mycket tacksamt objekt för en fotograf när han väl kommer förbi de turistromantiska klichéerna. Och det gör nu alltid Kidder Smith mycket elegant.

Båda böckerna inleds av ett parti som omfattar äldre och primitiv arkitektur och som på ett slående sätt sammanställs med den moderna arkitekturen. Särskilt jämförelsen mellan den rika och väl bevarade gamla arkitekturen i Schweiz och den nutida ger många intressanta paralleller. Det är även givande att betrakta den äldre svenska arkitekturen med ett modernt synsätt. De som behandlat vår egen primitiva arkitektur har med få undantag (såsom exempelvis Gustaf Näsström) saknat sinne för vår egen tids arkitektur.

Den ledsagande texten till »Sweden

Builds» visar att författaren gjort sig åtskillig möda med att sätta sig in i svenska förhållanden och vår arkitekturs förutsättningar. Ett par namnförväxlingar och missuppfattningar av material överser man lätt med. I allmänhet är författaren mycket uppskattande. Texten skulle nog enligt europeisk uppfattning ha vunnit på ett måttligare bruk av superlativformer.

Forts. sid. 52

Hagby kyrka. (1100-talet)

Elfvånggården i Stockholm. Ark.: Backström och Reinius.

Forts. fr. sid. 51

Det stora värdet av våra bostadsundersökningar, utredningar och standardiseringsarbeten framhålls. Samtidigt undrar emellertid författaren om icke den svenske arkitekten har blivit så »normaliserad» att han håller på att glömma att tänka arkitektoniskt. Här har han nog med en viss intuition — eller är det så uppenbart? — träffat en känslig punkt. Är det inte så? Att t. ex. de många bostadsnormerna och förordningarna inte skapar någon bostadsmiljö låter som en truism, men det har i alla fall länge varit värt eftertanke.

Kidder Smith svarar själv för böckernas layout. Den är mycket ambitiöst gjord men lider starkt av överarbetning. Avsikten har tydligen varit att söka vinna stor omväxling och slagkraft hos bilderna, men resultatet har blivit plockigt och tidskriftsmässigt och ganska tröttande i dessa böcker på över tvåhundra sidor.

Böckerna inledes av två mycket läsvärda uppsatser av Siegfried Giedion («Switzerland or the Forming of an Idea») och Sven Markelius («Swedish Land Policy»).

Erik Thelaus

INKOMMEN LITTERATUR

Generalplan för Malmö. Del III. Inventering av lokaltrafik. Verktälad inom stadsingenjörskontoret av Sune Libertson. Malmö 1952. 72 sid. ill.

Värdet av en lägenhet — och kostnaderna för densamma av P-O Jarle. Statens Tekniska Forskningsanstalt. Meddelande 105. Helsingfors 1952. 14 sid.

Byggnytt. Byggmekaniseringen av Göran Bjursten och Sune Lundquist. Svenska Byggnadsindustriförbundets småskrifter. Nr. 3 1952. Stockholm 1952. 32 sid. 38 ill. Distribueras genom Byggnadsförbundets Intressekontor, Stockholm Ö. Pris 2 kr.

Industribygginger og industribebyggelse av H. Bonnesen. Jul. Gjellerups Forlag. København 1952. 118 sid. Ill.

Historik över byggnadsyrket i Stockholm 1250—1950 av Georg Hesselman. Denna bok tillägnas: Murmästareämbetet i Stockholm. Stockholm 1952. 277 sid. 25 ill. Pris 40 kr.

De stora utställningarna av Elias Cornell. Arkitekturhistoria och arkitekturexperiment. Stockholm 1952. 259 sid. ill. Pris häft. 24 kr. inb. 30 kr.

Trä. Dess byggnad och felaktigheter av Bertil Thunell. Andra omarbetade upplagan. Byggstandardiseringen, Stockholm 1952. Försäljs av Sveriges Standardiseringskommission, Box 3295, Stockholm 3. 88 sid. ill. Pris 14 kr.

God belysning i industri och hantverk. Utarbetad och utgiven av Ljuskultur. Stockholm 1952. 88 sid. ill. Pris 5 kr.

Munksjö Handbok. Tillägnad dem som i sitt dagliga arbete är beroende av våra produkter och intresserade av hur de tillverkas. 142 sid. ill.

Industry in towns av Gordon Logie. Med förord av W. G. Holford. London 1952. 376 sid. ill.

Brandförsök med fönster av Göte Larsson. Statens Provningsanstalt. Meddelande 108. Stockholm 1952. 22 sid. 10 ill. Pris 3 kr.

AVGJORD TÄVLING

Lyckseletävlingen

Tävlingen om nytt lasarett i Lycksele har nu avgjorts. Första pris 10 000:— tilldelades motto »Vitt i Vitt» av arkitekt SAR Carl-Gustaf Carlstedt och arkitekt Sören Malm samt ingenjör Georg Weijmar, Stockholm. Andra pris 5 000 tillföll motto »namnlös» av arkitekter SAR Folke Löfström och Karl-Åke Hellman, medarbetare arkitekter Bertil Engstrand, Bertil Falk och Olle Stål, Stockholm. Tredje pris 4 000:— fick motto »Operation Lycksele» av arkitekter SAR Folke Löfberg och Leo Uulas, medarbetare ingenjör Georg Malmstedt, Stockholm. Dessutom gjordes följande inköp à 1 500:—; motto »intern kommunikation kontra allmän» av arkitekt SAR Karl Ivar Stål, Solna, motto »Klar Form» och motto »Kloka Gubben» av arkitekt SAR Lennart Tham, medarbetare arkitekter Börje Eriksson och Barbro Strömberg, Stockholm, samt motto »2 albyl» av arkitekter SAR Rune Lund och Alf Valentin, Göteborg.

Prisnämnden bestod av: landstingsman Uno Olofsson, landstingsdirektör Gunnar Heimer, förste provinsialläkare Sixten Hemmingsson, arkitekter SAR Hakon Ahlberg och Mats Erik Molander och generaldirektör Gunnar Wejke.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kraftstationstävling

Kungl. Vattenfallsstyrelsen inbjuder svenska arkitekter till tävling om yttre och inre formgivning av maskinstationsbyggnad vid Stuguns kraftstation.

Programhandlingar erhållas från Kungl. Vattenfallsstyrelsen, Vattenbyggnadstekniska byrån, mot deponering av 50:— kronor och lämnande av adress, under vilken den tävlande kan nås med skriftliga meddelanden.

Till prisnämndens förfogande står 10 000:— kronor för pris och 5 000:— för inköp.

Ett första pris kommer ovillkorligen att utdelas. Lägsta inköp blir 1 000:— kronor.

Prisnämnden utgöres av: generaldirektör Å Rusck, generaldirektör Wejke, f. riksantikvarie S Curman, överingenjör T Nilsson och arkitekt S Malm.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade senast den 27 febr. 1953.

Prisbedömningen skall vara avslutad den 10 april 1953.

Närmare upplysningar erhållas från Kungl. Vattenfallsstyrelsen, tel. 22 70 00 (riks 22 70 40) ankn. 221.

Friluftsbadstävling

Jönköping och Huskvarna städer inbjuder svenska arkitekter till tävling om friluftsbad vid Rosenlundsudden i Jönköping.

Till prisnämndens förfogande står 15 000 kronor att fördelas mellan pris och inköp.

Prisnämnden utgöres av: drätselkammarens ordförande i Jönköping Johan Skoog och i Huskvarna Erik Schillner, ingenjör Bertil Svensson i Stockholm, stads idrotts- och friluftsstyrelse, arkitekter SAR Stig Axel Ancker, Stockholm, stadsarkitekt Gösta Planck, Jönköping och prof. Helge Zimdahl, Stockholm. Prisnämnden har rätt att konsultera byggnadschef Karl Björklund, Jönköping och stadsingenjör Miles von Stroikirch, Huskvarna.

Programhandlingar erhålls från tävlingsfunktionären, arkitekt K. Wennerholm, Stadsarkitektkontoret, Jönköping, mot deponering av 50 kronor och lämnande av adress, under vilken den tävlande kan nås med skriftliga meddelanden. Endast program utlämnas utan depositionsavgift.

Tävlingsförslagen skall vara inlämnade senast den 15 mars 1953.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Ekonomiska småhus	4 nov. 1952	Nr B3-52 s. I
Kyrka i Skoghäll	20 nov. 1952	Nr B5-52 s. I
Förvaltn. byggn. och stadsplan för Rådhusområdet i Luleå	1 dec. 1952	Nr A6-52 s. XV
Stuguns kraftstation	27 febr. 1953	Nr A 10-52 s. I
Friluftsbad i Jönköping	15 mars 1953	Nr A 10-52 s. XXI

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

Bilagat: Kungsträdgården, Stockholm. (ecia Antiqua et Hodierna.)

LISH SUMMARY

Kungsträdgården Competition

Olsson

p. 229—240

Kungsträdgården, in central Stockholm, was, during the Middle Ages, a turnip garden and was transformed a pleasuregarden by Erik XIVth. A renovation about the middle of 17th century, the park was completely remoulded some forty years later than Hårleman and Nicodemus Tesne Younger. From having at that been accessible only to the superior of society the gates of the walled were later, during the so called of Liberty, opened to ever wider of the population until finally, at the end of the 18th century, the was opened as a promenade for the al public.

The state, which is now the owner of Kungsträdgården, leased it, in 1940, to the City of Stockholm, which in 1951 started an inter-Scandinavian competition for its remoulding.

The destruction by fire of the Makalös in 1825 created a problem which faced every town planner since then. It has been a question of renovating Kungsträdgården. A park which had then been a fenced in area between a thoroughfare had suddenly become related to the general town scape. With the fire Lower Norrmalm had been drawn into the picture and Strömmen and Stadsholmen. But a new, grandiose area from Hamngatan to Strömmen was not unbroken: the old east-west route of Strömmen split the area in two. At the time of the fire this division was not so noticeable, because of a small amount of traffic. But the daily in increasing stream of vehicles

has rendered the relationship between the two parts of the park more and more illusionary.

The author maintains that the problem of Kungsträdgården is in the first place a town planning question and secondly a park or garden one.

A characteristic feature of the park in recent years has been different exhibitions and fairs and open-air concerts, and many competitors have, with varying success, outlined permanent exhibition premises, shops, etc. The experiment with bazaar and exhibition premises dotted about in the park hardly seems convincing, either in reality or in theory.

The author of "Seven churches" followed another line. By means of fast, direct connections from the different parts of the town into the Kungsträdgården area he wants to bring people into that part of Lower Norrmalm's city area which otherwise, according to this competitor, is threatened with stagnation in the competition with the newly growing-up city areas around Hötorget.

We need a central meeting-place, a focus for the life of Lower Norrmalm. But a very large, open space easily becomes desolate for the greater part of the year in our climate. An indoor square, a square surrounded by archades, would perhaps be the solution of this problem.

The competition showed that it is possible, within the actual Kungsträdgården area (the northern part of the park) to retain the felling of an open space towards the south, even if both the direct and the visual contacts with the water are lost by virtue of the fact that the actual Kungsträdgården is treated as complete in itself.

DIVERSE

Es ist erreicht!

I Mockfjärd, några mil utanför Borlänge, ligger AB Elementhus' fabrik för färdigmonterade hus, system Bergwall—Dahlberg. Den 30 oktober invigdes fabriksanläggningen av statsrådet Sträng i närvaro av bl. a. några hundratals byggnadsfackmän.

I flera timmar vandrade vi genom de nya fabriksbyggnaderna (inom parentes ett gott stycke arkitektur) och såg under sakkunnig ledning hur timmerstockarna flöt in i sågverket och sedan förädlade kom ut ur elementfabriken i form av väggblock fyllda med komprimerad kutterspån och med ytterväggsidan färdigmalad.

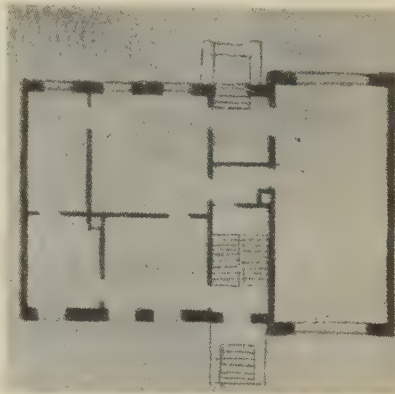
Det som hände mellan timmerstockstillståndet och elementstillståndet var fascinerande: Ändlösa band av bräder och masonitsträngar, som i finurliga maskiner formade husens väggdelar utan spik eller skruv. Knappt en enda mänsklig hand behövdes i arbetet. Här är inte platsen att närmare gå in på hur detta gick till; därom kommer tidskriften längre fram att handla. Så mycket skulle vi dock nu vilja säga att vi tycker det verkar som om det färdigmonterade huset verkligen blivit färdigmonterat och att tidigare barnskor bytts ut mot rätt rejäla kängor.

tv

TIDSKRIFTER

100 år från eller till

Ur slutnumret av den danska BYGGMESTEREN som nu är nedlagd, i och med att de båda danska arkitektföreningarna gått ihop, tar vi ut följande lilla bildkrönika.

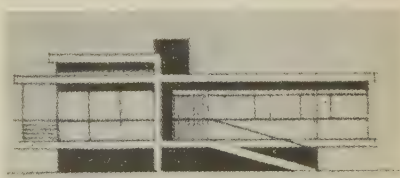
I det herrens år 1852 fik arkitekten P. C. Hagemann bestilling på en villa til genremaler Niels Simonsen. Den skulle ligge på Gl. Kongevej. Først tegnede han en plan, og den blev godkendt af byggherren ...

Men så skulle man se at finde en passende facade, og det var straks værre. Der var jo på den tid meget at vælge imellem. P. C. Hagemann lavede to udkast, som begge passede til samme plan. Dels dette noble hus i Schinkel'sk klassicisme ...

Og dels dette magtfulde stykke gotik med kamtakker af zink på kvistene. Det sidste forslag blev foretrukket. Niels Simonsen var nemlig i særlig grad bataillemaler, og gotiken med dens ridderligt-krigeriske præg passede ham fortræffeligt ...

Men hvis vor bataillemaler havde levet i dag? Hvad så? Ja, så kunne han bare have givet P. C. Hagemanns plan til en af samtidens arkitekter og anmodet om at få lavet tidsvarende tøj til påklædningsdukken. Han kunne f. eks. have fået en facade i elegant international funktionalisme ...

Eller han kunne fra samme hånd have fået et hyggeligt »Bay Region»-house. Og da han som sagt var bataillemaler, er det nok muligt, at han ville have vendt blikket så langt mod vest som muligt og valgt det sidste alternativ.
Ak ja — der er ikke ret meget nyt under solen.

I samma nummer skriver ark. S Hansen om »akademiet» där han ser två strömningar i de vackra arbeten eleverna ställt ut:

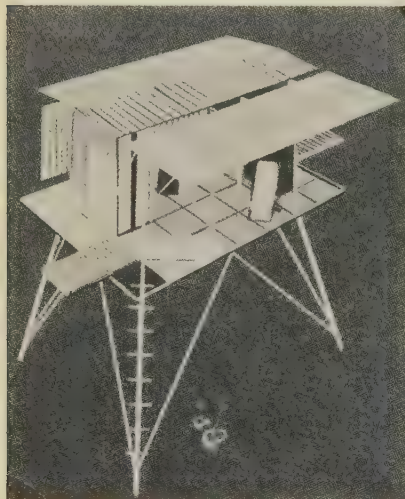
A. Amerikanska ideal — abstrakt arkitektur av rumsdiktare.

B. De socialt och ekonomiskt arbetande.

Författaren anser att B-gruppen nått fram till större mångfald och fantasi-fullhet medan A-gruppen endast frambragt ensartade och orealistiska projekt.

Till B-gruppen hör saneringsprojekt — dock icke denna gång Vesterbro-kvarteren som BYGGMESTEREN den sista tiden av sin levnad kämpat bittert och envist för. Artikeln om »akademiet» visar endast bilder och text från B-gruppen.

Strandstuga

Sommarhus vid stranden av ark. Riccardo Leoni. På dagen fälls två av väg-garna upp som soltak. När mörkret kommer och det blir dags att lägga sig fälls de ned igen.

(Ur *Architettura* nr 19, 1951)

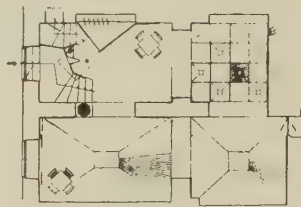
Interiör av sovrummet för 4 personer

Kufisk kubisk restaurang i Rom

Ur »Rassegna Critica di Architettura» nr 23—24, 1952 hämtar vi följande bilder från en restaurang utförd av arkitekterna Attilio och Emilio la Padula i samarbete med skulptören Amerigo Tot. »En liten lokal med stort skulptu-ralt och måleriskt intresse».

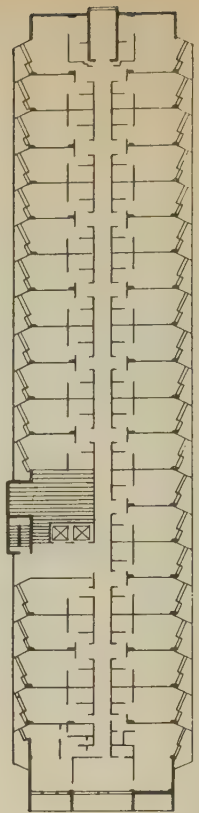
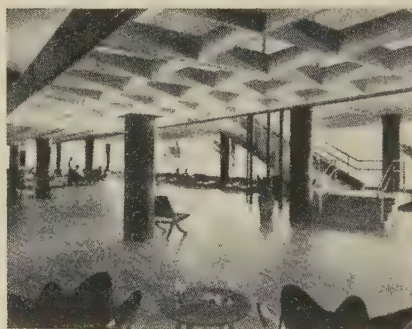
Interiör av restaurangen.

Plan av restaurangen. Skala 1:300.

Caribe Hilton Hotel, San Juan, Puerto Rico (*L'architecture d'aujourd'hui*, april 1952)

Hotellet innehåller 300 rum. Byggnads-kostnaden var ca \$ 7 000 000. Ark.: Toro, Ferrer, Torregrosa, medarb. Warner-Leeds.

0 5 10 15 m

Ovan: Typisk våningsplan.

Nedan t. h.: Plan av ett hotellrum. 1. entré, 2. U. 3. skåp, 4. toalettbord, 5. radio, telefon, 6. 7. terrass.

Nedan t. v.: Interiör från den stora hallen i våningen. Trappan leder upp till hotellets 7. våning. Underst: Exteriör.

1838

utställningsdetalj från 1838.

Interiör inomhus

»Gröna växter» för inomhusodling är ena, hos vilka blad, stjälkar, grenar, knoppar, taggar m. m. har ett dekorativt egenvärde och hos vilka blommorna har en underordnad betydelse.

The Architectural Review har ordnat ett vackert specialnummer (maj 1952) om sådana växter. Numret kallas *Plant Floors* och har försetts med fina teckningar av Thomas Gordon Cullen, sakliga beskrivningar och en intressant återblick på dekorationsväxternas och det allmänna fönstrets historia, sistnämnda av ett illustrerat med kuriösa bilder av utställningsdetaljer från 1750 till 1880. På långt präglas numret av den goda smak, som tidskriften brukar skänka åt sina läsare med. När det sedan gäller att använda växterna i fönster, rumspuppängar, hallar, utställningslokaliteter verkar det, om man får tro flertalet av de fotografiskt återgivna exemplen, som om tiden stått stilla åtminstone sedan 1880. Taklampor apterade till ampelform för hängande grönsaker är ingen oönskelig syn, inte heller den »abstrakta fågelskulptur», som i näbbet (?) bär en kokospalm och i stjärten (?) en marmorerad murgröna.

Förstrött bläddrande i häftet återkommer man till Cullens studier och hoppas

utan: Teckningar av T G Cullen.

Fatsia japonica

Fatsia japonica

Fatsia japonica

Ovan: Blomställning för tre krukväxter, ritad av Terence Conran för »The Architectural Press».

Överst t. h.: Hjorthornsormbunke, *Platyserium alcorni*. Teckning av T G Cullen.

Nedan: »Abstrakt fågelskulptur» som blomhållare.

att hans eleganta framställningskonst kan smitta av sig på dem som ska svara för cissusarnas placering.

W Bauer

LITTERATUR

10 års CIAM-arkitektur

Dr Siegfried Giedion grundlade ett intensivt sverigehat när han 1948 var här för att på Svenska arkitektförbundet hålla föredrag »Om behovet av en ny monumentalitet». Dels fick han ett dåligt hotellrum, dels lyckades han väl knappast övertyga sitt svenska auditorium om sin barocka mission. Under sina många resor i avgudakyrkans tjänst har han också (enligt pålitliga rapporter) tagit tillfället i akt att berätta om avfallingarna i norr. Så här koncentrerar han sina intryck: »Trots att Sverige är mycket socialt sinnat och inte alls främmande för äventyrligheter i stadsplanerandet hotas det likväl av sentimentala riktningar som 'new empirism', vilka under anspråk av att 'humanisera' arkitekturen endast leder den in i en ny återvändsgränd».

Vad dr Giedion tycker, tänker och skriver kunde man gärna gå förbi om han inte talade som CIAM:s generalsekreterare, denna gång i en engelsk-franskspråkig bilderbok »A decade of New Architecture — Dix Ans d'Architecture Contemporaine». (Edition Girsberger, Zürich 1951). Uppdraget att redigera denna internationella exempel-samling fick han vid CIAM:s sjätte kongress (Bridgewater 1947) och han har slutfört det med samma lättsinne som sverigekarakteristiken exemplifierar. På de tio år (1937—1947) som boken behandlar anser han tydligen inget av intresse i planlösning och konstruktion ha inträffat — åtminstone är redovisningen av byggnadernas organisation fullkomligt nonchalerad. Det är kanske konsekvent av Giedion — som är konsthistoriker — att se arkitekturen som bildkonst och det är kanske en merit när man sorterar fotografier, men inte när man är generalsekreterare i CIAM.

Det är svårt att kanalisera olusten över CIAM-boken mot något annat än redaktören — han och hans enkelspråkiga omdömen är så påträngande. Visst förekommer här bilder av byggnader som man får den största aktning för och skulle vilja se fackmässigt presenterade och visst finns det i kongressreferaten tänkvärda saker, t. ex. J M Richards och Walter Gropius yttranden. Men allt i boken presenteras i en anda av självtillräcklighet, stupid logik och in-

bördes beundran som förgiftar de bästa uppsätt.

Det internationella samarbetet är en moralisk plikt. Dess fackliga uppgifter och nytta — i CIAM-former eller andra — kan och bör diskuteras. Att dess förtroendemän måste ha större respekt för de värden de satts att bevaka än dr Giedion här demonstrerat är däremot odiskutabelt.

Lennart Holm

Trinlyd i beboelseejendomme

(Impact Sound in Dwellings). Av Fritz Ingerslev og V. E. B. Rønfelt. Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Lydteknisk Laboratorium. Statens Byggeforskningsinstitut. Rapport nr 8, København 1951.

I rapporten redovisas för en serie stegljudmätningar, som utförts med ekonomiskt bistånd av danska Byggeforskningsinstitutet. Mätningarna har utförts i färdiga hus i Köpenhamn, men några bjälklagstyper har uppsökts i Malmö. Viss komplettering har utförts genom laboratoriemätningarna å Lydteknisk Laboratorium vid Danmarks Tekniske Højskole, där förf. är sysselsatt.

Med föredömlig grundlighet redovisas för de använda mätmetoderna och definitionerna. I detta sammanhang omnämnes den svenska mätmetoden, och det anges, att den icke sammanfaller med den till internationell norm föreslagna metoden. Det kan därför vara anledning att lämna en förklaring till detta förhållande.

Enligt den svenska metoden av år 1945 för mätning av stegljudisoleringen hos bjälklag uppmäter man stegljudet under bjälklaget med hjälp av ljudnivåmätare. Genom subtraktion av det avlästa värdet från en konstant får man fram bjälklagets stegljudisolering, som definierats i Byggnadsstyrelsens anvisningar. De laboratorier, som här i landet utför sådana mätningar, supplerar dock i allmänhet med en frekvensanalysering av stegljudet under bjälklaget.

Enligt det internationella normförslaget av år 1950, som Sverige i övrigt medverkat vid tillkomsten av, utförs enbart en frekvensanalysering av stegljudet under bjälklaget, och med en frekvenskurva anger man stegljudet vid olika frekvenser. Ett bjälklag med god isolering ger alltså en kurva, som ligger lågt, medan ett dåligt bjälklag får en kurva med höga värden. Det internationella förslaget är icke definitivt eller färdigbehandlat. Där anges ingen metod för karakterisering av bjälklagsisoleringen med något eller några få siffervärden, och det lämpar sig sålunda icke tills vidare att användas i praktiska, mera förenklade framställningar som exempelvis byggnadsförfordningar etc. Man får alltså med förbättrad forskning på området räkna med en revision av metoden så småningom.

När Byggnadsstyrelsens anvisningar är under förberedande år 1945, gjorde man försök med ovannämnda svenska metod, som i övrigt är en modifikation av en tysk mätmetod i ett normförslag

av år 1938—39 och som visade sig lämna för praktiskt bruk tillförlitliga resultat. Vid revision av anvisningarna beslöt man fortsatt användning av metoden vid bedömning av bjälklagstyperna, men på de inom området verksamma laboratorierna gick man in för att supplerat mätningarna med frekvensanalysering. Härvid har man alltså här i landet insamlat ett omfattande erfarenhetsmaterial, som även kan överföras direkt på en framtida metod, utan att man i förväg har läst sig till någonting. Det skulle givetvis blott medföra viss oklarhet, om man valde att gå in för den halvmesyr, som det nuvarande internationella normförslaget är, och sedan tvingats revidera metoden på nytt. Man har därför från svensk sida föredragit att bibehålla metoden av år 1945 till en tidpunkt, då man anser sig ha funnit en mera hållbar internationell metod.

I Danmark där enhetliga minimifordringar på byggnaders ljudisolering ännu icke införts och där man icke tidigare utfört mätningar i bostadshus i omfattning som här i landet, har det givetvis mindre praktisk betydelse, om byggnadsakustikern går in för den ena eller den andra metoden. Man har valt att hålla sig till det internationella preliminära normförslaget och har alltså möjlighet att »översätta» resultaten till en framtida mätmetod, eftersom en sådan utan tvekan kommer att baseras på frekvensanalysering i någon form.

Arbetet är att anse som ett första steg på vägen mot danska minimifordringar på byggnaders ljudisolering. De flesta mätningar är utförda som orienterande mätningar på bjälklag av typer, som också användes här i landet. På grund av arbetets förberedande karaktär har i många fall blott en mätning utförts för varje bjälklagstyp, vilket ju innebär en viss fara. Har man sålunda som här ej haft tillfälle kontrollera bjälklagets utförande, kan man lätt dra missvisande slutsatser, som först kan rättas till efter att större erfarenhetsmaterial insamlats.

Ett intressant resultat, inhämtat genom endast 1 å 2 mätningar, har förf. erhållit för en i övrigt konventionell bjälklagstyp, som består av en 17 cm betongplatta med trägolv på läkt. Som fyllning har använts sand. Enligt mätningarna skulle bjälklaget ha en isolering på bortåt 70 dB' (»översatts till den svenska metoden), alltså nästan som ett flytande golv. Enligt förf. beror detta märkliga resultat på att sanden ger en extra dämpning, när den är löst utlagd som fyllning. Detta resultat är icke i överensstämmelse med de många mätningar, som här i landet utförts på bjälklag av liknande typ, och är icke heller rimligt, då sandskiktet blott ger en ringa viktsökning på den tunga betongplattan. Enligt svenska erfarenheter, baserade på omfattande mätningar, har fyllning mellan golvreglarna ingen akustisk funktion att fylla för ett tungt betongbjälklag.

Förf. söker genom laboratoriemätningar ge belägg för att lös sand skulle medföra en tilläggsisolering utöver vad som erhålles p. g. a. viktsökningen. Jäm-

förande laboratorieförsök har anstått med belastning av en platta dels med sand och dels med punktlaster av samma totala vikt. Det visar sig då, att man får bättre isolering med sandskikt på plattan än med punktlaster. De säger dock ingenting om sandens egenskaper, eftersom en punktbelastning en vägg eller ett bjälklag icke inverkar märkbart på isoleringen hos tjocka plattor, ett sedan länge välkänt faktum. Jämförelse borde snarare vara utförd mellan sand och annan jämnt fördelad last på en platta. Ett så sensationellt resultat borde också ha eftervisats i hjälp av ett betydande antal mätobjekt.

Fråga om sand använd som mellanskikt mellan den bärande betongplattan och en överplatta av betong eller trä kommer förf. till samma resultat som här i landet, att sanden ej erbjuder fördelar ur isoleringssynpunkt och att typen icke kan betecknas som »flytande». Samtliga med sand utförda bjälklag för övrigt undersökta i bostadshusen i Malmö.

Skriften är mycket vederhäftigt gjord och ger på föredömligt sätt läsaren möjlighet till att dra slutsatser med hänsyn till resultatens tillförlitlighet. Den översätter också den svenske läsarens möjlighet att översätta mätresultaten till den svenska metoden genom några jämförande mätningar, som utförts med bägge metoderna. Överensstämmelsen mellan metoderna tycks enligt denna sammanställning vara god, även om förf. påpekar, att mindre säkert samband ibland förekommer.

Skriften kan på det bästa rekommenderas åt alla, som är intresserade den byggnadsakustiska utvecklingen.

Ove Brandt

INKOMMEN LITTERATUR

Gode og dårlige løsninger af lydtekniske problemer inden for byggeriet av Fritz Ingerslev. Statens Byggeforskningsinstitut. Studie nr. 8. København 1952. I kommission hos Teknisk Forlag. 14 sid. ill. Pris: 3.— D. kr.

Energiforbruget til husoppvarming i Norge. Ved Fagutvalget for romoppvarming. Norges Teknisk Naturvitenskapelige Forskningsråd Byggeteknisk utvalg. Strykk Nr. 5. Oslo 1952. I kommission: John Grundt Tanum Forlag.

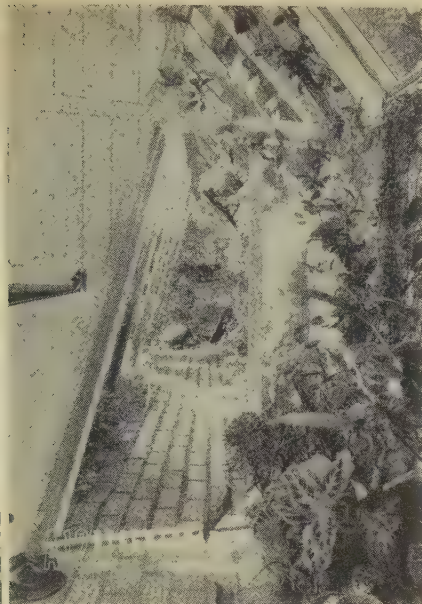
Göteborgs Vattenverk. Berättelse för 1951. English Text, Text Français, Deutscher Text. Stryck ur Stadsfullmäktige. Göteborg tryckta handlingar Nr 164 1951. Göteborg 1952. 56 sid.

High Paddington. A town for 8 000 People. Designed by Sergei Kadleigh. Assisted by Patrick Horsburgh. London 1952. 40 sid.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn. tid	Se Byggn
Stuguns kraftstation	27 febr. 1953	Nr A 10 52 s. I
Friluftsbad i Jönköping	15 mars 1953	Nr A 10 52 s. XX

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

På omslaget: Villa på Lidingö, trädgårdsdörren från ateljén till vuterummets. Ark. Y. Ahlbom.
Foto: S. Sundahl.

Villa on Lidingö

By Y. Ahlbom

p. 251—255

A small-sized dwelling house, a former workshop and laboratory building built of wood, was situated in the south-eastern corner of the plot.

This building contained a large room, with an area of about 70 square metres, on the ground floor and a kitchenette and two rooms in the loft. There was no cellar.

The simple rectangular tar-coloured shell of the building with its steep roof had a kind of rugged northern character which became the guiding principle for the ultimate shape of the reconstructed and extended building. A shed standing on another spot of the plot was moved and joined to the structure. In order to fuse old and new together as far as possible, the roof of the new building was covered with old hand-made tiles.

The natural surfaces of various materials have been shown to the greatest possible extent. Thus untreated perforated concrete slabs have been used for the façades facing the garden and for the wall of the pergola. The lining of the interior walls, consisting of unplanned deal, has only been white-washed and brushed and the plastered surfaces have been covered with colourless lime. Wall sections consisting of »Kramfors-slabs» in the bedroom have also been lime-treated throughout. The pergola with its perforated concrete slabs extends into the studio on the bottom floor, forming one of the walls of the room, and in the hobby room in the cellar, the walls and the open fireplace are partly plaster-coated without any further treatment, partly built of bricks with trowelled joints, the ceiling is of untreated concrete, the floor of tar-coated pine.

After reconstruction and extension, the house now contains 7 rooms and kitchen. In addition, there is the hobby room in the cellar under the new part of the building.

A House in Uppsala

By B. Edman and L. Holm

p. 256—258

The house is brick-built and its planning seems well suited to a family with children which is not in the habit of doing a lot of formal entertaining. However, the central, downstairs room presents a number of problems, as its combined functions of hall, recreation- and dining-room not only make it difficult to give the room real character but also make conflicting demands on its execution. In this case the room has a marble floor, intended to bring about a contact between it and the veranda outside, and a door and window which have obviously been placed with the room's function as a hall principally in mind.

At present the house is occupied by a family of five. The three children have their rooms on the ground floor, where there is also a spare room, the kitchen and a sewing-room, all of which lead off

from the hall. A straight, open, wooden staircase leads from the hall both down to the basement, where the recreation- and laundry-rooms (the latter with bath), boiler-room and storage space are located, and up to the living-room, off which lead the parents' bedroom, dressing-room, W. C. and bathroom.

Norwegian Housing and Housing Habits

By G. Sjødin

p. 259—260

In 1948 the results of a Norwegian Investigation into Housing Habits that had been carried out at the investigation of Selskabet for Oslo Byes Vel (Association for the Welfare of the City of Oslo) were published under the title »Mennesker og Boliger» (People and Dwellings). This publication is now continued with »Livsform og Boligform» (Form of Life and Form of Housing) the summary of a fresh investigation, under the chairmanship of professor Odd Brochmann, who is also responsible for the literary arrangement of the material.

As on the previous occasion, the investigation makes use of the method of interviews, supplemented by furnishing plans. The investigation covers 205 dwellings, all built after the war, based on 9 different types of plans, 139 of these dwellings being three-roomed flats (six types) and 66 four-roomed flats (three types). No details are given of the area of these flat, but if the scale measurements are reliable, the average space of all three-room flats is just under 65 square metres, while the four-room flats cover about 10 square metres more. The depth of the houses varies from about 9.5 to 11 metres.

FÖRENINGSMEDDELANDET

Det till den 15 sept. utlysta föredraget i Svenska arkitektföreningen om »De stora utställningarna — arkitekturens experimentalfält» hölls den 20 oktober. Var det kanske det dåliga vädret, som avskräckte arkitekterna att komma mangrant? De, som inte kom, gick emellertid miste om en intressant kväll. Fil. dr *Elias Cornell* var en elegant berättare och entusiasmerad av sitt ämne.

I föredraget lämnades en översikt över utställningarna från franska revolutionen fram till London 1951, illustrerad med utmärkta bilder.

Följande fick vi lära oss bland annat:

Louvren var den första utställningslokalen i egentlig mening. Efter den betan förstod man att man måste bygga ändamålsenliga hallar för den vaknade industriens olika produkter, och så byggdes tråhallar i dåtidens arkitekturstil. I mitten på 1800-talet kom så fransmannen Hector Horeau med några för den tiden fantastiska förslag vars grundidé var växthuset förstorat till jättehall i gjutjärnskonstruktion. Det blev dock engelsmannen Joseph Paxton förunnat att få bygga något liknande i och med att Chrystal Palace uppfördes 1851 i London.

ENGLISH SUMMARY

Recent trends in Italian architecture and town building

By H. Selem

p. 241—250

The reconstruction of dwellings in Italy since the war has been considerably retarded by the general depression in Europe, which has, in the case of Italy, had a particularly adverse effect on economic conditions. Today, seven years after the end of the war, when one reviews the achievements made so far, both by collective and private building enterprises, one is struck by two main principles common to Italian architecture, namely:

1. an effort to find a common expression for an idea which rejects all forms of dogma and theory for theory's sake in favour of a more understanding approach to the real needs of the population, needs which obviously vary in accordance with environment, education and standards of living in the different parts of the country, and

2. a tendency to force the emergence of a distinctive, national style; a common endeavour to achieve a combination between constructive invention and strict adherence to geometrical, almost abstract, design. Good use is being made of experience gained in various fields, where it has proved that the architects have had widely differing views and made totally different approaches to the task in hand.

Länge hade Chrystal Palace-arkitekturen inflytande på utställningsarkitekturen; ändlösheten i hallens perspektiv blev accepterat. Snart nog visade det sig att en enda byggnad icke var tillräcklig utan olika småpaviljonger måste uppföras grupperade kring huvudhallen. Centralpunkten i anläggningen, som i början ofta var en skulptur i papier-maché, blev nu ett tekniskt mästarprov såsom Eiffeltornet på Parisutställningen 1889.

Dylika tekniska underverk blev alltmer vanliga och väckte till slut ingen uppmärksamhet; det var ju möjligt att bygga vad som helst hur som helst och så stort som helst.

Man kommer så fram till den romantiska eran i utställningsbygget. Sago-landet, där besökarna kunde drömma sig bort, uppfördes med konstruktionen omsorgsfullt gömd bakom papp, textil eller rabbitz.

Slutligen kom Stockholmsutställningen 1930 där den fria och lekfulla planen bröt fram. Det senaste exemplet på denna typ är Londonutställningen 1951.

fh

Styrelse och funktionärer inom Svenska Arkitektföreningen för år 1953

Styrelse: Ordförande: Bengt Gate (omval), v. ordförande: Mats Erik Molander (omval), sekreterare: Hans Asplund (nyval), klubbmästare: Carl Grandinsson (omval), skattmästare: Per-Olof Olsson (omval), bisittare: Carl-Axel Aking (omval), Peter Celsing (nyval), Anders Berg (nyval), Torsten Westman (nyval), revisorer: Robert Berghagen (omval), Lennart Bergvall (nyval). Representanter i Svenska Teknologföreningens styrelse: Ordinarie: Bengt Gate (omval) och Mats Erik Molander (nyval), suppleant: Per-Olof Olsson (nyval). Representant i Svenska Teknologföreningens biblioteksnämnd: Lennart Holm (nyval).

DIVERSE

Spjälstaketet

Det var en gång ett spjälstaket, ett sådant där — som ni nog vet —

med lagom breda mellanrum för ljuset och för publikum.

En arkitekt fick — Ack! och Å! — en vacker afton syn därpå.

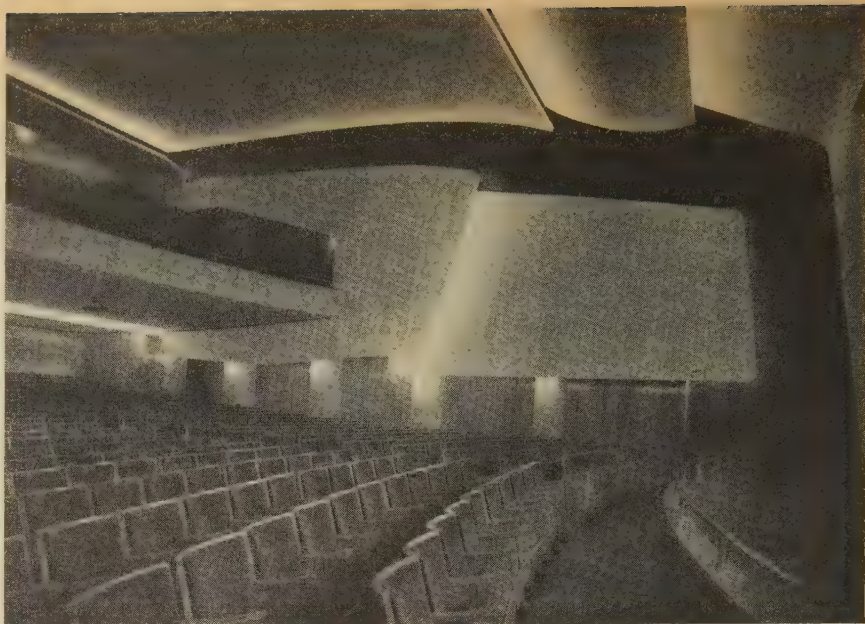
Och han tog bort vårt mellanrum. Av det han byggde sej ett tuscolum.

Staketet kände sej som åsnan dum, när det blev utan mellanrum.

Gement och gräsligt såg det ut. Av riksdan drogs det in till slut.

Men arkitekten reste sen till Australi — eller Asien.

Ur »Visor i galgen» av Christian Morgenstern. (Övers. G. Hellström.)

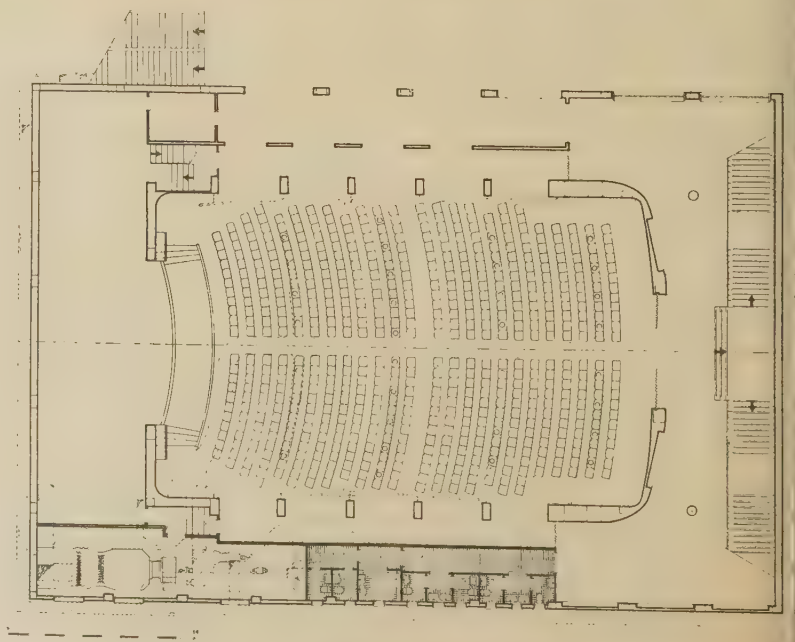
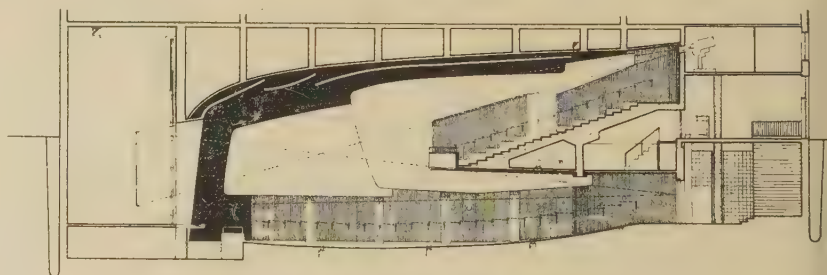

Biografteatern »ELIO» i Genua. Byggt 1952. Arkitekt: L. C. Daneri.

Biografteatern är inrymd på en begränsad yta i ett vanligt bostadshus. Den är ett intressant försök att lösa det akustiska problemet utan användning av ljudabsorberande beklädnad på väggarna. I stället ledes och återkastas ljudet genom lämpligt placerade reflektorer i gips placerade på väggarna och i taket. Resultatet är utmärkt. Även i en tom salong är efterklangstiden en knapp sekund.

Väggbeklädnaden är av polerad ek. Fätöljerna är stoppade och klädda med sammet, blå på balkongen och ljusröd i salongen. Pelarna i konstruktionen av armerad betong har lämnats obehandlade med lätt hamrad yta. Fondväggarna är reveterade i blått. Balustraden på balkongen är av gips och genombruten. Scenridån är av sammet och i fyra färger, violett, blått, gult och grått. Fonden är av svart sammet.

H. Selem.

Stockholmsbyggen 1250—1950. Historik och byggnadsyrket i Stockholm —1952

Georg Hesselman Pris 40 kr.

Enna välskrivna och välredigerade
sikt över Stockholmsbyggnader från
ens grundläggning till våra dagar
er ett komplement till författarens
are bok »Från Skråhantverk till
gnadsindustri».

sex särskilda artiklar behandlas olika
stadens utveckling betydelsefulla epo-
från medeltidens och Birger Jarls
ra »hws» till Södersjukhusets jätte-
plex. Det är små fina lättlästa artik-
om saker man borde veta när man
en sena tiders yrkesman arbetar i
na stad. Det samma gäller om de tio
kobyggnader som utförligt behandlas
fterföljande uppsatser, där tonvikten
lagts på stilhistoriska funderingar
n på människan bakom verket, arki-
ter, byggmästare, konstnärer.

tredje avsnittet följer slutligen en
ögörelse för byggnader uppförda 1840
1950 alltså under en tidsperiod av 110
år där varje år redovisats särskilt. Så
x. står det om året 1854:

Warodelliska huset, Drottninggatan
kv. Svärdfisken 2 och 3. Ark. F W
holander, byggm. slottsmurm. E A
ndinsson. Portomfattning och bal-
onger av gjutjärn. Listverk och rustik
r sockel av kalksten.

1923 ombyggnad för Skandiabiografen,
t. E G Asplund, Kreuger & Tolls
gnads AB utförde arbetet för AB
huvudstaden. Biografteatern, inredd un-
t gården, rymde 833 platser, varav
7 på parkett. På slutet av 1930-talet
dergick denna, Stockholms vackraste
ografateater, en, som det föreföll, onö-
g modernisering.

Maria folkskola, kv. Maria 8, Ark.
F Åbom, byggm. A E Rudberg. Åbom
r, enligt en minnesteckning över ho-
m i Teknisk Tidskrift 1906, arkitekt
r apologist- och folkskolorna i Jo-
hannes, Ladugårdslands, Kungsholms,
Maria och Katarina församlingar.»

På detta sätt blir byggnaderna om-
ring oss liksom levande. Det är kanske
ite möjligt att hålla allt som står i
enna redogörelse i huvudet men trak-
en kring sin egen bostad i staden kan
an ju lära sig så att anonymiteten i
byggnaderna där försvinner. För dem
v oss som har att visa stan för främ-
ningar är boken ovärderlig som uppslags-
verk.

Tore Virke

Historiskt

Minnen och vår tids Haga av C. Nath.
Hedlund. Tryckeri-AB Tiden, 1952. Pris
75.

Det är alltid angenämt och på något
sätt oroande, att i vår s. k. rationella
d möta någon, som, trots all saklighet
och all iver att lägga fram fakta, dock
lottar en hopplös förälskelse i varje
östnyans och i varje gest. Med denna
ågot dubbelbottnade känsla läser man

C Nath Hedlunds lilla bok, som är ut-
given på eget förlag. Författaren har
tidigare publicerat ett par skrifter om
Solna.

Vi får följa Haga i historiska språng
— huvudsakligen vägledda av Odhner
och Sam Clason — och i litteraturen —
mestadels genom citat från författare,
som befinner sig på den säkra sidan;
det gör ju numera också Strindberg.
Det är många vackra blomster förfat-
taren har plockat, och han bidrar själv
med en del fina växter till dem som
älskar att examinera arter med något
säregen växtplats.

Hjalmar Söderberg hör absolut inte
hemma i denna citatsamling, och ändå
får man en stämning av hans bitterljuva
lilla novell *Åge*, som utspelas bl. a. just
i Hagaparken: »De passerade Haga
källa och drucko i förbigående av det
kalla klara vattnet. Medan de drucko
ur källan, körde ett gammaldags ekipage
med kusk och lakej förbi. I ekipaget satt
en liten gumma, som med nedlåtande
huvudböjningar besvarade imaginära
hälsningar.»

S A

ENGELSK LITTERATUR

Structure in Building av Fisher Casie, W.
& Napier, J. H. London 1952. (The Ar-
chitectural Press.)

RIBA gav de två författarna upp-
draget att skriva en bok om byggnads-
konstruktion för arkitekter. Huvudvikten
har alltså lagts vid att beskriva vilka
konstruktionssystem som står till buds
för olika uppgifter. Boken är illustrerad
med begripliga principskisser och några
väl valda och fotograferade exempel ur
verkligheten. En utmärkt kurs i kon-
struktivt tänkande.

Acoustics in Modern Building Practice
av Ingerslev, F. London 1952. (The
Architectural Press.)

Översättning och omfattande bearbet-
ning av Ingerslevs danska bok *Lille
Akustik*. Behandlar: ljudets egenskaper,
rumsakustik, ljudabsorptionsmaterial, o-
ljud och oljudsbekämpning, fortplantning
av luft- och stötljud samt oljudskontroll
i luftkonditioneringssystem.

Plastics in Building av Singer, J. B.
London 1952. (The Architectural Press.)

Innehåller: Materialets för- och nack-
delar. Råmaterial och framställning.
Plasternas historia. Plaster för utomhus-
bruk: ytterväggar, skivor, fanér och
limning, korrugerad plast, fönster och
glasing. Plaster för inomhusbruk: skil-
jeväggar, golvbeläggningar, väggbekläd-
nader, värme- och ljudisolering, värme-
och sanitet, möbler och inredningar,
elektrisk armatur samt ytbehandlingar.
Framtida möjligheter, varuordlista samt
bibliografi. Illustrerad med ritningar och
foton.

**A Pocket Guide to Modern Buildings in
London** av Mc Galloway, I. London 1951.
(The Architectural Press.)

Vägvisare i fickformat till modern
arkitektur i London. Kartor och foton.

Time on the Thames. av de Maré, E.
London 1952. (The Architectural Press.)

Essäer om landskap, byggnader och
människor vid Themsens stränder, vilka
författaren utforskat under otaliga kanot-
färder. Illustrerad med utsökta foto-
grafier och teckningar.

**London, except the Cities of London and
Westminster** av Pevsner, N. Harmonds-
worth 1952. (Penguin Books.)

South Devon Harmondsworth 1952.
(Penguin Books.)

North Devon Harmondsworth 1952.
(Penguin Books.)

Tre nya volymer i Pevsners serie "The
Buildings of England" (tidigare omnämnd
i Byggmästaren nr A6, 1952.)

The English Village av Bronham-Carter,
V. Harmondsworth 1952. (Penguin Books,
Pelican.)

Den engelska byns historia ur flera
aspekter: fysisk, industriell, administrativ,
religiös och »mänsklig». Diskussion av
dess utvecklingsmöjligheter. Illustratio-
ner och bibliografi.

Towns and Buildings av Rasmussen, S. E.
Liverpool 1951. (The University Press of
Liverpool.)

Översättning av R:s bok *Byer og
Bygninger*.

The Modern Garden av Taylor, G. C.
London 1936—1952. (Country Life.)

En bilderbok om engelska trädgårdar
från detta århundrade.

Towards an Organic Architecture av Zevi,
B. London 1952. Faber & Faber.

Den tidigaste moderna arkitekturens
ursprung och »ism». Revolten mot den
moderna arkitekturen i Europa. Den
moderna arkitekturens bestående och ut-
veckling i Europa. Meningen av ordet
organisk i samband med arkitektur.

Arkitekturtradition i Förenta Staterna.
Frank Lloyd Wright och hans inflytan-
de. Samtida arkitektur i Förenta Sta-
terna.

Kronologiskt schema. Illustrerad med
foton och ritningar.

Reinforced Concrete av Faber, O. London
1952. (Spon.)

Betongens allmänna egenskaper och
användning. Utvecklingen från vanlig
betong till armerad och förspänd betong.
Material och egenskaper. Proportione-
ring, hållfasthet, krympning, plastiska de-
formationer. Betongkonstruktionens ele-
menta. Moment i balkar. Avskärning.
Adhesion och vidhäftning. Pelare, pelar-
bas och grund. Pålning. Silor, bunkers
m. m. Skalkonstruktioner. Reservoarer
och dammbyggnader. Skorstenar. Betong-
beredning på plats och i fabrik. För-
spänd betong. Illustrerad med ritningar
och foton.

Forces in Framed Structures av Morgan,
T. L. London 1952. (Spon.)

Fackverkskonstruktionens teori (för
högskolebruk).

The Modern Shop av Westwood, B. & N. London 1952. (The Architectural Press.)

En väldokumenterad bok om butiksplanering. Behandlar lokaliseringsfrågor, planens elementa, fasadens faktorer, utvändigt ytbehandling, självbetjäningssystemets inverkan på planen, inredning och armaturer, golv- och väggbeklädnader, artificiell belysning, uppvärmning och ventilation, stöld- och brandskydd samt kostnaderna och deras inverkan på planeringen. Boken är rikt illustrerad med foton, ritningar och skisser samt har en användbar bibliografi.

The Structural Analysis of the Dome of Discovery av Lazarides, T. O. London 1952. (Lockwood.)

Beräkningar och konstruktiva resonemang kring utställningskupolen av aluminium på South Bank 1951.

Painting and Decorating av Parry, J. B. London 1938—1952. (Lockwood.)

Handbok i byggnadsmålning behandlande redskap, material och metoder. Illustrerad med teckningar.

The Architect in Practice av Willis, A. J. & George, W. N. B. London 1952. (Lockwood.)

Handledning för arkitektverksamhetens organisation.

Renaissance Architecture in England av Whinney, M. London 1952. British Council (Longmans, Green & Co.).

Kort handledning för turister. Illustrerad med ritningar och foton.

The Heating of Panels by Flue Pipes av Department of Scientific and Industrial Research and Fire Offices Committee London 1952. (Her Majesty's Stationery Office.)

Undersökning av rökgångars uppvärmning av kringliggande material.

Living in Flats Report of the Flats Sub-Committee of the Central Housing Advisory Committee London 1952. (Her Majesty's Stationery Office.)

Planering av bostadsområden. Behandling av marken runt hyreshus. Lekplatser. Entréer och andra planeringssynpunkter. Anordnande av lägenheter inbördes. Ljudisolering. Kollektiva anordningar för skilda ändamål. Tvätt och torkning av kläder. Förvaringsutrymmen, barnvagnsgarage m. m. Förvaltning. Hyresgästföreningar.

Hyreshus och »maisonnetter» i högexploaterade områden. Amerikanska standards för lekplatser. Balkonger och trapphus. Organisation av hyresgästföreningar.

Thermal Properties of Building av Billington, N. S. London 1952. (Cleaver-Hume Press.)

Handbok om byggnadens värmeegenskaper. Jämnt och ojämnt värmeflöde. Vålbefinnande och värme. Fläckbildning »i mönster» på icke homogena byggnadsdelar. Kondens. Solvärme och dess utestängning. Värmeisolering. Varma

golv. Byggnaden och uppvärmningssystemet.

Bibliografi. Illustrerad med ritningar, diagram och foton.

Modern Naval Architecture av Muckle, W. London 1951. (Temple Press.)

Populärvetenskaplig framställning av modern skeppsbyggnadskonst. Illustrerad med skisser, ritningar och foton.

The Tea Clippers av Mac Gregor, D. R. London 1952. (Percival Marshall.)

En beskrivning av »China Tea Trade» och några av de engelska segelskepp som upprätthöll den från 1849 till 1869. Illustrerad med rigg- och linjeritningar, spantrutor och foton.

Scandinavia, Sweden, Denmark and Norway av de Maré, E. London 1952. (Batsford.)

I intryck från författarens omfattande studieresor i Skandinavien (bl. a. med kanot). de Maré, som är en av Architectural Reviews redaktörer, har ägnat särskild uppmärksamhet åt arkitekturen och söker se ländernas särdrag speglade däri. Illustrerad med ritningar, kartor och foton.

Art and the Nature of Architecture av Allsopp, B. London 1952. (Pitman.)

Essäer om arkitekturens estetik. Konstteori: konst och falsk konst, konst som intellektuell handling, vad är konstens nytta, arkitekturen som känslouttryck, teknik.

Estetiska misstag och historietolkning: funktion, stil och tradition, tradition och originalitet, problemet nu. Att bli konstnär: konsternas enhet, de olika konstarternas speciella egenskaper och gränser, det arkitektoniska problemet, utbildning, teknik och teknologi, arkitektens utbildningsproblem.

Principer för kritik: känsla och intellekt, värde. Illustrerad.

The Influence of the Cinema on Contemporary Auditoria Design av Worthington, C. L. London 1952. (Pitman.)

Exempel på engelsk biografplanering.

The Story of Gloucester Cathedral av Cook, G. H. London 1952. (Phoenix House.)

Vägledning genom Cloucesterkatedralens byggnadshistoria. Rikt illustrerad.

Style and Composition in Architecture av Edwards, A. T. London 1926—52. (Tiranti.)

Arkitekturestetik, som enligt förordet skall »möjliggöra för genomsnittsmänniskan att bedöma om en byggnad är vacker eller inte». Tre »organiska principer» användes här till, nämligen beträffande fasadelementens antal (1), betoning (2) och förhållande inbördes samt till omgivningen (3).

New Towns and the Case for them av Lord Beveridge London 1952. (University of London Press.)

Kritisk pamflett om New Town-bygandet i verkligheten, framförallt dess administrativa former.

Bedford by the River av Lock, Max London 1952. (John Murray.)

Bedfors generalplan. Behandlar utsättningar, vägar och järnvägar, stadscentrum, arbete, grannskapen, floden »townscape».

INKOMMEN LITTERATUR

High Paddington. A town for 8 000 People. Designed by Sergei Kadleigh. Assisted by Patrick Horsbrugh. London 1952. 42 sid.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Varmbadhus i Luleå

Av stadsfullmäktige i Luleå utsedd kommitté inbjuder härmed svenska arkitekter att delta i pristävling för varmbadhus i Luleå.

Till prisnämndens förfogande står en summa av 20 000 kronor att användas till pris och inköp. Första pris skall göras av minst 6 000 kronor och inkomst får understiga 2 000 kronor.

Handlingar rörande tävlingen erhålls från stadskansliet, Storgatan 15, Luleå. Program tillhandahålls gratis. Övriga handlingar erhållas mot deposition av 50 kronor.

De inlämnade tävlingsförslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av drätselkammarens ordf. Östen Johansson, badhuskommitténs ordf. kamrer Einar Ljungberg, arkitekter SAR Peter Carlsson, Nils Tesch och Kjell Wretling.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade till stadskansliet i Luleå senast den 1 april 1953.

Skola i Kinna

Av kommunalfullmäktige i Kinna utsedd kommitté inbjuder härmed svenska arkitekter att delta i allmän arkitektävling om skolanläggning i Kinna köping.

Den sammanlagda prissumman utgår till 13 000 kronor, varav 3 000 kr till inköp. Första pris kommer ej att understiga 5 000 kr.

Program för tävlingen utlämnas kostnadsfritt efter hänvändelse till tävlingsfunktionären, expeditör Torsten Fabberg, Kinna. Fullständiga handlingar erhålls från tävlingsfunktionären mot deponering av 50 kr.

Prisnämnden utgöres av: kommunalkamrer Carl Hedlund, överlärare Ernst Bredin samt arkitekter SAR Erik Ragnedal, Nils Nordmark och länsarkitekt Per Axel Nobel.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Stuguns kraftstation	27 febr. 1953	Nr A 10 52 s. I
Friluftsbad i Jönköping	15 mars 1953	Nr A 10 52 s. XX
Varmbadhus i Luleå	15 april 1953	Nr B 11 52 s. X
Skola i Kinna	15 april 1953	Nr A 12 52 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

Björkenäs Möbelfabrik

Tel. 1024 - Nässjö

Tillverkar:

HEM- OCH HOTELLMÖBLER

SAMT

ANSTALTS- OCH SJUKHUSMÖBLER

Infordra offert

Österberg & Bernson AB

INGENIÖRSBYRÅ

Kristinelundsgatan 18, Göteborg. Telefon Våxel 20 00 50

FILIAL VÄNERSBORG

Tel. 105 16

Utför

nyanläggningar och reparationer av

GAS-, VATTEN-,

AVLOPPS-

OCH

VÄRMELEDNINGAR

Det måste löna sig

att få ned anläggningskostnaderna för
värme- och sanitetsinstallationerna

Det måste löna sig

att få ned drifts- och bränslekostnaderna*

Det lönar sig

att anlita

ärmetekniska

Prövningsanstalten

AB STOCKHOLM: Ringvägen 64
GÖTEBORG: Kungsgatan 46

som granskar, utreder, kontrollerar, konstruerar och ritar anläggningar för värme, ånga, ventilation och sanitet

Stockholm 40 71 90, 43 43 32 - Göteborg 13 95 13, 13 95 16

Priset är för närvarande ca 150:— per ton

ESKILSTUNA
T RÄVARUAFFÄR

Kontor:

Kungsgatan 7

Telefon 329 93, 329 94

Brädgård:

Västeråsvägen

Telefon 307 44, 407 44

Trävaror

Snickeri

Byggnadsmaterial

Säljes av
välsorterade färg- och pappershandlare

Här ser man hur tunnelbanan på 15 meters djup kommer att svänga förbi Centralens södra gavel. Av genomskärningen framgår att tunnelbanans fyra spår placerats i två plan.

Personalmatsal, Gefle ångväveri AB, Gävle

CARL MALMSTEN AB
STRANDVÄGEN 5 B STOCKHOLM

Tunnelbanan skall på en del av sträckan Kungsgatan-Slussen gå fram under Vasagatan. Denna gata behövs därför rivas upp på en sträcka vid Centralplan. Tunnelbanan skall här ner omkring 15 meter under gatuplanet. Gatan kommer emellertid att överbyggas med ett däck. Samtidigt som man utför de egentliga tunnelarbetena på sträckan gör man också en del av den gångtunnel, som skall förbinda Centralstationen med tunnelbanestationen i Klarabergsgatan. För att ge plats för detta arbeten har man lagt om gatutrafiken utanför Centralstationen och spårvägstrafiken har dragits in över Centralplan.

I nästa etapp, sedan övertäckningen av Vasagatan skett, kommer spårvägstrafiken i Vasagatans sydligaste del att dragas rakt ner mot Tegelbacken i stället för den nuvarande svängen under Tegelbacksviadukten. Förberedelse för denna omläggning pågår redan. För tunnelarbetet kommer marken att rivas upp dels framför kungliga gången vid Centralens södra del, dels på en sträcka, där gatutrafiken från Tegelbacken nu tar av under viadukten mot Vasagatan. Trafiken mot Vasagatan kommer då inte att stängas av, men den får minskat utrymme, när den viker av under Tegelbacksviadukten.

Vidare skall en trafikförbindelse ordnas från Tegelbacken över järnvägsspåren, under viadukten och över det nuvarande ilgodsmagasinet tomt till Klara Strand. Leden fortsätter sedan utefter Klara Strand förbi Klara hallen. Arbetena på denna nya förbindelse beräknas pågå under sommaren, sedan järnvägen övergivit det nuvarande ilgodsmagasinet. Dessutom håller man för närvarande på att undersöka ett uppslag att anordna en trafikförbindelse på pontonbro från exempelvis Riddarholm men till Klara Strand förbi gamla ilgodsmagasinet tomt.

(Ur »Stockholm», febr. 1952)

Gör det med *BONOPLEX*
Bofors akrylglas

— ett vackert material med mångsidig användning

Det är klarare än glas, det är vackert som bergkristall, Bonoplex, akrylglaset från Bofors. Ljuset låter sig villigt ledas av Bonoplex, i böjningar och vindingar, ja till och med runt hörn. Bonoplex ger fascinerande effekter. Bono-

plex är starkt, elastiskt och splitterfritt — det har en slaghållfasthet som är minst 5 gånger större än för vanligt glas. Bonoplex är lättare än aluminium. Det är beständigt mot väder och vind och resistent mot de flesta syror, alkalier och andra kemikalier.

Bonoplex kan med enkla hjälpmedel formas snart sagt hur man önskar. Bonoplex kan med lätthet sågas, skä-

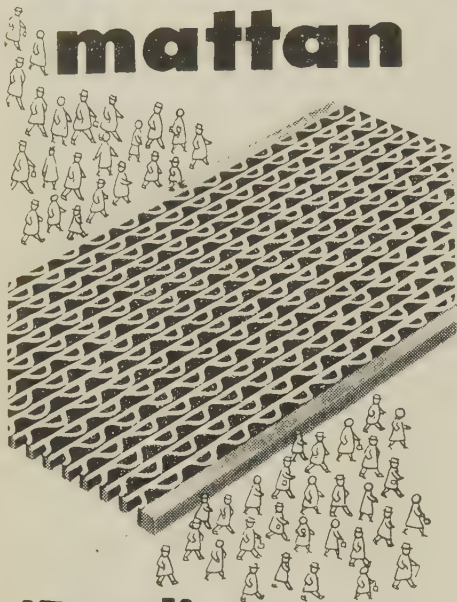
ras, hyvlas, borras, stansas eller slipas med vanliga verktyg. Fogar kan limmas och ytor kan mattblästras, graveras, präglas, färgas eller tryckas. Bonoplex har funnit användning i de mest skilda sammanhang, från borstskäp till flygplanshuvor. Men ännu är långt ifrån alla möjligheter uttömda. Låt våra experter visa vad Bonoplex kan göra för Er. Gör det med Bonoplex.

AB BOFORS, NOBELKRUT, Bofors

inglar ställes till AB Tidaholmsverken, Bonoplexfabriken, Tidaholm, eller till våra försäljningskontor i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Nytt rekord för KÅBE- mattan

**15 milj. människor
över NK:s entrematta**

I över 3 år har NK haft KÅBE-mattan utlagd i sina entréer åt Hamngatan.

KÅBE-mattan har dubbel livslängd — kan slitas på båda sidor. Överlägsen avtorkningsförmåga — provad och inköpt av Statens Provningsanstalt.

Den nya konstruktionen (sv. patent 125483) är hoprullbar och därför mera lätthanterlig. Inga ömtåliga sidramar. Utbytbara gummilameller. Minskat städarbete — behöver ej spol~~as~~ eller piskas. Stomme av impregnerat trä eller korrosionsbeständig lättmetall (flygstål).

3 års garanti.

Den nya KÅBE-mattan kan erhållas i vilka mått och former som helst samt i ett 10-tal standardstorlekar från endast kr. 28:80.

Obs! Den nya KÅBE-mattan har 30 % högre avtorkningsförmåga än motsvarande rammattor.

I byggnadsbeskrivningar torde »rullbar modell» anges.

Ensamtillverkare:

Handels AB KÅBE-MATTAN
Jungfrugatan 54, Stockholm
Telefon 62 04 79 60 48 38

Estetisk fördom utestänger fotot från helgad musei-

Om Karl Sandels m. fl. av den moderna fotokonstnärerna svenska pionjärer hade använt palett eller pensel som medium i stället för kamera, skulle de för länge sedan ha funnits inom de helgade murarna på Blasieholm. Med ungefär de orden tillspetsade Svenska Dagbladets konstkritiker *Ulf Hård af Segerstad* sin syn på fotografiet som konstnärligt medium i en fredagsdiskussion i Stadsmuseet inför ett sakkunnigt forum av museifolk och fotografer.

Diskussionen skulle måhända ha blivit än roligare om den nu blev om de deltagande varit en smula oense. Sedan det nu var blev det mest en knivkastning i periferiet trots att redaktör Hård af Segerstad kallade alla för reaktionärer som vågade ha en annan uppfattning om han själv. Eller kanske just därför! Ty vem vill verkligen erkänna sig som reaktionär, allra minst när det gäller konst?

Att fotografiet är konst, lika väl som målningen, därav var de flesta helt ense. Frågan blev nu hur denna konst skall bedömas. Redaktör Hård af Segerstad fastslog att fotografi är en metod att måla med ljus. Fotografiet sinne för en bilds värde, dramatiken i spelet mellan svart och vitt, den känslan är ej mindre äkta än vad som presteras av målaren. Men hittills har de estetiska domarna utestängt fotografiet från dess självklara hemortsätt i konstmuseerna.

— Nationalmuseum underkänner ej utan vidare fotografiet såsom sådant, konstaterade förste intendent *Herrnmark*. Men ibland ställer vi oss frågande. En samlingspunkt för fotografier vore naturligare.

— Nej, just i samband med övrig konst hör inte fotografiet hemma, tillsammans med handteckningar, grafik, menade dr *Göran Silfverstolpe*. Fotografen *A. Vahlberg* anlade en del principiella synpunkter på bedömningen — vilket av två foton är bäst om de behållas samma motiv på samma sätt?

— Fotograferna gör inte alls anspråk på att få verk hängda på Nationalmuseum, dekreterade *Karl Sandels*. För museimännen är det en fråga om att våga känna fotot som bildkonst.

I fortsättningen cirklade diskussionen framför kring de grunder efter vilka urval av fotografier till konstmuseerna borde ske. Hård af Segerstad sade kanske det lösende ordet med »kvalificerad subjektivism» — sam grunder som urvalet av traditionell konst.

(Sv. D. 6/3-1952)

Stockholms stad söker rädda Betlehems Kyrka

Den anrika Betlehemskyrkan nära Hötorget hotas varligt av det moderniserade Nedre Norrmalm som serades i gårdagens tidning. Men på åtskilliga håll hoppas man kunna bevara den som kulturminnesmärke, gudstjänstlokal, och myndigheterna skall undersöka stadens ekonomi och stadsplaner håller för det avsteg från tidigare linjer. Man kan ta föredöme från New York, som har sin Trinity Church inklämd bland skysraporna.

Lyckas det så skulle kyrkan klämmas in mellan höghus — det andra och tredje av de fem från Kärnserhuset räknat — och mitt inne i den låga butiksbebyggelse som planeras. Där kyrkan nu ligger skär det i varje fall bli en genomgång från Sergelgatan Sveavägen, och vidgades den gången en bit, så borde kyrkan få plats. Framsidan skulle i så fall i viss sträckning friläggas, medan baksidan skulle täckas av butiker mot den framdragna Sveavägen. 400 kvm mark yta går förlorad.

Betlehemskyrkan är stadens äldsta frikyrkoköns grundades 1840 av engelsmannen och metodisten George Scott och invigdes två år senare, samma år som Stenmånstenen flyttades. Den öppnades åter av C. O. Rosenius, som senare verkade där hela sitt liv. Så strängt taget kan Betlehemskyrkan räknas som moderkyrka för Metodistkyrkan, Evangeliska Fosterlandskyrkan och Missionsförbundet i Sverige.

Ni önska Er mer av Edra fönster?

Önska Er ett fönster, precis som Ni vill ha det! Modernt, enkelt, funktionellt. Tätt och dragfritt, lätt att öppna och stänga, bekvämt att putsa. Och så får inte solen genom fönstret — och inte får ni in när Ni vädrar.

Önska med att Ni ville ha det så. Önska fönstret. Det är Åtvidabergs — med persienn.

Önska fönstret med ett handgrepp — stänger det lika lätt. Då låser Ni fönstret under handtaget och i alla fyra riktningarna. Därför — och tack vare överfalslås utan tätning runt om — är det enkelt att öppna fönstret i vilket läge tätt och dragfritt. Ni kan öppna fönstret med liten springa eller upp till 30°. Önska alla sidor putsas Ni inifrån utsidan genom att svänga om fönstret, insidorna genom att skilja på

bågarna. Inte hänga utanför med risk för liv och lem. Åtvidabergs-fönstrets stora rutor har också bara fyra hörn. Det bidrar till att putsningen blir lätt.

Edra blommor står orubbade kvar på fönsterbrädan när Ni öppnar, och om det regnar, då rinner vattnet av mot den snedställda rutan. Och nederst på ytterrutan sitter aluminiumlisten, som skyddar fönstret just där kittet brukar spricka bort. Med persiennen kan Ni blända av för solen, men släppa in det vackra vädret, ty Ni kan ha fönstret öppet med persiennen i funktion. Då bländar inte solen mot papper och vita dukar, då bleker den inte gardiner, draperier, tapeter, stoppade möbler.

Ta en titt på Åtvidabergs-fönstret. Låt vår närmaste återförsäljare demonstrera det. Adressen får Ni, om Ni ringer eller skriver oss en rad.

Privatvilla i Ångelholm

Privatvilla i Linköping

Önska hus har

Åtvidabergs
FÖNSTRET

Inreg. varumärke

ÅTVIDABERGS FÖNSTERAVDELNING, ÅTVIDABERGSHUSET, KUNGSTRÄDGÅRDSG 20, STOCKHOLM, TFN 23 75 80

Uställas på Byggtjänst, Kungsgatan 32, Stockholm

BYGGNADSINGENJÖR

Befattningen som byggnadskontrollant hos Kramfors stads byggnadsnämnd kungöres härmed till ansökan ledig.

Sökande skall ha avlagt ingenjörsexamen vid tekniskt gymnasium eller tekniskt institut.

Tjänsten är placerad i 21:a lönegraden i stadens löneplan (begynnelselön kr 10 992: — och slutlön efter 9 års tjänstgöring kr 13 031: —). Sökande, som önskar tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring för löneklassuppflyttning, skall göra framställning därom i ansökan till tjänsten.

Befattningen skall tillträdas den 1 juli 1952 eller vid den senare tidpunkt, varom överenskommelse kan träffas.

Ansökan, åtföljd av sedvanliga ansökningshandlingar, skall vara Kramfors stads byggnadsnämnd, Kramfors, tillhanda senast den 12 maj 1952.

Upplysningar angående tjänsten lämnas av kommunalborgmästaren och stadskamreraren, tel. 900.

BYGGNADSNÄMNDEN

Sergelateljén i Konstakademien snett emot kyrkan — man också försöka rädda. Men där anses chanserna bland experterna. Det rör sig om en sal bara, och får nog stryka med till förmån för affärerna för att livet.

DN 7/3-19.

Dansk hantverksexpo

Ur Sv. D. sava vi följande:

Köpenhamns Snedkerlaug gästar Stockholm, vilket tyder kulmen på en säsong som bjudit på ovanligt många tillfällen för oss som bor så »avsides» att beundra dansk möbelkonst. Den har alltid varit oss ett mönster och föredöme i fråga om ädelt hantverk i ädelt material. Fråga om stram traditionell stilkänsla lika väl som frisk experimentlust i formgivningen. Det stockholmska Hantverket står som inbjudare, och utställningen öppnas på fredagen i dess lokaler vid Brunkebergstorg. som visas är ett knappt men mycket representativt utbud av Snedkerlaugets 25:e utställning på Kunstindustriområdet. Arkitekt Edvard Kindt-Larsen ansvarar med äran både för vad som tagits med och för hur det senteras.

På ett välgörande vilsamt sätt har han avstått från försöka skapa illusoriska heminteriörer; med hjälp av skärmar har han gjort en artistisk antydning till rumindelning av den stora utställningshallen. Möblerna står i grupper eller var för sig med enstaka konsthantverksföremål och några få textilprov insatta för att ge och färg åt helhetsbilden. Det är sakligt och det vackert — på ett mycket osvenskt sätt. Här finns ingenting av vår blondhet, ingenting av vår stelhet eller av likriktning som skapat allmänhetens föreställning om moderna möbler bara är »pinniga». Ingenting heller vår svaghet för tryckta mönster i klara färger eller blanka ytor; den danska färgskalan är tung, ofta finrad, ibland chockerande, men där de olika träslag och matta milda ytor får dominera blir det både ögonfyllt och ögonvila.

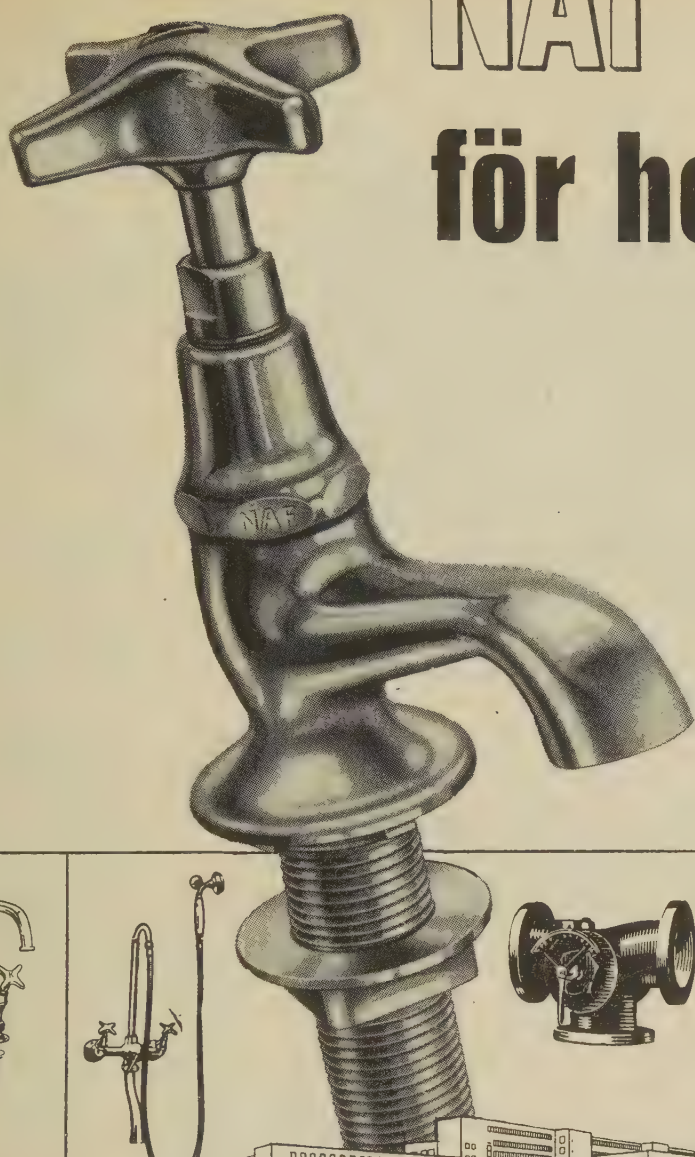
De danska Snedkermesterne kan sitt hantverk. De ger en upplevelse att ta i de ting de skapar och att på funktionssugligheten — alla lådor och dörrar rör sig lätt och sluter ändå så fast, jalousier trollos fram och trollos bort med ett minimum av ansträngning och armstöd på en stol vars form är lätt och smäcker hårt tyngden av en 100-kilos man. De allra flesta av de utställarna samarbetar med arkitekter och resultatet är mycket exklusivt. Varje pjäs bör ses som ett konstverk för sig och som en inspiration för den mindre exklusiva tillverkningen; det glöms alltför lätt bort av dem som förfasar sig över priserna.

Abstrakta former inspirerar de unga arkitekterna. Den kanten kommer ofta igen i konstruktionerna, bordsskinnas kontur är mjuk och oregeibunden. Man blandar slag och använder läder och sten, man böjer träet i alla larna till baljform, men mycket mer moderat än för några år sedan! Av de båda mest kända nyskaparna, Juhl och Hans Wegner, är den förstnämnde fortfarande den mest förbluffande. Nu har han tagit sig för att längden dela av ryggen på sin långa soffa, och det ger en säregen skulptureffekt. Wegner gör en hopfällbar av ek och korgflätning och hänger upp den i en krok vägen och har därmed också dokumenterat sig »annorlunda»; men i den grupp han ritat åt Johan Hansen hittar man också ett ganska genialt soffbord ingen velat ha »annorlunda»: det kan med ett enkelt ack, så välsmort handgrepp bli större eller bli bordbricka.

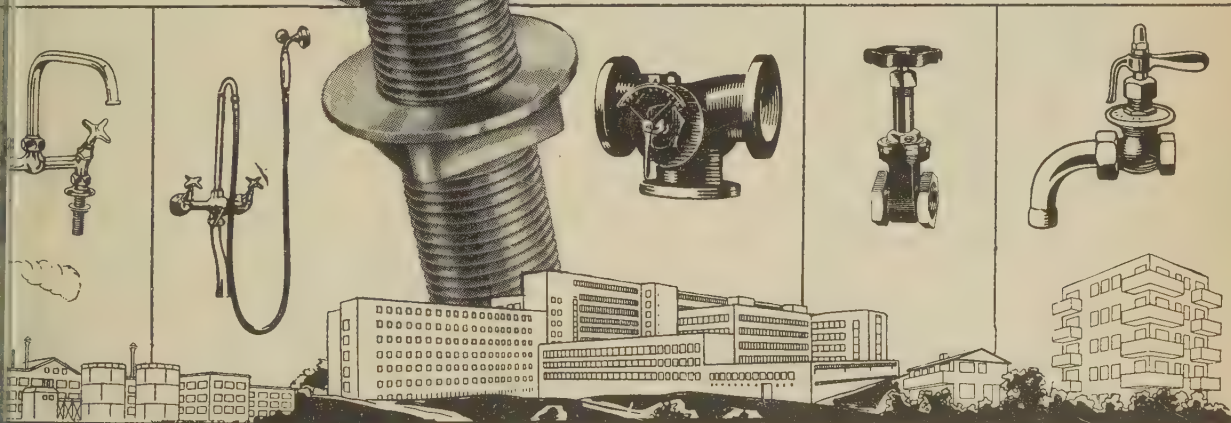
Bland de äldre fäster man sig — vi höll på att säga som vanligt — först och främst vid Jacob Kjær, som ritat sina egna möbler och som denna gång har åsatt kommit ett skrivbord och en skrivbordsstol i Cubahogny och svart skinn vilka i all sin stränga saklighet sitt framhävande av det förstklassiga materialet dess behandling skulle kunna stå som vinjett över åtminstone vi konservativa ser som det bästa i det danska möbelhantverket.

Pandora

NAF armatur för hela bygget

HÖGTRYCKSARMATUR FÖR ÅNGA
SYRAFAST ARMATUR
LÅGTRYCKSARMATUR FÖR ÅNGA, VATTEN OCH GAS
SAMITETSARMATUR
UTRUSTNINGAR FÖR CELLULOSAFABRIKER
SILPLÅTAR
TRYCK- OCH TEMPERATURMÄTARE
VATTENMÄTARE
OLJEBRÄNNARE
JÄRNVÄGSBROMSAR

NORDARMATUIR

AB NORDISKA ARMATURFABRIKERN A LINKÖPING

Linköping
290 60

Stockholm
22 94 80

Göteborg
19 11 19

Malmö
"Stålerichs"

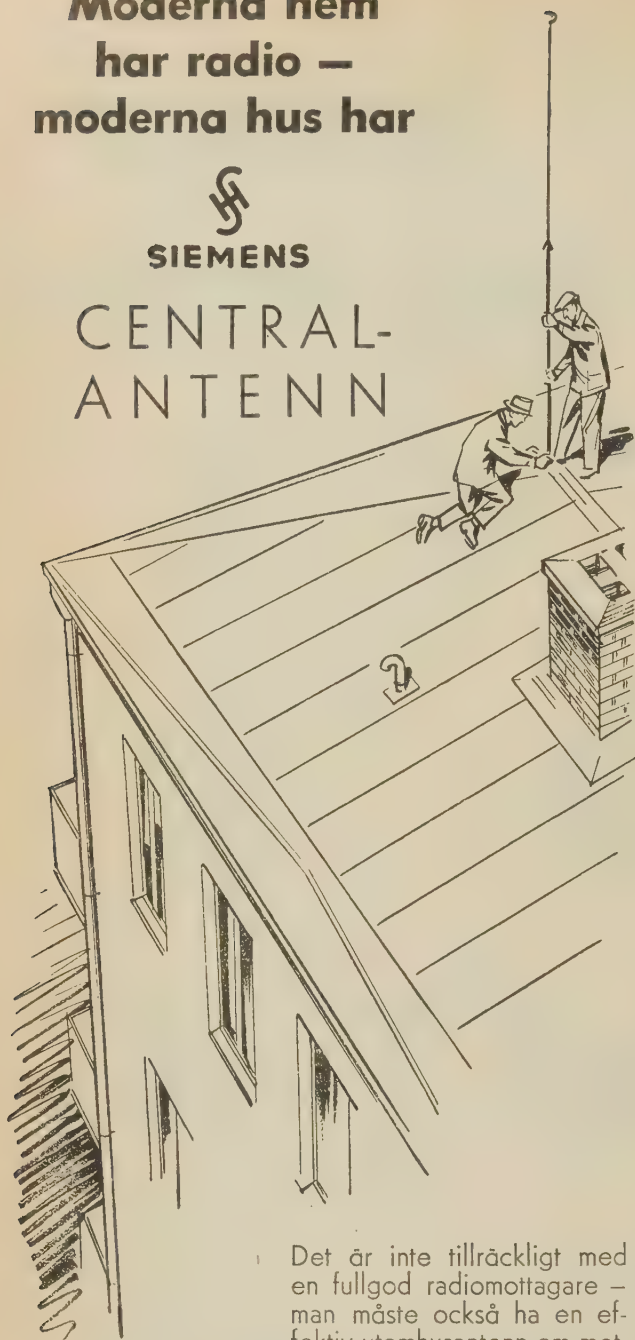
Sundsvall
54 40

**Moderna hem
har radio —
moderna hus har**

SIEMENS

**CENTRAL-
ANTENN**

Det är inte tillräckligt med en fullgod radiomottagare — man måste också ha en effektiv utomhusantenn om mottagaren skall utnyttjas till fullo.

Med SIEMENS antenn, förstärkare och skärmade nedledning utestänges alla störningar från elektriska kontakter, maskiner, elspisar m.m. och fastighetens alla lägenheter förses med fullgod antenneffekt.

Installera en SIEMENS centralantenn! Den löser automatiskt det besvärliga antennproblemet för en ringa engångskostnad. Lika självklart som det är att varje svenskt hem har radio, lika självklart bör det vara att alla nybyggnader planeras med SIEMENS centralantenn!

SIEMENS

Ant/51138

STOCKHOLM · GÖTEBORG · MALMÖ · SUNDSVALL · NORRKÖPING
SKELLEFTÅ · ÖREBRO · KARLSTAD · JÖNKÖPING

Stortorget får sin brunn åter

Gamla stan får tillbaka Stortorgsbrunnen, alias Brunnbergspumpen, redan i höst eller allra senast 1953. Stockholm officiellt fyller 700 år. Stockholmsgillet fått en vink om att ta bort några bodar i sin julmarknad på Stortorget för brunnen. Om den ska ge vatten en öppen fråga. Brunnshålet på Stortorget finns fortfarande, men lär inte vara att räkna med.

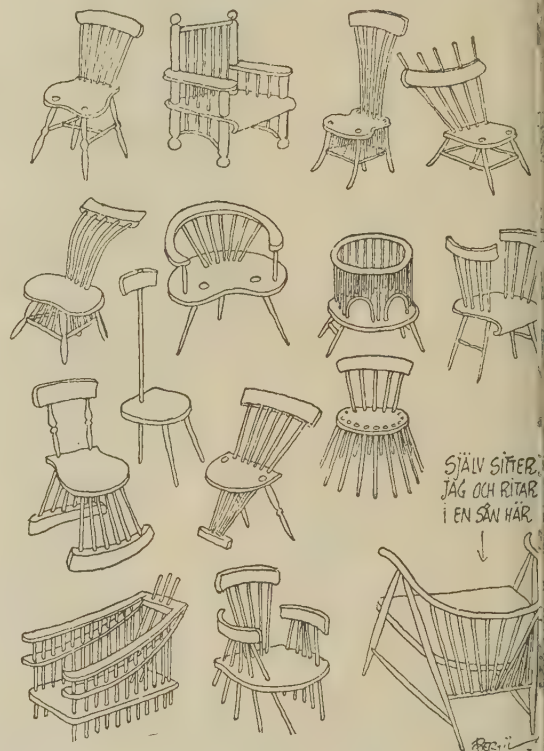
När flyttningen är klar får stockholmarna ändra ett av sina käraste talesätt. När man velat ange en plats som är i det närmaste ogörlig har det ju hetat »den som att hoppa på Brunkebergspumpen». Den markkolossen flyttades redan 1856 från Stortorget, där man tyckte att den stod i vägen för trafiken och att varorna var dåligt.

Börshusets skapare, Erik Palmstedt, ritade även brunnens som ett slags pendang. Hur väl den gick in i bild framgår av en gravyr 1782 av Johan Snack. I närmare 40 år har gång efter annan kravet rests på att återflyktingen till sin rätta plats.

(Ur Sv. D. 11/3 — 5)

Ode till pinnstolen

som enligt vad Gustaf Näsström meddelar ännu håller på att vara av de moderna arkitekterna på möbelutställning i Göteborg.

Du stol besutten utav våra fäder, pinnstol ur gamla svenska tallar skuren du bar vår farfar, nu är du uppburen av heminredarna i rikets städer.

Du är dig lik med pinnar utur furen och dina ben välsvärvade oss gläder, med andakt sätter vi oss sakta neder mitt på den gamla allmogekulturen.

Se tider växla, så ock möbelbyggen, men evigt pinnstolen vår bakdel gnider — århundraden du hållit oss om ryggen!

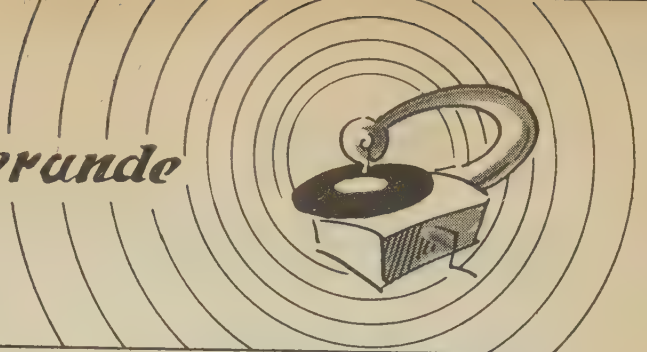
Ja, känsligt som prinsessan, hon på ärten, vi sitter där och minns hänflutna tider och känner sekler susa genom stjärten...

SINGEL

(Ur St. T. 7/5 — 54)

WALLA-
plattan
är:

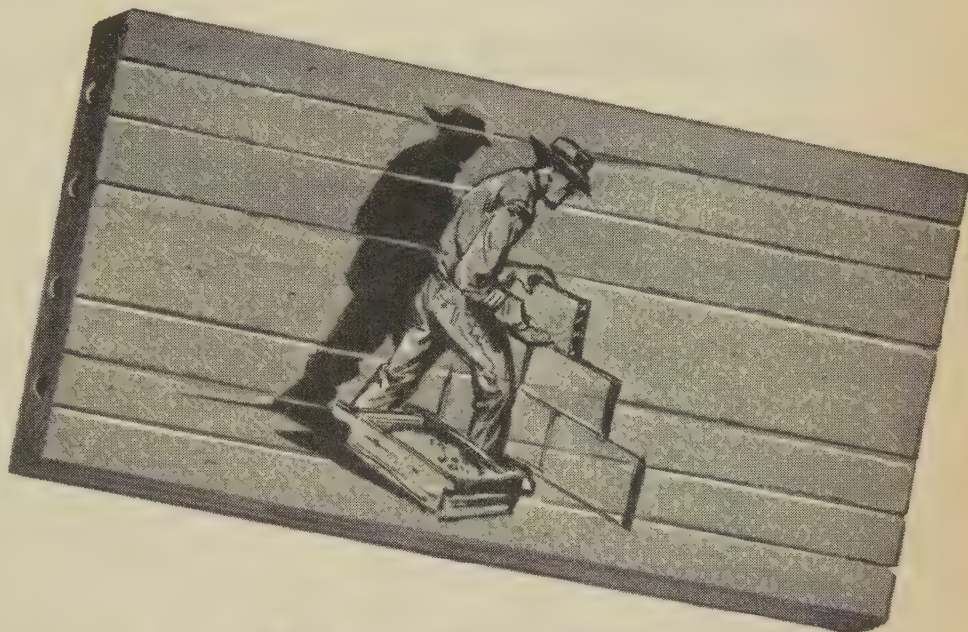
ljuddisolerande

fri
från fukt

brandsäker

absolut
rak

WALLA-plattan

*är oöverträffad som
mellanväggsmaterial*

De många fördelar som Walla-plattan erbjuder har kommit den att inta en obestridlig tätplats bland alla mellanväggsmaterial. Byggmästare och arkitekter kalkylera i allt större utsträckning med Walla-plattan i mellanväggen. Wallaplattan ger en perfekt ljudisolering, är hundra procentigt brandsäker och är dessutom, genom vår patenterade specialtillverkning, absolut rak. Den är kemiskt neutral, fri från fukt och synnerligen lättarbetad. Kort sagt: Walla-plattan motsvarar alla de krav man måste ställa på modernt mellanväggsmaterial.

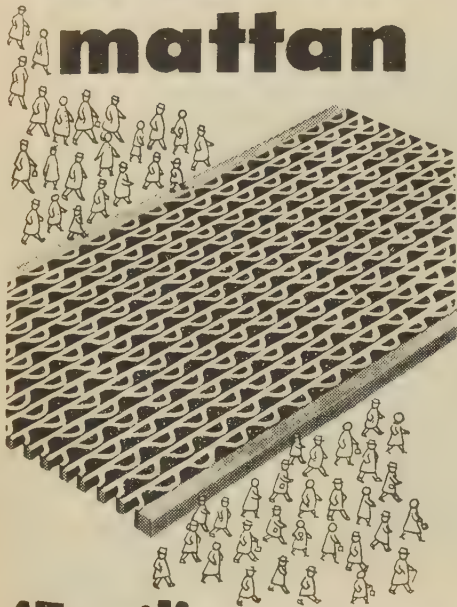
TEGELBRUKSAKTIEBOLAGET WALLA **KATRINEHOLM**

Adress: Katrineholm.

Tel.: Tegelbolaget

Byggmästaren 1952, A 5 XI

Nytt rekord för KÅBE- mattan

**15 milj. människor
över NK:s entrematta**

I över 3 år har NK haft KÅBE-mattan utlagd i sina entréer åt Hamngatan.

KÅBE-mattan har dubbel livslängd — kan slitas på båda sidor. Överlägsen avtorkningsförmåga — provad och inköpt av Statens Provvningsanstalt.

Den nya konstruktionen (sv. patent 125483) är hoprullbar och därför mera lätthanterlig. Inga ömtåliga sidramar. Utbytbara gummilameller. Minskat städarbete — behöver ej spolas eller piskas. Stomme av impregnerat trä eller korrosionsbeständig lättmetall (flygstål).

3 års garanti.

Den nya KÅBE-mattan kan erhållas i vilka mått och former som helst samt i ett 10-tal standardstorlekar från endast kr. 28:80.

Obs! Den nya KÅBE-mattan har 30 % högre avtorkningsförmåga än motsvarande rammattor.

I byggnadsbeskrivningar torde »rullbar modell» anges.

Ensamtillverkare:

Handels AB KÅBE-MATTAN

Jungfrugatan 54, Stockholm

Telefon 62 04 79 60 48 38

Skall Skeppsholmen bli en ö för konsten eller modern parkanläggning med friluftsbad? Hur skall över huvud taget gå för Skeppsholmen? Dessa frågor har en utredning ställts inför och på onsdagskvällen 2 april ställdes också radiolyssnarna inför dem.

De fick lyssna till en diskussion mellan antikvarier Martin A Olsson vid Stockholms stadsmuseum, kommande amiral Marc Giron, professor Paul Hedqvist, arkitekt Holger Blom och överintendenten Otte Sköld. Svaren på frågorna blev inte eniga, men i ett avseende var eniga: Skeppsholmen får inte bli någon Danviksskär med skräckbostadshus.

Många attentat har planlagts mot Skeppsholmen, men ingen skulle allra bäst karakteriserade av O. A. För dessa attentat har planer redogjorde riksantikvarien Olsson. Den värsta mardröm han frammanade var tanken på att hit lägga ett riksdagshus av den skräcktyp som sedan har lades till Helgeandsholmen, en byggnad som skulle ha syntes av Berlin, Vasaborgarna och Heidenstam.

— Åtskilligt har vi undgått här i vår kära stad, säger riksantikvarien, och det vill man nog gärna instämma i redan efter hans snabbinventering av planerna på Skeppsholmen. Martin Olsson hoppades att dagens planer icke skall bedömas som vi bedömer de tidigare.

Amiral Giron talade som representant för utredningen. Han citerade Anna Lindhagen, vilken hoppades att Skeppsholmen aldrig skulle komma ur flottans hand, därför att flottan aldrig skulle få råd att förstöra. Utredningen har tänkt sig att behålla en del av byggnaderna på Skeppsholmen för flottans räkning. Blåsut skall kasern I (den gamla s. k. amiralitetsbyggnaden från 1600-talet) bevaras. Där skall marindistriktet flyttas in. En del av Långa raden skall också bevaras.

Professor Hedqvist beklagade att Sergelhuset måste försvinna och ville ha kompensation för Konsthögskolans räkning på Skeppsholmen. Sergelhusets traditioner skulle inte flyttas men nya kan skapas, sade han. Vi kan på Skeppsholmen få en ny typ av skola.

Arkitekt Blom ville inte bygga mera, men gärna restaurera några av de gamla husen på Skeppsholmen. Han tänkte sig en parkanläggning och manade fram bilden av en park. Blåsut ute på Kastellholmen. Friluftsbad och en park där det skulle ges plats för möten, ingick också i hans tankar om Skeppsholmens framtid.

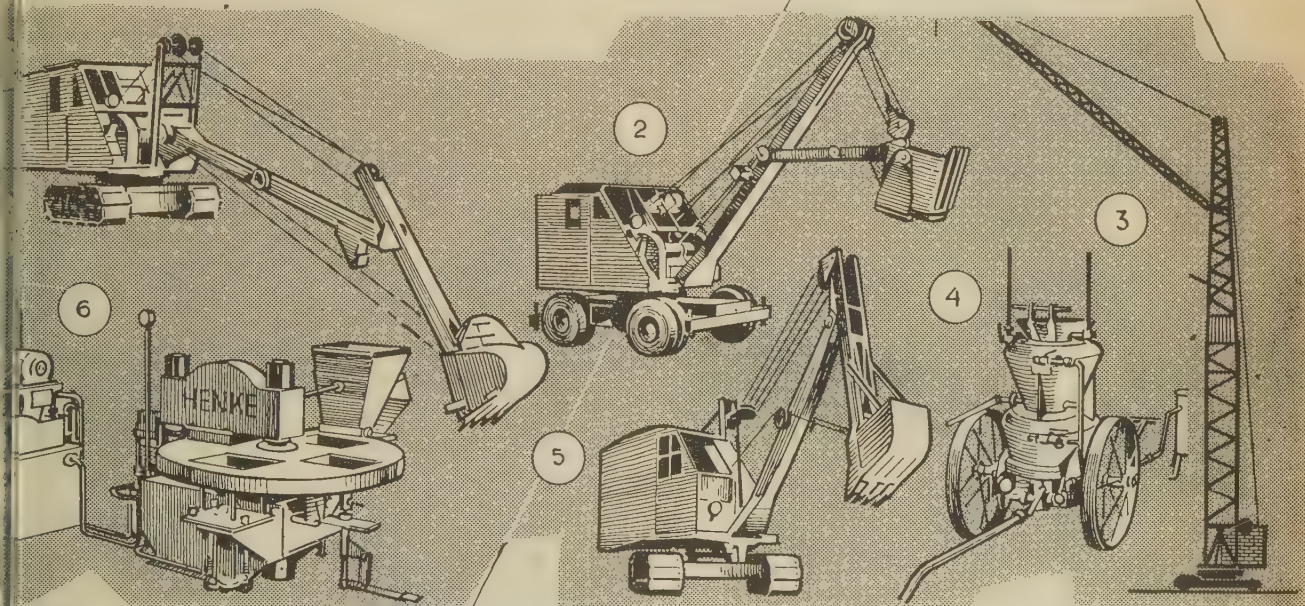
Överintendenten Sköld såg Skeppsholmens omdaning som ett tillfälle för Nationalmuseum att utvidga. Att tillsammans med Konsthögskolan få bygga upp ett reserum för konst, ansåg han vara en riktig tanke.

Kontentan blev den, att det först på 60-talet torde ett Skeppsholmen i ny gestalt.

(Sv. D. 3/4 — 52)

Väger **TUNGT** i konkurrensen

Inom bygnadsindustrin, hamn-, väg- och vattenbyggnader, varv, valsverk, cementvarufabriker, brädgårdar etc. är **AB C. Sallander** ett tungt vägande namn, då det gäller tyngre maskiner för olika ändamål. Ni kan därför med tillförsikt diskutera varje förekommande problem inom hithörande områden med oss. Våra experter står därvidlag till Ert förfogande.

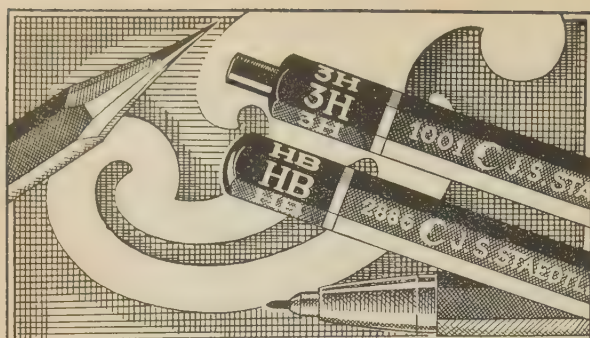
1. 400 och 600 l grävmaskin, monterad på lary, från Leo Gottwald, Västtyskland.
2. Gummihjulsmonterad 400 l grävmaskin från Leo Gottwald, Västtyskland.
3. Tornsvängkran från Orbis Baumaschinen, Västtyskland. Rationaliserar transporter inom bygnads- och brädgårdsbranscherna etc.

4. Betongspruta från Orbis Baumaschinen — en maskin som dagligen får ett allt vidare arbetsfält.
5. SW 400, Sallanders egen här i Sverige tillverkade grävmaskin. På bilden monterad med en 450 l skopa för djupgrävning.
6. Aug. Henke Maschinenfabrik, Västtyskland, har specialiserat sig på betongvarumaskiner. Här en av deras förnåma helautomatiska trottoarplattpressar.

C. SALLANDER

Byggnadsindustri 22 - Stockholm - Tel. 23 56 75 (växel)

MARS-LUMOGRAPH

den eleganta ritpennan med ljusabsorberande tillsats, som ger perfekta ljuskopior

2886 MARS-LUMOGRAPH D. R. P.

blyertspennan i 19 tillförlitliga, jämna hårdhetsgrader

1001 MARS-LUMOGRAPH-TECHNICO

det moderna ritstiftet, väl avvägt så att det ej trötter handen, med Mars-Lumograph-minor 1903 i 15 hårdlekar

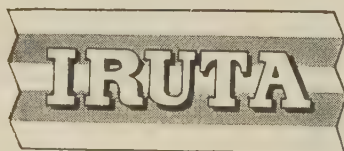

Generalagent
och Fabriksnederlag:
Oscar Dellert, Stockholm

STAEDTLER

ORIGINALMÄRKE

*när det
gäller
jalusier
mellan
rutorna*

Sven Enberg

INGENIÖRSFIRMA AB
STOCKHOLM 42 TEL. 19 02 40

GÖTEBORG:
IRUTABOLAGET
TEL. 20 26 62

MALMÖ:
AB HJALMAR WENNERTH
TEL. 713 25

SAMT GENOM LEDANDE VARUHUS OCH JÄRNHANDLARE

Fönsterputsare åker hiss utefter ny tvål-katedral

New York är så pass välförsett med skyskraper att det inte brukar väcka någon större uppmärksamhet om en ny byggnad med »bara» tjugufyra våningar skjupp. Det får lov att vara något alldeles särskilt med hus av de dimensionerna för att de blaserade storborna skall lyfta ens ena ögonbrynet, för att inte om båda. Lever Brothers, den stora engelska tvål-cernen, har i alla fall lyckats med tricket att ge flörens på Park Avenue en riktig sittopp. Åtminstone av stans största tidningar har på ledarplats hälsat L-skrapan välkommen i skyskrapsfamiljen, och då har gått långt.

Den nya tvål-katedralen ser mest av allt ut som akvarium. Alla dess väggar ter sig utifrån som en sammanhängande glasyta. I det avseendet slår den Trygve Lies mångfotograferade FN-skrapa nere vid Hudson River, som den annars förete vissa ytliga likheter. Ty FN-högkvarteret har släta fönsterlösa gavlar i marmor, det är bara utefter de båda bredsidsorna som utgöres av fönster i ändlösa rader.

Men det verkligt nya med Lever Brothers hus är gonting som skulle komma en urnorrlämnings hjärta klappa fortare — inte ett enda av de 1404 fönstren att öppna! Detta är luftkonditioneringen driven till spets: ventilationstrummorna sörjer för ständig cirkulation inomhus av dammfri, lagom tempererad luft, öppna ett fönster skulle bara störa. Genom att hela byggnaden hermetiskt slutet vinner man enligt vers flera fördelar: a) fönsterkonstruktionen för byggnaden blev ungefär 90 000 dollar billigare än fönstren skulle gått att öppna och stänga; b) efter inget av New York-atmosfärens rikhaltiga damm sot kommer in i byggnaden behöver fönstren inte på insidan så ofta, också en inbesparing; c) hela utsidan av byggnaden kan tvättas på en vecka av två månader.

Leverskrapan alltid ren och skinande

Den sista punkten är den som mer än de övriga fålar den passerandes blickar. Den halsbrytande anblicken av en fönsterputsare dinglande i sin plåtslagarstol med hörande säkerhetslina är inte ovanlig i skyskrapskloster. Men utanpå Leverskrapan åker putslaget hiss, och det är någonting så inventiöst att det är nytt även i New York. Fönsterputsarhissen är en bred plattform som hänger i ett kranmaskineri på taket. I höjden flyttar den sig i grunda spår som delar fönsterraderna, men dessutom skiljer den sig från andra hissar genom att den kan flyttas i sidled också. Maskineriet på taket är uppmonterat på vanliga järnvägsskenor, och när den vertikala sektion av glasfasaden är rengjord uppflyttas den hämtas hissen bara upp till skyskrapans topp i maskineriet flyttar sig ett stycke motsvarande hissen formens hela bredd, och så tar de båda fönsterputsarna itu med nästa lodräta remsa. När man ser systemets funktion ter det sig så enkelt att man tycker det konstigt att ingen tänkt på det förr.

Inuti är den nya skyskrapans öppna kontorsvåningar ljusa och behagliga förefaller det vid en lekman genömskådning. Ingen av de tolv hundra damerna som arbetar där har enligt den medföljande guiden sin arbetsplats mer än åtta meter från ett fönster, och eftersom fönstret går från golv till tak längs alla väggarna har där ingen svårighet att slippa in. Fönsterglasat släpper solens ljus, men är specialbehandlat för att hålla 35 procent av dess värme.

(Ur DN 4/5 1956)

Papperskorgar telefonkatalogpärmar, krivunderlägg m. m.

för

PARK AVENUE HOTEL, Göteborg

GRAND HÔTEL, Stockholm

HOTELL MALMEN, Stockholm

Stadshotellet, Ljungby

Hotell Tunneln, Malmö

har utformats och levererats av

Marianne Jokl

HVITFELDTSGATAN 8 - GÖTEBORG

Telefon 11 79 49

GOLV- BELÄGGNINGAR I

Hotell Malmen

bl. a.

GUMMIGOLV

i korridorer, butiker och trappor

LINOLEUM

i gästrum, kontor och ekonomiutrymmen

EKPARKETT

i restaurangen, festsalen, salongerna och klubbrummen.

Vi utföra även andra ändamålsenliga golvbeläggningar. Diskutera gärna Edra golvproblem med oss.

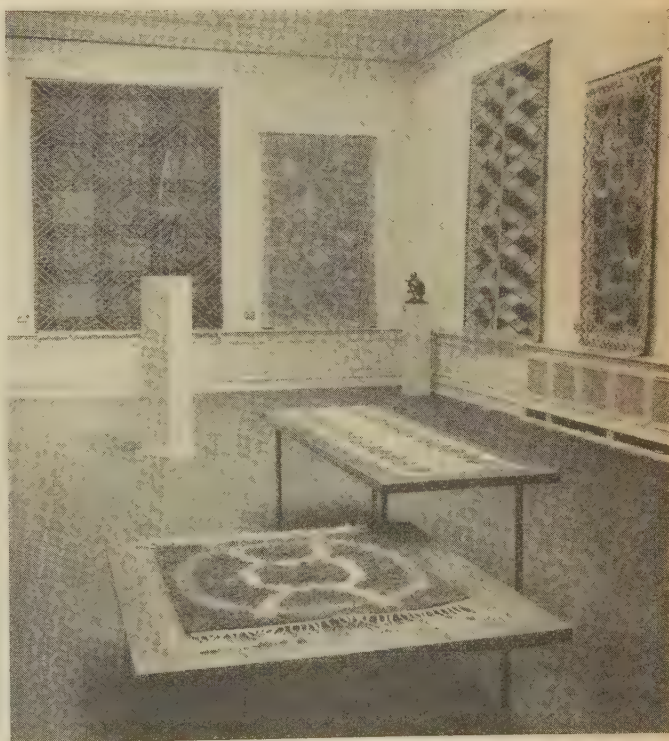
Bröderna Randén i Stockholm AB

Tel.: 21 09 76, 21 03 30

Kontor även i Göteborg, Malmö och Borås. Parkettfabrik i Falkenberg.

CARL MALMSTEN AB
MÖBLER INREDNINGAR TEXTILIER
TRANDVÄGEN 5 B · STOCKHOLM

Utställning i Konstakademien, Hösten 1951.

MÄRTA MÅÅS-FJETTERSTRÖM AB

Verkstad i Båstad: Tel. 183 - Kontor i Stockholm: N. Stationsg. 79-81⁴

Telefon 33 28 60

God restaurang- service kräver goda kylanläggningar

Frysrum för djupfrysade varor, kylskåp för spritkassan, kylt mjölkkrum och andra kylanläggningar är en nödvändighet för god kundservice. En STAL kylanläggning är ändamålsenligt planerad, rätt dimensionerad och ekonomisk i drift. När det gäller kylanläggningar rådgör med våra kylspecialister.

Våra kyl-service-stationer, fördelade över hela landet ge snabb och fackkunnig service

STAL
FINSPOG

LEDANDE KYLFORETAG GENOM LÅNG ERFARENHET

KYLBYRÅER:

Stockholm Kungsg. 7, tel. 10 22 51	Göteborg Ö. Hamng. 29, tel. 17 21 80	Malmö Regementsg. 52, tel. 658 20
Västerås Asea Cb, tel. 370 20	Sundsvall Köpmang. 30, tel. 2281	Jönköping Ö. Storg. 29, tel. Asea
		Skellefteå Tjärhovsg. 9, tel. 148 01-02

ÖVRIGA REPRESENTANTER:

Örebro Närkes Elektriska Aktiebolag	Uppsala Kärnes El-byrå	Visby Gottfridssons Kylbyrå
--	---------------------------	--------------------------------

Byggnadsrestriktionerna och gymnastiksalarna

Stockholms folkskoledirektion har i framställningen Till K. Majt allvarligt värdjat om ändring i restriktionerna för byggande av gymnastiklokaler.

I känsla av djup oro inför de allvarliga brister i skolornas ungdomens fysiska fostran, som uppstått och alltjämt förras genom att under en följd av år tillstånd till i rättande av gymnastiksalarna i nya skolor icke erhållits kan Stockholms folkskoledirektion icke längre undgå i underdånighet rikta Eders K. Majts uppmärksamhet på läget för Stockholms vidkommande och hemställa om åtgärder, vilka enligt folkskoledirektionens uppfattning och erfarenhet äro påkallade med hänsyn till samhällets ansvar för och förpliktelser mot det uppväxande släktet.

Det plägar framhållas att svensk gymnastik — jämte den pedagogiska slöjden — är vårt lands stora och betydelsefulla insats i undervisningsväsendets historia. Även väl förvalta arvet efter Ling måste därför anses vara en särskild förpliktelse för den svenska nationen och den svenska skolan. Gymnastikens former ha med åren undergått förändringar, och ämnet har efterhand fördjupats och berikats. Om också vissa omvärderingar är nödvärda, råder likväl endast en mening om gymnastikens värde för en god folkfostran och folkvård. I vederbörliga av Eders K. Majt fastställda undervisningsplaner för folkskolor och läroverk är gymnastikens uppgift fixerad, och föreskrifter äro fastställda om kursfördelning och om den tid, som för varje skolstadium skall ägnas åt gymnastikens upptag för gymnastik- och lekövningar. Genom byggnadsrestriktionerna, som hindra skoldistriktionen att ställa nödiga lokaler till förfogande, ha dessa föreskrifter i verkligheten blivit för de nya skolorna suspenderade.

Den senaste i Stockholms stad med gymnastiksal försedda skolan togs i bruk år 1943. Sedan dess följande skolor i enlighet med skolöverstyrelsens behov för provning helt eller delvis uppförts, nämligen: Hägersterås, Riksby (1944), Gärdeskolan, Skanskvarn (1944), Årsta, Västberga, Abrahamsberg, Södra Ängby (1944), Gubbängen, Spånga samrealskola (1947), Långbrodalen, Aspudden, Enskede läroverk, Nya Elementarskolan (1948), Björkhagen (1949), Ulvsunda, Hökarängen, Västertorp, Statens normalskola (1950) samt Stureby och Solberga (1951). Dessutom äro under byggnad följande försenade skolor, vilka komma att tagas i bruk under slutet av innevarande läsår, nämligen Nytorpsskolan, Blackebergsskolan och Brännkyrka läroverk. Vid inget av dessa skolanläggningar ha gymnastikbyggnader förföras.

Sammanlagda antalet elever i nämnda skolor utgör innevarande läsår: i folkskolorna 21 200 och i de normalskolorna 4 400. För folkskolorna utgör detta antal 38,4 % av samtliga barn. I detta sammanhang må påpekas, att på grund av ökad beläggning av vissa andra folkskolor procentandelen barn i folkskolorna utan tillgång till vanlig gymnastiksal ökar stiger 40 %. Inför dessa fakta är det beklämmande att konstatera, att tusentals ungdomar i Sveriges huvudstad lämnar skolan utan att någon gång under sin skoltid fått erfarit, hur det är att gymnastisera i en ordinär svensk gymnastiksal. I följd av motsedd ökad duplicering i folkskolorna blir antalet klasser utan gymnastiksalar närmaste åren ökat. Under hela 1950-talet kommer på grund av befolkningsutvecklingen och anläggning av nya stadsdelar att föreligga oavvisligt behov av att ett avsevärt antal skolor uppföras i huvudstaden, en omständighet, som kommer att ytterligare förvärra tillståndet därest icke kraftiga motåtgärder vidtagas.

De möjligheter att nödortfört bedriva gymnastik i undervisning utan gymnastiksal, som i stor omfattning förfinnas för landsbygdens många små skolor, äro ej tillgå i Stockholm. Här åsyftas närmast att äldre lan-

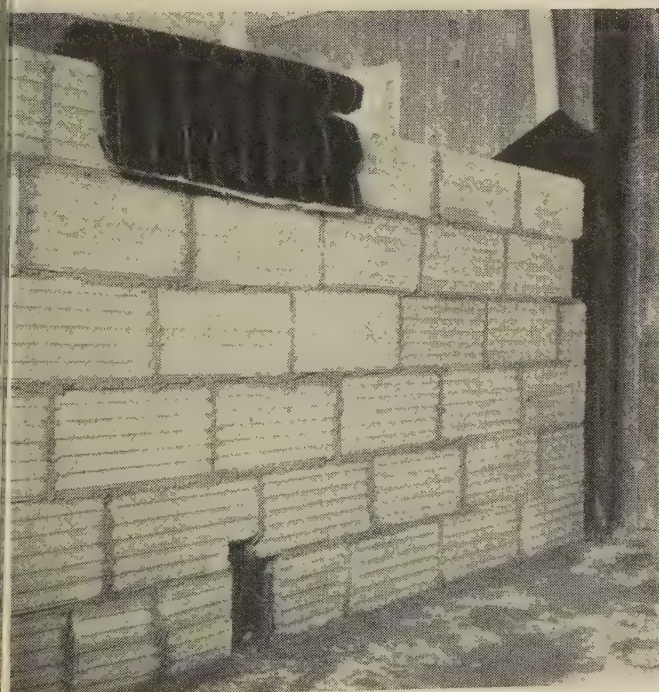
MÄLARDALENS MELLANVÄGGS PLATTOR

VÄLFORMADE OCH VÄLBRÄNDA.
LÄTTA ATT SÅGA, SPIKA OCH
BILA I. LÄTTA ATT PUTSA.
SVÄLLER OCH KRYMPER INTE,
GER INGA BLÅSOR I PUTSEN.

AB Mälardalens Tegelbruk

Eriksbergsg. 27 STOCKHOLM 3 Tel. 23 33 65

Mått i cm	Vikt i kg per platta
5 × 25 × 50	6,5
7 × 25 × 50	8,5
10 × 25 × 50	12,0

Bilderna togs 1950 då man höll på att bygga Hotell Malmen i Stockholm. Den övre bilden visar murning av en enkel mellanvägg med 7 cm tegelplattor. Den undre bilden visar en dubbel mellanvägg under uppförande. Man använde här 7 cm tegelplattor med mineralullsmatta emellan. Det ger god ljudisolering.

Harriet Holm

Handtryck

SPECIALITET:

Handtryckta dukar med monogram
för hotell och fartyg

Leverantör till bl. a.

PARK AVENUE HOTEL · Göteborg

ATELJÉ: Postgatan 18, Göteborg

TARKETT

VINYL GOLV

Aktiebolaget Svensk
GOLVINDUSTRI
STOCKHOLM MALMÖ

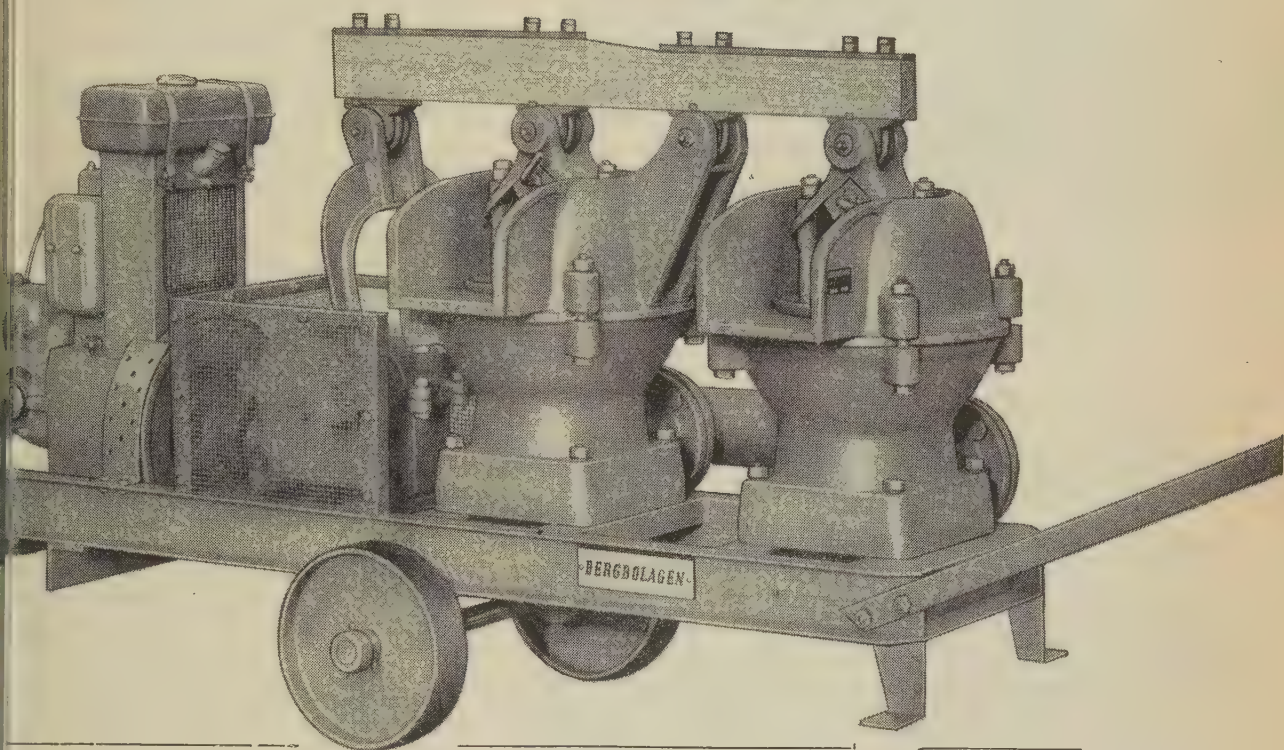
bygdsskolor ha i förhållande till elevantalet ryms klassrum, som medgiva klassrumsgymnastik och ofta försedda med några gymnastikredskap, ävensom att gården vid en mindre skola ostört kan disponeras för gymnastik i det fria samt vidare att barnen ha tillgång till terräng omedelbart invid skolan. De fullsatta klassrummen i Stockholm med knappt tillmätt golvyta inredda med bord och stolar medge däremot icke, dem kan bedrivas klassrumsgymnastik. Skolgårdarna, de av omständigheterna föranledda stora skolorna kändast ett fåtal timmar bereda en någorlunda öppen plats för gymnastiklektioner.

Skolledningen i Stockholm har givetvis icke kunnat utan varje åtgärd låta den inledda standardförsämringen pågå. Som ett räddningsarbete har folkskoledirektionen den omfattning, som varit möjlig, sökt finna provisoriska lokaler, så att åtminstone *någon* gymnastik för de olika avdelningarna kan förekomma i skolan. Särskilt de byggnader, som folkskoledirektionen i några skolor uppföra, ha därvid varit till hjälp, i det att hallen kan användas både som gymnastiksal och samlingssal, i mån den ej måste disponeras som skolmåltslokal. Skolöverstyrelsen ej längre synes vara böjd att nyanvända hallbyggnader, står nämnda utväg i fortsättningen en buds. Vidare har för gymnastik tills vidare tagits i bruk en och annan lokal, som egentligen är avsedd för andra ändamål, ehuru med den olägenheten att undervisningen i andra ämnen lidit intrång. I ett par fall har samlingssalen, med undanflyttning av inredningen, vissa tillfällen använts för gymnastik. Slutligen har folkskoledirektionen lyckats att i byggnader i närheten av respektive skola finna några enstaka lokaler, vilka förhyrts och inredda till gymnastikrum. Nu nämnda provisoriska lokaler av olika slag tillfredsställa ingalunda de krav på utrymme, inredning och hygien, som man eljest ställer på gymnastiksal; av brist på utrymme får klassavdelningarna vanligen delas upp i grupper, som växelsvis måste användas som åskådare. Här omnämnda anordningar är därför sin helhet att anse som tillfälliga nödfallsanordningar.

Folkskoledirektionen är naturligtvis inte blind för de rådande samhällsekonomiska förhållanden, vilka föranleder utfärdande av statliga direktiv, som under en följd av år praktiskt taget hindrat och alltjämt hindra uppförandet av gymnastikbyggnader. Å andra sidan blir den framtiden nu gällande direktiv komma att medföra stora stat och kommun. Utan omsvep kan och bör frågan ställas på sin spets: hur skall samhället någonsin kunna bestrida kostnaderna för här ifrågakommande ändamål, så belopp efter belopp är efter år på sätt som nu ackumuleras till fantastiska summor? Uppenbart är att detta perspektiv måste i hög grad verka skrämmande icke blott för skolledningen utan ock för kommunen, en gång skall betala större delen — och vad Stockholm beträffar den betydligt större delen — av de höga kostnaderna. Läget är ekonomiskt sett så mycket allvarigare, som en ytterligare ackumulering av kostnader för rum genom uppdämning även beträffande uppförandet av skolmåltslokaler, samlingssalar och tandklinikerna. varje ny skolanläggning har folkskoledirektionen i budgetprogram och ritningar upptagit gymnastiksalsbyggnad, skolöverstyrelsen har fastställt byggnadens storlek och inredning och stadsfullmäktige ha beviljat anslag jämväl till gymnastikbyggnader. En överslagsberäkning har emellertid givit vid handen, att genom nu inträffade ökningar av byggnadskostnaderna skulle det ha varit det hela ekonomiskt förmånligare för Stockholms kommun att kontinuerligt uppföra gymnastikbyggnader vid de skolorna även utan statsbidrag.

Om det är meningen — som folkskoledirektionen liksom hoppas — att gymnastik alltjämt skall finnas på skolorna, arbetsordning och lokaler för detta ämne skola bered framstår det vara på hög tid att statsmakterna upptaga frågan om revision av direktiven för skolhusbyggnad. Lärarkåren vid Stockholms folkskolor har i framskridning till folkskoledirektionen framhållit den allvariga

Diafragma- pump

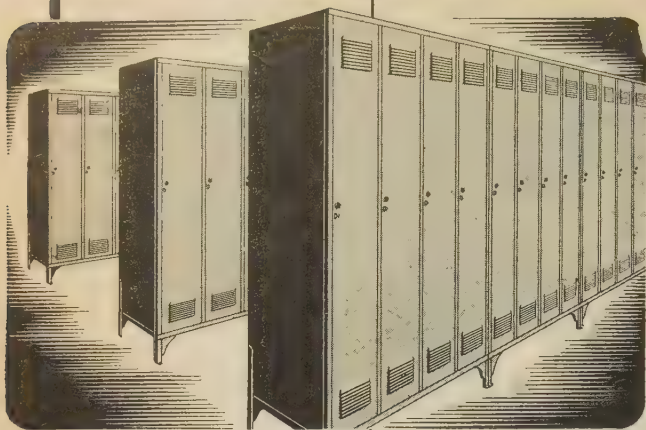
- Bergbolagens diafragmapumpar typ DPS användes huvudsakligen vid läns-pumpning av grunder, schakt, rör-gravar och liknande. Vid konstruktionen har hänsyn tagits till förekomsten av förorenat vatten och pumparna är synnerligen driftsäkra och oömma.
- Diafragmapumparna tillverkas dels enkla DPS-1, dels dubbla DPS-2.
- Växellådans hållbarhet ökas avsevärt genom konstruktionen med vandra-nde kugge, vilket innebär att aldrig samma kuggpar är i ingrepp med var-andra.
- Pumpen drives antingen med en bensindriven Bergmotor eller med en elmotor.

BERGBOLAGEN

AKTIEBOLAG • LINDESBERG

STOCKHOLM, tel. 23 45 40 GÖTEBORG, tel. 17 16 80 MALMÖ, tel. 711 25

Behöver Ni KLÄDSKÅP

Flera tiotusentals klädskåp av
plåt levererade till industrier
sjukhus, skolor, idrottshallar,
badhus, banker, kontor etc.

fråga **Sonessons**
A. B. WILH. SONESSON & Co
Stockholm Malmö Göteborg

CARL MALMSTEN AB
MÖBLER INREDNINGAR TEXTILIER
STRANDVÄGEN 5 B · STOCKHOLM

Det ekonomiska läget för byggnadsverksamhet

Även utvecklingen på byggnadsområdet har kännas konsekvenser av förändringarna i det konjunkturläget. De försämrade avsättningsmöjligheterna synas ha medfört en viss dämpning av investeringar inom näringslivet. Därtill kommer att den höga nivån och förväntningarna om ett omslag i utvecklingen framkallat en viss återhållsamhet beträffande egenhemsbyggen och reparationsarbetet på alla slag. Vidare påverkas byggnadsverksamheten av de skärpta kreditrestriktionerna och de olika ringsbegränsande åtgärder som vidtagits i köpdämpande syfte.

Den sammanlagda effekten av ovanstående åtgärdsomständigheter har dock hittills varit rätt begränsad. Arbetslösheten inom byggnadsfacken har i allmänhet legat något över fjolårets rekordläge, men bristen på utbildad arbetskraft utgör alltjämt ett hinder för en ökning av byggnadsverksamheten. Särskilt utpräglad har bristen varit ifråga om vilket delvis torde sammanhålla med en avsevärt förhöjd prisnivå för byggvarer och byggmaterial. På landsbygden synes byggnadsverksamheten ha varit något beroende på det minskade intresset för egenbyggen, men detta har endast inneburit, att för byggnadsverksamheten i städerna ökat en viss lättnad har således kunnat konstateras i och för sig. På byggnadsarbetare i Stockholm och andra städer, vilket medfört att de onormalt långa ledtiderna något minskat. Betecknande för det ekonomiska läget är dock att efterfrågan på byggnadstillstånd för alla kvotorter fortfarande varit väsentligt större än som kunnat tillfredsställas med hänsyn till arbetstillgången. Värdeomständighet sett låg byggnadstillgången under årets första månader visserligen än för samma tidsrymd under förra året, men om detta tages till stegringen av byggnadskostnaderna under året torde volymen i verkligheten vara något lägre.

Bostadsbristen har inte visat några tecken till förbättring och utgör bl. a. det främsta hindret för den nuvarande konjunkturläget högst önskvärd flytt av arbetskraft mellan olika orter. För att inom den nuvarande byggnadsvolymen i möjligaste mån verka bostadsbristen har bl. a. tillståndsgivningen koncentrerats på mindre lägenheter. Inom 70 procent av alla lägenheter i beviljade flerfamiljshus utgjorde två rum och kök, medan motsvarande siffra under fjolåret var 45 procent.

Byggnadskostnaderna ha sedan årsskiftet visat mindre förändringar. Handelsbankens byggnadsindex, som framräknas kvartalsvis, steg sålunda i december till 286 i mars (1935 = 100).

(Index nr 100)

Lydisolering og økonomisk tykkelse af dekket

Statens Byggeforskningsinstitut i København den 27. marts et møte for at diskutere: Dårlige og dårlige løsninger af lydekniske problemer. Det ledende foredrag ble holdt af lektor F. Ingerslev for Det danske akustiske laboratorium ved Tekniske Højskole.

Han gikk igjennom de forskjellige problemer som særlig vekt på at man må være oppmerksom på plagene allerede ved utarbeidelsen av grunnplanen. En fornuftig planløsning vil dels redusere antallet av fanger av støyproblerne, dels bevirke at lydisolering konstruksjoner kan unngås.

Han kom også inn på kravene til lydisolering dekker, og fremhevet at enkelte av de prefabrierte dekker ikke tilfredsstiller disse krav.

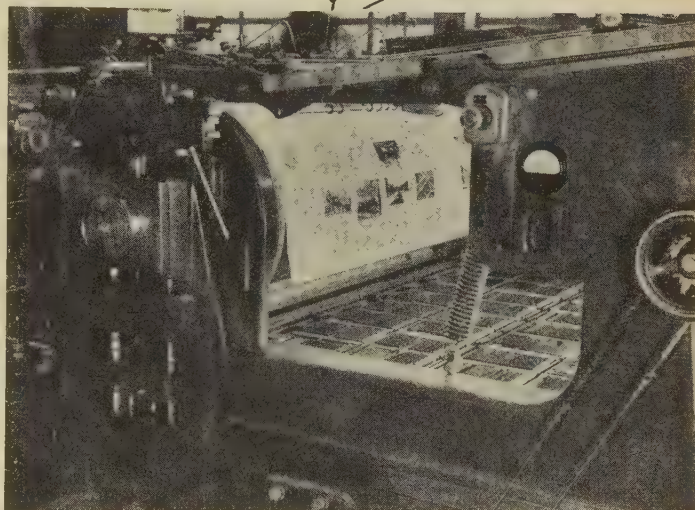
boktryck

och en av de 11 snällpressar
nyaste konstruktioner»
arbetade i
Centraltryckeriet 1875
dagligen prestera
medeltal flere tusen tryck».
dagsprestationen är att
öra med vad en modern snällpress
er med på en timma.
även om tryckhastigheten
var så imponerande efter vår
stock, så var det
tetstryck, som utgick från
altryckeriet redan då.
kan man se av gamla tryckalster
den tiden. Esseltes högmoderna,
tativa boktryckeri arbetar
å med gamla
tioner, som förpliktar.

bilden: Träsnitt från 1875 föreställande
grafiska afdelningens stora maskinsal
entraltryckeriet (sedan 1933
nde i Esselte AB) hvori
ällpressar af nyaste konstruktioner
tta sitt arbete så lätt och
bullen, att man knappast hör något
än frasandet af de färdig-
ta arken, som glida ur pressarne».

e bilden: En svensk GMA-boktryckpress i
d. Fotot är taget i det ögonblick,
et tryckta arket släppt kontakten
tryckformen och är på väg
läggningen. Normal tryckhastighet
nna press är ca 3 400 ark/timma.

annons är satt med typsnittet Bodoni

ESSELT AB

*igår idag imorgon — i takt
med utvecklingen*

Varumärket, som garanterar

ÄKTA

HAMMARKALK

Erkänd av fackmän som högsta kvalitetsvara

Aktiebolaget

Hälsingborgs Dubbelstampade Kalk

Tel. 112 93 HÄLSINGBORG Tel. 112 93

Om jernbetongdekker sa han følgende: »Vi ha en minstetykkelse på 12 cm, men for ikke byggeriet for meget har vi funnet å måtte ved 10 cm.» Dette er en overordentlig betydning, både hva angår en akustikers ønske om isoleringen, og hva angår hensynet til den side av saken.

Her i Norge er man som kjent av den mening at vi må ha en 15 cm plate for å få de 50 db i våre forskrifter krever — i Sverige forlanges 16 cm.

I Danmark vil man altså ikke forlange mer plater. Er det ikke fare for at nedbøyingene av plater vil ødelegge lettvegger, eller gjøre annerledes? Det ble diskutert på møtet i København, men det lett. Hvor sådan fare består, må det selv de nødvendige konstruktive forholdsregler, bli.

Men er det nå noe å oppnå rent økonomisk bruke tynnere plater? I Norge kan man høre fremholde at det er det ikke — hva man spare blir opphevet av merforbruket i jern. Men i finner man altså ikke å kunne »belaste bygg mer enn 10 cm plater.

En nøyaktigere gjennomregning av saken viser at danskene som har rett. Under den forutsetning slik ofte er tilfelle ved boligbyggingen, ikke nødvendig å gå til omlegging av det statiske system oppnå tynnere plater, er hver spart cm plater penger tjent, selv om vi ser bort fra de besparelser oppnås i bjelker, søyler og fundamenter ved blir lettere. Her vil jeg innskrenke meg til utdrag av pågående undersøkelser ved kontoret forskning.

»Bygging av et hus — overbyggingen» — følgende operasjoner: Fremtransport av materialer, horisontal- og vertikaltransport på byggeplass, utlasting av byggematerialene og av bygningsdele.

Totalutgiftene ved begge de to første poster er proporsjonale med husets samlede vekt. (Summen av alle materialer som skal føres frem til byggeplassen.)

Nedenfor er gjengitt en tabell over prisene for plater, fritt opplagte, beregnet for en mobillast av gulvbelegg 50 kg/m² + platens egenvekt er beregnet etter en C-betongpris på kr 80:— ferdig lagt, og en pris på armeringen kr 100:— kr 1500:— pr tonn ferdig lagt. Fordelingsprisen er beregnet etter NS 427 min. fordringer.

Tabell.

Spennvidde	Platetykk.	Pris p
		Betong C kr. 80 Arm.lag 1000 kr. pr tonn
2 m fritt	8 cm	10,60
opplagte	10 »	12,40
svarende til 2,5—3,5 m kont.	12 »	14,00
	15 »	16,60
3 m fritt	8 »	16,00
opplagte	10 »	15,30
svarende til 3,75—5 m kont.	12 »	16,70
	15 »	19,00
3,5 m fritt	10 »	17,30
opplagte	12 »	18,40
svarende til 4,50—6 m kont.	15 »	20,40
4 m fritt	10 »	21,60
opplagte	12 »	20,40
svarende til 5—6,5 m kont.	15 »	22,20

Her er sett bort fra forskriftenes krav til de

¹ B- betong kr. 95,— pr. m³.

Ser vi på en fritt opplagt plate på 3,5 m gir de momenter som vanligvis forekommer med kontinuerlige plater, viser det seg at et i er kr 3:10 resp. kr 2:65 dyrere pr m² enn dekke.

(Dr techn. Rolf Schjødt i »Teknisk Ukeblad»)

DET GÄLLER STRÄNGBETONG!

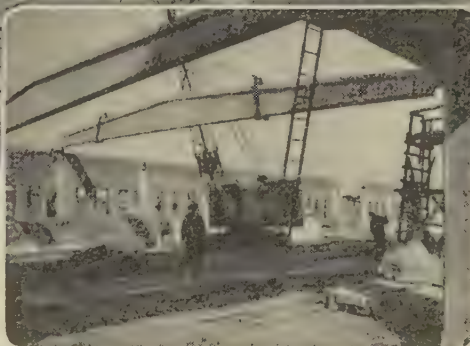
VOLVOs nya monteringshall i Göteborg

Arkitekter och byggmästare:

F. O. Peterson & Söner, Göteborg

Konstruktör: Civ.ing. Hugo I. Andreasson, Göteborg

Hallen upptar en yta av drygt 13 600 m². Den har en längd av 241,5 m och en bredd av 56,6 m med endast en pelarrad i mitten.

Primärbalkarna, som har ca 25 m spännvidd, bär utöver tak- och snölast även hängtraverser.

Sekundärbalkarnas delning är 5 m och spännvidd ca 6 m. Primär- och sekundärbalkar har tillverkats vid

STRÄNGBETONGFABRIKEN

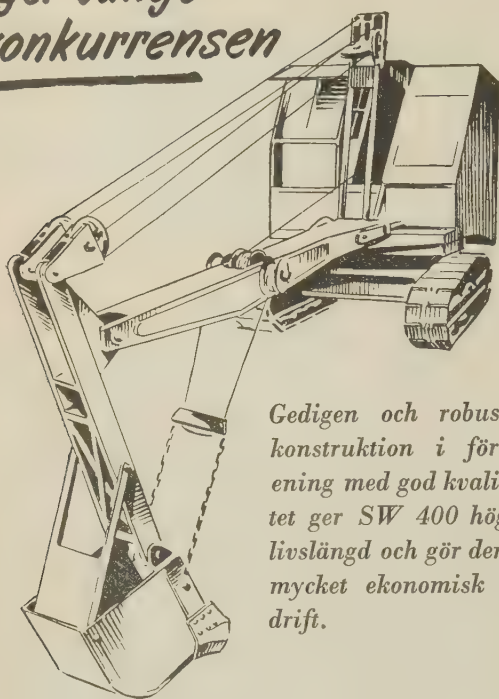
Mejerivägen 4 • STOCKHOLM 9 • Tel. Växel 45 25 15

Primärbalkarna (vikt 12 ton per styck) monterades med en bandgående kran

SW 400

väger tungt i konkurrensen

*Gedigen och robust konstruktion i för-
ening med god kvali-
tet ger SW 400 hög
livslängd och gör den
mycket ekonomisk i
drift.*

SW 400 — av Sallanders egen tillverk-
ning — är en 450 lit. grävmaskin av ame-
rikansk typ, konstruerad helt för svenska
förhållanden. SW 400 är lättmanövrerad
och med väl avpassade hastigheter,
vilket ger synnerligen stor grävkapaci-
tet. SW 400 kan vara

grävmaskinen
just för Er!

A B C. SALLANDER

Hamngatan 22 • STOCKHOLM • Tel. 23 56 75 (växel)

Verkstad och reservdelslager: Tel. Stäket (0758) 302 90

»Smalhusgalenskap blev en religion.»

Arkitekterna ritar våra hus — det är kanske då 1700-talstörpen ser så trevliga ut. Arkitekterna planlägger våra ytterområden — är det möjligen därför de sätter sig på Fjällgatan eller i Gamla stan? Och varför inte bygga ett hus med smalhusen? De har ju blivit ett slags religion där det är hopplöst att komma med förnuftsskäl; gör det, kallas man reaktionär och företagssegoist. — Det var något av den skarpa kritik som i lågmält älskvärd framfördes då Socialdemokratiska föreningen på tisdagskvällen diskuterade arkitekten och samhället i Medborgarhusets lilla sal; det fanns luckor i den, men vädret skulden.

Det var direktören i Svenska bostäder, Albert Sjöström, som svarade för ovanstående invändningar mot »smalhusgalenskapen», varpå han konstaterade att om en arkitekt ritar ett hus som är så dyrt att just ingen kan bo i det så kan han för arvodet byta ut sin Volkswagen mot en Cadillac, men den som bygger ett bra hus åt många, får — fortsätta att åka spårvagn.

Arkitekt C F Ahlberg, som inledde, sedan kabinsekreterare Arne Lundberg slagit ordförandeklubbans bordet, tyckte att den statliga bostadspolitiken tvi-
framtida teknisk kvalitet och standardhöjning, men kräver forskning och experimentell verksamhet för alla delar i räkning som ska bo i hus. Kollegan Tore Ahlsén sa det märkligt att så få upptäckt samhällets snabba förändring och pekade på »den svenska folksjukdomen», vita färgen. Hela landet har smörjts in i vad han kallade crème de la crème.

Fru Wiran Wedberg förde allmänhetens talan och kade på deprimerande mörka kokvrår, jättedaghem för 160 barn, buller och skolgårdarnas cementflakstris. Arkitekterna fick örfilarna. Fler älskvärdheter serverades från arkitekt Magnus Ahlgren, som döpte arkitektskolan till ett frimureri med touche av frimickleris. Färgen i det inte få slå ihjäl form, de yttersta dagarnas fenomen.

Kanslirådet Gunnar Ekdahl i socialdepartementet hade arkitekten till en god lyssnare. Då skulle han kanske bli bra, bara han frågade mera. Och mer talades om saker och ting kostade. Han fick inte vara en enögd med patentlösningar. Låt bli att fösa ihop folk i tätort. Det kan åtminstone inte vara berättigat med hänvisning till vatten- och avloppsfrågan.

Svarandesidan tog upp handsken på samma oförärligt dämpade sätt, det var en högst kultiverad knivslutning. Jodå — återkom arkitekt Ahlberg — barnhem för 160 ungar är inga hem, men i det fallet fick vi orde samhället. Och jodå, visst både frågas det och tas in i riktning från vårt håll många gånger. Men naturligtvis behövs en utvidgad samhällsvetenskaplig forskning, och när vi väl aldrig vissa oätkomliga problem om kapitalismen. Och så förenade han sig med en föregående talare i en ritning över idealarkitekten. Så här förtjusade ska han vara:

Han ska låta sin egen person träda tillbaka i den kollektiva nyttans och glädjens namn, han ska svara för anonym arkitektur. Han ska lyssna till ljudet av de snabba och tidlösa mänskliga behoven. Visst, visst. Själa tu går väl an, men gör'nä.

(Ur D N 15/10 -5)

Italiensk kollektivdrift

Den stora jordreformen är ännu i vardande, under tiden exproprierar man och delar ut jord i partiella lagar för de olika områden som det är i om och främst då experimentområdet Sila i Kalabrien abruzzerdalen Fucino samt Maremma i det gamla Latium. Exproprieringsplaner föreligger för totalt 71 kommuner i hela landet. Därav har man i Silaområdet styckat och delat ut 36 000 ha till 8 000 och i hela Italien 600 000 ha till 14 000 familjer.

Det har delats ut jord tidigare i Italien till medelklasserna. Dessa försök har aldrig slagit väl ut och det har

SVENSKA RIKSBYGGEN

ARKITEKTKONTOR
AVDELNINGAR FÖR
FASTIGHETSFÖRVALTNING
EKONOMI OCH ORGANISATION
TEL. VÄXEL 679320

100 METER I BJÖRKHAGEN, STOCKHOLM

KÖPFÖRENINGSRÖRELSENS EGET BYGGNADSFÖRETAG

Bygg med **GRYTHYTTE- SKIFFER**

Rund yttertrappa av svart
Grythytteskiffer med vanlig
klovyta, sågade och smärlade
kanter.

AB GRYTHYTTE SKIFFERVERK — Grythyttan — Tel. 1

Begär denna broschyr

från

GULLHÖGENS BETONGTJÄNST

Betongtjänsts "Blandningstabeller för betong" har blivit en god hjälp vid proportionering och beredning av betong. Tabellerna äro i första hand avsedda för betong, där ej särskild föreskrift påbjudits om speciell proportionering (betong av klass I och stundom klass II).

Sänd in nedanstående kupong, så får Ni broschyren kostnadsfritt tillsänd Eder.

Broschyren ingår i en serie informativa trycksaker, som "Betongtjänst" låtit utge till cementförbrukarens tjänst, för att denne på bästa möjliga sätt, såväl tekniskt som ekonomiskt, skall kunna utnyttja det cement han använder.

GULLHÖGENS BETONGTJÄNST

SKÖVDE

Härmed rekvireras broschyren "Blandningstabeller för betong"

Namn:
V.g. texta med tryckbokstäver

Firma:

Bostad:

Postadress: BM

dröjt många decennier förrän jorden åter befunnit i godsägarens hand. Nu vill man lära av begångna tag. Det räcker ej att lämna den nye jordägaren att sig själv, särskilt som syftet inte bara är att hjälpa domslösa på fötter utan att modernisera landets jord. För varje område finns ett administrationskontor, »ente» som sorterar direkt under jordbruksministeriet. Det tar emot ansökningar om jord, undersöker den kandes kvalifikationer — hans duglighet, medellö barnantal etc. och lottar sedan ut jordbitarna bland lificerade sökande. Entet bearbetar jorden, det har stor uppsättning traktorer och andra moderna jordbruksredskap, inte minst stora stenröjningsmaskiner.

Entets maskiner ska efter hand övergå i ett jordbrukskooperativs ägo. På så sätt ska dessa smågårdar om till 10 ha få tillgång till maskinell utrustning och kunna drivas något så när modernt. De nya bönderna gå på kurser. Entet delar ut gödningsmedel och sen gäller för bonden att hugga i, om han vill sitta kvar. När tiden är tre år. Vansköter han sin mark, får han förlåt när de tre åren är tillända. Entet anskaffar och delar ut djuren. Det blir inga ståtliga dragdjur i stallarna, bara vackra vita oxar, utan högproducerande mjölkkor, som bonden får på avbetalning precis som han fått gården. Jorden skall avbetalas under trettio år.

Ett av expropriationsområdena börjar några få mil från Rom. Den som kommer till Rom kustvägen norrut ser här och var längs Via Aurelia nya vita gårdar på skriften Ente Maremma — det är namnet på förordningen som handhar områdena kring Civitavecchia, Cerveteri i det gamla Etrurien. Husen är i tre våningar av ungefär samma typ som utexperimenterats för att tinska träsken söder om Rom. I bottenvåningen finns stall och vagnslider. Utvändigt går trappan upp till stadens som består av ett stort kök och i takvåningen två sovrum. Huset har rinnande vatten och w.c.

Till gården hör tio ha bra jord. Den arealen bör kosta en avkastning på bortåt 100 000 lire — en svensklöslapp — i månaden, förklarar våra ciceroner från Maremma — om den sköts ordentligt. Men ännu är verksamheten här under utformning och först om fem år blir det möjligt att uttala sig om De Gasperis jordreform. Ett är emellertid säkert, reformatörerna har till verket med god vilja och ett stort uppbåd av saksak och sunt förnuft.

(Ur Sv. D. 23/10 1952)

Sagt om måleri

Framför en tavla intar man alltid en attityd. Till tyvärr alltför ofta förekommande hör, att man frågar »Är den bra eller dålig?» allt under det man med sin rannsakar målningen för att försöka komma till klarhet. Eller också läser man först målarens namn, om man inte känner till det, försöker man ta reda på vad det är som har gjort honom berömd. I båda fallen försöker man med hjälp av intellektet förstå och därefter medan man tvingar sig att betrakta. I stället borde — och det är det som är svårt i början — inta attityd av en elev. Ett visst mått av ödmjukhet är nödvärn framför en tavla; man måste låta sig gripas, av vad som ser som ett barn, utan att döma. Man måste framför glömma att man betraktar en tavla, vara helt och hållet avspänd. Detsamma gäller för övrigt inte bara amatör betraktaren utan också konstnären. Titian lär ha läsa dikter av Virgilius för sig medan han målade, och bet hade en orkester i sin ateljé.

Skulle ni, när ni ser en film, kunna njuta av den ni oavbrutet ansträngde er att bilda er ett omdöme om den? Det är lätt att låta sig fångas av en film. Man lägger beslag på hela ens person: ögat ser, örat lyssnar, tanken följer händelseförloppet, och för övrigt har det bekvämt i sin fåtölj. På ett museum är det bara som tas i anspråk, och det distraheras ofta av de övriga besökarnas kommande och gående eller en tavla som intill i starka färger.

Lyckas ni förvärva den attityd, som gör att man uppfatta en tavla, händer det att ni en vacker dag

BRÖDERNA GUSTAFSSONS

STENHUGGERIER A.-B.

STOCKHOLM

41 38 64

HORNSGATAN 89

43 70 17

INGENJÖRER

Under förutsättning av riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts i prop. 241 framlagda förslag betr. tjänster hos Kungl. byggnadsstyrelsen och inom länsarkitektorganisationen kungöras härmed till ansökan lediga *fyra byråingenjörsbefattningar i lönegrad Ce 27 och tio ingenjörsbefattningar i lönegraderna Ce 23—Ce 25 med placering vid byggnadsbyråns husbyggnadsföretag samt tre ingenjörsbefattningar i lönegrad Ce 27 med placering en vid vart och ett av länsarkitektkontoren i Göteborg, Luleå, Malung, Umeå och Vänersborg.*

Competensfordringar för samtliga tjänster: examen vid tekniskt läroverk eller därmed likvärdig utbildning; härutöver erfordras för befattningarna vid byggnadsbyråns husbyggnadsföretag ingående praktisk erfarenhet av kontroll av husbyggnadsarbeten å entreprenad. Beträffande befattningarna å länsarkitektkontoren räknas erfarenheter från byggnadsförvaltning och stadsplanearbeten såsom merit.

Ansökan, åtföljd av vederbörligen styrkt meritförteckning skall jämte de övriga handlingar sökande önskar åberopa vara till Kungl. byggnadsstyrelsen inkomna senast den 17 december 1952.

Stockholm den 25 november 1952.

KUNGL. BYGGNADSSTYRELSEN

**SPARA PÅ VIRKET
SPARA PÅ BRÄNSLET ISOLERA EFFEKTIVT**
med
LAXÅ-PLATTAN

ORGANISK byggnadsisolering av PLASTAD MINERALULL

Tillverkas och försäljes vid LAXÅ BRUK, RÖFORS. Tel. »Laxå Bruk», Laxå

Stockholmskontoret Tegnérslunden 10. Tel. 30 08 09

AKTIEBOLAGET STATENS SKOGSINDUSTRIER STOCKHOLM

fruktlösa ansträngningar råkar på en målning som bländar er med sin harmoni. Förmodligen är den av en impressionist. Så småningom avancerar ni långsamt mot den moderna konsten, medan ni samtidigt gör upptäckter hos de klassiska målarna, som ni trodde er känna. Till slut vill jag önska er att en dag som jag kunna njuta av Klees enkelhet, mildhet och sensibilitet.

(Claude Hippolyte Lefèvre i Sv. D. okt. 1952.)

En mäktigare byggstyrelse

Kungl. Byggnadsstyrelsen skrev på sin tid till regeringen och begärde en sakkunnigutredning om styrelsens organisation och arbetsuppgifter. Bl. a. ifrågasattes, huruvida icke den verksamhet, som omfattar uppförande av statens civila byggnader, borde i större utsträckning än hittills koncentreras till byggnadsstyrelsen. Härmed skulle man kunna vinna avsevärt i effektivitet och minska kostnaderna. Granskningen av till statsbidrag berättigade husbyggnader för offentliga ändamål syntes vidare vara splittrad på alltför många myndigheter, varför en koncentration av detta arbete till en myndighet skulle medföra vissa fördelar icke minst för allmänheten.

Sakkunniga för utredning om hithörande frågor tillsattes 1947 och ha arbetat under ledning av först landshövdning Elof Lindberg och sedan förre generaldirektör Leo. Denna byggnadsstyrelseutredning, som den kallas, har nu i ett betänkande slagit fast, att den statliga fastighetsförvaltningen är splittrad på alltför många myndigheter och institutioner samt därför i behov av rationalisering. Det anvisade botemedlet är i korthet sagt, att de statliga fastigheter, som icke förvaltas av myndigheter eller institutioner med byggnadsteknisk sakkunskap, skola ställas under byggnadsstyrelsen. Universitet, sjukhus, fängelser m. m. beröras härav. Byggnadsstyrelsen, som redan nu granskar läroverksritningar, föreslås också

skola från överstyrelsen överta granskningen av ritningar till folkskolebyggnader, vilket krav står i intima band med enhetsskolans blivande stora byggverksamhet.

En följd av ett beslut enligt sakkunnigförslaget skulle bli, att Djurgårdsnämnden upplöstes och dess kvarstående uppgifter i fråga om markexploatering övertogs av byggnadsstyrelsen, som i sin tur skulle förstärkas och få tekniskt råd vid sin sida.

Om sakkunnigförslagets huvudlinjer vinna statsrådens bifall, blir byggnadsstyrelsen en vida mäktigare institution än den hittills har varit. Emellertid har hovet av rationalisering gjort sig starkt påmint inom statliga fastighetsförvaltningen, varför marken är väl beredd för en ombildning i ifrågasatt riktning.

(Ur Sv. D. 4/II—1952)

Dyraste skjorttvätten i Europa

— Vi har kommit ganska långt med tvättfrågan, dan man för bara några år sedan sköljde tvätt i Nyländström, säger sekreterare Galfve, men vi ligger fortfarande långt efter Amerika, där man fick sin första kommerciella tvättstuga 1851.

Amerikas tvättpriser är två till tre gånger billigare våra, vår skjorttvätt är den dyraste i Europa, och långa leveranstid gör det nödvändigt för folk att klä sig med onödigt mycket kläder.

Att gå fram efter olika linjer, så att var och en kan ha den tvättform som bäst passar henne eller honom är vad vi nu arbetar för. Några vägar är centraltvättstugor, men inte alltför stora, rationellare hemtvätt, inlämnad tvätt efter amerikansk modell med all tvätt från en miljö — men bara den — på en gång instoppad i en maskin och klar på en halvtimme — det går om tvätt av lätt smutsad, som i USA, säger hr Galfve. Tvätten

SÄ-nät

för såväl bärande armering som sprickarmering.

Levereras i rullar eller plana mattor i färdigklippta format.

Begär vår handbok och broschyr.

Ensamförsäljare och försäljning från lager:

SODERBERG & HAAK AB, Stockholm och Malmö

LARSSON, SEATON & COMP. AB, Göteborg

GUSTAFSSON & GÖRTZ AB, Örebro

AB AXEL ANDERSSONS EFTR., Köping

ESKILSTUNA KOLIMPORT &

HANDELS A.-B., Eskilstuna

SMEDJEBACKENS VALSVERKS A.B.

Tel. Ludvika 711 20 (växel)

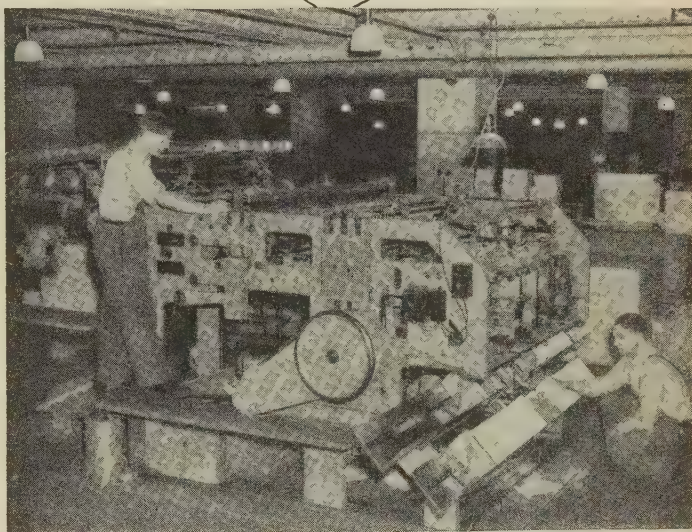
bokbinderi

bokbinderi sysselsättes idag
 m på 1890-talet övervägande
 nlig arbetskraft, men därmed
 hör i stort sett också likheten.
 nera är det förut
 verksmässiga arbetet på ett
 binderi nästan helt mekaniserat.
 rika, snabba maskiner
 r, häftar och binder de
 upplagor som varje dag
 ar ett stort tryckeris pressar.
 selte AB:s privatbokbinderi
 dock fortfarande
 thantverket kvar
 bästa och ursprungliga form.
 enne, materialkänsla och
 iskt kunnande sätter sin prägel
 de arbeten som utgår härifrån.

e bilden visar en rolig tidsstudie
 organisationen, inredningen
 människorna på ett bokbinderi
 utet av förra seklet.
 ser vi "fals- och häftafdelningen"
 Herzogs 1893.
 ening efter samtida fotografi.

re bilden: Från 1893 års
 safdelning" till dagens
 ter svärdfallsmaskin! För varje
 av maskinen falsas automatiskt
 16-sidiga eller två 32-sidiga ark,
 matas in i maskinen så som de
 mer från tryckpressen, alltså
 föregående skärningsoperation.

na annons är satt med typsnittet Bembo

ESSELTE AB

igår idag imorgon — i takt
 med utvecklingen

Glasningen en detalj av betydelse

Linoljekitt blir efter en tid stenhårt och spricker, vatten tränger ner i fönsterbågen, färgen flagar av, träet ruttnar — ja, det är stora värden som går förlorade. Föreskriv Tremco-Mastic — det elastiska glasningsmaterialet, som inte hårdnar, utan låter glasets vila i en elastisk bädd. Finns i olika färger. Behöver ej målas.

Ätes ej av fåglarna.

*Begär prospekt om Tremco-Mastic med
arbetsbeskrivning om glasning!*

TARKETT

VINYL GOLV

Aktiebolaget Svensk
GOLVINDUSTRI
STOCKHOLM MALMÖ

på enorma summor — det skulle spara miljoner o
tvättundersökningar — exempelvis HFI:s! — fick för
till slut.

(Ur D.N. 11/11 — 52 betr. Bostadskollektiva komm
téns betänkande del I.)

Få kan rita god kyrkogård

— Man har svårt att tänka sig att det relativt b
gränsade antal fackmän, som äger gåvan att rita
god kyrkogård, skulle vilja heltidsanställa sig som stift
konsulenter, framhåller trädgårdsarkitekt Sven A. He
melin. Även om de ville det vore det fel, ty lika tr
som det skulle bli om stadsarkitekten ritade alla hu
en stad och länssarkitekten alla byggnader i sitt län, li
enformigt bleve det om en aldrig så god stiftskonsule
ritade alla kyrkogårdar i ett stift.

Engagera gärna goda kyrkogårdskonsulenter för up
lysning, organisation och rationell vård av våra kyrk
gårdar. Men låt svårare och större kyrkogårdsproje
lösas genom tävlingar. Det verkar alltid inspirera
och befrämjande för utvecklingen. Anlita f. ö. fackmä
som äger den skapande fantasi, den skolade smak o
den säkra formkänsla, som krävs för sådana uppgift
Kan han i tävlingar eller eljest hävda sig som g
projektör, bör han hellre bli fri företagare som kyrk
gårdarkitekt. Vi behöver en kår sådana som sporrar va
andra för att komma ifrån de nuvarande schablonerna.

Arkitekt Hermelin omtalar slutligen att vid en förelä
ning som han höll om kyrkogårdskonst på Alnarpsinstitutet för blivande trädgårdsarkitekter och trädgårdskonsulenter debatterades dr Hasslers förslag. Där var man överens om betydelsen av viss konsulentverksamhet, men däremot mycket betänksam beträffande finansiering. Skall det ingå i konsulentens åligganden att även ritning av kyrkogårdar måste mycket höga krav ställas på kvalifikationer.

(Trädgårdsarkitekt A. Hermelin i Sv. D. 11/11
i frågan om stiftskonsulenter för landets kyrkogårdar)

Sagt om Kungsträdgårdstävlingen

Att tävlingen gynnade byggnadsarkitekterna har höjts från vissa håll. Innan nya bebyggelsen på Hamngatan och Blanchetomterna var projekterade kunde parken utformas. Detta är helt fel och visar brist på skaparförmåga. Ett område som Kungsträdgården har sitt eget värde under alla förhållanden. Största delen av bebyggelsen kommer att ligga där den ligger för långliggande tider, och det är Kungsträdgården, som skall inspirera de nya byggnaderna på Blanchetomterna och Hamngatan och ej tvärtom.

Varför inte säga rent ut: vad stockholmaren behöver är en Piazza Nationale av klassisk enkelhet och linjens skönhet men uttryckt med moderna medel och avpassad för nutida rekreationsbehov.

Parkernas sociala uttrycksmöjligheter äro sedan länge kända. Att sammanföra dem till en arkitektonisk enhet som i likhet med den klassiska formträdgården tillfredställer kraven på linjerenhet och rummets tidlösa skönhet, det kan vi ännu ej. Syntesen fattas — och det märks ohjälpligt i Kungsträdgårdstävlingen.

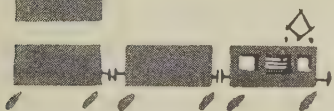
En analys av Kungsträdgårdens egenvärde skulle närmast bli dess funktion av öppen plats i en annars kompakt citybebyggelse. Ett andhål, som tillåter det specifikt stockholmska att smyga in i stadsbilden, som släpper atmosfären av slottet, Strömmen och Skeppsholmen. Saltsjöns vattenglitter och Östersjöns friska bris omlåter Mälargrönskan och de ljusa sommarkdagarna förtämmas av stenstadsmänniskan, där hon går till sitt arbete eller vilar i parken. Att behålla kontakten med Strömmen och släppa in den utsökt vackra horisontsbilden, att få fram en arkitektonisk helhetsverkan omkringliggande byggnader, vegetationen och den fria markytan, det är att bygga på Kungsträdgårdens egenvärde.

Kungsträdgården kan aldrig få något samspel med Kungsträdgårdsgatans bebyggelse. Det förhindrar d

rationalisering
förbättrar
produkten

10 000 000
tegel
pr år

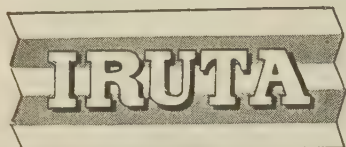
Med rationell drift och genom effektiv driftskontroll har det varit oss möjligt att hålla våra tegelprodukter på den höga standard modern byggnadskonst fordrar. Det är vår fasta föresats att följa den tekniska utvecklingen och även för framtiden förse byggfolk landet runt med ett överlägset byggnadsmaterial, så överlägset som bara tegel kan vara, när det är som bäst.

SALA TEGELBRUKS AB

namnanrop SALATEGEL

ORIGINALMÄRKE

*när det
gäller
jalusier
mellan
rutorna*

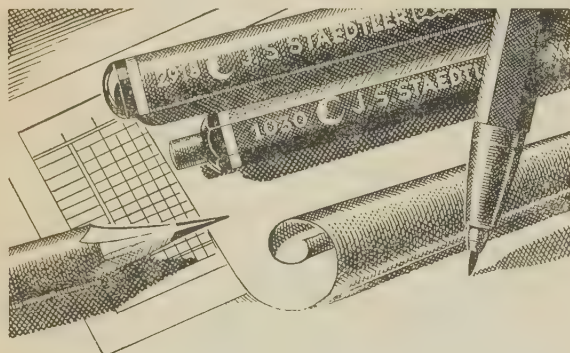
Sven Enberg

INGENIÖRSFIRMA AB
STOCKHOLM 42 TEL. 19 02 40

GÖTEBORG:
IRUTABOLAGET
TEL. 20 26 62

MALMÖ:
AB HJALMAR WENNERTH
TEL. 713 25

SAMT GENOM LEDANDE VARUHUS OCH JÄRNHANDLARE

Även installationsritningar i färg blir
alltigenom exakta och konturskarpa

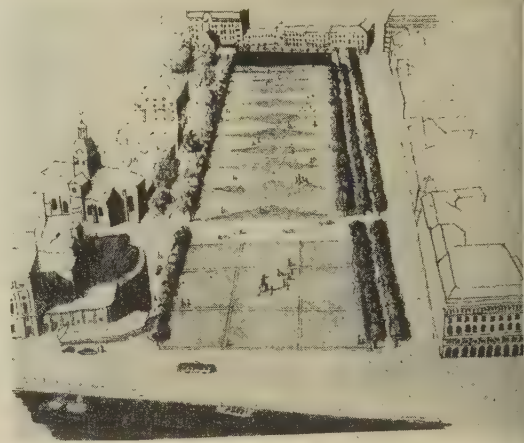
ty **MARS-CHROMA** ger tunna, klara
linjer, som är vattenfasta (icke vattenlös-
liga) och som ljuskopierar bra.

Generalagent & Fabriksnederlag:
Oscar Delleri, Stockholm

STAEDTLER

starka trafiken, och även bortsett härifrån uppmur
ej Jernkontorets eller Enskilda bankens fasader till
nörlivets berikande. Bankerna förstöra stadens fla
liv. Vad Stockholm måste varit bra mycket gemytli
när Skandinaviska banken vid Gustav Adolfs torg
Hotell Rydberg och Norrbro flankerades av låga ba
byggnader. Vad vi nu beundrar i Florens Ponte Vec
och dess piazza della Signoria hade även vi en gång.
är möjligt att i en skicklig arkitekts händer fasade
det nya storbygget vid Hamngatan kan lösas upp i v
buler varifrån man känner sammanhanget med de
andra sidan gatan liggande Kungsträdgården —
annars får man nog konstatera att Kungsträdgår
framtidiga expansion ligger åt väster. Endast genor
fälla västra alléerna och föra in parken bland be
gelsen mot Västra Trädgårdsgatan och skapa ett
arkitekturen samstämt terrasssystem kan man få
en balans till den kompakta och i förhållande till K
trädgårdens vidd överdimensionerade bebyggelsen
efter Kungsträdgårdsgatan.

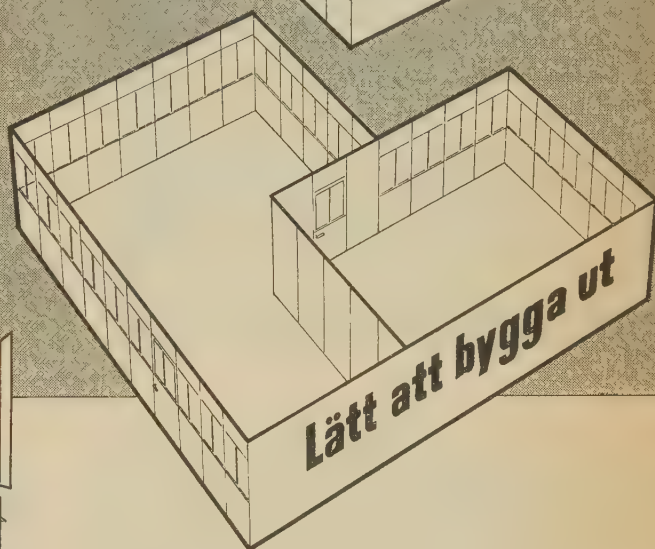
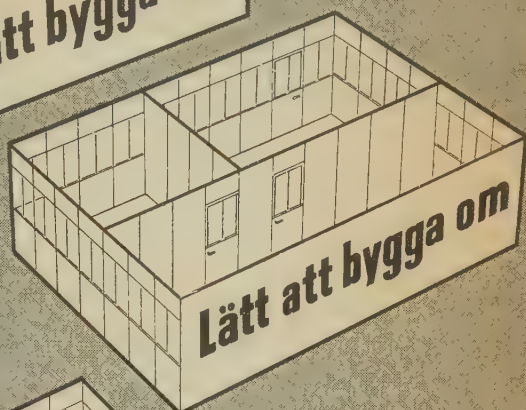
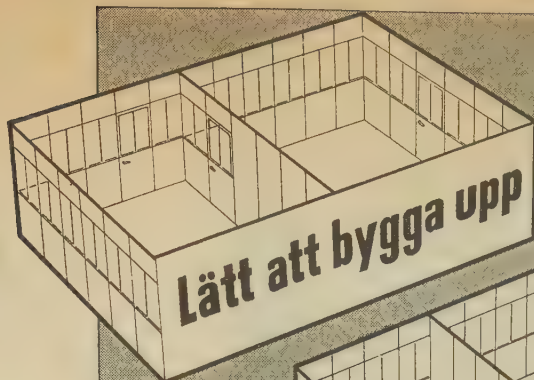
»La Beauté du Vide». Flygperspektiv.

Författaren till »La Beauté du Vide» har gjor
tänkvårt yttrande. Förslagsställaren, som starkt
behovet att i stadens centrum skapa en öppen plats
ning, blir så förskräckt över det stora grepp han ä
kommit, att han halvt ursäktande säger: »De gående
korsa över planen bilda en livfull kontrastverkan
planens ödsliga storhet.» Så länge vi lider av a
torgskräck så lär det ej skapas någon Piazza Nati
i detta land. Det sades på sin tid om le Nôtre »Il ne
pas souffrir des perspectives bornees.» Han kunn
lida ett begränsat perspektiv. Om många av dem
tävlats i denna tävling kan man konstatera, att de
kunna lida ett perspektiv över huvud taget.

Jag skulle som i »Fru Dygd och Fru Lusta» vil
en möblerbar piazza och jag skulle vilja se det me
goda proportioner, som återfinnes i det Egleska
slaget. Eller — som sett i en vision. På Västra
gårdsgatans i parken utskjutande terrasser vandrar
med fri sikt över Strömmens vatten bland kafeterior
förlustelseställen och stiger som i Medicinergård
i Rom ner bland skulptur och blommor till pia
rörliga folkliv bland spelande fontäner. Inte till ett
rilt stentorg och inte till en gräsäng utan till en
bildning av så goda proportioner med sten, lövverk
parkarkitektur att platsens skönhet accepteras uta
klassificering. Detta är ett verk för en arbetsgrup
arkitekter, bildhuggare och tekniker — en måste le
vad yrkesgrupp han tillhör är likgiltigt — bara ha
konstnärens skaparglädje.

(Ulla Bodorff i »Havekunst» nr 6, 1952)

HJO- VÄGGEN

VÅRT TILLVERKNINGS- PROGRAM OMFATTAR:

Hyllfack för förråd och lager

Ritnings-skåp

Förvaringsskåp

Verktöjsskåp

Transportlådor för såväl
lätta som tyngre gods

Förrådslådor

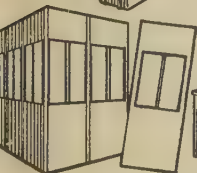
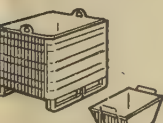
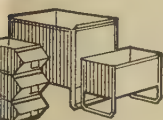
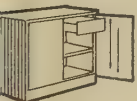
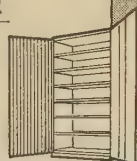
Bord och diskar

Arbetsbänkar

Transportvagnar

Stålmellinväggar

Klädrumsinredningar

ELEKTROLUX

AB ELEKTROLUX, STÅLINREDNINGAR, SÄFFLE. TEL. 218, 858, 1058

Elektrolux
Säljningsavdelning
Tel. 54 00 40
ÖCKHOLM 12

Representant för västra Sverige
Ingenjörfirman Lundwall & Co
Tel. 11 06 59
GÖTEBORG

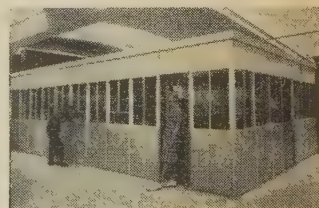
Representant för Norrland
AB N. O. Rönne
Tel. 55 850
SUNDSVALL

Elektrolux
Försäljningsavdelning
Tel. Namnanrop
MOTALA

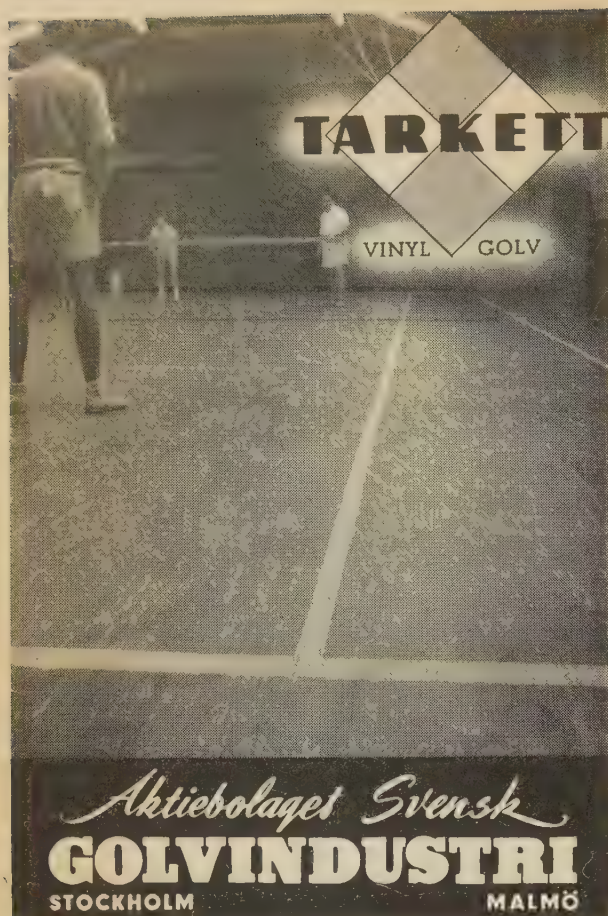
Hjo-väggen består av ett fåtal standarddelar, som kan hopfogas i en mängd valfria kombinationer. Monteringen sker helt enkelt så, att stolparna fästes i golvet med bult eller asfaltklister på ett avstånd av 800 mm. I dem fästes sedan panelplåtar, fönster och dörrar med vanlig skruv och mutter. Väggarna kan ljudisoleras och tak av t.ex. träfiberplattor kan lätt monteras.

Hjo-väggen möjliggör en *plastisk* inredning — lokalerna kan lätt omdisponeras, byggas ut eller byggas om. Hjo-väggen erbjuder en praktisk och ekonomisk lösning på lokalproblem som är speciellt vanliga inom industrin.

Vi står gärna till tjänst med upplysningar, inredningsförslag och prisuppgifter.

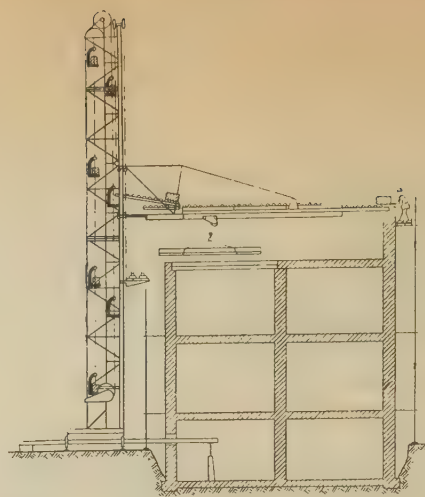
Kontor för planeringsavdelning. Tak av trädglas och isolerade väggar.

TARKEIT

VINYL GOLV

Aktiebolaget Svensk
GOLVINDUSTRI
 STOCKHOLM MALMÖ

Transport av byggnadsmaterial

I Tyskland liksom här hemma strävar man efter att mekanisera transporterna på byggnadsplatsen. För detta ändamål har här avbildade transportdon konstruerats. Det är speciellt avsett för transport av byggnadssten — tegel eller betongblock — av större format. Stenen transporteras automatiskt från upplag på marken till den plats där den skall innouras.

För detta ändamål är hissen försedd med två utstickande armar, (i fig. är den ena armen skymd), vilka äro ställbara i såväl längd- som höjdlid och dessutom svängbara kring sina infästningsaxlar på hissen. Armarna äro försedda med rulltransportörer, vilka kontinuerligt föra fram stenarna till muraren.

Genom att apparaturen är mycket enkel att sköta, behöver muraren i allmänhet ej taga stenen från armen utan kan låta stenen falla på sin avsedda plats. Med handen riktas och bromsas stenen i fallet.

Maskinen är dessutom anordnad för avsevärt tyngre laster, vilka hissas upp och sedan föras ut genom en travers på armens undersida. På så sätt kan samma maskin även användas för transport av andra konstruktionselement såsom balkar, trapplopp, bjälklagsplattor o. d. Hissen är oberoende av stentransporten, så att maskinen samtidigt kan användas för olika transporter, utan att den ena verksamheten hindrar den andra. Hissen monteras för sig, medan svängarmarna hopsätts och kopplas på marken.

(Ur »Zeitschrift des Vereines Deutscher Ingenieure», maj 1952)

Ur bostadsdjungeln

Vad är ett kök? Vad är en kokvrå? Vad är en golvyta? Vad är en familjemedlem? Hur går det om man skiljs eller blir änka eller barnen flyttar hemifrån?

Ja, nu är det bäst, att vi alla ordentligt sätter oss in i dessa nya paragrafer och undantag, så att vi riktigt vet vad som kan hända oss i livets olika situationer. Frivillig överenskommelse, lag eller experiment — sak samma, jag tror vad jag tror. Har man en gång gjort upp alla dessa krångelparagrafer, blir ingenting som förut. Paragraferna kommer att segra på ett eller annat sätt, när har de inte gjort det? Fler och fler blir de väl också med tiden, när har de inte blivit det?

*

En glömd paragraf har jag redan upptäckt. Vem får bo i en tre- eller fyrrummare med kokvrå? I paragraferna är kokvrån endast sammankopplad med en- och tvårummare. Och nu får man veta att en kokvrå är ett kök på mindre än 6 kvadratmeter. Helt snopen konstaterar nu min kollega, som bor i en fyrrumslägenhet, byggd 1939, att han inte alls har ett kök utan en kokvrå, ty den mäter knappa 5 kvadratmeter!

*

Den som nu helt intresserad går att mäta sitt kök, bör komma ihåg, att det som skall mätas är hela golvytan in-

Ferro

FÖNSTER - VÄGGAR - LÄNTERNER

GÖTAVERKEN

Hur Höganäs gjorde ett industrigolv syra- och alkalibeständigt

Syrapåfrestningarna på golven beredde en västsvensk fabrik för framställning av läskedrycker stora bekymmer. Den ursprungliga golvbeläggningen visade otillräcklig motståndskraft mot syraangreppen. Sedan Höganäs serviceavdelning närmare undersökt syraangreppens art, rekommenderades Höganäs syrafasta klinker nr 460 i cementbruk och fogning med A-massa. Golvbeläggningen, som utfördes av AB Höganäsarbeten, har visat sig väl motstå de aktuella påfrestningarna. Som ytterligare fördelar vunnos, att rengöringen blev enkel, att hygien förbättrades och att golvets fick ett tilltalande utseende.

Höganäs A-massa är en relativt ny produkt, som utexperimenterats vid vårt Centrallaboratorium. Den har redan tack vare den mycket goda syra- och alkalibeständigheten funnit stor användning inom industrien. Även för fall av mycket svåra syrapåkänningar, exempelvis i betrum, batterirum etc., har A-massan i kombination med vattenglasbruk givit goda resultat.

★

Rådfråga Höganäs, när det gäller industrigolv!

HÖGANÄS
HÖGANÄS-BILLES HOLMS AKTIEBOLAG

GIPSI den Svenska brandhårdiga och flamskyddande byggnadsplattan i 13 resp. 9 mm tjocklekar

ersätter rörning och puls

påverkas ej av temperaturförändringar

lämnar en jämn och vacker yta vid målning och tapetsering

Lätt att arbeta med

Lagerföras i längder från 1.50 till 3.00 meter, bredd 1.00 meter

Dessutom tillverkas:

GIPSI AKUSTIKPLATTOR

slitsade och perforerade med fasade kanter
obrännbara, effektiva, dekorativa

BEGÄR OFFERT

Stockholms Reveteringsfabrik

Postadress: Sollentuna Tel. 35 33 35, 35 33 45 Riks 35 09 11

MULTITVAG

diskmaskin från BERGBOLAGEN

*Jag fick
det som
jag ville:*

Hela disken är avklarad på några minuter och torkar sedan blank i diskkorgen, som är ett utmärkt torkställ. Maskinen är så lättskött och säker, att barnen kan diska när jag är borta. Vattnet värms fort till önskad temperatur under automatisk kontroll.

När Ni bygger nytt eller renoverar köket måste Ni ju ha en diskbänk — Varför inte då lägga till några »100-lappar» och få en komplett bänk med inbyggd »automatisk» disk- och tvättmaskin samt konserveringsapparat. Bättre penningplacement finns inte.

*Bänk med komplett
inredning, kranar,
blandare och övrig ar-
matur.*

Sköter
veckoivätten

LUFT GENOM VATTEN

— denna revolutionerande enkla princip, som ger diskmaskinen Multitvag överlägsen effekt.

Tvättar rent — luftströmmen håller tvätten i ständig rörelse, och genom syretillförseln utnyttjas tvättmedlet effektivt.

Rengör sig själv — fullt hygieniskt att diska och tvätta i samma maskin.

Bästa tänkbara
konserveringsapparat

Rymmer flera burkar i ett kok.

Håller rätt värme konstant tack vare den automatiska kontrollen.

BERGBOLAGEN

BERGBOLAGEN AB,
Lindesberg
Avd.kont. i: Sthlm, Göteborg,
Malmö

Undertecknad önskar närmare upplysningar om Multitvag.

Namn

Adress

Postadress Byggm. B12

klusive fast inredning och skafferi, och inte bara den fria golvytan man har att röra sig på.

Bostadsstyrelsen har vissa normer för kök och kokvrår. Där finns inga 6 kvadratmeter, där sägs att ett kök måste vara minst 7, i vissa fall 10 och en kokvrå 2—4 kvadratmeter. Barnfamiljer bör ha minst två rum och kök, anser bostadsstyrelsen, och ett barn bör kunna isoleras, om de vuxna har kvällsgalej hemma. Varje bostad bör ha ett rum på minst 18 kvadratmeter.

*

Det där är ju inte riktigt likt den träffade »överens-kommelsen», ty där bör lägenheter på ett rum och kök främst reserveras för personer med barn. Den ensamstående modern med ett barn får inte hyra tvårumsvåning. Men det får hon om hon helt knepiggt ber sin mor bo där eller om hon skaffar sig ett fosterbarn. Däremot hjälper det inte om hennes syster bor hos henne, ty en syster är inte en familjemedlem, vilket däremot t. ex. en fosterfar är!

*

I kokvrå skall den ensamma hädanefters tillreda sina måltider. Hon får inte ha kök, även om hon delar bostaden med en väninna eller syster. Däremot kan de två tydligen utan hinder hyra var sitt rum med kokvrå! Naturligtvis kan man laga mat i en kokvrå. Men det sliter på nerverna, det blir liksom aldrig någon riktig mat, och middagsbjudningar är inte att tänka på. Gnugga händerna, källarmästare, ty när hela det här eländet blir verklighet, får ni som stamgäster alla stans ogifta effektiva yrkeskvinnor i höga ställningar! Då kommer byråchefer, lektorer, professorer, doktorer och direktörer, alla dessa duktiga och trevliga kvinnor, att bjuda sina gäster på restaurang i stället för i sina hem, som de förut gjort. Ty deras hem är ett litet rum med kokvrå. Där skall alla deras böcker, deras skrivbord, så nödvändigt för kvällsarbetet, skuffas med en påver sång och där får varken gäster eller ensam hemtrevnad längre rum. Aldrig mer får vi smaka den utsökta sallad, som vår vän affärsföreståndarinnan brukar trola fram i sitt trevliga kök, aldrig mer får vi höra henne spela på mormors gamla taffel, ty den får inte plats i ett rum och kokvrå.

*

En mardröm är vad det är, det hela. Men man kanske kan hitta listiga utvägar! Kan vår vän direktören kanske få två rum om hon har hembiträde? Nej, ty hon har inga barn. Kan alla de effektiva ensamboende slå sig ihop om en stor våning? Nej, ty de är inte familjemedlemmar. Kan man dela av köket, så att det blir kokvrå och serveringsrum? Kan man avlägsna väggar så att tvårummaren blir en enrummare eller sätta upp väggar så att enrummaren blir en tvårummare? Kan man med hjälp av läkarintyg styrka att det äkta paret måste ha var sitt sovrum, därför att de två är allergiska för olika ämnen? Kan nattarbatarens situation föranleda ett undantag? Nej, stopp nu, här ser jag paragrafernas rad bara växa och växa och mardrömmen utmynnar i en stillsam undran: Hur stor stab behövs för att övervaka hela denna enorma krångelapparat?

Pia i Sv. D. 20/II 1952

Arkitekter med halvlugg

I arbetet kan man behöva litet färg och skråanda. Snart kan man inte särskilja andra än vanliga skattebetalare och arkitekter.

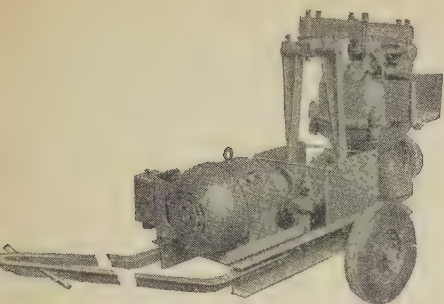
— Arkitekter? sade majoren.

— Ja, arkitekter, sade majorskan. Arkitekter har alltid yllslipsar i sobra färger samt halvlugg.

— Det har väl inte alla arkitekter, invände majoren.

— Det kan väl inte jag hjälpa, sade majorskan.

(Clague i Sv. D. 14/II 1952)

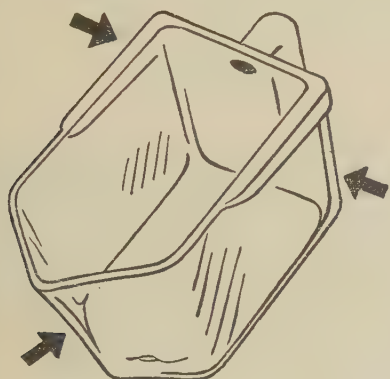

Diafragmapumpar typ D4 och 2D4

är så utformade att de äro mycket okänsliga för förorenat vatten. Kraften överföres från drivmotorn, bensin- eller eldriven, med maskinskuren tystgående skruvhjulsväxel. Membranen är av bästa gummikvalitet med diameter och yttre förstärkningsring.

Stor slaglängd ger stor kapacitet.

61

Inga ömtåliga kanter!

Lådorna i Bo Speceriskåp av den nya modellen ha större hållbarhet. De ha givits en svag strömlinjeform, varigenom ömtåliga hörn och kanter undvikits. På insidan äro hörnen avrundade, varigenom lådorna äro lätta att rengöra. De oömma, praktiska lådorna ha inte minst bidragit till det nya Bo-skåpets popularitet. Begär prospekt och rabattvillkor!

AB BO SPECERISKÅP

STOCKHOLM	GÖTEBORG	MALMÖ	NORRKÖPING
Tel. 32 96 16	Tel. 13 20 54	Tel. 178 24	Tel. 254 23

EXPANKO- KORKPARKETT

är rätta golvet i

BOSTADSRUM, KONTORSLOKALER

etc.

LÄTTARE INDUSTRIER, LABORATORIER

Begär prover och broschyrer

KORK- ISOLERINGSPLATTOR

AB JOHNSSENS KORKFABRIK

MALMÖ - Tel. 665 55

Världsmärket EXPANKO garanterar kvalité

Arkitekttävling

Av kommunalfullmäktige i Kinna köping utsedd kommitté inbjuder härmed svenska arkitekter att delta i allmän arkitekttävling om skolanläggning i Kinna köping.

Den sammanlagda prissumman utgör 13 000: — kronor, varav 3 000: — kr. till inköp. Första pris kommer ej att understiga 5 000: — kr.

Program för tävlingen utlämnas kostnadsfritt efter hänvändelse till tävlingsfunktionären, expeditör Torsten Fahlberg, Kinna. Fullständiga handlingar erhållas från tävlingsfunktionären mot deponerande av 50: — kr.

Vid programhandlingarnas uttagande skall lämnas adress, under vilken skriftligt meddelande kan nå den tävlande.

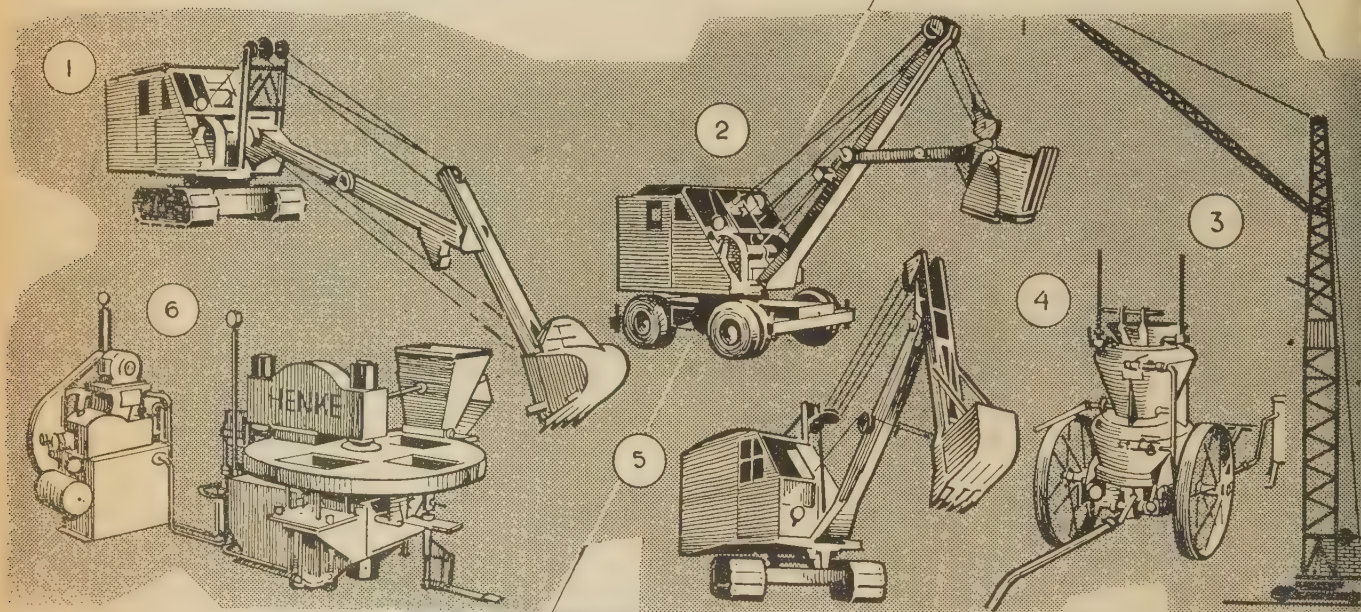
Tävlingsförslag skall vara inlämnat till tävlingsfunktionären senast den 15 april 1953 kl. 15 00.

Prisnämnden utgöres av: arkitekt SAR Erik Ragndal, arkitekt SAR Nils Nordmark, länssarkitekt Per-Axel Nobel, kommunalkamrer Carl Hedlund och överlärare Ernst Bredin.

KOMMITTÉRADE

Väger **TUNGT** i konkurrensen

Inom byggnadsindustrin, hamn-, väg- och vattenbyggnader, varv, valsverk, cementvarufabriker, brädgårdar etc. är **AB C. Sallander** ett tungt vägande namn, då det gäller tyngre maskiner för olika ändamål. Ni kan därför med tillförsikt diskutera varje förekommande problem inom hithörande områden med oss. Våra experter står därvidlag till Ert förfogande.

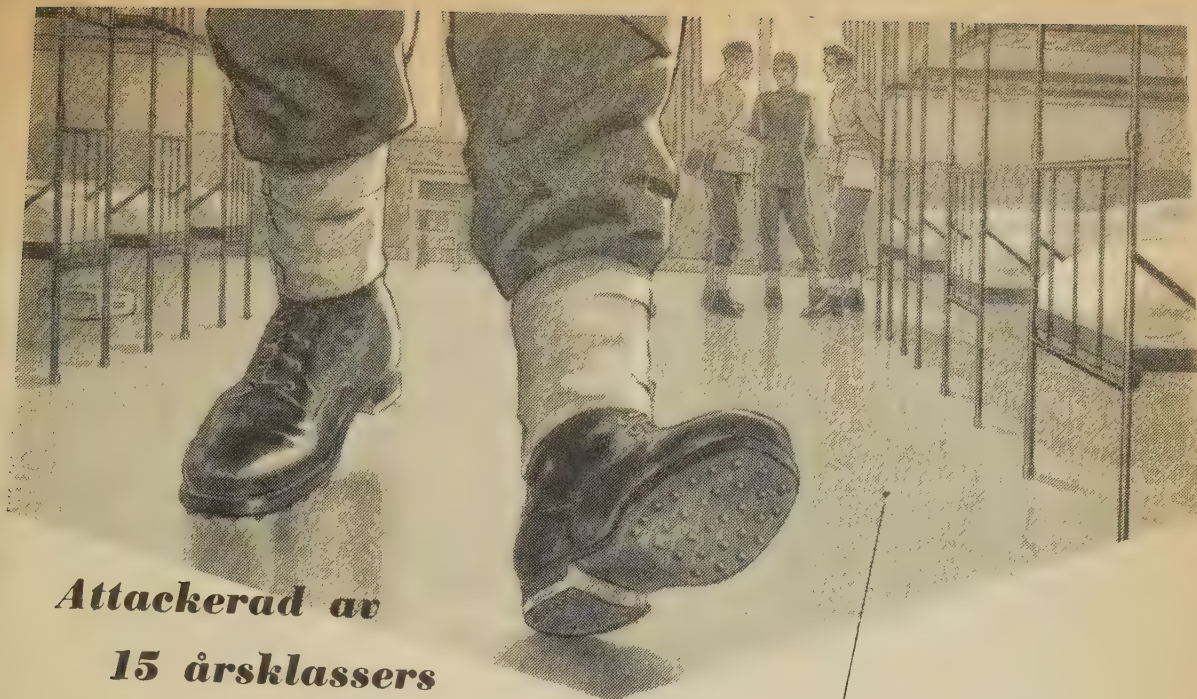
1. 400 och 600 l grävmaskin, terad på larv, från Leo Gott Västtyskland.
2. Gummihjulsmonterad 400 l maskin från Leo Gottwald, tyskland.
3. Tornsvängkran från Orbis maschinen, Västtyskland. Ratiserar transporterarna inom byggnads- och brädgårdsbranscherna etc.

4. Betongspruta från Orbis Baumaschinen — en maskin som dagligen utvidgar ett allt vidare arbetsfält.
5. SW 400, Sallanders egen maskin tillverkad i Sverige. Bilden monterad med en 400 l skopa för djupgrävning.
6. Aug. Henke Maschinenfabrik, Västtyskland, har specialiserat sig på betongvarumaskiner. Här en av deras förnämsta helautomatiska trottoirplattpressar.

AB C. SALLANDER

Hamngatan 22 - Stockholm - Tel. 23 56 75 (växel)

Attackerad av

15 årsklassers

rekryter — men alltjämt intakt:

På I 19 i Boden lade man 1937 på försök linoleum i ett logement, som tidvis även användes som lektionssal. Trots rekryternas marschskor och beredskapsårens "hårdhänta" rengöringsmedel gör golvet alltjämt god tjänst. Resultatet har varit så uppmuntrande, att man lagt linoleum även i andra för manskapet avsedda lokaler.

Linoleum är fortfarande den bästa och billigaste golvbeläggningen. Dess livslängd räknas ofta i decennier, även där golven utsättes för mycket stark nötning, t. ex. i skolor, kaserner, sjukhus etc. Genom en väl avpassad svikt ger den vila och avspänning för foten. Den praktiskt taget fogfria ytan är ett viktigt hygieniskt plus. Vetenskapen har dessutom påvisat, att linoleum i sig själv är bakteriedödande. Där man eftersträvar vackra, lättskötta, hållbara och hygieniska golv är linoleum idealisk. Tala med Er linoleumleverantör!

Generationers erfarenheter talar för

Några exempel på linoleumläggningar med många år på nacken:

Sverkerskolan, Uppsala, 1905

Monbijou-skolan, Malmö, 1907

Maria Sjukhus, Stockholm, 1910

Posten, Malmö, 1907

Röda Kvarn, Stockholm, 1934

Kasern, Skeppsholmen, Stockholm, 1923

Där golvet utsättes för punkt-
förslitning: **FÖRSHAGA**
GOLVPLATTOR på
konsthartsbasis.

FORSHAGA

LINOLEUM

— rätt kvalitet i rätt tjocklek på rätt plats med rätt vård håller i decennier —

FORSHAGAS FÖRSÄLJNINGSCENTRAL — STOCKHOLM — GÖTEBORG

SVERIGES KONSULTERANDE VÄRME- OCH SANITETSINGENIÖRERS FÖRENING SKVS

Lagerlöfsgatan 8 - Stockholm - Tel. 52 08 50

Föreningens ändamål är att främja och utveckla den konsulterande ingenjörssamheten inom värme-, ventilations- och sanitetstekniken i Sverige för att därigenom tillgodose det allmännas behov av kunniga och opartiska tekniska rådgivare.

GÖTEBORG

Ahlén, Filip, Konsult. Ing., Postgatan 2.
Tel. 11 30 52, 13 47 45
Bresky, Bernh., Ing.-byrå, Kungsgatan. 46.
Tel. 13 95 13, 13 95 16
Fagerström, W., Kons. Ing.-byrå AB, V.
Hamngatan 2. Tel. 13 07 15
Theorell, Hugo, Ing.-byrå, AB, V. Hamn-
gatan 11. Tel. 17 60 20

LULEÅ

Litzberg & Källqvist Ing.-byrå, Fredsga-
tan 8. Tel. 113 15, 113 16.

MALMÖ

Österberg, J., Ing.-byrå, Kompanigatan 4.
Tel. 102 34, 267 54

STOCKHOLM

Axlander och Rosell, Konstruktionsbyrå
AB, Grevgatan 49. Tel. 67 68 45
Bergströms Ing.-byrå & Co, Kungsbroplan
2. Tel. 52 05 60

STOCKHOLM (forts.)

Colleen, Carl-Göran, Konsult. ingenjör,
Sveavägen 62. Tel. 11 66 54
Dahlgren, Wilhelm, Konstruktionsbyrå
AB, Hamngatan 24, Tel. 10 12 84,
20 02 40
Eklund, Karl G., Ing.-byrå, Brunkebergs-
torg 15. Tel. 10 27 13, 10 27 14
Eriksson, Helge, Konstr.-byrå, Drottning-
gatan 14. Tel. 11 29 50, 11 89 50
Hajlen, Alfred, Kons. Ing.-byrå, Kungs-
gatan 39. Tel. 20 42 96
Hellström, Jacob, Ing.-byrå, St. Nygatan
25. Tel. 21 53 92
Konstruktionsbyrån, D. A. Carlsson, Drott-
ninggatan 114. Tel. 31 15 28
Larsson, Ragnar, Konstr.-byrå, Birger
Jarlsgat. 31. Tel. 20 23 42
Nyman, Martin, Konstr.-byrå, Vidargatan
7. Tel. 30 02 42
Petersson, Paul, Konstr.-byrå, Vasagatan
7. Tel. 11 29 74, 20 14 74

STOCKHOLM (forts.)

Rudgren, Knut, Konstr.-byrå, Birger Jarls-
gatan 36. Tel. 11 79 19
Runefelt, Elis Ing.-byrå AB, Sturegatan
10. Tel. 61 60 38, 61 62 84
Rörtekniska Byrån AB, N. Mälarstrand
24. Tel. 52 44 44, 52 44 45
Theorell, Hugo, Ing.-byrå AB, Lagerlöfs-
gatan 8. Tel. 52 08 50
Ullman, Bengt, Konstr.-byrå, Sveavägen
98. Tel. 33 37 44, 33 38 44

SUNDSVALL

Olsson, Sten, Ing.-byrå, Storgatan 26.
Tel. 5154, 5138

UMEÅ

Larsson, Sixten, Konstr.-byrå, Kungsga-
tan 66. Tel. 1772

VÄXJÖ

Larsson, Fritiof, Konsult. Ing.-byrå, Eke-
lundsgatan 7. Tel. 2444

"... bättre
finns inte"

GUNFREDOL

Kallflytande asfaltläggning

är lösningen
— året runt!

- frostbeständig — fri från vatten och tjära; lagring utomhus kan ske vid de lägsta temperaturer
- lättstruken och snabbtorkande — även vintertid
- lagerbeständig — omrörning onödig oavsett lagringstiden
- alltid färdig att användas — får ej uppvärmas

GUNNAR FREDRIKSON AB

Lästmakaregatan 3, STOCKHOLM, Tel. 23 42 45
Avdelningskontor i Göteborg, Malmö och Östersund

Handelshögskolan i Göteborg.
Tremcodikt har använts runt fönsterkarmarna
och dilatationsfogarna i marmorklädseln.

TREMCO DIKT

ger elastiska
fogar

Stenfastigheter ser man ofta hur cementbruksfogar runt fönsterkarmar
spricker redan efter kort tid. Bruket är oelastiskt och förmår ej följa
väggläts och stenens rörelser vid temperaturväxlingar. Fukt tränger in och
orsakar skador. Sak samma blir förhållandet då kvartstav användes —
den bara har ju bara en dekorativ uppgift.

Tremcodikt — den elastiska fogmassan — ger den rationella lösningen av
dessa problem. Den fäster väl vid olika material utan att missfärga dem.
Fästningen mot fukt och drag blir 100 %-ig. Tremcodiktning betalar sig på kort
tid i insparade bränsle- och underhållskostnader.

Tremcodikt anbringas
snabbt med fogsked
eller Bacca kittspruta.

**Planera
eller
reparera
med**

Fyll i nedanstående kupong
och Ni erhåller kostnads-
fritt prospekt och prisupp-
gift om Tremcodikt.

Ledande arkitekter och byggmästare över hela landet ha i stor utsträckning gått in för fogning med Tremcodikt såväl för nybyggnader som vid reparationer. En Tremcodiktning är inget experiment — en 25 årig erfarenhet i U.S.A. borgar för dess tillförlitlighet! På begäran lämna vi gärna önskade referenser.

Tremcodikt finnes i olika kulörer i två konsistenser: för fogsked och för Bacca kittspruta.

TREMCO DIKT
— ÖKAR FASTIGHETENS
LIVSLÄNGD

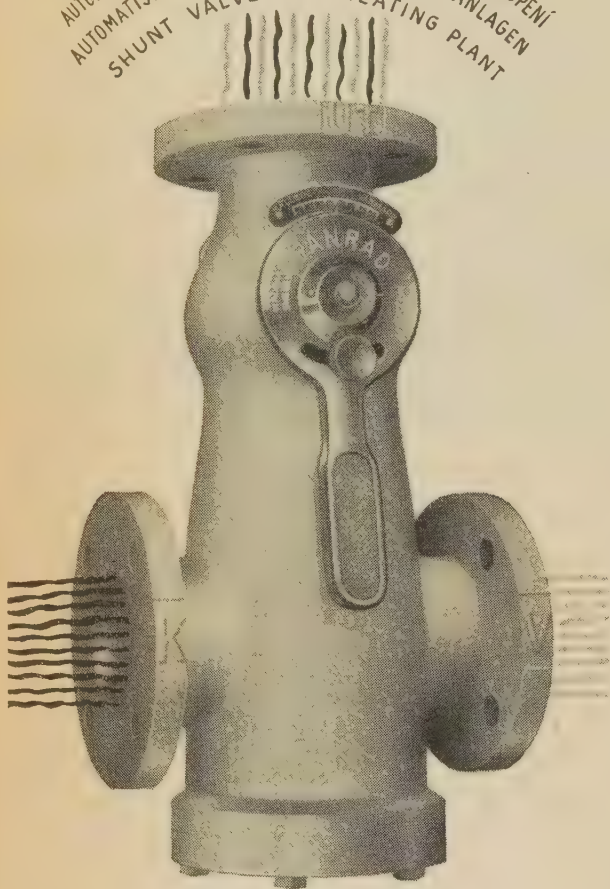

NAMN

ADRESS

PANRAD

AUTOMATISK BLANDNINGSENTIL FÖR VÄRMEANLÄGGNINGAR
 АВТОМАТИЧЕСКИЙ СМЕШИВАЮЩИЙ КЛАПАН ДЛЯ НАГРЕВАТЕЛЬНЫХ УСТРОЙСТВ
 VÁLVULA MEZCLADORA AUTOMÁTICA PARA INSTALACIONES DE CALEFACCIÓN
 VALVOLA AUTOMATYCZNY ZAWÓR MIESZANKOWY DLA INSTALACJI CIEPŁOŚC
 MÉLANGEUR AUTOMATIQUE POUR LES INSTALLATIONS DE CHAUFFAGE
 MĚLÁČKOVÝ MÍCHACÍ VENTIL PRO TEPELOVODNÍ ÚSTŘEDNÍ TOPENÍ
 AUTOMATISCHES MISCHVENTIL FÜR HEIZUNGSANLAGEN
 SHUNT VALVE FOR HEATING PLANT

För varje år vinner PANRAD ventilen allt fler marknader.

Löser shuntningens mångsidiga problem, säger fackkunskapen i Schweiz.

PANRAD ventilen är omställbar även för strålningsvärme, 20—50° C.

PANRAD ventilen är prisbillig och underhållsfri.

*Försäljes av rörgrossister eller
 direkt från tillverkaren*

AB BRÖDERNA BRÄNNSTRÖM

Tel. 100 85, (växel)
SKELLEFTEÅ

NYA JÄRNBODEN

I EKSJÖ AKTIEBOLAG

TELEFON: (VÄXEL) GRUPPNUMMER 1613

Ankn.: Chefen, Inköps- o. försäljningschefen, Bokförlagen, Partiaffären, Minutaffären, Rör- och Sanitetsavdelningen

EFTER VÄXELNS STÄNGNING:

Chefen 1613, Inköps- o. försäljningsch. 1614, Partiaffären 1615, Rör- o. Sanitetsavdeln. 1616.

BOSTADSTELEFONER:

H. Lindberg 836, A. Åhrnbom 1303 G. Samuelsson 807.

Parti- och minutaffär

Bosättningsartiklar, Byggnadsmateriel, Lantbruksmaskiner, Järn, Plåt, Balk o. Spik, Sportartiklar, Radioapparater, Elektrolux kylskåp och Hushållsmaskiner "Assistent" Rör- & Sanitetsavdelning

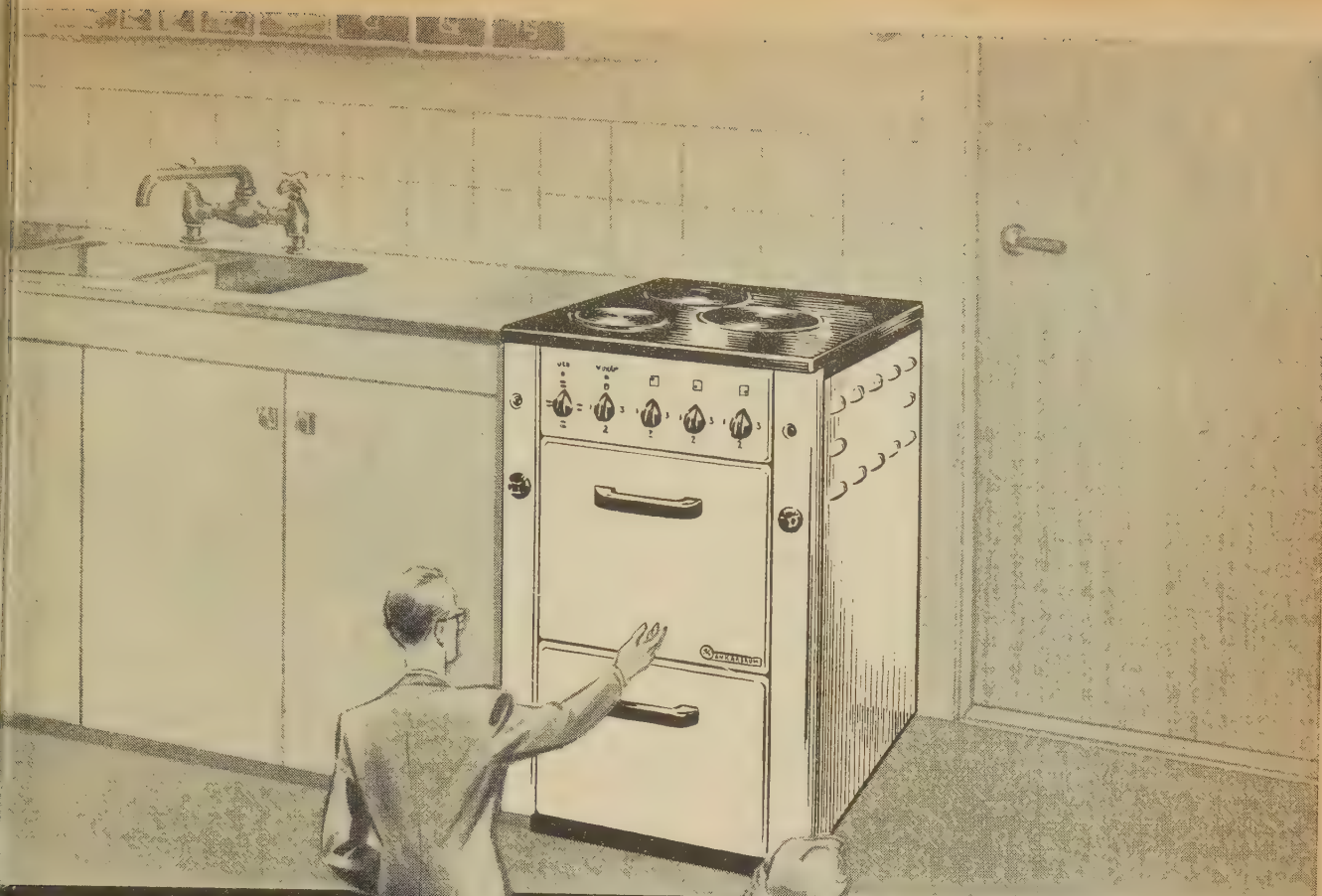

Det ledande ljuskopieringspapperet
Blått — Rött — Svart
Specialsorter

BELYSNINGSMASKINER
 FRAMKALLNINGSMASKINER
 KOMBINERADE MASKINER

AKTIEBOLAGET OZALIDKOMPANIET
 Göteborg

Representanter i
 STOCKHOLM, GÖTEBORG, MALMÖ

"Bra"
säger fackmannen

"Ja"
säger husmor

*Ankarsrums mångåriga
erfarenhet av spistillverkning
borgar för ged kvalitet*

Fackmän är ense om att Ankarsrums elspis är en kvalitetsspis. Den har en elegant exteriör, den är ekonomisk och "standardformatet" gör den lättplacerad. Det är självklart, att husmödrarna säger "ja tack" till en elspis från Ankarsrum.

ANKARSRUM

.B. A N K A R S R U M S B R U K — A N K A R S R U M

GÖTEBORG
Skeppsbroplatsen 1
Tel. 10 63 20

Nederlag:
STOCKHOLM
Lästmakaregatan 14-16
Tel. 23 54 00 (växel)

MALMÖ
Djäcknegatan 2
Tel. 192 80

KÖKET

har hittills ofta varit en försummad del av våra bostäder

KÖKET

som arbetsplats har därför blivit föremål för metodiska studier

KÖKET

skall vara utformat enligt funktionsriktiga principer och inrett med praktiska enheter

MEN

KÖKET

behöver Ni ej grubbla på! Den detaljen i bygget kan Ni överlämna till

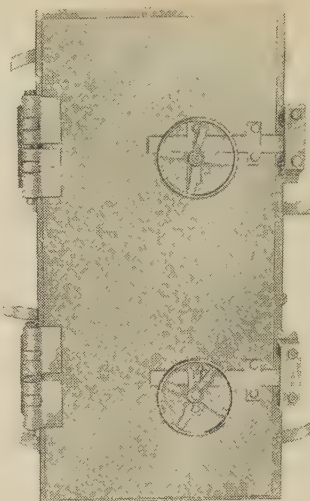
KÖKSPLANERINGEN

INGENJÖR SYLVIA NORLIN

Konsulterande byrå för kök i storhushåll och privathushåll

RÄMENSVÄGEN 6, JOHANNESHÖV. TEL. STOCKHOLM 19 30 19

Snabb leverans:

Skyddsrumsdörrar
Skyddsrumsventiler
Luftreningsaggregat
Dörrblad för komplettering av äldre skyddsrum

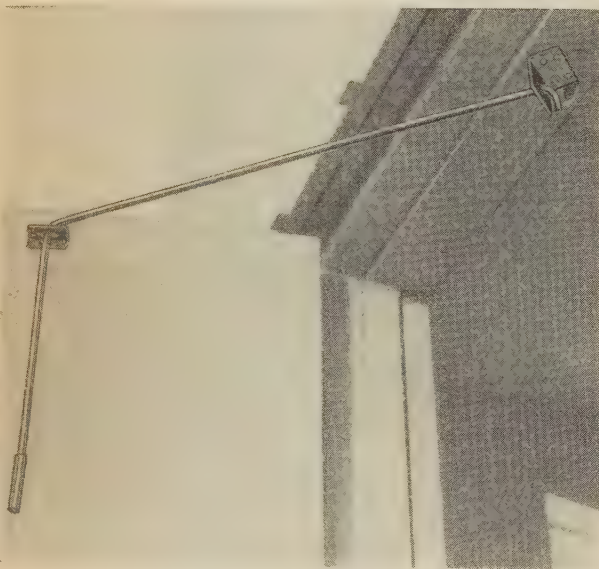
utförda i enlighet med
Kungl. Civilförsvarsstyrelsens
föreskrifter

Branddörrar
Soprumsdörrar
Arkivdörrar m. m.

från

RUNDQUIST & SCHULTZ AB

Slussplan 9 - STOCKHOLM - Tel. 22 87 60

DÖRRHÅLLAREN VICKÉ

En enkel, stark konstruktion bestående av endast 3 delar, har inga fjädrar som kan gå sönder och ger ingen brytning i gångjärn eller utspänning av dörrblad. Enkelt montage.

Spärrar automatiskt vid öppning.

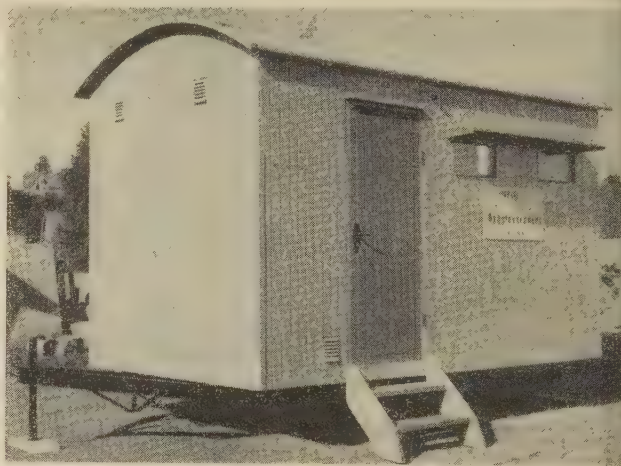
Bekväm stängning genom att vicka på handtaget.

Oberoende av markens beskaffenhet.

VICKÉ dörrhållare finns för alla dörrstorlekar.

INGENJÖRSFIRMA IBOS

Idunagatan 19, Uppsala

Vid behov av

manskaps- och förläggningssvagnar

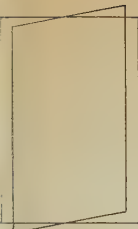
infordra vår offert,

vi tillverka

ett flertal vagnstyper för olika ändamål

FIRMA BYGGLEVERANSER

Tel. 322 GRUMS

REVENTA VRIDFÖNSTER

*öppnar moderna perspektiv på
fönsterfrågan*

Den dagen vi löste »vridfönstrets» problem, öppnades bokstavligen nya perspektiv på hela fönsterfrågan.

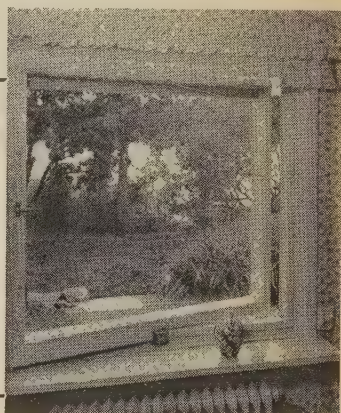
Fackmännen var storbelåtna och deras uppskattning av den nya fönstertypen har vuxit sig ännu starkare under den tid REVENTA VRIDFÖNSTER nu praktiskt kunnat visa vad det duger till. Betecknande är att ledande fackmän fortsätter att föreskriva dessa fönster i entreprenadkontrakten.

Vad säger Ni själv om fördelar som dessa?

Med REVENTA VRIDFÖNSTER ökas de konstruktiva möjligheterna beträffande fönstertyornas utformning. Ventilationen förbättras och solljuset får friare spelrum. En extra fördel är att bågen

kan låsas fullständigt i alla lägen (180°) utan störande uppställningsbeslag, och tätningen tryggs effektivt genom överfallslist och 4 respektive

ETT
REVENTA
VRIDFÖNSTER
i LETTSTRÖMS
PLASTHUS

5 låspunkter. — Det är fördelar som dessa, som ställer REVENTA VRIDFÖNSTER i särklass ur praktisk och ekonomisk synpunkt.

»Vridfönstrets» snickeridetaler har samma mått som vårt »Vippfönster» (horisontell axel). Detta är speciellt fördelaktigt med tanke på den eleganta fasadverkan, som uppnås om »Vrid- och »Vippfönstren» sammanbyggs.

Ring oss eller våra ombud för närmare upplysningar.

Representant för Södra Sverige: Skånska Tegelförsäljnings AB, Hans Mickelsgatan 1 B, Malmö.

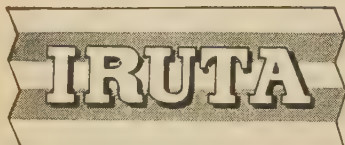
Representant för Västra Sverige: Larsson, Seaton & Co AB, Marieholmsgatan 36, Göteborg.

AB REVENTA

TORSTENSONSGATAN 8, STOCKHOLM, TEL: 60 04 94, 60 31 85

ORIGINALMÄRKE

*när det
gäller
jalusier
mellan
rutorna*

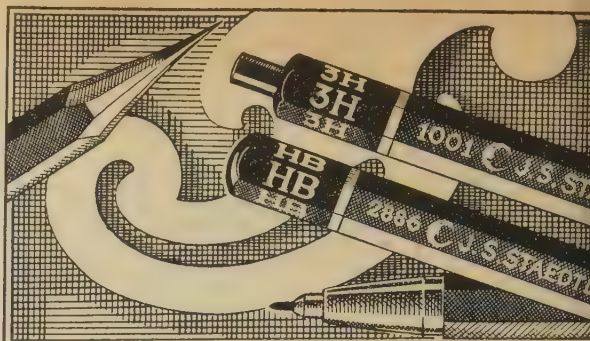
Sven Euberg

INGENIÖRSFIRMA AB
STOCKHOLM 42 TEL. 19 02 40

GÖTEBORG:
IRUTABOLAGET
TEL. 20 26 62

MALMÖ:
AB HJALMAR WENNERTH
TEL. 713 25

SAMT GENOM LEDANDE VARUHUS OCH JÄRNHANDLARE

MARS-LUMOGRAPH

den eleganta ritpennan med ljusabsorberande tillsats, som ger perfekta ljuskopior

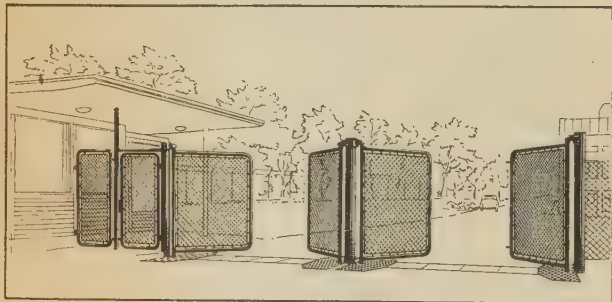
2886 MARS-LUMOGRAPH D. R. P.
blyertspennan i 19 tillförlitliga, jämna hårdhetsgrader

1001 MARS-LUMOGRAPH-TECHNICO
det moderna ritstiftet, väl avvägt så att det ej tröttrar handen, med Mars-Lumograph-minor 1903 i 15 hårdlekar

Generalagent
och Fabriksnederlag:
Oscar Deller, Stockholm

STAEDTLER

Elektrisk

GRINDMANÖVRERING

Vi leverera elektriskt drivna grindstängningsmaskinerier, för såväl svänggrindar som skjutgrindar, portar etc. Manövrering med tryckknappar eller strömställare, ev. i kombination med signallampor.

Begär utredningar
och kostnadsförslag
från ASEA, Telfer-
byrån, Stockholm 1.

STJÄRNKALK

KALKBRÄNNERI- & KALKSTENSAKTIEBOLAGET
STOCKHOLM

4 vånings
bostadshus
i Ulvsunda ★

"Man valde lättfasad..."

Det råder inget tvivel om att vårt fasadtegel, "lättfasad", som vi kallar det, har slagit igenom i byggkretsar. Allt fler arkitekter och byggnadskonstruktörer väljer "lättfasad". Den varma, levande färgen parad med hög kvalitet har skapat en popularitet, som växer sig starkare för var dag.

Vi kallar teglet "lättfasad" därför att det tillverkas av samma blandningsmassa som det vanliga lättmurteget. Lättfasadteglet får alltså alla de fördelar, som man räknar med hos 1,4-teglet. Men genom hårdare bränning blir det dessutom garanterat frostbeständigt. Volymvikten ligger på ungefär 1,5.

Vår "lättfasad" sammanfattar sålunda bakmurningsteglets värmeisolerande egenskaper med det tunga fasadteglets väderbeständighet.

★
Adress: Johannesfredsvägen 44,
Ulvsunda Stockholm

Arkitekt: SAR Björn Hedvall

Byggherre: Arbetarebostadsfonden

Byggmästare: Byggnadsfirman
Nils Nessen AB

SALA TEGELBRUKS AKTIEBOLAG

namnanrop SALATEGEL

Flera hinner tvätta

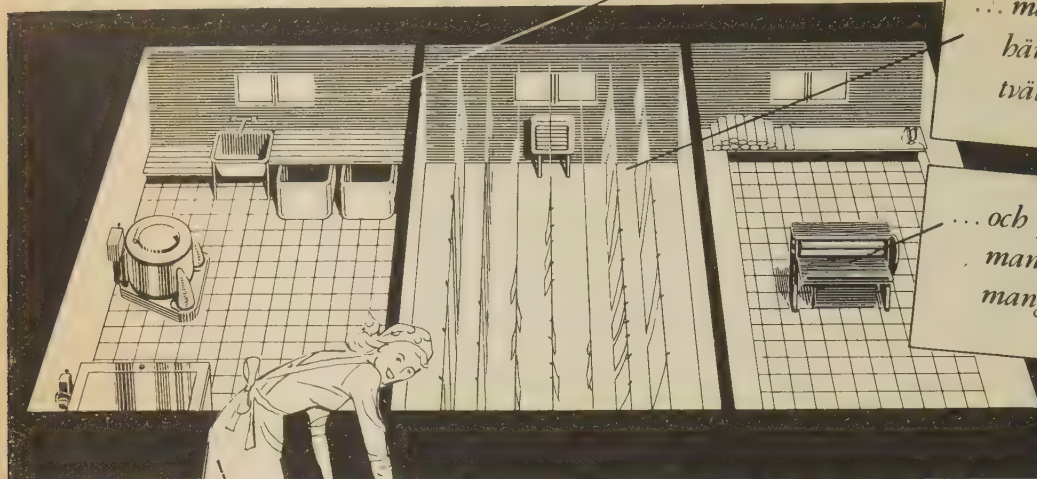
Jag tvättar
ostört...

... medan jag
bänger min
tvätt till tork

... och jag
manglar i
mangelrummet

tack vare separata utrymmen för tvätt tork och mangling

En tvättstugas kapacitet bestäms inte bara av maskinernas storlek. Lokalplaneringen betyder lika mycket.

Genom separata utrymmen för de olika arbetsmomenten kan fru A. börja tvätta redan när fru B. hänger sin tvätt till tork. Samtidigt manglar fru C. ostörd i mangelrummet.

Varje Bohus-tvättstuga är inredd efter denna självklara princip, som gör att flera hinner tvätta därför att flera kan arbeta i tvättstugan samtidigt — obestörande av varandra!

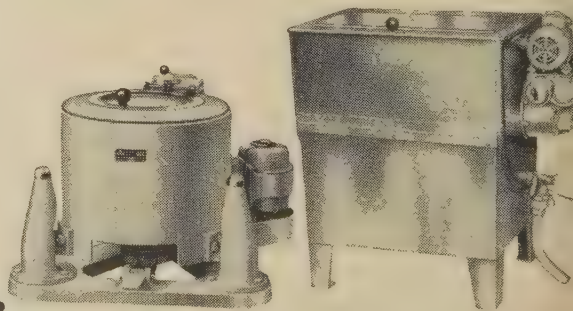
En Bohus-tvättstuga har maximal kapacitet därför att den medger att de tids- och arbetsbesparande maskinella hjälpmedlen utnyttjas 100-procentigt. I maskinerna i en Bohus-tvättstuga arbetar utan avbrott!

ELEKTROLUX SVENSKA FÖRSÄLJNINGS AB

STOCKHOLM 12 • TELEFON 540040 • UTSTÄLLNINGAR: S:T ERIKSGATAN 63,
KUNGSGATAN 2, GÖTGATAN 27

FILIALER I: BORÅS • ESKILSTUNA • GÖTEBORG • HUSKVARNA • HÄLSINGBORG
JÖNKÖPING • KARLSTAD • MALMÖ • NORRKÖPING • VISBY • VÄSTERÅS • ÖREBRO

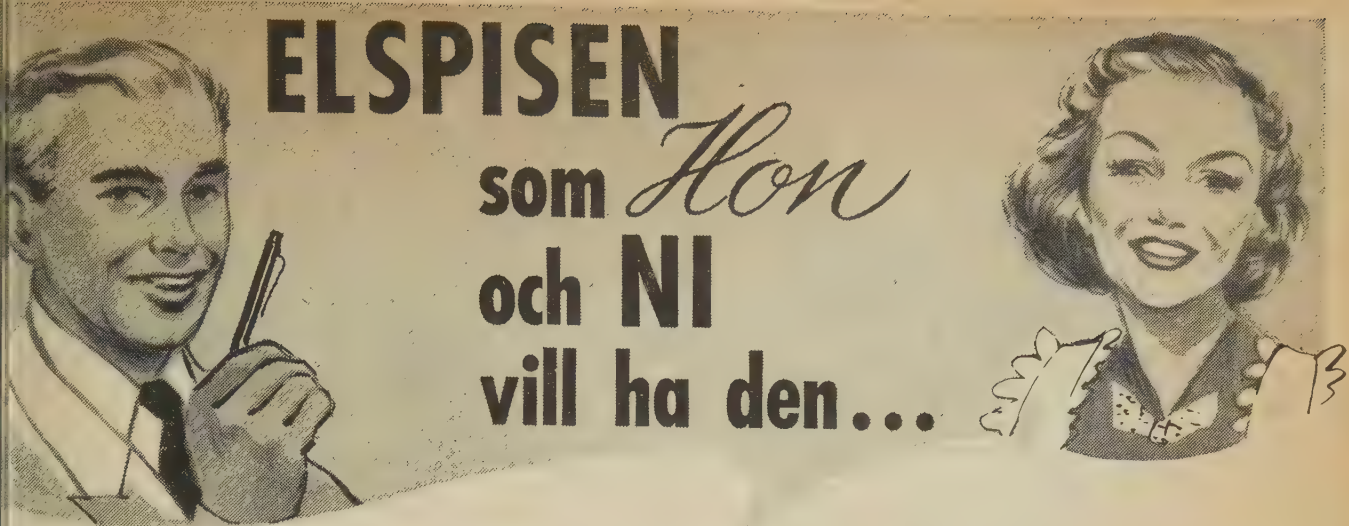

Centrifug CPR 40

Kapacitet: ca 6,5 kg tvätt torr vikt. Varvtal: 1.440 varv/min. Pendelupphängd. Säkerhetslock. Vikt: 170 kg.

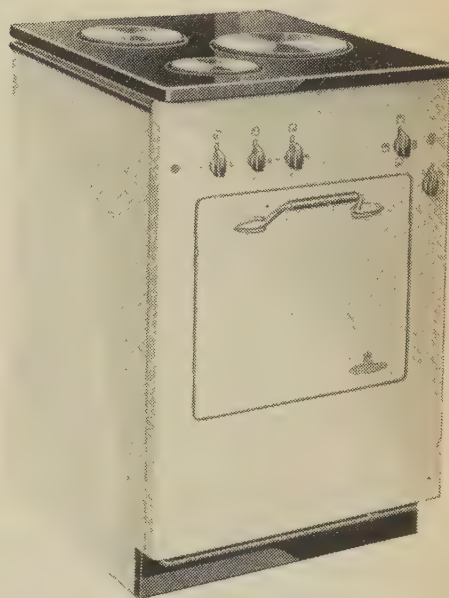
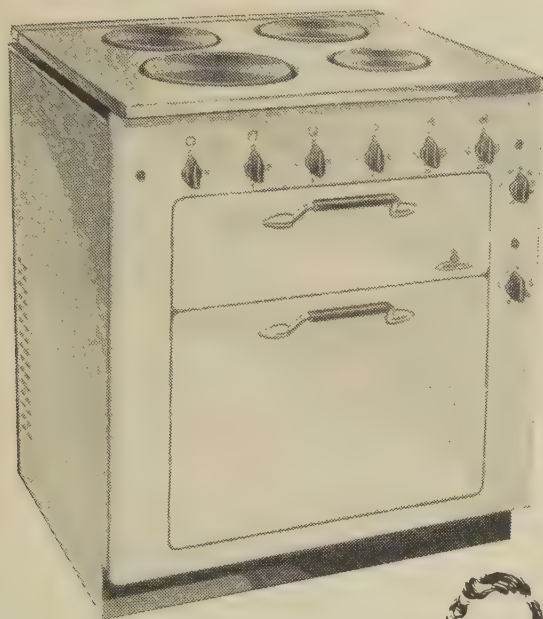
Tvättmaskin TM 50/70

Kapacitet: 12 kg tvätt torr vikt. Reverserad gång. Valfri uppvärmning. Helt rostfritt. Klarar en normal månads tvätt på två kok.

ELSPISEN

som *Hon*
och **NI**
vill ha den...

Hon, det är husmodern, som vill ha snabb värme i kokplattor och ugn. Hon vill också ha en stor ugn, helst med grill. Hon vill ha en elspis, som är praktisk, lätthanterlig och lätt att hålla ren.

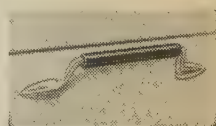
NI, som bygger, vill till ett förmånligt pris ha en elspis, som håller, är pålitlig, lätt att installera och med mått enligt svensk standard.

Husqvarna elspisar byggda efter helt nya konstruktionsidéer och i standardmått förenar husmoderns och Era önskemål i både drömispisen och hushållsspisen.

Se med hennes ögon! Hon sätter värde på detaljer, som gör spisen lättskött och som bidrar till en snabbare och bättre matlagning.

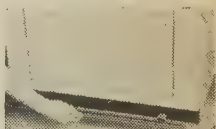
Med en utdragbar spärr kan hon ställa ugnsluckan på glänt.

Hon får ett säkert grepp om de värmeisolerade luckhandtagen, även när luckan är öppen.

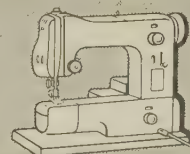
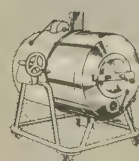
Även när hon har dragit ut ugnsplåten långt, hålles den fast tack vare stödclackar.

Dropplisten, som uppsamlar kondensvatten från ugn och värmeskåp, kan hon lätt ta bort vid rengöring.

Husqvarna

el-linje

— EN MODERN HUSMORS LINJE

BEBYGGELSE I BJÖRKHAGEN, STOCKHOLM

FACKFÖRENINGSRÖRELSENS EGET BYGGNADSFÖRETAG

SVENSKA RIKSBYGGEN

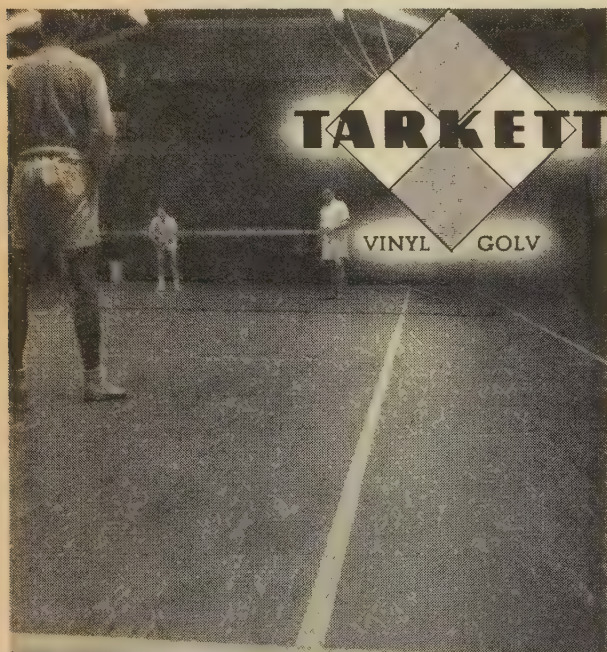
ARKITEKTKONTOR

AVDELNINGAR FÖR

FASTIGHETSFÖRVALTNING

EKONOMI OCH ORGANISATION

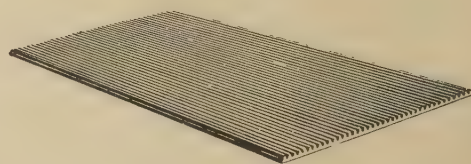
TEL. VÄXEL 67.93 20

TARKETT
VINYL GOLV

Aktiebolaget Svensk
GOLVINDUSTRI
STOCKHOLM MALMÖ

TRELLEBORG ENTRÉMATT

är pryddig, slitstark och billig. Den binder sand och smuts effektivt och kan sopas eller tvättas av i en handvändning.

Den tillverkas i största format 2800×1350 mm eller i standardformat

935×675 mm 700×450 mm 560×335 mm

och finns hos alla välsorterade järnhandlare.

TRELLEBORGS GUMMIFABRIKS AKTIEBOLAG
TRELLEBORG

Stockholm · Göteborg · Malmö · Jönköping · Örebro · Sundsvall

BRÖDERNA GUSTAFSSONS

STENHUGGERIER A.-B.

STOCKHOLM

41 38 64

HORNSGATAN 89

43 70 17

ELOM-SPEGELN

ELOM-spegeln är patenterad
och kontrollstämplad

är en svensk kvalitetsprodukt. Den är outhärlig för bad-
rum, sanitära inrätt., sjukhus och skeppsinredningar m. m.

EGEN TILLVERKNING

LEVERERAS MED **25 års** GARANTI
MOT FUKT

Folieringen är skyddad med glas på båda sidor.

— Lagerföres rekt. med rundpolerad kant —

MALMÖ GLASINDUSTRI

E. LOMHÄNDER

Glaslager, Glassliperi, Metall- och Spegelfabrik

Spårväggsg. 14 - MALMÖ - Telefon 138 15

AB GRYTHYTTE SKIFFERVERK — Grythyttan — Tel. 1

Svenska konstnärer, arkitekter och andra intresserade
inbjudes härmed att delta i en pristävlan om

nya mönster för tapeter

TÄVLINGSTIDEN UTGÅR
DEN 9 MARS 1953

PRISNÄMND:

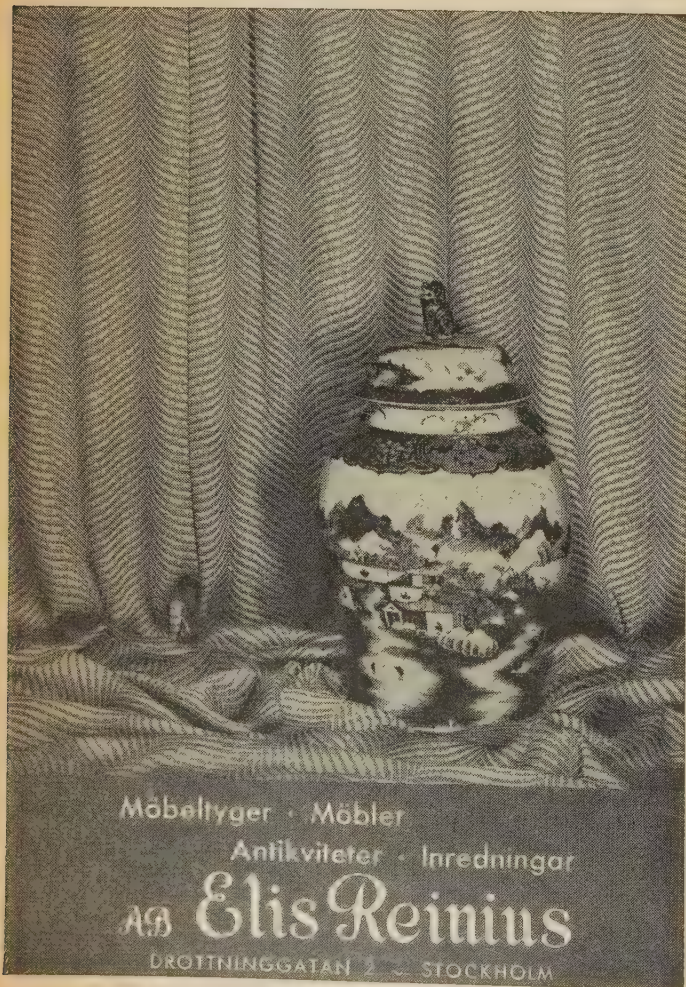
Ordföranden i Svenska Slöjdföreningen
Redaktör Gotthard Johansson
Arkitekt SAR Robert Berghagen
Arkitekt SAR Bengt Gate
Fil. lic. Marita Lindgren-Fridell
Konstnärinnan Edna Martin
Redaktör Gustaf Näsström
Rektorn för Konstfackskolan
Fil. dr Åke Stavenow

Tävlingen avser förslag till tapeter som i mönster och färgsättningar passar modern, svensk inredningskonst och som kan tänkas utnyttjas såväl i bostäder som i den offentliga miljön, t. ex. hotell, restauranger, kontorslokaler etc.

★ **Prissumma 8000 kronor**

Tävlingsprogram kan rekvireras från Svenska Slöjdföreningens expedition,
postadress: Box 7047, Stockholm 7, eller Svenska Tapetfabrikanternas
Förening, Hovslagaregatan 3, Stockholm.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN • SVENSKA TAPETFABRIKANTERNAS FÖRENING
SVENSKA TAPETHANDLAREFÖRENINGEN • SVERIGES FÄRGHANDLARES RIKSFÖRBUND

Säljes av
välsorterade färg- och pappershandlare

PLÅTFÖRÄDLINGSBOLAGET

VÄRNAMO

Tel. 101 83

Tillverkar:

VATTENVÄRMARE, BASTUUGNAR,
ASFALTKOKARE, CYKELSTÄLL m.m.

Alla slag av svetsade grovplåtsarbeten

ÖDEENS

INGENJÖRSBYRÅ AB

VATTUGATAN 9 A, STOCKHOLM

Tel. 20 20 23, 10 89 33, 10 89 55

INDUSTRIBYGGNADER
BYGGNADSKONSTRUKTIONER
KONTROLLANTSKAP

Herrar Byggmästare och Entreprenörer!

ERSTORPS GRUSTAG & CEMENTVARUFABRIK

tillhandahåller: Grus, Singel och Makadam i önskade sorteringar.

Vi rekommendera även våra betongvaror såsom muft-, fals- och lantbruksrör, såväl raka, som fasonrör och brunnar; Termexblock och mosaikplansteg; Gångbaneplattor; Räckstolpar m.m, m.m.

Medlem av Sveriges Betongvaruförbund, vilket utgör största garanti för kvalitet. Se till att Edra betongvaror äro märkta med vårt märke »EBE».

Edert Bästa val: Erstorpsprodukter.

Rt. Borensberg 161 eller efter stängningsdags Borensberg 9, Linköping 592 33.

OLIVEHULTS EGENDOM

Borensberg

AB INSTALLATÖR

Värme- och sanitära installationer
industrirörledningar

Lagerlöfsgatan 10, Stockholm

Tel. växel 52 07 00

Filial: Gumshornsgatan 7, Stockholm

Tel. 67 12 33, 67 12 34

A.-B. Fastighetstjänst

Aukt. rörentreprenörer Kammakargatan 51 A-B
STOCKHOLM

Telefoner Kontoret 20 96 42 & 21 22 38

Efter kontorstid Dir. Gustavson 40 44 86
Verkm. Gustafsson 50 55 43
Jourhavande montör 45 43 66 & 41 44 84

Utför

nyanläggningar och moderniseringar. Reparationer av
alla slag till fastigheter och fabriker. Alla arbeten
utföres under ansvar och garanti.

SYDÖSTRA SVERIGES

BYGGNADSGILLE

KALMAR • Telefon: 152 35

Utför alla slag av:

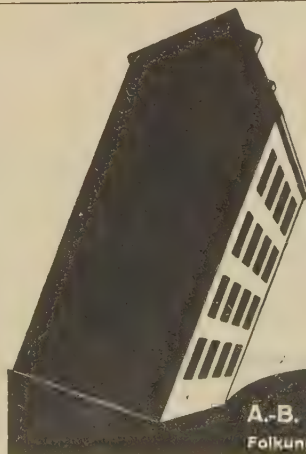
Byggnadsarbeten • Målningsarbeten
Värme och sanitära arbeten
Plåtarbeten • Smidesarbeten

STORA MATSALEN, KA 4, GÖTEBORG

-B. FRIBÄRANDE TRÄKONSTRUKTIONER

Telefon 102 - Töreboda

Grund- förstärkning

med hydrauliskt nedtryckta

Megapålar

Skakningsfri pålning,
inomhuspålning etc.

A.-B. Hydraulisk Påltryckning

Folkungagatan 3 Göteborg Tel. 15 22 00

HEMMETS TREVNAD ÖKAS genom
VACKRA TAPETER

Rikhaltigt urval finnes alltid hos

C. A. KÅBERGS TAPETAFFÄR
J. W. MODIN AB

REGERINGSGATAN 5 — STOCKHOLM

Telefoner: II 15 37, II 15 38, II 15 50

JÄRNKONSTRUKTIONER, RÄCK,
FÖNSTER- och DÖRRPARTIER i
JÄRN och METALL samt
BYGGNADSSMIDE

AB AX. G. JANSSON

SMIDES- & MEK. VERKSTAD

KATARINA BANGATA 77 Tel. växel 44 05 95

EKEBYKÄRRAN

av plåt med ekskalmar
tillverkas i olika typer och storlekar
för alla ändamål

AB HÖRBY BRUK

HÖRBY

Tel. 383

C. G. JONASSON & CO

Marmorförädling

Kruthusgatan Tel. Kont. 15 58 61 Bost. 16 17 97

MARMOR
KALKSTEN GNEIS
GRANIT

ROKO-TRYCK

ger originalvärdiga kopior

LITOGRAFI

OFFSET

David Bagares gata 7, Stockholm - Tel. växel 23 22 40

AB BYGGNADSSNICKERIER

ÄNGELHOLM • TEL. 395

Allt inom branchen
till moderata priser
och gediget utförande

PATENT

PATENTBYRÅN
A. W. ANDERSON
FRED. FLERON — TAGE F. NILSSON

MALMÖ
Stortorget 8
Tel. 716 25

STOCKHOLM
Kungsgatan 18
Tel. 10 95 03

VÅRT ARBETSOMRÅDE OMFATTAR:

PATENTANSÖKNINGAR • VARUMÄRKESANSÖKNINGAR • MONSTER-
SKYDDSANSÖKNINGAR • FÖRUNDERSÖKNINGAR • TEKNISKA UT-
LÅTANDEN PATENT- OCH VARUMÄRKESPROCESSER

VARUMÄRKEN

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Byggnadsteknik

GENJÖRSFIRMAN AHLQVIST & LINDSTRÖM

Konsulterande Arkitekt & Konstruktionsbyrå
Österväg 15 Visby. Tel. 3451

Vi utföra: Arkitekt och konstruktionsritningar — Kontroller — Besiktningar — Utredningar — Lånehandlingar samt modellbyggnad.

ELKER ANDERSSON, Linköping

Domkyrkogatan 4. Tel. växel 293 75.

Ingenjörbyrå.

Byggnads-, värme- och el. teknik.

CIVILINGENJÖR HUGO I. ANDRÉASSON

Ö. Hamngatan 52, Göteborg. Tel. 11 99 51, 11 99 52

Hus-, bro- och kajbyggnader

Kartläggningar och grundundersökningar

Byggnadskontroll och kostnadsberäkningar

SPEGREN & CO.

Konsulterande ingenjörer. Sveavägen 61, Stockholm

Telefoner { 32 97 02 O. Aspegren 32 97 04 Ritkontor
växel { 32 97 03 A. Haglund

Industri- och Husbyggnader, Järnverk, Sintring, Utredning, Planering, Konstruktion, Värdering, Besiktning, Kontroll, Rationalisering.

ERGSTRÖM & GÖTHBERG

Konsulterande ingenjörbyrå

Kungspassagen, Göteborg. Tel. 11 81 83, 13 81 93.

Hus-, Brobyggnader. Industrianläggningar. Grundundersökningar. Kontrollantkap. Mass- och Kostnadsberäkningar. Värderingar m. m.

BETONGKONTROLL

Civilingenjör Gösta Nordström

Kyrkvägen 46, Lidingö. Tel. 65 30 43

Betong- och byggnadskontroll. Arbetsledning.

Besiktningar. Grund- och materialundersökningar.

-E. BJERKING

Konsulterande Ingenjörbyrå

Väderkvarnsgatan 30, Uppsala. Tel. växel 396 05.

Hus- och industribyggnader.

Konstruktioner, kontrollantkap, utredningar.

JURSTRÖMS GEOTEKNISKA BYRÅ

Civilingenjör fil. lic. Gösta Bjurström

Riddargatan 12, Stockholm.

Tel. 62 37 21, 62 28 71, 62 79 21.

Grundundersökningar för samhällsplanering samt för byggnader av alla slag.

BYGGNADSTEKNISKA BYRÅN, Jönköping

Civilingenjör S V R Åke Magnusson

Brunnsgatan 11, Jönköping

Tel. Växel 199 60

Byggnadskonstruktioner. Utredningar. Kontrollantkap.

LENNART CHRISTIANSSON

Civilingenjör SVR, Lektor

Södra Stenbocksgatan 85, Hålsingborg. Tel. 127 31.

Hus- och industribyggnader. Byggnadskonstruktioner, betongkontroll, mass- och kostnadsberäkningar, värderingar, kontrollantkap.

FAHLÉNS INGENJÖRSBYRÅ

Civilingenjör Hilding Fahlén.

Kyrkgatan 84, Östersund. Tel. 123 70, 123 71, 184 42.

Konsulterande ingenjörer för Väg- och Brobyggnader, Vattenbyggnader, Hus- och Industribyggnader, Vattenförsörjnings- och Avloppsanläggningar Grundundersökningar samt Vattenregleringar.

HAGEVIKS INGENJÖRSBYRÅ, Linköping

Ingenjör Gösta Hagevik, Alkagatan 4, Tel. 400 25.

Byggnadskonstruktioner — Industribyggnader.

F. HANSEN

Konsulterande ingenjörbyrå. Överstelöjtnant V. V. K.

Ledamot av SKIF. Skepparegatan 39IV, Stockholm.

Tel. 62 08 94. Spec. Skiljedomar och besiktningar samt

upprättande av kontraktshandlingar.

CIVILINGENJÖR HANS HANSSON

BYGGNADSKONSTRUKTIONER.

Floragatan 19, Stockholm. Tel. 20 51 32, 20 51 36.

Hus- och industribyggnader.

Konstruktioner. Utredningar. Kontroll.

CIVILINGENJÖR IVAR HJORT

Överstelöjtnant V. V. K. Ledamot av SKIF.

Norrtullsgatan 47, Stockholm. Tel. 33 77 44.

Konsulterande i Husbyggnads- samt Väg- och Vattenbyggnadsfacket.

Besiktningar, Kontroll, Organisation, Tvister, Kontrakt.

S W HOLMS INGENJÖRSBYRÅ

Köpmangatan 1—3, Sundsvall. Tel. 2889

Konsulterande väg- och vattenbyggnadsteknik. Förslag.

Kostnadsberäkningar. Entreprenadhandlingar. Kontroll.

Arbetsledning. Besiktningar. Specialiteter: Väg- och gatubyggnader — Järnvägar — Vattenrätt.

HUSBYGGNADSBYRÅN

von Rosensteinsvägen 3, Kumla. Tel. 711 85.

Byggnadsteknik och allmänna arbeten.

WERNER JOHNSSONS BYGGNADSTEKNISKA KONTOR

Bengtsfors. Tel. 180.

Utför ritningar till alla slags byggnader.

KADESJÖS INGENJÖRSBYRÅ AB

Vasagatan 24, Västerås

Telefon växel 374 15.

Byggnadsteknik och Grundundersökningar

Värmeteknik.

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Byggnadsteknik

KARL G. H. KARLSSONS INGENIÖRSBYRÅ

Brunnsgatan 14
Stockholm
Tel. 11 24 65, 20 48 52

KREÜGERS KONSULTERANDE INGENJÖRSFIRMA

Prof. Henrik Kreüger. Tekn. dr Harry Kreuger.
Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. växel 23 59 10.
Förslag till byggnadskonstruktioner, industrianläggningar m. m. Rådgivn. inom det byggnadstekn. området.

KÖKSPLANERINGEN

Ingenjör Sylvia Norlin,
Konsult. byrå för kök i villor, hyreshus, restauranger och pensionat m. m.
Flera års erfarenhet på området.
Adr: Rämensvägen 6, Johanneshov. Tel. Sthlm 19 30 19.

S. G. LEVIN

Civilingenjör SVR, Sveavägen 82, Stockholm. Tel. 32 01 70
Konstruktioner och utredningar för hus- och industribyggnader.

J. LINDBERGS INGENIÖRSBYRÅ

Engelbrektsgatan 55, Göteborg. Telefon 18 71 50.
Industrianläggningar, Idrottsanläggningar. Konstruktionsritningar till hus- och industri- samt bro- och kajbyggnader. Kontrollantskap. Grundundersökningar. Kostnadsberäkningar.

LOOSTRÖM & GELIN

Drottninggatan 11, Stockholm. Tel. 10 37 59, 11 61 76.
Byggnadskonstruktioner — Grundundersökningar — Besiktningar — Kontrollantskap.

B. LUDVIGSON

Civilingenjör
Riddaregatan 4, Göteborg. Tel. 19 90 03, 19 90 43,
19 07 27. Hus-, bro-, och industribyggnader. Kajer.
Kontroll. Varvsanläggningar.

INGENJÖR ERIK MELIN

Valhallavägen 140 - Stockholm - Tel. 61 49 06
Konsulterande ing.-byrå för KÖKSANLÄGGNINGAR
Specialitet: Centralkök för sjukvårdsanstalter, skolor, industrier, restauranger m. m.

INGENIÖRSBYRÅN MÖLLER & OLSON

Gulmårastigen 4 E, Västerås. Tel. 392 07
Konstruktioner till hus- och industribyggnader.
Kontroll.

YNGVE NORBERGS INGENIÖRSBYRÅ

Karlavägen 69, Stockholm. Tel. 67 10 70.
Arkitekts- och konstruktionsarbeten för hus- och industribyggnader. Bro- och kajbyggnader.

SUNE PETERSON

Idrottsgatan 5, Tranås. Tel. 22 20.
Konsulterande för industri-, bostads- och lantbruksbyggnader. Byggnadsritningar. Kostnadsförslag. Arbetsbeskrivning. Kontrollantskap. Konstruktioner.

RÅDGIVANDE-, BYGGNADSBYRÅN (RBB)

Thure Mannerfelt — Gudmund Carlander, Civiling. SVR
Tel. Göteborg 23 28 24, 23 28 25, 23 36 24. Pa Box 877
Projektering, konstruktioner, kostnadsberäkningar. Arbudsinfördran vid större byggnadsföretag genom beskrivande massförteckningar enligt
Thuman-system.

SJÖGÅRDH-LAURIN

Planering och projektering av storkök av alla slag för restauranter, industrier, sjukhus, skolor, vårdhem m. m.
Utredningar. Besiktningar.
Måsungevägen 3, Saltsjö-Duvnäs.
Tel. 16 22 99, 60 97 53.

HJ. SUNDQVIST KONSTRUKTIONSBYRÅ

Villagat. 7, SKÖVDE. Tel. 2754.
Allmänna byggnadskonstruktioner, betongkonstruktioner (specialitet), industribyggnader och industriplaneringar, kontroll, besiktningar, värderingar.

AB SVENSK GEOTEKNISK UNDERSÖKNING

EILERT BERGMAN • VALERI TOROV
Grafikvägen 30, Stockholm. Tel. 59 94 00
GRUNDUNDERSÖKNINGAR FÖR SAMHÄLLSPLANER OCH BYGGNADSVERK.
Praktisk-geologiska utredningar.

TEKNISKA BYRÅN

Tel. Linköping 230 21.
Ingenjör- och Arkitektuppdrag, Vattenbyggnader, Fäbriksbyggnader, Husbyggnader, Byggnadskontroll.

BYGGNADSINGENJÖR J. V. WIBLOM

Konsulterande byggnadsbyrå, Tjärnav. 18, Borlänge.
Tel. 125 47.
Ritningar och konstruktioner för hus- och industribyggnader, betongkontroll, utredningar, kostnadsberäkningar, värderingar och kontrollantskap. Ljuskopiering.

WINBERG & HÖGSTEDT AB

Arkitekt- och Ingeniörsbyrå
Södergatan 26, Malmö. Tel. 260 22, 797 22, 348 47.
Lektor G. Winberg, Arkitekt SAR Civiling. SVR S. Högstedt. Industribyggnader, Bro- och Vattenbyggnader. Byggnadskonstruktioner, Grundundersökningar

ÅKE ZETTERBERG

Civilingenjör SVR. Konsulterande Ingenjörbyrå
Skolgatan 10, Norrköping. Tel. 264 73
Kransbindarvägen 53, Stockholm. Tel. 45 38 00
Industrianläggningar av alla slag,
Bostadsbyggnader, kajer och broar.
Kontrollantskap, besiktningar.

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Elektroteknik

INGENJÖRSFIRMAN BERGMAN & Co AB

Konsulterande Elektroteknisk Byrå.
Civilingenjörerna: Charles Hässler, B. G:son Berg, S. Håal, E. Sjöberg, Y. Hedin, E. Hultman, Professor Gustaf Löfgren.
Ledamöter av Svenska Konsulterande Ingenjörers Förening.
Box 3318, Stockholm 3. Telefoner: växel 23 09 40.

INGENJÖR STIG BERGSTRÖM

Tekniska konsulteringsbyrå.
Pilgården, MÄLMÖ. Tel. 237 86.
Leveransprogram för alla slag av el-installationer.
Utredningar, kontroll och leveransbesiktningar.

ELEKTRISKA KONSTRUKTIONSBYRÅN

Rådmansgatan 77, STOCKHOLM
Tel. 32 17 91, 32 17 20
Konsult. för alla slags elektriska anläggningar.

ELEKTRISKA PRÖVNINGSANSTALTEN AB

Grev Turegatan 14, Stockholm. Telefon 67 02 70.
Surbrunnsgatan 4, Göteborg. Tel. 13 57 30
Belysning, kraft, hissar, signalanläggningar. Elektrisk uppvärmning, elkök, eltvätt.
Ansluten till Svenska Konsult. Ingenjörers Förening.

ELEKTROKONSULT

KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ
V:a Esplanadgatan 20, Sundsvall.
Planerar Elektriska Kraft-, Belysnings- och Svagströmsanläggningar.
Programhandlingar, Kontroll o. dyl.
Tel. 1648.

GUSTAV MAGNUSSONS KONSULT. INGENIÖRSBYRÅ AB

Danderydsgatan 9, Stockholm Ö. Tel. 51 50 50
Utredningar, program, kontroll, besiktningar. Kraft-, belysnings-, och signalanläggningar samt hiss-anläggningar.
Ansluten till Svenska konsult. ingenjörers förening.

MELINS KONSULT. INGENIÖRSBYRÅ

Ewert Persson,
Tel. 139 20 - 139 21 **KARLSTAD**
Av Elektriska nämnden auktoriserad besiktningsfirma.
Programhandl. för alla slag av el. anläggningar.
KONTROLL. BESIKTNINGAR.

REJLERS INGENJÖRSBYRÅ AB

Norrköping: Gamla Ö-vägen 7 A Tel. 353 00
Växjö: Tegnérsgatan 7 Tel. 24 02, 46 82
Göteborg: Skärsgatan 32 Tel. 18 85 60
Besiktningar, Undersökningar, Värderingar, Kalkyler,
Leveransprogram, Anbudsgranskning, Kontroll- och
Kontrollantsskap m. m.

G. SJÖLANDERS KONSULTERANDE INGENIÖRSBYRÅ FÖR ELEKTROTEKNIK

Kungsholmsgatan 20, Stockholm. Tel 512105, 512109
Modern kraft-, belysnings- och svagströmsteknik.
Utredningar och program — Kontroll och besiktningar.

TORE WIDEBERG

Konsulterande elektroingenjör, Klara N. Kyrkogata 31, Stockholm. Tel. 21 62 03.
Utför alla slag av projekteringar, utredningar, kontroll samt besiktningar och värderingar för elektriska anläggningar över hela landet. Kostnadsförslag över arvodet lämnas gärna.

Kommunaltekniska arbeten

VATTEN- OCH BYGGNADSTEKNIK

Konsulterande ingenjörer
Köpmangatan 1, Sundsvall — Tel. växel 574 25
Oskarsvägen 1, Skellefteå — Tel. 122 66
Vatten- och avloppsledning, Utredningar, Förslag, Teknisk rådgivning, Byggnadskonstruktioner, Arbetsledning och Byggnadskontroll.

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

ALLMÄNNA KÖLDBYRÅN SVEN WESTERGREN & CO

Hedebyvägen 33, Bromma. Tel. 37 14 80.
Konsulterande ingenjörsfirma för
kyl- och frysanläggningar.

WILLIAM ANDERSSONS Konstruktionsbyrå
Luntmakargatan 16, Stockholm. Tel. 10 75 93, 21 55 90.
Utför förslag till värme-, ventilations- och sanitära anläggningar.
Utredningar, granskningar och besiktningar.

CERWALLS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Murarvägen 10, Karlskoga. Tel. 303 07.
Värme-, ventilations- och sanitetskonstruktioner.

C. G. COLLEEN, CIVILINGENJÖR

Sveavägen 62, Stockholm. Tel. 11 66 54.
Värme — Ventilation — Sanitet.
Ledamot av:
Svenska Konsulterande Ingenjörers Förening.
Sveriges Konsulterande Värme- och Sanitetsingenjörers Förening.

WILHELM DAHLGREN Konstruktionsbyrå AB

Ingenjör Tore Hammarwall.
Hamngatan 24. Stockholm. Tel. 10 12 84, 20 02 40.
Program för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningar. Granskning — Kontroll — Besiktning.
Ansluten till S. K. V. S.

STIG ELGESTAD, CIVILINGENJÖR

Stockholmsvägen 9, Djursholm. Tel. 55 50 86
Värme — Ventilation — Sanitet
Utredningar. Konstruktioner. Kontroll. Spec. industri-anläggningar

KONSULTERANDE INGENJÖRER

GRAPENFELTS INGENJÖRSBYRÅ

Stortorget 8, Östersund.
Tel. 151 85, 151 83 Ankn. bostaden.
Konsulterande för värme-, ventilations- och sanitets-
tekniska anläggningar. Utredningar, förslag, kon-
troll och besiktningar.

F. LARSSON

Ekelundsgatan 7, Växjö. Tel. 2444.
Konsulterande ingenjörbyrå för värme- ventilations- och
sanitära anläggningar m. m.
Utredningar, program. Kontroll och besiktningar.
Ansluten till S. K. V. S.

SVEN HAGSTRÖM

Kungsgatan 48, Stockholm. Tel. 21 17 07, 20 33 37
Bostaden 49 23 57.
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och
sanitära anläggningar.
Entreprenadhandl. Utredningar. Besiktningar. Kontroll.

GUNNAR NORDENHAMMAR

Kungsgatan 8 - Karlstad - Telefon 100 08
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations-
och sanitetstekniska anläggningar.
Kontroll och besiktningar.

INGENJÖRSFIRMA

GILBERT HANSSON & CO

Adelsgatan 25, Visby. Tel. 2792
Konsulterande ingenjörer för Värme-, Ventilations- och
Sanitetstekniska anläggningar.
Utredning, program, kontroll.

MARTIN NYMANS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Vidargatan 7, Stockholm, Tel. 30 02 42
Upprättar förslag för värme-, ventilations- och sanitets-
tekniska anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

H. HANSSONS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Tivoligatan 1
Kristianstad Tel. 133 85

THORVALD PALMER

Rademachergat. 16 Eskilstuna. Tel. 405 10, 405 11
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och
sanitetsanläggningar. Programhandlingar, utredningar
och kontroll

JACOB HELLSTRÖM, INGENJÖRSBYRÅ

Stora Nygatan 25, Stockholm. Tel. 21 53 92
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations-
och sanitära anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

PRENELL & LARSSON

Österlånggatan 31, Stockholm. Tel. 20 14 01, 10 55 41
Konsulterande ingenjörbyrå för Värme-, Ventilation-
och Sanitetstekniska anläggningar.
Kontroll, besiktningar, utredningar.

HENRIKSSONS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Västra Storgatan 1, Jönköping. Telefon 3709
Värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar.
Kontroll och besiktningar

KNUT RUDGREN, KONSTRUKTIONSBYRÅ

Birger Jarlsgatan 36, Stockholm. Tel. 11 79 19
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitets-
tekniska anläggningar
Kontroll, besiktningar och utredningar

ING. BENGT HOLMÉN

Elsebergsgatan 4 Uddevalla Telefon 123 09
Konstruerar, kontrollerar, besiktigar Värme-,
Ventilations- och Sanitetsanläggningar

RÖRTEKNISKA BYRÅN AB

A. Nyström, V. B:son Roxman, T. Ericson, A. Thingwall
Konsulterande ingenjörfirma för värme-, ventilation-
och sanitetstekniska anläggningar. Norr Mälarstrand 2
Stockholm, tel. 50 60 12, 52 44 44, 52 44 45.

BÖRJE JOHNSSON

Smålandsgatan 9, Stockholm. Tel. 11 43 76.
Program, kostnadsberäkningar och kontrollantkap för
industrier, skolor, bostadshus m. m.

VÄRME- & SANITETSTEKNISKA BYRÅN

Ingenjör Erik Göransson
Kyrkogatan 28 B, Gävle. Tel. 279 16, 279 18
Adlerbethsgatan 17, Stockholm. Tel. 50 58 22.
Utför entreprenadhandlingar för: Värme-, Ång-, Ven-
tilations- och Sanitetstekniska anläggningar. Vatten-
och avloppsanläggningar. Kontroll och besiktningar.

KEDBRANT & WICKBERG

INGENJÖRSBYRÅ

Konsulterande ingenjörer.
Värme-, ventilations- och sanitetsteknik. Kontrollantkap.
Södra Fältskärsgatan 7. Gävle. Telefon 278 24.

VÄRMETEKNISKA BYRÅN

Mejerigatan 10, Karlskoga 3 Tel. 341 82.
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitets-
anläggningar, el-värmeanläggningar, ånganläggningar
Utredningar, kontroll och besiktningar.
Innehavare: H. Stenshammer, kons. ingenjör.

KONSTRUKTIONSBYRÅN

Konsulterande Ingenjörfirma D. A. Carlsson.
Värme-, Ventilations- & Sanitetsteknik m. m.
Ansluten till S. K. V. S.
Drottninggatan 114, Stockholm. Tel. 31 15 28.

TORD ÖRNULF KONSTRUKTIONSBYRÅ

Hamngatan 38, Stockholm.
Tel. 20 27 68.
Värme-, Ventilations- och Sanitetstekniska anläggningar

BYGGMÄSTARE OCH BYGGNADSFIRMOR

Byggnadsentreprenader och byggnadsarbeten å löpande räkning

BERGENUDDS BYGGNADS AB Kyrkgatan 47. Tel. 22 35 Utför alla slags byggnadsarbeten Kostnadsberäkningar och utredningar BODEN	AKTIEBOLAGET KNUTSSON & BERGGREN Rosenbergsgatan 6 Tel. 925 JÖNKÖPING	BYGGNADSFIRMAN ERIK NISES Fridhemsplan 25 Tel. 53 03 70 STOCKHOLM
BYGGNADS AB ALGOT KARLSSON Tunagatan 9 Tel. 115 97, 112 97 BORLÄNGE	BYGGNADSFIRMA ERIC LANDSTRÖM Djupsundsgatan 37 Tel. 240 17 NORRKÖPING	BYGGNADSFIRMAN SAMUELSSON & BONNIER Regeringsgatan 109 Postfach 30 94 Tel. växel 23 76 40 STOCKHOLM 3
ANDELLS BYGGNADSAKTIEBOLAG Tel. 119 92 Bost. tel. 111 92 BORLÄNGE	AB ARMATOR Birger Jarlsgatan 37 Tel. Växel 23 18 90 STOCKHOLM	STÄLLBERGS BYGGNADS AKTIEBOLAG Svedenborgsgatan 1, Tel. 42 65 91. Ny- och ombyggnader. Reparationer. STOCKHOLM
B BORÅS BYGGNADS- PRODUKTION BYGGNADS- OCH MÅLERI- AVDELNING. VÄRDERINGAR Allégatan 59, Borås. Tel. 178 75	KARL BERGSTRÖM Byggnadsingenjör Drottninggatan 11 Tel. 10 58 06, 10 80 70 STOCKHOLM	BRÖDERNA WIKLUNDS BYGGNADSAKTIEBOLAG Riddaregatan 16 Hus-, fabriks- och brobyggnader. Tel. växel 67 03 45 STOCKHOLM
SKILSTUNA FACKFÖRE- NINGARS BYGGNADS- PRODUKTION Heljestrandsgratan 1, Tel. väx. 377 30 Byggnadsavdelning. Värme & Sanitära inst. Måleriavdeln. Stenhuggeri, Smi- desverkstad. ESKILSTUNA	ALF CEDERGREN Byggnadsfirma Vegagatan 13, Tel. 31 52 04, 31 92 20 STOCKHOLM	BYGGNADSFIRMAN ZETTERBERG AB Artillerigatan 28 Tel. 62 08 33, 61 04 02, 62 43 30. STOCKHOLM
LAURITZ LARSSON BYGGNADS AB Tel. växel 307 12 ESKILSTUNA	BYGG-OLEBA OLLE ENKVIST AB Sjöbjörnsvägen 16 STOCKHOLM	BYGGNADSFIRMAN GABRIELSSON & HULTQUIST Tulegatan 5 Tel. Växel 22 95, 32 95 SUNDSVALL
FACKFÖRENINGARNAS BYGGNADSPRODUKTION p. a. S. Centralgatan 10. Tel. 285 95, 287 95, 201 95 GÄVLE	BYGGNADSFIRMAN OSCAR HEGERT Birger Jarlsgatan 36 Tel. 10 77 42, 21 01 09, 20 43 21 STOCKHOLM	ANDERS DIÖS Byggnadsfirma St. Torget 3 Tel. växel 393 50 UPPSALA
BYGGNADSENTREPRE- NADER BENTAB AB Trollhätttegatan 3 Tel. 19 50 00 GÖTEBORG	BYGGNADSBOLAGET HÖRELL & WESTERLUND Rindögatan 30, Tel. 61 70 65 STOCKHOLM	PAUL ANDERSON Byggnadsaktiebolag. Tel. växel 372 15 Industri- och vattenbyggnader. Grundförstärkningar. Schaktningsarbeten. VÄSTERÅS

Ni har väl inte glömt

att förnya Eder prenumeration på

BYGGMÄSTAREN för 1953?

Inbetalningskortet medföljde nr A 11 och B 11

Akustikmaterial

AB ARKI. Stockholm 7
Östermalmstorg 5, Tel. 67 06 80
AKUSTIKPLATTAN GIPSI.
STOCKHOLMS REVETERINGSFABR.
Sollentuna. Tel. 35 09 11, 35 33 35.

Aluminium och -legeringar

AB GERBER & HESSLOW, Birger
Jarlsig. 6, Sthlm. Tel. 67 90 40 (växel).
AB SVENSKA ALUMINIUMKOM-
PANIET, Kungsg. 28, Stockholm.
Tel. 23 09 20.

Armeringsjärn

HALMSTADS JÄRNVERKS AB,
Halmstad. Tel. 6900.

Asfalt och asfaltarbeten

GUSTAV L. LINDQUIST,
Ringvägen 187, Stockholm.
Tel. 41 20 08, 43 90 05, 43 91 53.

Bastuaggregat

A/B B. A. HJORTH & CO., Stockholm.
Kl. N. Kyrkog. 31. Tel. 22 93 00. Bahco
AB W. Schmidt & Co, Floragatan 5.
Stockholm. Tel. 10 88 80. Brodahl.

Betong

Kommanditbolaget Betong, Sander & Co
Adr. Hednoret. Tel. Boden 650 16, 650 60.
AB BETONGINDUSTRI, Hornsbergsv.
16, Stockholm. Fabriksblandad betong.
T. 52 02 65. Strängbetong. T. 45 25 15.

Bleck- och plåtslageri

MAURITZ ANDERSSON
Konsulterande plåtslagarmästare.
Brålund 20, Bromma. Tel. 25 49 17.
Möllevångens Bleck- & Plåtslageri,
Möllevångsg. 34, Malmö. Tel. 775 30.
AB J. G. SCHUBERT & SON, Grev
Turegatan 29, Sthlm. Tel. 62 47 99.
K. R. SCHULTZ & SON,
Birger Jarlsatan 100, Stockholm.
Tel. 33 55 32, 32 41 22.

Branddörrar

BROMMA KASSASKÅPS- & MEK.
VERKSTAD, Stockholm, Tel. 44 41 90.
DOLFF & CO., KASSASKÅPSFABR.,
Mölnålsdv. 38, Göteborg. Tel. 18 40 53.

Malmö. Tel. 713 95 växel.
AB HUS & BYGGNADSVAROR,
Eskilstuna, Kungsgatan 27. Tel. 374 85.
AB KASSASKÅP & BRANDDÖRRAR
Ulvundavägen 154, Ulvsunda.
Tel. 25 89 13, 25 89 14.

ROSENGRENS

Göteborg 8. Tel. 22 21 80 växel

Brädgårdar

C. J. WALLS SÅGERI & TRÄVARU
AB, Dannemoragatan 20, Stockholm.
Tel. 23 12 10.

Byggnadsbissar

E. EKMANS ELEKTROMEKANISKA
VERKSTAD, Hälsingeg. 34, Stock-
holm. Tel. 33 28 99, 33 88 58.
Ingenjörfirman Alvar N. Lindmark AB.
Skellefteå. Tel. 134 95.

Byggnadsmaskiner

AB SANDBYMASKINER.
Södra Sandby. Tel. 1 och 3.
TORNBORG & LUNDBERG AB,
Stockholm 9. Tel. 45 27 00.
Avdelningskontor i
Göteborg Tel. 13 30 72
Malmö » 111 70
Sundsvall » 589 67
AB ÅSBRINK & CO.
Stockholm, Malmö, Göteborg
T. 57 19 13 T. 716 55 T. 11 37 71.

Byggnadsmaterial

ARTHUR DU RIETZ & CO., AB,
Vasagat. 52. Tel. 10 18 83, 10 18 84.
Lager Vretenborgsvägen 3.

HABKO HANDELS AB KARL
OLSSON, Karlstad.
Tel. 153 50, Växel.
Trävaror och byggnadsmat.

RYSTEDT

VASAGATAN 38 - STOCKHOLM - TEL 23 27 00

Byggnadspapp

ALBERT ÖSTERBERG I STOCK-
HOLM AB, Henriksdal. Tel. 44 00 65.
Repr. Evers & Co.

Byggnadssmide

LUNDKVIST & KARLSSON Svets- &
Smidesverkstad, Eskilstuna T. 357 19.

Byggnadssnickerier

AB Erik Eks Snickerifabrik, Malmö
Tel. 722 50. Sågv. och Hyvl. Allt i snick.
EKSJÖ INDUSTRI AB, Eksjö.
Tel. 1074. Allt i snickerier.
UDDEVALLA SNICKERIFABRIK,
Uddevalla. Tel. 114 91 och 113 18.

Cement

CEMENTA, Stockholm, MALMÖ, Göte-
borg. Representera »Blå-rand-cement».
Tel. Namnanrop: »Cementa». För-
sälj.-ombud finnas å alla platser.
WINGÅRDH & CO, Kommanditbolag.
Norr Mälarstrand 22, Stockholm.
Tel. 52 09 05. Säljer Gullhögens cement.

Cementvarufabriker

AB S:T ERIKS FABRIKER, Uppsala.
Gångbanapl. grå & färg. Tel. 328 20. 328 10

Dörrar

FINNÉS AKTIEBOLAG,
Lingbo. Tel. 83.
Släta dörrar.
JÖNKÖPINGS OCH VULCANS
TÄNDSTICKSFABRIKSAKTIE-
BOLAG, Avd. STAR-produkter,
Jönköping. Tel. »Tändsticksbolaget».
AB ORRESTA SNICKERIFABRIK,
Orresta. Tel. 27. Lamelldörrar.

Fasadtegel

AB S:t ERIKS FABRIKER, Uppsala. T. 328 2
AB WAKSALA TEGELBRUK,
Uppsala. Brillinge Fasadtegel.

Fläkt- och ventilations- anläggningar

SUECIAVERKEN MOTOR AB,
Stockholm—Örkellunga—Malmö.

Färger och fernissor

F:a ELDSKYDDSFÄRG, Vasag. 4
Sthlm. Tel. 11 63 10. Eläskyddsfärg
AB FÄRGVERKEN, Malmö.
Tel. 258 18, Stockholm. Tel. 52 11 8

Fönster

AB TRETAM, Oxelösund. Tel. 306 04.
"HERMETIC-fönstret."

Gardinbräder

Gardinkornischer

OTA-systemet. AB EXPORTLIST, Nykö-
ping. T. Kamrer o. bokf. 109. Exp. o. l. 45

Gasspisar

AB GAVLEVERKEN, Gävle. Tel. 150 5
Sthlmskontoret; Tel. 23 17 70.

Glasbetong

WAHLIN & CO
ETABL. 1867

Vretenborgsv. 5, Sthlm 42, Tel. v. 19 04

Glasmästerier

ENGLUND & SÖDERSTRÖM GLA-
MÄSTERI, Örnsköldsvik. Tel. 29 6
ERIK RYD GLASMÄSTERI, Storgata
33, Sundsvall. Tel. 140 81, 566 16.

Golvbeläggning

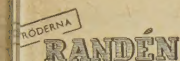
Firma Lindströms Parkettgolv, Sundsva-
Tel. 150 75, 145 35

Golvbeläggningar

LK av alla slag. Inlägg-
ning under garanti
AB LINOLEUMKOMPANI
Rådmansgatan 27, Stockholm, Tel. 23 50 90.

Beläggning

LINOTOLGOLV, Göteborg
Vägen 60, Tel. växel 18 70 40
Utför arbeten över hela landet.
TINI & CO AB, Stockholm 26.
Tel. 10 86 97, 20 68 79.
Linotolgov, Industriegolv, Asphalt Tiles

Prästg. 36, Sthlm.
Tel. 21 03 30.

SCHEJA, Golvmassa, Kungsgat. 29,
Stockholm. Tel. 11 40 82, 21 10 16.
Vinylprodukter, Sthlm, Nybrog. 15,
Tel. 61 81 16, 61 81 26. *Betonggolvsydd*

Plv- och väggplattor

ÖDERNA CEDERLÖFS
KAKELAFFÄR, Gävle. Tel. 220 02.
Utför allt inom branschen.
Endast fackkunnig personal.

Grävmaskiner

BORÅS GRÄVMASKINER
Borås 115 06
GRÄVMASKINER, Albano, Sthlm.
TGGNADSF. LINDBOM & SON,
Gävle, N. Stapeltorgsgat. 12. Tel. 294 40.
Äverkare AB ÅSBRINK & CO.,
Stockholm, Malmö, Göteborg.
T. 57 19 13 T. 716 55 T. 11 37 71.

Isoleringsarbeten och material

MALCUS

AB MALCUS HOLMQUIST, HALMSTAD
Tel. och telegram-adress:
MALCUS, HALMSTAD.

HRÖDERS KORKISOLERINGS AB
Sthlm. Tel. 10 53 71, 20 53 71.

Ärnbalkar och Ärnmeringsjärn

ILHELM TESCH & CO., Stockholm,
Skeppsbron 34. Tel. 10 04 02, 10 04 06.

Ärnkonstruktioner och smidesarbeten

ara Smides- & Mek. Verkstad
Stockholm. Tel. 11 21 83.
B LARSSON & KJELLBERGS Eftr.,
(A. E. Andersson & Co), Nyköping.
Tel. 1417, 827.

Kalk

ALCIUM, Malmö.
Tel. »Calcium-Tegel».
ALKBRÄNNERI- & KALKSTENS
AB, Riddareg. 9, Sthlm. Tel. 60 06 07.
B KARTA & OAXENS KALKBRUK,
Stockholm. Tel. 22 21 40.
ULLSBERGS- KALKFÖRÄDLINGS
AB, Rättvik Tel. 16.
B STRÅ KALKBRUK, Grev-
tureg. 2 Sthlm. Tel. växel 67 08 40.

Kylanläggningar

STAL, Finspång. Tel. Namnanr. »STAL».
Stockholmskontor: Kungsgatan 7.
Tel. 10 22 51—10 22 52.
Repr. i landsorten: Asea-filialerna.

Ledstänger

N. H. HÅKANSON SNICKERIFA-
BRIK, Frejgatan 103, Stockholm.
Tel. 32 42 74, bost. 50 52 22.
K. E. OLSSONS SNICKERI- o. LED-
STÅNGSFABRIK, Kungstensgat. 24,
Sthlm. Tel. 31 70 41.

Ljud- och vibrations- isolering

WAHLIN & CO AB
ETABL 1867

Vretenborgsv. 5, Sthlm 42. Tel. v. 19 04 55
WECO-plattor för maskiner.

Ljuskopiering

AB ILKOPIA, Stockholm.
Tel. 11 55 12, 20 11 48.
STOCKHOLMS KOPIERINGSANSTALT,
Sthlm. Tel. 10 42 07, 11 42 07, 11 10 92.

Luftskyddsmaterial

AB Byggnadsmaterialier, Hälsingborg
Tel. 120 02, 110 05

Lågtryckspannor och vattenvärmare

AB VATTEN OCH ÅNGA. VEÅ-ång-
pannan för byggsplatser. Tel. Sävsjö 500.

Lättbetong

ISOLERINGS AB LÄTTONG,
Huddingevägen 470, Älvsjö
Tel. 47 64 30, 47 43 51
AB DALBY SIPOREXFABRIK,
Dalby. Tel. 321.
GÖTEBORGS SIPOREXFABRIK AB.
Göteborg 8. Tel. 22 84 00.
STOCKHOLMS SIPOREXFABRIK,
AB, Norrlandsg. 7—9. Tel. 23 47 80.
SKÖVDE GASBETONG AB, Skövde.
Tel. 2270 **Lättbetongen med tradition* *

Markiser o. persiennor etc.

AB P ERICSSON & CO
Stockholm Tel. 10 25 31, Göteborg
Tel. 19 26 55, Malmö Tel. 246 15.
AB Svenska Persienn Fabriken, Malmö
Tel. 112 94

Masugnsslagg, granulerad

RICHARD NILSSON AKTIEBOLAG,
Hornsgatan 58, Stockholm Sö.
Tel. Växel 44 91 80.

Mellanväggsplattor

TEGELBRUKS AB WALLA-KAT-
RINEHOLM. Katrineholm.
Tel. 132 30. *Landets största tillverkn.
av tegelmellanväggsplattor.*

Murbruksfabriker

NYA MURBRUKSFABRIKENS I
STOCKHOLM AB,
Jakobsbergsgatan 2, Stockholm.
Tel. växel 22 07 80.

SVENSKA MURBRUKS AB,
Kungsg. 15, Stockholm. Tel. 22 33 60.

Målaremästare

HOLMQUISTS MÄLERI, Linköping. Tel.
267 50. Sundsvall. Tel. 630 00. Entr.
f. statl. o. kom. inrättn. i hela landet.

TORDS MÄLERIFIRMA,
Höderg. 30, Eskilstuna. Tel. 403 44.

Tillhörande Sthlms Målaremästareförening:
AUG. BERGGREN & SON AB.
Luntmakaregatan 86—88, Stockholm.
Tel. 31 44 03, 31 44 04.

Möbler och inredningar

AB SVENSKA MÖBELFABRIK-
ERNA, BODAFORS.
Kontor i Stockholm, Myntgatan 5 (nya
Kanslihuset). Tel. 20 71 30, 20 72 30.

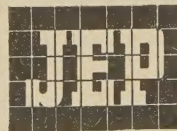
Oljeeldningsanläggningar

Ingenjörsmannen GUNNAR ABRAHAM-
SON AB, MALMÖ Tel. 375 70, 765 95

Värme & Sanitets AB Ido. Luntmakar-
gatan 32—34, Sthlm. Tel. 23 01 95.

SUECIAVERKEN MOTOR AB.
Stockholm—Örkellunga—Malmö.

Plattsättningar

John Ericssons
Plattsättning AB
Norr Mälarstrand 74,
Stockholm
Tel. Växel 52 02 20

Presenningar

AB PRESENNINGSUTHYRNING,
Sthlm: Karlav. 9. T. 11 11 36, 11 11 39.
Gbg: Värmlandsg. 1. Tel. 14 52 16, 14 52 17.
Malmö: S. Neptunigatan. 2. Tel. 189 29,
144 39. Norrkbg: Skeppareg. 4. T. 217 44.
Sundsvall: Landsvägsallén. T. 551 49.

Reveteringsmattor

IDEALMATTAN: STOCKHOLMS
REVETERINGSFABRIK,
Sollentuna, Tel. 35 09 11, 35 33 35.

Rörentreprenörer

CLAUSENS AKTIEBOLAG,
Tunnelgatan 16, Stockholm.
Tel. 22 88 20.

ELFVINGS RÖR AB,
Döbelnsgatan 19, Stockholm.
Tel. växel 23 58 00.

Fackföreningarnas Byggnadsproduktion,
Örebro. Tel. 207 25.

AB J. A. JONSSON, Tussmötev. 259,
Enskede.
Tel. 47 54 00, 47 54 01, 47 54 02.

F: A LILJEBERG & CO,
Eskilstuna, Tel. 330 96.

AB Rörbjörn. Aukt. rörledningsfirma
Postg. 41 Gbg 13 08 36, 11 82 05.
Eft. konttid för rep. 26 10 02, 14 50 24

AB P. A. SJÖGREN,
Mäster Samuelsgatan 16, Stockholm.
Tel. växel 22 21 60. Etabl. 1888.

Skottkärror

AB HÖRBY BRUK
Hörby, telefon 383
Ekebykärran.

Stenbuggerier och byggnadssten

BERGA STENHUGGERI AB, Hålla-
brottet. Tel. Örebro 720 01, 720 02.

BERGGRENS STENHUGGERI,
Hornsgat. 117, Sthlm. Tel. 40 09 90.

EDEBY MARMORBROTT AB, Hölö.
Tel. Södertälje (755) 590 80,
Sthlmskont. Norrlandsg. 18, tel. 10 86 91

AB FJÄRÅSGNEIS

Göteborg, Sannaplan 8. Tel. 14 64 23.
Sthlm, Kungsgatan 15. Tel. 11 50 68

AB FÖRENADE GRANITINDU-
STRIER, Karlshamn. Avd. Sthlm,
Upplandsg. 3, tel. 20 04 80, 20 82 40.

HERMANSSONS

Stenhuggeri, Riddareg. 4, Göteborg
Marmor, kalksten, granit, silvergneis.
Fjäråsgneis. Tel. 15 12 21, 15 98 10.

Industri AB BYGGNADSSTEN

Mäst.Sam.g. 18, Sthlm. tel. 117875, 117878

GRANIT AB C. A. KULLGRENS
ENKA, Uddevalla. RT. 100 58.
Stockholm 11 78 78, Göteborg 20 28 22.

STENBOLAGEN AB
Kungsgatan 15, Stockholm C
Tel. 11 50 68, 11 66 21, 21 40 49.

TORNBY STENHUGGERI AB
Fornåsa. Tel. 43. Kalksten i grå,
ljusgrå och brun färg.

ÖLANDS-SANDVIKS BRUKS AB.
Persnäs, 12 och 112. Försäljningskontor
Kungsg. 15, Sthlm. T. 21 40 49, 11 50 68.

INDUSTRI AB ÖLANDSSTEN,
Kalmar. Tel. 137 85. Kalksten.

Stuckarbeten

A. CONTE, Rådmansgatan 43. Tel.
33 34 07. Stuck, konststen, marmor- och
glasmosaik, alfresco samt gipsarbeten.

Takpapp

AB KLOSTERS FABRIKER,
Jönköping. Tel. 137.

AB MATAKI (Malmö)
Takpappfabrik och Kemisk
Industri, (Malmö). Tel. namn-
anrop: Matak. Utför även
större taktäckningar.

Tapeter

C. A. KÅBERGS TAPETAFFÄR,
J. V. Modin AB, Regeringsgatan 5,
Sthlm. Tel. 11 15 38, 11 15 50, 11 15 37.

Tegel

AB MÅLARDALENS TEGELBRUK,
Eriksbergsgatan 27, Stockholm 3.
Tel. 23 33 65. Fasadtegel.

TEGELBRUKENS FÖRSÄLJNINGS
AKTIEBOLAG, Norrlandsgatan 11,
Stockholm. Tel. 23 31 15.

Trappor

Spiraltrappor i trä, patent nr 10 66 94.
N. H. HÅKANSON Snickerifabrik
Frejgat. 103, Stockholm. Tel. 32 42 74.

Träfiberplattor

KARLHOLMS AB
Karlholmsbruk
Tel. 1 — 2.

Träullsplattor

AB KORKBETONG
Umeå. Tel. 1380, 908.

»MARIEBERGSPLOTTAN»
Luleå Tegelbruks AB, Luleå. Tel. 4620.
Träullit AB, Köping. Tel. växel 138 50.

Träkonserveringsmedel

UNO BORGSTRAND AB
Fosievägen 13, Malmö
Tel. 725 05 »Ubacupri»

COPPERSAT

AB CERES, MALMÖ - Tel. 222 47

Träkonserveringsmedel

KUPFERIT mot röta
och svamp

ZONEN, Malmö.

Försäljes av:

Sten Nordwall AB. Stockholm. Tel.
40 51 40.

AB John Sjögren & Co., Göteborg.
Tel. Namnanrop »Sjögren & Co»

AB Kolimporten — Laurents, Sunds-
vall. Tel. namnanrop.

Trävaror

**BOLIDENTRA
VIRKE SOM VARA**

LEVERERAS AV:

AB BOXHOLM. Tel. Boxholm 160

AB KARL EKERIÖÖ. Tel. 28 92 00

FISKEBY FABRIKS AB. Tel. Norrköp. 293 40

AB FORSSJÖ BRUK. Tel. Katrineholm 10 11

AB N. JOHNSON & Co., Hälöv. Tel. namnanrop

AB JUNOHUS, Uddevalla. Tel. 142 60

AB LESSEBO SKOGAR, Värjö. Tel. 22 61, 28 54

SILJANS SÄGVERKS AB. Tel. Mora 80, 848

SKOGSÄGAREFÖRENINGEN, Halmstad. Tel. namnanrop

SKOGSÄGAREFÖRENINGEN, Värjö. Tel. 35 60

SUNTETORPS EGENDOM. Tel. Sunnetorp 10

SKOGSÄGAREFÖRENINGEN,
Örnsköldsvik. Tel. 30 35. Sågen 481 30

ÄRBY SÄG & TEGELBRUK AB,

Bälgviken. Tel. Eskilstuna 280 15.

Tvättmaskiner

BERGBOLAGEN AB, LINDESBERG
Tel. Namnanrop.

Tvättaggregat och -maskiner.

BOHUS TVÄTT-
MASKINER
säljas av:

ELEKTROLUX SVENSK
FÖRSÄLJNINGS AB,

S:t Eriksgatan 63, Stockholm
Tel. 54 00 40.

AB SEPARATOR. Tvättmaskinsav-
Box 777, Sthlm. Tel. 54 02 00. (växel).

AB WASCATOR, Gamla Tuvevägen,
Göteborg 8, Tel. 22 22 40

VERKSTADSAKTIEBOLAGET
CALOR

Stockholm Pa Ulvsunda 1

Tel. 28 25 10

Tvättmaskiner, Centrifuger,
Torktumlare, Manglar, Pressa

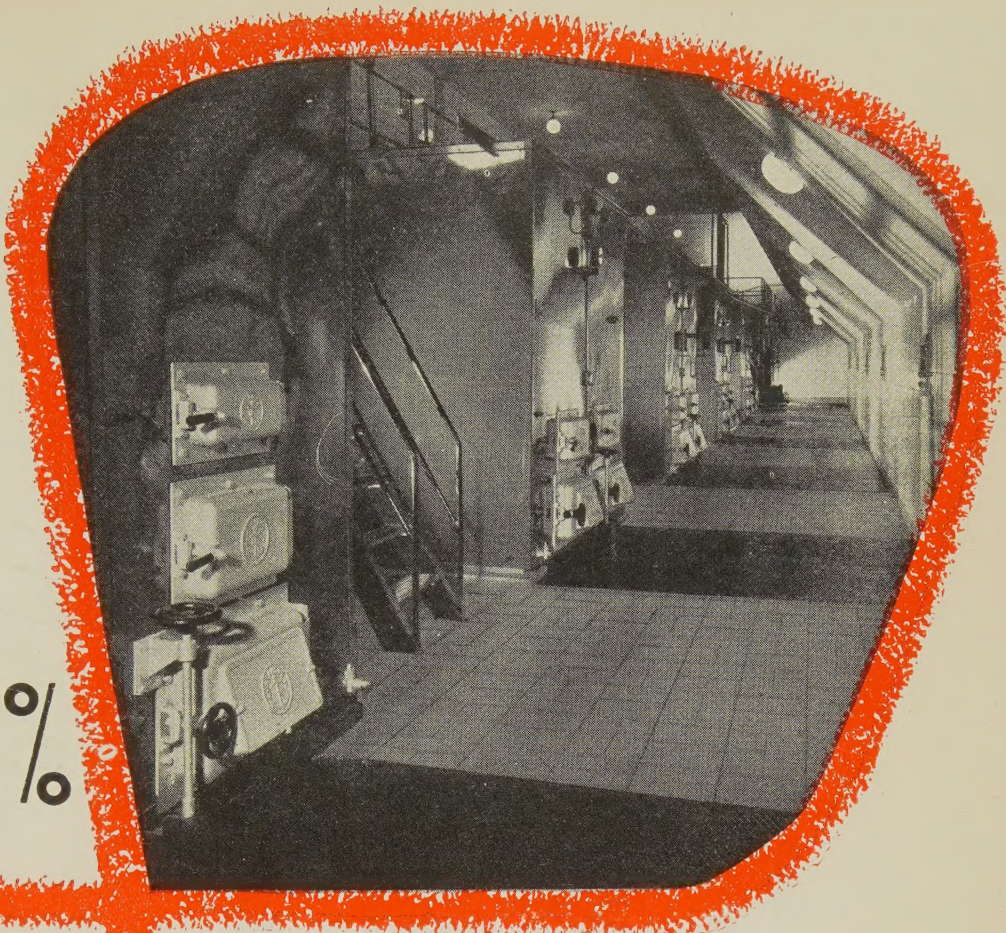
Väggbeklädnad

BYGGNADSPLOTTAN GIPSI.
STOCKHOLMS REVETERINGSFABRIK
Sollentuna. Tel. 35 09 11, 35 33 35.

Värmeledningspannor

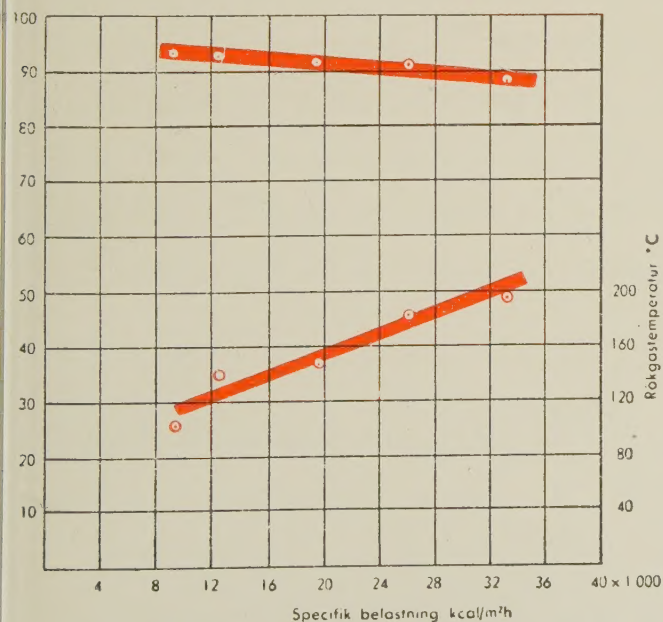
STOREBRO BRUKS AB, Storebro.
Tel. 8 »Storebro»-pannan.

93.5%

*Vår pannavdelning står till tjänst med vidare
upplysningar rörande dessa och andra panntyper.*

Resultat av eldningsprov med högeffekt-
panna i AB Svenska Bostäders panncent-
ral i Blackeberg utförda av Mellersta och
Norra Sveriges Ångpanneförening,

Verkningsgrad 93,5 %

Medelvärde av fem prov 91,7 %

Specifik belastning 32,700 kcal/m²h

Rökgastemperatur 105—199° C.

Kolsyrehalt 11,3—13,6 %

Pannans eldyta 153 kvm.

Dessa provningsresultat ger en klar
och entydig anvisning vid val av
pannor för moderna panncentraler.

AB GUSTAVSBERGS FABRIKER

Värme- och sanitetstekniska avdelningen

STOCKHOLM • GÖTEBORG • MALMÖ • SUNDSVALL

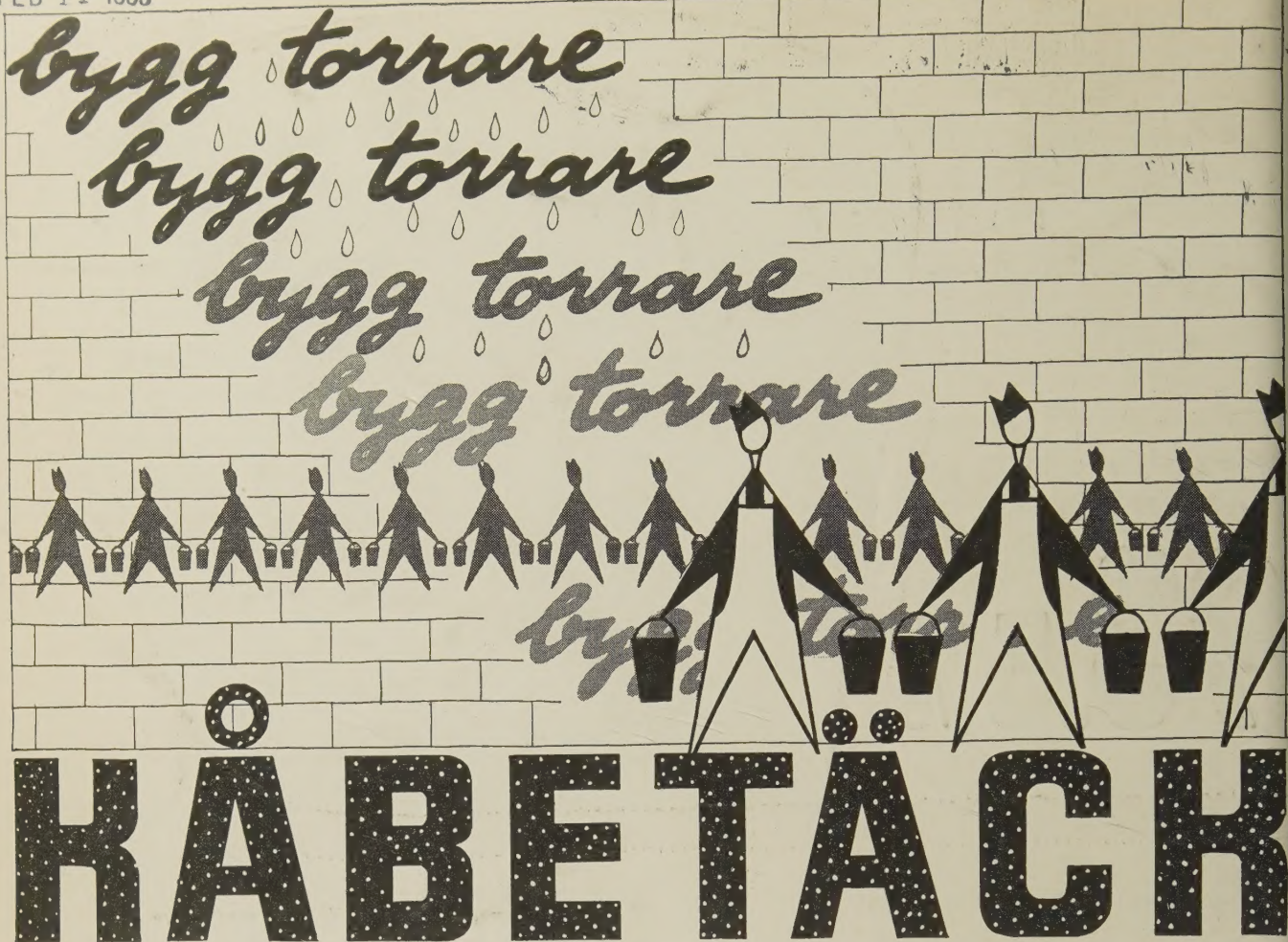
52 08 60

13 15 69

726 30

582 65

FEB 11 1953

Vid kalkputsningens tusenåriga metod användes till en 50 kvm lägenhet ej mindre än 1.260 liter vatten = 105 st. 12-litershinkar. Vattnet, som gör skada på byggnad och inredning, måste avlägsnas vilket kräver dyrbar tid och dryga eldningskostnader. På jämna och grada ytor — framför allt på betonggjutna tak — kan putsningen med stor fördel ersättas av kåbetäckningens moderna metod. Kåbetäck tor-
kar på 24 timmar. Medan det går åt ca 8 ton

kalkbruk till väggar och tak, räcker det med 300 kg Kåbetäck — inte ens $\frac{1}{25}$ av kalkbrukets vikt att transportera och hantera i arbetet. Kåbetäckningen är också bättre att måla på än den ojämna putsytan. Begär broschyr, författad av arkitekt Hans-Ancker Holst och godkänd av SAR, Centralkontoret

— en svensk världsnyhet

Tillverkare:

KLINT, BERNHARDT & Co AB - Stockholm 3 - 340400